

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Murat ALANOĞLU

86 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİ' NİN
ÖZETLİ TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

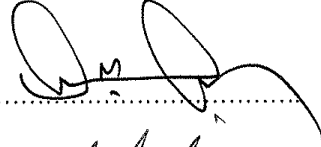
ERZURUM – 2010

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Bilgehan PAMUK danışmanlığında Murat ALANOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 06 / 08 / 2010 tarihinde aşağıdaki Tarih Anabilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

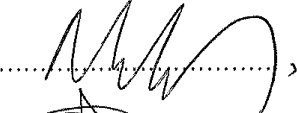
Başkan : Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

İmza

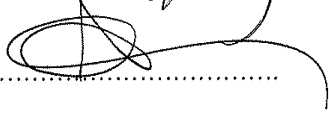
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI

İmza

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYDIN

İmza

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 06/08/ 2010

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

IV. MURAD DÖNEMİ (1623–1640)

İKİNCİ BÖLÜM

DEFTERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. FİZİKÎ DURUM	16
2.2. DİPLOMATİK VE TEKNİK ÖZELLİKLERİ	17
2.3. DİL ÖZELLİKLERİ	21
2.4. TARİHLER	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEFTERİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

3.1. SERHAD KALELERİNİN TAMİR, TAHKİM VE MUHAFAZASI	25
3.2. HİL'AT TAKDİMİ	31
3.3. SAFEVÎ'DEN OSMANLI'YA GEÇEN KIZILBAŞ AŞİRETLERİN SEVK VE İSKÂNİ	33
3.4. EŞKİYALIK FAALİYETLERİ	34
3.5. ZAHİRE VE CEPHANE NAKLİ	35
3.6. TAYİN VE TEVCİHLER	35
3.7. ORDUYA KIŞLAK TAYİNİ	36
3.8. MUHTELİF KONULAR	37
3.9. HÜKÜMLERİN GÖNDERİLDİĞİ MAKAMLAR	38
3.10. KONU İÇERİĞİNE GÖRE HÜKÜMLER	39
SONUÇ	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**HÜKÜMLERİN ÖZETİ VE METNİN TRANSKRİPSİYONU**

4.1. HÜKÜMLERİN ÖZETİ	43
4.2. METNİN TRANSKRİPSİYONU	66
KAYNAKÇA	234
EKLER	237
İNDEKS	246
ÖZGEÇMİŞ	250

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

86 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİ'NİN ÖZETLİ
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat ALANOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

2010 – Sayfa: 250 + VI

Jüri: Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYDIN

Dîvân-ı Hümâyûn, Osmanlı merkez teşkilatı içerisindeki önemli kuruluşlardandı. Merkezdeki önemli işleri gören makam sahiplerinden oluşan ve padişah adına kararlar alan önemli karar organıydı. Ülkenin dâhili ve harici işleri Dîvân-ı Hümâyûn'da görüşülüp karara bağlanırdı. Mühimme Defterleri, Divân-ı Hümâyûn'da görüşülüp alınan bu kararların önemli olanları için yazılan fermân ve nâmelerin kaydedilmeleriyle ortaya çıkmış bir defter serisidir. Bu defterler, Divân-ı Hümâyûn'dan çıkan kararların sûretlerinin kaydedildiği bir çeşit zabıtlar hüviyetinde olduğundan muhtevaları itibarıyla da pek çok araştırma sahasını ilgilendiren özelliğe sahiptirler. Çalışmanın konusunu oluşturan 86 Numaralı Mühimme Defteri, IV. Murad döneminde meydana gelen olayları ihtiva etmektedir. Özellikle 1636 ve 1637 yıllarında meydana gelen hadiseler hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Bu çalışmada öncelikle defterin transkripsiyonu ve hükümlerin kısa ve sade özetleri yapıldı. Daha sonra defterdeki olaylar tahlil edilip, dönemin diğer kaynaklarıyla birlikte değerlendirildi. Çalışmanın sonuna metnin tıpkıbasımı ve ayrıntılı indeks eklendi.

Anahtar Kelimeler: Dîvân-ı Hümâyûn, Mühimme Defterleri, Fermân, Nâme, IV. Murad

ABSTRACT**MASTER’S THESIS****SUMMARIZED TRANSCRIPTION AND EVALUTION OF THE MUHIMME
REGISTER OF NUMBER 86****Murat ALANOĞLU****Advisor: Doç. Dr. Bilgehan PAMUK****2010 – Page: 250+VI**

Jury: **Assoc. Prof. Dr. Bilgehan PAMUK**
 Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI
 Assist. Prof. Dr. Ahmet AYDIN

The Council of State is one of the important institutions within the Ottoman central organization. It consisted of authorized people dealing with the important affairs in the centre and was the decision organ taking decisions on behalf of the sultan. The internal and external state affairs were discussed and resolved at the Council of State. Mühimme Registers are a series of records kept of the orders and letters written on resolutions made at the Council of State. Because these registers constituted records of the copies of the resolutions made at the State, they concern many research fields due to their content. Mühimme Register number 86, which is the subject of the study, includes the events in the time of IV. Murad. It gives detailed information specifically on events of the years 1636 and 1637. In this study, firstly the register is transcribed and the provisions are briefly summarized. Secondly, the events in the register are analyzed and evaluated as well as the other sources of that time. A detailed appendix and copy of the register are illustrated at the end of the study.

Keywords: Council of State, Mühimme Registers, Orders, Letters, IV. Murad

KISALTMALAR

A. DVN. MHM.d: Bâb-ı Asâfî Divân (Beylikçi) Kalemi Mühimme Defteri

Age : Adı Geçen Eser

Agt : Adı Geçen Tez

Agm : Adı Geçen Makale

B : Receb

Bkz. : Bakınız

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

c : Cilt

Ca : Cemâziye'l-evvel

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

Ed : Editör

h : Hüküm

H : Hicri

Haz. : Hazırlayan

İA : İslam Ansiklopedisi

M : Muharrem

m : Milâdi

MD : Mühimme Defteri

N : Ramazan

R : Rebî'ül-âhir

S : Safer

s : Sayfa

Sad. : Sadeleştiren

Ş : Şa'bân

TDVY : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

TED : Tarih Enstitüsü Dergisi

TTK : Türk Tarih Kurumu

yy : Yüzyıl

Z : Zilhicce

ÖNSÖZ

Osman Devleti'nin merkez teşkilâtının en önemli kurumu; siyasî, askerî, hukukî ve iktisadî işlerle meşgul olan, her türlü dava ve şikâyetle bakan, bir bakıma bugünkü anlamda Bakanlar Kurulu'nun görevlerini yerine getiren Divân-ı Hümayûn'dur.

Divân-ı Hümayûn toplantılarında müzakere edilen dâhilî ve haricî meselelere ait siyasî, askerî, içtimaî kararların kaydedildiği defterlere Mühimme Defterleri adı verilmiştir.

Mühimme defterlerinde yer alan konuları, devrin zaman ve mekânı çerçevesinde mühim görülen mevzular teşkil etmiştir. Bu mühim görülen kararların kaydedildiği defterlerden birisi de çalışma konusu olarak seçilen 86 Numaralı Mühimme Defteri'dir. Bu defter, IV. Murad'ın (1623-1640) saltanatının yaklaşık dokuz aylık bir dönemini (Muharrem 1046-Ramazan 1046/Haziran 1636-Şubat 1637) kapsamaktadır. IV. Murad'ın Revan Seferi (1635) ve Bağdat Seferi (1638) arasında geçen dönemin tarihi seyrini ihtiva etmektedir. Dönemin siyasî, iktisadî ve sosyal hadiselerinin ayrıntılarını göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışma, giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Divân-ı Hümayûn ve Mühimme Defterleri hakkında genel bilgiler verildikten sonra birinci bölümde, IV. Murad dönemi tarihi hadiseleri ve bu dönemde Osmanlı-Safevî ilişkileri kısaca anlatılmıştır. İkinci bölümde defterin şekil özellikleri, üçüncü bölümde defterin muhteva özellikleri, dördüncü bölümde hükümlerin özeti ve metnin transkripsiyonuna yer verilmiştir. Çalışmanın sonuna araştırmacılara yardımcı olmak için indeks konulmuştur.

Bu çalışmaya beni teşvik eden, her türlü yardım ve anlayışını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Bilgehan PAMUK başta olmak üzere, Prof Dr. Mehmet İNBAŞI, Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYDIN, Yrd. Doç. Dr. Yılmaz KARADENİZ, Yrd. Doç. Dr. M. Fatih BİRGÜL, Zülfiye KAYGUSUZ hocalarıma ve değerli vakitlerini benimle paylaşan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Dîvân-ı Hümâyûn, Osmanlı Devletinde XV. yüzyıl ortasından XVII. yüzyılın ilk yarısına kadar en önemli karar organıydı¹. Aslen Aramice'den gelen Divân kelimesi Türkçe'ye Arapça ve Farsça yoluyla geçmişti. Divânın Farsçada ilk, Arapçada ikinci anlamı “kurul” veya “toplantı”ydı. Osmanlılarda ise Divân; “toplantı, kurul-organ” karşılığında kullanılırdı. Dîvân-ı Hümâyûn, Osmanlı merkez teşkilatı içindeki en önemli kuruluşlardandı. Merkezdeki en önemli işleri gören makam sahiplerinden oluşan ve padişah adına kararlar alan en önemli karar noktasıydı. Devletin siyâsî, askerî, idârî ve mâlî işleri ile meşgul olur; her türlü dava ve şikâyetlere bakardı. Sosyal mevki, yaş, din, dil, cinsiyet farkı hiçbir şekilde gözetilmeksizin herkes yazı ile veya bizzat, halledilmesi gereken meseleleri için başvurabilirdi. Üyeler, bütün müracaatları değerlendirirlerdi. Hatta öyle ki, burada kadıların hükümleri de incelenir ve haksız görülenler bozulur, yeniden görülmesi için kadıya gönderilirdi. Kısacası; devletin mühim işleri burada müzakere edilir ve her çeşit dava burada karara bağlanırdı².

Klasik dönemde Divân-ı Hümâyûn'un başlıca üyeleri; Vezîriâzam, sayıları üçle yedi arasında değişen kubbealtı vezîrleri, Rumeli ve Anadolu kadiaskerleri, nişâncı³, Rumeli ve Anadolu defterdarları'ndan teşekkül etmekteydi. Ayrıca İstanbul'da bulunduğu sırada Rumeli beylerbeyi de divâna katılabilirdi. Vezîrlük rütbesine yükseldikten sonra yeniçeri ağası ile kaptan-ı derya da Divân-ı Hümâyûn toplantılarına girebilirlerdi. Üye olmamakla birlikte toplantıları yönlendiren reisülküttâb⁴, tezkireciler, çavuşlar⁵ ve daha alt düzeyde çalışan görevliler de vardı. Herhangi bir iş için İstanbul'da

¹ Divân-ı Hümâyûn hakkında tafsilatlı bilgi için Bkz. Ahmet Mumcu, *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divân-ı Hümâyûn*, AÜHF Yay., Ankara 1976; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTK Yay., Ankara 1988; Hüseyin Özdemir, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, Okumuş Adam Yay., İstanbul 2001; Necati Gültepe, *Mührün Gücü: İlk Türk-İslam Devletlerinde ve Osmanlılarda Bürokrasi*, Ötüken Yay., İstanbul 2009; Dündar Ali Kılıç, *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004; Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004; Ahmet Mumcu, “Divân-ı Hümâyûn”, *DİA*, TDVY., c. 9, İstanbul 1994, s. 430-43; Recep Ahışalı, “Divân-ı Hümâyûn Teşkilatı”, *Osmanlı*, c. VI, (Ed. Güler Eren) Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 24-33; Bernard Lewis, “Dîvân-ı Humâyûn” *The Encyclopaedia of Islam, New Edition*, 1993, c.II, s. 337-339.

² Ahmet Mumcu, Agm., s. 430-43; Recep Ahışalı, Agm., s. 24-33; Bernard Lewis, Agm., s. 337-339.

³ Murat Akgündüz, *Osmanlı Devleti'nde Nişâncılık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994; M. Tayyib Gökbilgin, “Nişâncı”, *İA*, IX, 299-302.

⁴ Recep Ahışalı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl)*, Tatav Yayınları, İstanbul 2001.

⁵ Ümit Koç, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Çavuşluk Teşkilatı”, *Fırat Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Dergisi*, Elazığ, 12 (2) 2002, s.395-420.

bulunan vezîr rütbesindeki yöneticiler ve ma'zul beylerbeyiler şayet davet edilirlerse divâna katılabilen diğer kişilerdendi⁶.

Divân-ı Hümâyûn toplantıları, ilk ve orta devirlerde çok önemli olup birinci ve ikinci derecedeki siyasî, idarî, askerî, örfî, şer'î, adlî ve malî işler, şikâyet vb. davalar görüşülüp karara bağlanırdı. Divân'da idarî, örfî işler vezîriâzam, arazi işleri nişâncı, şer'î ve hukukî işler kazaskerler, malî işler de defterdârlar tarafından görülürdü⁷.

Divân toplantıları, sabah namazından sonra başlardı. Aslî üyeler; vezîrazam, kubbealtı vezîrleri, Rumeli ve Anadolu kadıaskerleri, nişâncı, Rumeli ve Anadolu defterdârları büyük bir titizlikle kendilerine tahsis edilen yerlere otururlar, yardımcılar; reisülküttâb, tezkireciler, çavuşbaşı, kapıcılar kethüdâsı ise ayakta hizmet ederlerdi. Toplantı normal şartlarda öğle ezanına kadar sürerdi. Toplantı gündemini reisülküttâb hazırlar, ilk önce siyasî ve idarî konular görüşülürdü. Divânda padişahın onayına sunulması gerekmeyen işler hakkında hemen karar verilir ve hazırlanan karar müsveddeleri temize çekilmek üzere nişâncıya teslim edilirdi. Nişâncı da padişah tuğrası çekili fermânı hazırlar veya hazırlatırdı. Böylece idarî, siyasî veya adlî bir konuda padişah adına karar verilirdi⁸.

Orhan Bey döneminde kaynaklarda geçen Divân daha sonra devletin büyümesine ve gelişmesine paralel olarak genişlemiş ve üye sayısı artmıştı. Klasik yapısına kavuşması ve Divân-ı Hümâyûn adını alması muhtemelen Fatih Sultan Mehmed döneminde olmalıdır. Fatih Sultan Mehmed zamanına kadar, Divân toplantılarına padişah başkanlık yaparken bu usul değişmiş, Vezîriâzam başkanlık yapmaya başlamıştır. Ancak padişah, toplantıları tamamen terk etmeyip gizli bir bölme arkasından takip etmekteydi. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde gelişmesini sürdüren Divân-ı Hümâyûn, en mükemmel şekline Kanuni Sultan Süleyman zamanında ulaşmıştı⁹.

Devletin kuruluş aşamasında hemen her gün toplanan divân, XVI. yüzyıldan itibaren haftada dört güne inmiş, XVII. asır ortalarında haftada iki güne, XVIII. asır başlarında III. Ahmed zamanında bir güne indirilmiş hatta daha sonraları kaldırılmış ise

⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2005, s. 54-56; Recep Ahışalı, "Divân-ı Hümâyûn Teşkilatı", *Osmanlı*, c. 6, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 29-32; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1995, s. 11-20; Mumcu, Agm., s. 431.

⁷ Uzunçarşılı, Age., s. 2.

⁸ Mumcu, Agm., s. 431; Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, YKY, İstanbul 2004, s. 94-107; Geniş Bilgi İçin Bkz. Esâd Efendi, *Teşrifât-ı Kadîme*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1979.

⁹ Ahışalı, Agm., s. 24-25.

de görülen lüzum üzerine yeniden tertip edilerek haftada bir defa toplanması kararlaştırılmıştı¹⁰.

XVII. yüzyıl ortalarından sonra vezîriâzamların kendi konaklarında yaptıkları divân, önem kazanarak yavaş yavaş Divân-ı Hümâyûn'un yetkilerine sahip olmuştu. 1650 yılında vezîriazamlara mahsus sürekli bir konak tahsis edilmişti. Divân-ı Hümâyûn bürokrasisinin reisülküttâblığa bağlı kısmının burada da hizmet görmeye başlamasıyla Divân-ı Hümâyûn'un önemi daha da azalmıştı. XVII. yüzyılda "Paşa Kapısı" daha sonraları ise "Bâb-ı Âli" adıyla anılacak olan bu merkez, kısa zamanda bütün devlet işlerinin görüldüğü, merkezi bürokrasinin büyük bir kısmının toplandığı yer haline gelmişti¹¹. Daha önceleri Divân-ı Hümâyûn toplantılarının konusu olan genel devlet meselelerinin Divân-ı Hümâyûn üyelerinin iştiraki ile görüşülmesinin Bâb-ı âli'deki muntazam olmayan bir başka şekli olarak yapılan "şura" toplantıları yine Divân-ı Hümâyûn fonksiyonlarından bir kısmını devir almasıyla aleyhinde ortaya çıkan önemli gelişmeler olmuştu¹².

XIX. yüzyılda hükümet teşkilatı önceki dönemlere göre esaslı değişikliklere uğradı. II. Mahmud zamanında Divân-ı Hümâyûn kaldırılarak batılı tarzda *Meclîs-i Hass-ı Vûkela* teşkil edildi. Buna paralel, bugünküne benzer şekilde nezaretler kuruldu. Nazırların yetkileri belirlendi. Bâb-ı âli adı verilen hükûmete, çalışmalarında yardımcı olması için çeşitli meclisler oluşturuldu¹³. XIX. yüzyılda artık önemini tamamen yitiren Divân-ı Hümâyûn, sadece elçilerin ağırlanması, ulufe dağıtımı ve yeni tayin edilen devlet ricalinin eskiden beri süregelen bir adet olarak padişah tarafından arzlarda kabulü merasiminden ibaret kalmıştı¹⁴.

Osmanlı Devleti'nde yapılan normal Divân-ı Hümâyûn toplantılarından başka divânlar da vardı. Kapıkulu askerlerine maaşlarının ödenmesi ve elçi kabulü dolayısıyla yapılan *Galebe Divânı*, olağanüstü olarak padişahın tahtını Babüssaade önüne kurdurarak yaptığı *Ayak Divânı*, vezîriâzam ve kadıaskerlerin katıldığı ve hukukî konuların görüşüldüğü *Cuma Divânı* ve yine buna benzer mahiyette *Çarşamba Divânı*

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK., Ankara 1996, s. 8.

¹¹ Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Merkez Teşkilatı", E. İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti Tarihi*, s.188-192, Zaman Yayınları, İstanbul 1999.

¹² Ahışalı, Agm., 25.

¹³ Ünal, Age., s.49.

¹⁴ Ahışalı, Agm., s. 25.

bunları arasında yer almaktadır. Ayrıca her makam sahibinin de kendi başkanlığında topladığı daha küçük divânlar da bulunmaktaydı¹⁵.

Divân-ı Hümâyûn'da alınan kararları yazmak, göndermek, saklamak gibi önemli işleri gören ayrı bir bürokratik teşkilât mevcuttu. “*Divân-ı Hümâyûn Kalemleri*”¹⁶ denilen bu birimler beylikçi, tahvîl, ruûs, teşrifatçılık ve vak‘anüvîslük kalemlerinden ibaretti ve şeflerine de reisülküttâb deniyordu¹⁷. Bunlar birinci sınıf divân hocalarından olan reisülküttâb ve beraberindeki beylikçi idaresinde çalışırlardı. Bâb-ı Âli'nin devreye girmesinden önceki divân kalemleri şunlardı:

Beylikçi (Amedî) Kalemi: Reisülküttâbın özel kalemi olup, sadaretle saray arasındaki irtibatı sağlardı. Ayrıca tüm haricî meseleler de burada kaydedilirdi.

Tahvil Kalemi: Diğer adı Kese ve Nişan olan kalemde; vezîr, beylerbeyi, sancak beyi beratları, verilen vazifelerin yürütülmesi için gerekli olan tevcih fermanları, tahvil hükümleri ve tezkireleri bu kalemde hazırlanırdı.

Ruûs Kalemi: Vezîr, beylerbeyi ve Sancak Beyi dışında kalan ikinci derece devlet görevlilerinin memuriyet işleri yerine getirilirdi.

Teşrifatçılık Kalemi: Gerek saray ve gerekse devlet dairelerine ait merasim ve tören işlerini organize ederdi. Sarayda yapılan merasim işlerini elindeki deftere göre yapan teşrifatçı, bu merasimleri muntazaman deftere kaydedirdi¹⁸.

Vak‘anüvîslük Kalemi: XVII. asrın başlarında teşekkül eden bu kalemde resmi vesikaların kayıtları yapılırdı¹⁹.

Divân-ı Hümâyûn dairesinin birinci derecede mesul kalemi Beylikçi Kalemi'dir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar mevcudiyetini korudu. Bu kalemin sorumlusu Beylikçi'ydi. Bu kalemde devletin idarî işlerinde kendilerine yetki verilen kimselere gönderilen emirlerin suretleri, diğer devletler ile yapılan antlaşmaların kayıtları, devletler ile ilgili emirler ve sözleşmelerin kayıtlarına uyularak yapılan ahidnâme ve nâme-i hümâyûn kayıtları ve bunlar hakkında verilen emirlerin kayıtları yapılırdı. Divân-ı Hümâyûn'da görüşülen ve mühim kaydı düşülen konuların

¹⁵ Mumcu, Agm., s. 431; Ünal, Age., s. 50-52

¹⁶ Bilgin Aydın, *Osmanlı Bürokrasisinde Divan-ı Hümâyûn Defter Formlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (XV-XVI. Yüzyıl)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2003.

¹⁷ Halil İnalçık, “Reis-ül Küttâb”, *İA*, c.VII, s. 671-683.

¹⁸ Filiz Çalışkan, *Osmanlı Devletinde Teşrifât Kalemi ve Teşrifâtçılık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.

¹⁹ Uzunçarşılı, Age., s. 39-67; Mesude Çorbacıoğlu, “Osmanlı Devlet Teşkilatında Mevcut Kalemler ve Görevleri”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan-2 Mayıs 1986*, İstanbul 1998, s. 72-84; Halaçoğlu, Age., s. 21-24.

müzakereleri ve bu konuda hakkında verilen kararları müsvedde (tesvid) ve beyaz üzerine (tebyiz) yazmak kalemin göreviydi. Bunları yazan kişilere ise *Mühimmenüvis* adı verilirdi. Beylikçi Kalemi bu kadar mühim konuları kaleme aldığı için, devlet sırları gözetilerek 1797 yılında yayınlanan bir nizâm-nâme ile ayrı bir şubeye ayrılmış ve bu şubeye de Mühimme Odası adı verilmiştir. Ayrıca bu odada çalışan kâtibler de diğer kâtiplerden ayrı tutularak sadece *mühimmenüvislik* yapacaklardı²⁰.

Divân-ı Hümâyûn'da muhtelif işler hakkında bir hayli defter tutulmaktaydı. Bunların içinde en önemlileri mühimme, ahkâm, tahvil, ruûs, nâme ve ahidnâme gibi defterler olup bunlardan başka mahiyetine göre birçok defter vardı²¹.

Divân-ı Hümâyûn toplantılarında müzâkere edilen dâhilî ve haricî meselelere ait siyasî, askerî, içtimaî, iktisadî ve örfî kararların kaydedildiği defterlere "*Mühimme Defterleri*" adı verilmişti. Osmanlı padişahlarının "Divân-ı Hümâyûn" aracılığıyla ülkenin dört bir yanına gönderdikleri çeşitli hükümleri içeren Mühimme Defterleri'nin hangi tarihten itibaren tutuldukları kesin olarak bilinmemektedir. XVI. yüzyılın ortalarından XX. yüzyılın ilk yıllarına kadar ulaşan bir zaman dilimi içinde, aradaki kısmî kesintiler dikkate alınmazsa yaklaşık 350 yıllık bir dönemin kayıtlarına havidir²².

Mühimme Defterleri, hükümlerin sâdır oldukları divânlar bakımından dört ayrı grupta değerlendirebilir:

- 1- Padişahın payitahtta bulunduğu sırada, Vezîriâzam başkanlığındaki divân toplantısından çıkan emirlerin kaydolunduğu defterler.
- 2- *Rikâb Mühimmesi*: Vezîriâzamın sefer veya başka bir sebeple payitahttan ayrılırken yerine vekil olarak bıraktığı Rikâb Kaymakamı veya Sadâret Kaymakamı denilen görevli başkanlığında toplanan divânda alınan kararların yazıldığı defterler.
- 3- *Ordu Mühimmesi*: Savaş zamanında lazım olan defterler serdâr-ı ekremle birlikte sefere götürüldüğünden, ordu ile birlikte sefere çıkan Vezîriâzamın sefer sırasında akdettiği divân toplantılarında alınan kararların yazıldığı defterlerdir.

²⁰ Tevfik Temelkuran, "Dîvan-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi", *TED*, İstanbul, 5, 1975, s. 136-155; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul 2000, s. 6; 3 Numaralı *Mühimme Defteri* (966-968/1558-1560), Devlet Arşivleri Yay., Ankara 1993, s. XXII.

²¹ Uzunçarşılı, Age., s.79.

²² Uzunçarşılı, Age., s.79; Temelkuran, Agm., s.155; Suraiya Faruqi, "Mühimme Defterleri", *The Encyclopaedia of Islam, New Edition*, 1993, c.VII, s.470.

4- *Kaymakamlık Mühimmesi*: Padişah ve Vezîriâzâmın aynı anda Dersa'âdet'ten ayrıldığında, devlet işlerini tedvir etmek üzere tayin edilen Sadaret Kaymakamı'nın müstakil olarak akdettiği divânlarda alınan önemli kararların yazıldığı defterler²³.

Mühimme defterleri Osmanlı Devleti'nde en önemli arşiv kaynaklarındandı. Divânda görüşülen devletin iç ve dış meselelerine ait siyasî, askeri, sosyal, idarî ve iktisadî bakımdan önemli bulunan konular reisülküttâbın başkanlığındaki bir kâtipler heyeti tarafından bu defterlere kaydedilirdi. Divânda zabıt tutmak usulü olmayıp görüşülen konuların karar sureti yani müsveddesi divân kâtipleri tarafından mühimme defterlerine kaydedilirdi. Bu karar suretini sonra reisülküttâb gözden geçirip tashih eder ve daha sonra ilgililere yazılır ve en son olarak yazılan hüküm veya fermanın tuğrasını nişâncı çekerdi²⁴.

Mühimme Defterleri'ndeki kayıtlar; mahalline, muhatab makama gönderilen berat ve fermanların suretleri hüviyetindedir. Divân toplantılarında alınan kararlar padişah tasdikinden geçtikten sonra kronolojik sıra ile defterlere kaydedilmiştir. Bu anlamda deftere kaydetmenin yani tescil işleminin hükme bağlanması önemli bir husustur. Divânda verilen bir karar, ferman şeklinde hazırlanmadan evvel tashih edilen müsveddesi ilgili defterlere kaydolunmamışsa bir hüküm ifade etmezdi.²⁵

Mühimme defterlerinin hangi yüzyılda mühimme ismini aldığı henüz tespit edilebilmiş değildir. Günümüz Osmanlı tarih literatüründe mühimme ismiyle bilinen defterlere XVI. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinde ahkâm defteri ismi verildiği görülmektedir. Bu döneme ait mühimme defterlerinin başında az da olsa “mîrî ahkâm kaydıdır”, “mîrî ahkâm”, “sefer ahkâmı” şeklinde başlık kayıtları bulunmaktadır²⁶.

Mühimme Defterleri tutulduğu 350 yıllık zaman aralığında kronolojik bir sıra ile oluşturulmaya çalışılmıştı. Zaman zaman kronolojik sıralamada atlamalar olmuş ise bu defterlerin ciltlenmesi gibi nedenlerden veya defterlerin bazılarının kaybolmasından kaynaklanmıştır.

Mühimme tasnifine bakıldığında özellikle XVII. yüzyıl için önemli tarih boşlukları olduğu dikkati çekecektir. Mühimme serisindeki tarih boşlukları bilhassa 82 numaralı defter (1026-1027/1617-1618) ile 83 numaralı defter (1036-1037/1626-1627)

²³ Uzunçarşılı, Age., s. 82.

²⁴ Uzunçarşılı, Age., s.79.

²⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s. 8.

²⁶ Mübahat S. Küttükoğlu, “Mühimme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri, Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 95-96.

arasında görülür. Tarih atlamaları 1004-1005/1595-1596 (74 numaralı defter) ile 1011-1013/1602-1604 (75 numaralı defter); 1040-1042/1630-1632 (85 numaralı defter) ile 1046/1636 (86 numaralı defter); 1056/1646 (91 numaralı defter) ile 1067-1069/1656-1658 (92 numaralı defter; 1075-1076/1664-1665 (95 numaralı defter) ile 1089-1090/1678-1679 (96 numaralı defter); 1090-1092/1679-1681 (97 numaralı defter) ile 1095-1096/1685-1686 (180 numaralı defter) ve 1100/1688 (98 numaralı defter) arasında da mevcuttu. XVI. yüzyılın ilk yarısı hariç tutulursa, ikinci yarısı için nispeten, bazı istisnalar dışında, kronolojik bir sıralama vardı. XVIII. yüzyıla ait olanlar da yine oldukça tam bir silsile izler, arada geniş zaman dilimi atlamaları bulunmaz. Ancak XVII. asra ait defterlerdeki tarih atlamalarının bir bölümü, Şikâyet defteri tanımlamasıyla ayrı bir tasnifin ortaya çıkmasından kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca tasnifteki defterler, her zaman tam bir kronolojik sıra izlemezler, “takdim-tehir”e sıklıkla rastlanır²⁷.

Mühimme Defterlerinin hangi tarihten itibaren tutuldukları kesin olarak bilinmemekle birlikte, en eski mühimmeler XVI. yüzyılın ilk yarısına ait olup daha eskileri henüz görülmemiştir. Osmanlıların XV. yüzyılın ilk yarısında arazi tahrir defterleri tuttuklarına göre Divân müzakeresine ait defterlerin de herhalde Fatih devrinden itibaren tutulmuş oldukları kuvvetli ihtimal dâhilindedir²⁸. Bilinen en eski tarihli Mühimme Defteri, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi’nde E. 12321 numarada kayıtlı ve 951/1544 tarihli defterdir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki defterlerin en eskisi ise 961/1553, en sonuncusu ise 1323/1905 tarihlidir. Ancak 1 ve 2 numaralı Mühimme Defterleri Ruûs Defterleri olduğundan Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki ilk Mühimme Defterinin 3 nolu 966–968/1558–60 tarihli defter olduğu anlaşılmıştır²⁹. Bu gün Başbakanlık Arşivi’nde “Mühimme Defterleri” adıyla kayıtlı defter serisi, buranın ilk tasnif edilen belgeleri olma özelliğine sahiptir. Bu başlık altında kayıtlı tasnife açık olan defter sayısı, son yıllarda bulunanlarla birlikte toplam 267 adettir (961–1323 /1553–1905 yılları arası). Son tespit edilen 267 numaralı defter XVIII. yüzyıl ikinci yarısına aittir. Ayrıca XVII. yüzyıl başlarına ait bir defterin henüz restorasyon servisinde olduğu ve tasnife dahil edilmediği bildirilmektedir. Tahvil ve ruûs ahkâmını içeren defterler çıkarıldığında klasik mühimme defterleri sayısı 255’e inmektedir. Bunlar içinde de bir

²⁷ Feridun Emecen, " Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul, 3 (5), 2005, s.108-109.

²⁸ Uzunçarşılı, Age., s.79.

²⁹ 44 Numaralı Mühimme Defteri, (Haz. M.Ali Ünal), Akademi Yayınları, İzmir 1995, s.V.

kısım defterler şikâyet ve maliye ahkâmını içermektedir. Yine restore edilecek belgeler arasında sonradan bulunan *mühimme defteri* parçaları da vardır. Bu tip defter sayısının 13 kadar olduğu tespit edilmiştir. 20 numaralı defter mevcut değildir. Tipik mühimme formundaki defter sayısı bu durumda 255 olarak gösterilirse de defterlerin bazılarının *maliye ahkâmı* ve *şikâyet defteri* oldukları da görülmektedir. Örneğin, 42 numaralı defter muhtemelen ciltlenme dolayısıyla ruûs ve mâliye kayıtlarını da ağırlıklı olarak ihtiva ederken, 92 numaralı defterin başlığında bunun şikâyet ahkâmını kapsadığı belirtilir. Bu bakımdan defterlerin teker teker yeni baştan incelenerek daha sağlıklı bir tasnîf bilgisine ihtiyaç bulunmaktadır³⁰.

Mühimme defterlerinin sıralanışı sırasında aralarında tarih yönünden boşlukların, ciltlenme esnasında kaybolan kayıtların bulunamamış olmasından ileri geldiğini kuvvetlendirici bir husus da *Mühimme Zeyli Defterleri*'dir. Bu defterler tasnîfi devam etmekte olan evrâkın arasından çıkan mühimme kayıtlarının ciltlenmesi ile meydana gelmiştir³¹. Burada 980-1195/1572-1780 yıllarını içine alan 17 defter vardır. Sonuncu, yani 17 numaralı defter sonradan Nâme-i Hümâyûn tasnîfine aktarılmıştır³².

Mühimme defterlerinin ciltlenmesi, yazıldıkları tarihlerden çok sonra olmuştur. Ciltsiz halde duran sayfaların zaman zaman yer değiştirebilmesi hatta kaybolması ihtimâli vardı. Nitekim Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mevcut çeşitli tasnîflerde, defterlerde kayıtlı olması gereken bazı vesikalar vardı ki, bunların tarihlerine tekabül eden mühimme defterlerinden olmayanları görülmüştü. Bununla beraber seri numarası takip eden birkaç defterin aynı yılları ihtiva ettiği, hatta bir sonrakinin bir öncekinden daha eski tarihe ait olduğu da görülür. Defterlerin bu şekildeki tarih düzensizliğinin ciltleme esnasında yapılan dikkatsizlikten ileri geldiğini kabul etmek gerekir³³. Üzerinde çalışılan 86 numaralı defter buna bir örnektir. 86 Numaralı Mühimme Defteri, Muharrem 1046-Ramazan 1046/Haziran 1636-Şubat 1637 arasını kapsamaktadır. Kendisinden önceki 85 numaralı defterin tarihi 1040-1042/1630-31 idi. Yani iki defter arasında dört yıllık bir tarih boşluğu bulunmaktadır. Ayrıca 87 Numaralı Mühimme defteri, Receb 1046-Muharrem 1048/ Kasım 1636-Mayıs 1638 tarihlerini kapsamaktadır. Yani 86 numaralı defterin hükümleri bitmeden, 87 numaralı defterin

³⁰ Emecen, Agm., s. 108.

³¹ Temelkuran, Agm., s. 160.

³² Şuayib İzgi, "32 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. XIII.

³³ Temelkuran, Agm., s. 157.

hükümleri başlamıştır ve iki aylık bir dönemi kapsayan karışıklık meydana gelmiştir. Bu durum da defterin ciltlenmesi sırasında sayfaların birbirine karıştırıldığını gösteren bir örnek olabilir.

Mühimme defterlerinin tertibinde de zaman içerisinde değişiklikler meydana gelmişti. Klâsik döneme ait ilk defterlerde (1544-1642) başlık yoktu. Yazıları karmaşıktı. Buna mukabil XVII. yüzyıl ortalarında 90 numaralı *Mühimme Defteri*'nden³⁴ (1056/1646) itibaren ilk sayfalarda hükümlerin hangi sadrazam zamanında çıktığı ve hangi reisülküttâbın başkanlığında kaleme alındığını belirten başlıklar görülmeye başlanmıştı³⁵. Ancak tez konusu olan 86 Numaralı Mühimme Defterinin de giriş kısmında şu kayıt bulunmaktadır: “*Der-zamân-ı hazreti Kadri Efendi Reîsü’l-küttâb tevâliye’llah ‘ûmrehû*” yani defterin Reîsü’l-küttâb Kadri Efendi zamanında tutulduğu belirtilmiştir. Benzer bir ifade 88 Numaralı Mühimme Defterinde de mevcuttur ki, giriş kısmında; “*Der-zamân-ı hazret-i İsmâ’îl Efendi kâimmakâm-ı reîsü’l-küttâb tâle bekâhû ...*” ifadesi geçmektedir. Bu ifade, ilk sayfalarda hükümlerin hangi reisülküttâbın başkanlığında kaleme alındığını belirten başlıkların 90 Numaralı defterden daha önce konulduğuna işaret etmektedir.

XVII. yüzyılın ortalarından itibaren mühimme defterlerinde yer alan bazı konular ayrılarak başka defterlere kayd edilmeye başlandı. Bu durum mühimme defterlerinin muhteva bakımından fakirleşmesine yol açmıştı. 1059/1649 yılından itibaren şikâyet ile ilgili hükümler için *Şikâyet Defterleri* adı altında defterler tanzim edildi. 86 Numaralı Mühimme Defterinde de şikâyet konusuna rastlanmamıştır. 1699 yılında nâme-i hümayûn, 1707’de Mısır’a gönderilen fermânlar, 1747’de kalebend hükümleri, 1787’de gizli emirler, 1863’te mülkî tevcihat, 1869’da makina, fabrika imtiyâzı ve kilise kayıtları mühimme defterlerinden ayrılarak başka defterlere kayd olundu³⁶. *Mektûm Mühimme Defterleri*, gizli olarak yazılan hüküm veya fermânların sûretlerinden oluşur. En erkeni 1203 (1788) tarihlidir. 1203 ile 1294 tarihleri arasındaki gizli muharebata dair olup, tamamı 10 adetti³⁷. Yazılış üslûpları mühimme defterleri gibiydi³⁸.

³⁴ 90 Numaralı Mühimme Defteri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, (Haz. İsmet Miroğlu vd.), İstanbul 1993.

³⁵ 3 Numaralı Mühimme Defteri, s. XXII.

³⁶ Emecen, Agm., s.124; 3 Numaralı Mühimme Defteri, s. XXII; 44 Numaralı Mühimme Defteri, s.VI.

³⁷ Uzunçarşılı, Age., s. 82; Temelkuran, Agm., s. 160.

³⁸ Temelkuran, Agm., s. 160.

Mısır Mühimme Defterleri, Mısır meselelerine ait çıkarılan fermânların kayıtlarının tutulduğu defterlerdi. Bunlar iki gruptur; 1-14 seri numaralarda olanlar, “*Mühimme-i Mısır*” adını taşır. 1119-1130/1707-1911 yıllarını ihtiva ederler. 15 seri numaralı defter ise “*Mühimme-i Mısır Mektûmî*” dir. 1256-1333/1840-1914 yıllarını ihtiva ederdi³⁹.

Mühimme Defterleri'nin muhteva bakımından özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1-Mühimme Defterleri, Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilatındaki idarî ve askerî organlarının yapısı, karşılıklı münasebetleri, çalışma tarzları, fonksiyonları hakkında önemli kaynaktır.

2-Komşu ülkeler ile Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Arabistan Yarımadası, Kafkaslar ve Rusya tarihleri açısından önemli bilgiler ihtiva ederlerdi.

3-Osmanlı Devleti'nin, gayr-i müslim tebaası ile olan münasebetleri, azınlıklar hukuku, halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının temini hususlarındaki yönetim politikası, ibadet ve âyin serbestiyeti, mâbedlerin inşası gibi konular mühimme defterleri'nde çokça görülürdü.

4-Hac organizesi, surre alayları ve mukaddes beldelelere götürülen hizmetler, konu olarak ayrı bir yer tutardı.

5-Osmanlı kültür ve sanat faaliyetleri cümlesinden, imar ve iskân siyaseti, çevre ve belediye hizmetleri, sağlık ve eğitim işleri, geniş vakıf idarelerinin problemleri ve teftişleri bakımından da zengin malzeme ihtiva ederlerdi.

6-Sayıları hayli fazla olan ve ordu divânınca tutulan Mühimme Defterleri, askerî tarih, harp tarihi ve lojistik hizmetler tarihi yönünden de birinci elden kaynaktır⁴⁰.

IV. Murad saltanatının 1636-1637 yılları arasındaki olayların tarihi seyrini ortaya koyan bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan 86 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Transkripsiyon yapılırken Başbakanlık Osmanlı Arşivi tarafından yayınlanan defterler ve daha önce muhtelif üniversitelerde tez olarak hazırlanan defterler göz önüne alınmıştır. Çalışmada Arapça, Farsça asıllı kelimelerde “vav (و)”, “ye (ي)”, “elif (ا)” harflerinden önce (^) işareti kullanılmıştır. Kelimenin ortasındaki ve sonundaki ayınlar (‘) şeklinde, harekesiz hemze (‘) şeklinde gösterilmiştir. Metinde okunamayan kelimeler (...) şeklinde, eksik olan

³⁹ Temelkuran, Agm., s. 161.

⁴⁰ 3 Numaralı Mühimme, s.XXIII.

bilgiler (boş) şeklinde belirtilmiştir. Okunuşunda tereddüte düşülen kelimelerden sonra (?) işareti konulmuştur.

Defter transkribe edilirken bazı zorluklar çekilmiştir. Öncelikle nemlenme, kurt yeniği vb. sebeplerle meydana gelen bozulmalardan dolayı bazı yerler okunamamıştır. Defterin farklı ve acemi kâtipler tarafından yazılmasından dolayı yazılar arasında farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılıkların en fazla olduğu kısım ise aşiret isimlerinin olduğu hükümlerdir. Aynı aşiret isimleri bile farklı harf ve şekillerde yazılmıştır. Bu sebeple okumada sıkıntı yaşanmıştır. Bu isimler okunurken benzer hükümler karşılaştırılarak, ortak bir okuma yapılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

IV. MURAD DÖNEMİ (1623–1640)

I. Ahmed'in Kösem Mahpeyker Sultan'dan doğma oğlu olup, 22 Temmuz 1612 (28 Cemazıyyelevvel 1021)'de İstanbul'da dünyaya gelmişti. Şehzâdelik hayatı ve eğitimi hakkında bilgi yoktur. IV. Murad, II. Osman'ın kötü akıbeti sırasında öldürülme tehlikesi atlatmış, fakat himayesinde bulunduğu ağaların müdahalesi sayesinde kurtulmuştur. IV. Murad, annesi Kösem Mahpeyker Sultan'ın gayretleri ve askerinin de rızası alınarak 10 Eylül 1623 (14 Zilkade 1032)'de tahta çıkmıştır⁴¹.

Amcası I. Mustafa'nın 1623'te ikinci kez tahttan indirilmesinden sonra başa geçtiğinde henüz 11 yaşında olan IV. Murad (1623-1640), saltanatının ilk dönemini annesi Valide Kösem Sultan'ın gölgesinde, merkezde kapıkulu zorbaları ve taşrada ise onlara karşı harekete geçen sekbanların ayaklanmaları arasında geçirdi⁴². Saltanatının ilk yıllarında idare daha çok annesinin etkisi altındaki devlet adamlarının elinde kaldı. 1632'ye kadar devam eden dokuz yıllık süre boyunca devrin olaylarında herhangi bir tesiri olmadı. Yönetimi, tam anlamıyla Sadrazam Receb Paşa'yı bertaraf edip zorbaları ortadan kaldırdığı Mayıs 1632'den itibaren ele aldı⁴³.

IV. Murad Döneminin Önemli Siyasi Olayları Şunlardır:

İran Şah'ının Bağdad'ı alması, Abaza Mehmet Paşa'nın ayaklanması, Bekir Subaşı hadisesi, Bağdad Seferi, Avusturya Seferi, Sadrazam Hüsrev Paşa'nın İran Seferi, İstanbul'da Yeniçeri zorbalarının çıkardığı karışıklık, Lehistan Seferi ve barışın yenilenmesi, IV. Murad'ın Revan Seferi, IV. Murad'ın Bağdad Seferi, Osmanlı-Safevî arasında Kasr-ı Şirin Antlaşması⁴⁴.

Çalışmanın konusunu oluşturmamasından dolayı, kısaca IV. Murad dönemi Osmanlı-Safevî ilişkilerine değinilecektir.

⁴¹ Nâima Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, II, (Haz. Mehmet İpşirli) TTK Yay., Ankara 2007, s. 514; Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, II, (Haz. B. Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s. 373; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 177; Mücteba İlgürel, "Dördüncü Murad", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 10, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 449; M. C. Baysun, "Murad IV", *İA*, c.8, İstanbul 1979, 625.

⁴² Mehmet Halife, *Târih-i Gılmânî*, (Haz: Kamil Su), Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1976, s.7-8; Mehmet Öz, "II. Viyana Seferine Kadar XVII. Yüzyıl", *Türkler*, c. IX, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 719.

⁴³ Kâtip Çelebi, *Fezleke*, II, İstanbul 1287, s.220; *Târih-i Gılmânî*, s.12; Ziya Yılmaz, "Murad IV", *DİA*, c. 31, s. 177; Baysun, *Agm.*, 629-647.

⁴⁴ Kâtip Çelebi, *Fezleke*, II, s. 38-219; Solakzâde, *Tarih-i Solakzâde*, İstanbul 1297, s.737-766; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuât*, c. II, (Sad. Neşet Çağatay), TTK Yay., Ankara 1992, s. 223-241; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s.177-208; İ. H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. III, İstanbul 1972, s.325-386.

Safevîler, Bağdad üzerine yürürken IV. Murad, Osmanlı tahtına oturdu (1623). IV. Murad'ın ilk işi Safevî Şahı Abbas'a bir mektup göndererek sulha riayet etmesini ve Bağdad'ı boşaltmasını istemek oldu. Ardından Vezîriâzam Çerkez Mehmed Paşa'yı Bağdad'ı geri almak için gönderdi. Fakat o sırada Doğu Anadolu'da büyük bir otorite boşluğu olduğu için Erzurum Valisi Abaza Mehmed Paşa meselesini halletmek ve sonra da Bağdad üzerine yürümek istemiş ise de, Vezîriâzam'ın vefat etmesinden dolayı her ikisi de başarılamamıştı. Bunun üzerine Hafız Ahmed Paşa ikinci defa Sadarete getirilerek yeniden şark seferine memur edildi⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nin yeni şark seferi hazırlıklarını haber alan Şah Abbas, vakit geçirmeden karşı tedbirlerini almıştı. Bu arada Hafız Ahmed Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri, 13 Kasım 1625'de Bağdad önlerine gelerek şehri muhasara etti.⁴⁶ Fakat Safevîler, şehri inatla müdafaa etikleri için Osmanlılar bir netice alamadı. Şehre imdat için yola çıkan Şah Abbas, bir plan yaparak Osmanlı ordusunu mühimmatsız bırakmak istemiş, ordunun erzaklarını ele geçirmeye ve yolları tahrip etmeye çalışmıştı. Ancak Hafız Ahmed Paşa da gerekli tedbirleri aldığı için Safevî Şahı istediği hedefe ulaşamamıştı. Yapılan mücadele sonunda her iki taraf da ağır kayıplar verdi. Bu nedenle iki taraf arasında sulh görüşmelerine başlandı. Sonuç olarak Aşağı Fırat'ın sol yakası karşılığında Bağdad'ın Safevîler tarafından boşaltılmasına karar verilmişken, Şah bu kararından vazgeçmişti. Bu sebeple, Hafız Ahmed Paşa'nın başarısızlıkla dönmesi, azline sebep olmuş ve yerine Koca Halil Paşa tekrar sadarete getirilerek Bağdad'ı geri almakla görevlendirilmişti⁴⁷. Koca Halil Paşa⁴⁸ kendisinden beklenen başarıyı gösterememiş ve yerine Hüsrev Paşa tayin edilmişti. Hüsrev Paşa, İranlıların desteklediği Abaza'nın elinden Erzurum'u kurtarmış⁴⁹ bir müddet sonra da Şah I. Abbas'ın ölüm haberini almışdı (1629)⁵⁰. Şah Abbas'ın yerine torunu Şah Safi, İran tahtına çıktı. Şah Abbas'ın tecrübeli vezîri Zeynel Han, yeni şahın en büyük destekçisi olmuş ve Hüsrev Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusuna karşı mücadele etmişti. Ancak, Hüsrev Paşanın Kerbela'yı geri alması üzerine Şah, Zeynel Han'ı azl ve katl ettirerek yerine Rüstem Han'ı vezîr tayin etmişti. Bu başarıdan sonra Hüsrev Paşa,

⁴⁵ Baysun, Agm., s. 632; Mücteba İlgürel, Age., s. 451.

⁴⁶ *Târih-i Na'imâ*, II, s.860-863.

⁴⁷ Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuât*, s. 228-229; Kerim Yans, *IV. Murad Devrinde Osmanlı-Safevî Münasebetleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü, İstanbul 1977, s. 79-80.

⁴⁸ Kayserili Halil Paşa, Hafız Paşa'nın görevden uzaklaştırılması üzerine ikinci kez 1 Aralık 1626 tarihinde Sadrazamlığa getirildi. 6 Nisan 1628'de görevden uzaklaştırıldı. *Târih-i Gilmânî*, s. 160.

⁴⁹ Mücteba İlgürel, Age., s. 457.

⁵⁰ *Târih-i Na'imâ*, II, s.643.

Bağdad üzerine yürüdü; fakat Bağdad'a yerleştirilen Safevî kuvvetlerinin şehri iyi müdafa etmesinden dolayı bir netice elde edemedi. Bu arada erzakı da azaldığı için Musul'a çekilmek zorunda kaldı. Bundan istifade eden Safevîler ise Kerbela'yı yeniden almışlardı. Bu son gelişme üzerine IV. Murad, kendisine bilgi vermesi için sadrazamını İstanbul'a çağırdı. Bir süre sonra Paşa'yı görevinden azlederek, yerine Tabanı Yassı Mehmed Paşa'yı⁵¹ Vezîriâzam tayin edip Şark Seferi hazırlığına başlamasını emretti⁵².

Mehmed Paşa hazırlıklarını tamamladığı sırada Lehistan meselesi ortaya çıkmış, bunun üzerine şark seferi bir müddet için tehir edilmişti. Lehistan meselesinin hallinden sonra⁵³, IV. Murad, devleti ve kendisini uzun zamandır uğraştıran Safevîler ile hesaplaşmak ve Bağdad'ı mutlaka kurtarmak ümit ve azmiyle bizzat Şark seferine çıkmaya karar vermişti⁵⁴.

IV. Murad, Şark seferini Revan'da başlattı. Doğu Anadolu'nun hudut şehirleri olan Van, Erzurum ve Kars vilayetlerinin emniyeti için stratejik önemi büyük olan Revan'ın alınması kararlaştırıldı. Böylece, Safevîlerin hem Doğu Anadolu'yu hem de Kafkasları rahatsız etmelerinin önüne geçilmiş olacaktı. Hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı Ordusu, IV. Murad kumandasında 1635 baharında hareket ederek aynı senenin Temmuz sonlarında Revan önlerine ulaştı. Tesirli kuşatmadan sonra Osmanlı ordusu, müdafilerin teslim olmalarıyla şehri zapt etti. Murtaza Paşa kumandasında bir kısım askeri birlikleri Revan'ın müdafaasına bırakarak ileri harekâtına devam eden IV. Murad, Tebriz'i almaya muvaffak olmuş ise de, erzağın azalması ve kışın da yaklaşması üzerine geri dönmüştür⁵⁵. Kış sebebiyle IV. Murad'ın geri döndüğünü öğrenen Safevî Şahı, vakit kaybetmeden, önce Tebriz'i, sonra da Revan'ı geri almıştır (Nisan 1636)⁵⁶. İstanbul'a döndükten bir müddet sonra Safevîlerin Revan'ı geri aldığını öğrenen IV. Murad, yeniden İran seferine çıkmaya karar vermiştir. IV. Murad'ın bu ikinci seferi Bağdad üzerineydi. Osmanlı padişahının bu azimli ve kararlı tutumu, Safevîlerin fırsatçı hükümdarını telaşlandırmış ve İstanbul'a bir elçi göndererek sulh talebinde bulunmuştur. Fakat Safevî Şahının sulh şartlarından memnun kalmayan IV. Murad, hazırlıklarını tamamlayarak Bağdad üzerine yürüdü. Osmanlı ordusunun 16 Kasım

⁵¹ Receb Paşa'nın katli üzerine 17 Mayıs 1632'de Sadrazam oldu. 2 Şubat 1637'de bu görevden uzaklaştırıldı. *Târih-i Gilmânî*, s.161.

⁵² Kerim Yans, Agt., s. 118.

⁵³ *Netayic ül-Vukuât*, s. 236-37.

⁵⁴ Yılmaz, Agm., s. 180; Baysun, Agm., s. 627.

⁵⁵ *Târih-i Gilmânî*, s. 14; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 194-197; Baysun, Agm., s. 632-633; A.S. Ünver, "Dördüncü Sultan Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi", *Belleten*, c.16, Ekim 1952.

⁵⁶ *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarih*, II, s. 1043-1045; Mücteba İlgürel, Age., s. 475.

1638’de başlayan Bağdad muhasarası Safevîlerin şiddetli müdafaasına rağmen, büyük bir azimle devam etmiş ve 25 Aralık 1638’de Bağdad’ı savunan Safevî birlikleri teslim olmak mecburiyetinde kalmışlardı. Bağdad fatihi IV. Murad, devletin diğer işlerini takip etmek için İstanbul’a dönerken, Vezîriâzam Kemankeş Kara Mustafa Paşa’yı Irak’da bırakarak meselenin sonunu ve İran’la sulh akdetmesini emretmişti⁵⁷.

Safevîlerin talebi üzerine başlayan sulh görüşmeleri oldukça uzun sürdü. Nihayet bu uzun görüşmeler Kasr-ı Şirin kasabası önündeki Zohab Ovası’nda neticelenmiş ve tespit edilen barış andlaşması protokolü her iki taraf murahhaslarınca 17 Mayıs 1639’da imzalanarak başkentlerin tasdikine gönderilmişti⁵⁸. Osmanlı ve Safevî hükümetlerinin tasdikinden sonra, uzun zaman devam edecek olan Kasr-ı Şirin Antlaşmasının başlıca maddeleri şu hususlardan oluşmaktaydı:

Bağdad vilayetinde Bedre, Cessan, Mendeli ile Dern-Derteng’e kadar uzayan sahralar ve bu havalide yaşayan Caf aşiretinin bazı kabileleri ve yerleşme merkezleri Osmanlı hudutları içinde kalacak. İran devleti Kars, Ahıska, Van, Şehrizer ile Bağdad ve Basra hududuna tecavüz etmeyecek. Van ve Kars’ın doğu hudutlarına yakın kaleler yıkılıp orası boş tampon bir arazi olarak kalacak. Safevîler, Sünniliği ve Sünnileri kötüleyici bir siyaset ve propagandada bulunmayacak; üç halifeye ve Hz. Ayşe’ye küfredilmesine izin vermeyecek. Bu sulh muahedesinden ve maddelerinden de anlaşılacağı üzere, bir asırdan fazla devam eden Safevî- Osmanlı mücadeleleri sonunda Azerbaycan ve Revan İranlılarda, Bağdad ise Osmanlılarda kalıyordu⁵⁹.

⁵⁷ *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi*, s. 1064-1132; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuât*, s. 241; Tahsin Ünal, *IV. Murat ve Bağdat Seferi*, Berikan Yay., Ankara 2007, s. 123-157; İlgürel, Age., s. 476-479; Yans,Agt., s.198; Baysun, Agm., s. 207; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 199-204; Mehmet İnbaşı, *The Register of Expenditures of Murat IV’s Bagdad Campaign*, Acta Orientalia, Budapest, Vol.45 (2001), pp. 497-508.

⁵⁸ *Muahadat Mecmuası*, II, s.308; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 205.

⁵⁹ Tahsin Ünal, Age., s.198-214.

İKİNCİ BÖLÜM

DEFTERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. FİZİKÎ DURUM

86 Numaralı Mühimme Defteri, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşivinde “A.DVN.MHM.d” kodlu Mühimme Defterleri serileri içinde “86 Numaralı Mühimme Defteri” olarak geçmektedir.

Defter 30 x 21,5 cm. ebadında ve 46 varaktan oluşmaktadır. Defterin cildi ebrulu, köşeleri siyah meşin şirazelidir. Üzerindeki etikette “*Defter-i Mühimme fî evâhir-i Muharrem sene 1046 ilâ evâsıt-ı Ramazan sene 1046*” kaydı bulunmaktadır. Etiket büyükçe ve çelenk şeklinde olup etrafı çiçekli süsleme kaplıdır. Sonradan konulduğu tahmin edilen 86 kaydı bulunmaktadır. Defterde 153 hüküm ve bazı hükümlerin sûretleri yer almakta; ancak bu hükümler diğer bazı defterlerdeki gibi kısa değil, gayet uzun olup genellikle tam sayfayı dolduracak şekilde yazılmıştır. Defterdeki ilk hükmün tarihi “*Yevmü'l-Ahad, fî 18 M sene (10)46*” ve son hükmün tarihi de “*Yevmü'l-Ahad fî 13 N sene (10)46*”dır. Defterin hüküm numaraları ve sayfa numaraları orijinal değildir, daha sonradan kurşun kalemle Arapça olarak yazılmıştır. Kâğıdın cinsini tespit etmek zordur, filigransız ve sarıya yakın aharlıdır. Defter, genel olarak sağlamlığını ve yazısını muhafaza etmiş olmakla beraber nem, su, kurt vs. dış etkenlerden dolayı hemen her varakta kahve renge dönüşmüştür. Bozulmalar ve renk değişimleri özellikle varagin üst tarafında yoğunlaşmaktadır. Defter, divânî hattı kırması ile kaleme alınmıştır. Defterin kaligrafisinden, yazıların farklı kâtiplerin elinden çıktığı anlaşılmaktadır. Birbirini takip eden hükümlerde çok farklı yazı tipine rastlanmaktadır. Kimisinin yazısı çok kötü olup okuması zordur. Çok küçük harflerle yazılmış olduğundan okunması bir hayli meşakkatli ve çevirisi yapıldığında da geniş bir yer tutan hükümlere rastlanmaktadır. Bazı hükümlerde yanlış yazımlardan dolayı satırların üzeri çizilmiş⁶⁰ ve yerine yenisi yazılmış ve bazen de satırın üzerine sonradan sıkıştırılan kelime ve cümleler bulunmaktadır⁶¹. Defter; 46 varak, 92 sayfadır, defterin başında üç sayfa ve sonunda 89-91. sayfalar boştur ve bunlar numaralandırılmamıştır. Deftere sayfa numarası verilirken 19-20 ve 65-66. sayfalar mükerrer yazılmıştır. Hükümler genellikle

⁶⁰ Mühimme Defteri, 86, s.1, h. 1. *Sonraki dipnotlarda Mühimme defterinin kısaltması olarak MD kullanılacaktır.

⁶¹ MD, 86, s.19, h. 57.

tamamlanmıştır, ancak yarım kalan hükümler de vardır⁶². Sağ sayfaların sağ taraflarında ve sol sayfaların sol taraflarında 1-2 cm boşluk mevcuttur. Her varakta genellikle üç hüküm bulunmaktadır ancak bazı sayfalarda beş-altı bazılarında ise iki hüküm bulunmaktadır. Bütün hükümler bir sayfadadır yani ikinci bir sayfaya taşmamıştır. Bazı sayfalar yarıya kadardır, alt tarafları bir hüküm yazılabilecek kadar boş bırakılmıştır. Defterde sadece bir yerde sayfaya sığmadığı ve ek yapıldığı için sağ kenara yazı yazılmıştır⁶³.

2.2. DİPLOMATİK VE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Mühimme defterlerindeki kayıtlar, muhatap makama gönderilen fermân, nâme veya berâtların kopyalarıdır. Mühimme defterleri nâme, emir veya hüküm ile benzerlerinin tam metnini kapsamamakta, elkab ve öteki formalite kısımları terk edilerek ya da kısaltılarak asıl konuyu ihtiva etmektedir⁶⁴. Fermân, berât, nişân gibi Osmanlı diplomatik belgelerinde muayyen bir yazma formülü tatbik edilmiştir. Buna göre bu belgeleri on kısımda incelemek mümkündür:

- 1-Davet
- 2-Tuğra
- 3-Ünvân ve Elkab
- 4-Muhatabın adı ve lakabı
- 5-Dua
- 6-Nakil ve İblâğ
- 7-Emir
- 8-Tekîd ve Tehdîd
- 9-Tarih
- 10-Yer⁶⁵

Belgelerin en üstünde davet formülü bulunurdu. Bu besmelenin kısaltılmışı olan “b (ب)” olacağı gibi, Allâh lafzının kısaltılması olan “hüve (هو)” şeklinde de olabilirdi. Davetten sonra padişahın alâmeti olan tuğra, Tuğrakeş veya Nişâncı tarafından sanatkârane bir şekilde çekilirdi. Davet ve tuğra, mühimme defterlerinde yer almazdı.

⁶² MD, 86, s.31, h. 101.

⁶³ MD, 86, s.6, h. 14-15.

⁶⁴ Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Medeniyet Tarihi çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1979, s.105; 3 Numaralı Mühimme Defteri, s. XXV.

⁶⁵ Ayrıntı için Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1995, s. 99-113.

Çünkü mühimme defterlerindeki hükümler esas belgelerin sûretleri konumundaydı. Ünvan ve elkab bölümünde, padişah başka bir hükümdara mektup gönderecekse önce kendi ünvan ve elkabına yer verir; “*Ben ki, sultânü’s-selâtin burhânü’l-hevâkin tâc-ı bahs-ı hüsvân rûy-ı zemîn zıll’ullâhi fi’l-arz*” gibi cümlelerden sonra hâkim olduğu ülkeleri bir bir sayarak kendini tanıtır ve yüceltirdi⁶⁶. Mühimme defterlerinde sûretleri kaydedilen fermân ve nâme-i hümayûnlarda padişahın ünvan ve elkabına yer verilmezdi⁶⁷. Sonraki formül ise, muhatabın elkabıdır. Padişah’ın ünvan ve elkabı sona erdikten sonra hitâb edilenin rütbe, mevki’ ve mensûb olduğu sınıfa uygun olan elkab kullanılırdı. Yine hitâb edilen kişinin rütbe ve mevki’ne göre ayrı ayrı formüller geliştirilmiştir. Mühimme defterlerinde muhatabın elkabına nâdiren yer verilir. Genellikle, “*Tercan ve Erzincan ve Kemah Kadılarına hüküm ki*”⁶⁸, “*Van Beğlerbeğisi Dilaver Paşa’ya hüküm ki*” gibi hitâb edilenin rütbe ve mevki’ veya ismiyle doğrudan konuya geçilir. Hükümlerin tamamında bir hitâb kısmı vardır. Çoğunlukla elkab verilmemiş, görev yaptığı yer ve makamı belirtilmiştir: “*Van Beğlerbeğisi dâme ikbâluhûya hüküm ki*”⁶⁹, “*Makû Kal’ası Sancağı Beğine hüküm ki*”⁷⁰. Hitâblar bazen şahsın adı ve eski görevini de belirtmektedir: “*Sabıka Kars Beğlerbeği olub hâlâ Hakkâri Hâkimi olan İmadeddin Paşa’ya hüküm ki*”⁷¹. Elkabdan sonra dua ve hayır cümlesi gelmektedir. Burada da muhatabın mevkî ve sınıfına dikkat edilirdi. Meselâ, kadîlar için “*zîde fazluhû*”, Hristiyan hükümdarlar içinse en çok kullanılan formül, “*hutimet avâkıbihi bi’l-hayr*”dır. İlgili yöneticilerin isimlerinden sonra dua konulması Osmanlı diplomatiği açısından âdetti⁷². Defterde kullanılan dua cümleleri ve hangi yöneticiye ait oldukları aşağıdaki gibidir:

edâma’llâhu te’âlâ iclâlehu: Vezîriâzam Mehmed Paşa, Vezîr Ahmed Paşa ve Vezîr Mehmed Paşa.

dâme ikbâluhû: Beylerbeyi

dâme izzühû: Sancak Beyi.

Cenâb-ı emâret me’âb: Erdalan Hâkimi

⁶⁶ Jan Reychman-Ananiasz Zajaczkowski, *Osmanlı-Türk Diplomatiği El Kitabı*, (Çev. Mehmet Fethi Atay), Devlet Arşivleri Yay., İstanbul 1993, s. 167.

⁶⁷ Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatiği İlmî*, s.57.

⁶⁸ MD, 86, s.10, h. 26.

⁶⁹ MD, 86, s. 2, h.5.

⁷⁰ MD, 86, s.2, h. 6.

⁷¹ MD, 86, s.6, h. 16.

⁷² Mübahat S. Kütükoğlu, *Age*, s. 110.

dâme mecdühû: Yeniçeri Ağası, kapıcılar kethüdâsı, sağ ulûfeciler ağası, dergâh-ı mu‘allâ yeniçerileri.

dâme ulüvvühû: Sâbık sancakbeyleri, defterdâr.

zîde mecdühû: Kapucıbaşı, defter kethüdâsı.

zîde kadrühû: Dergâh-ı mu‘allâ çavuşları, sancak zü‘âmâsı.

Buraya kadar olan kısım belgenin giriş kısmıdır. Sonra asıl mevzûya girilir. Birinci bölüm *nakil ve iblâğ*’dır. Burada bir olay anlatılmakta, hükmün yazılmasına sebep olan konu açıklanmaktadır. Kullanılan genel formül, “*tevkî‘-i ref‘-i hümâyûn vâsıl olmak ma‘lûm ola ki*” şeklindedir. Mühimme defterinde ise, “*mektûb gönderüp*” veya “*âdem gönderüp*” şeklindedir. Nakledilen vak‘anın yeni cereyan etmiş olması halinde, “*hâliyâ*” yahut “*şimdiki halde*” ibareleri kullanılır. Fermânın yazılmasına sebep olan şey daha önce cereyan etmiş bir olayın anlatılmasını gerektiriyorsa “*bundan akdem*” veya “*bundan evvel*” ifadelerinden biri tercih edilirdi⁷³.

“*Buyurdum ki*” formülü ile başlayan kısım emir kısmıdır. Ne yapılması, nasıl hareket edilmesi gerektiği muhataba bu kısımda emredilmektedir. Buna genellikle, “*Buyurdum ki, vardukda te’hîr itmeyüp ...*”⁷⁴, “*Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâliyâ sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre amel idüb dahi bir an ve bir sâ‘at te’hîr ve tevakkuf itmeyüb yarar ve mükemmel âdemlerinle ta‘cil alet-ta‘cil yürüyüb...*” biçiminde hangi konuda ne yapılması gerektiği bildirilirdi.

Mühimme Defterlerinde çok defa “*buyurdum ki*” den sonra bir iki kelimelik boşluk bırakılmakta “*hükm-î şerîfimle vardukda*” ya da “*vusûl buldukda*” denilerek devam edilmektedir. Bunun sebebi hüküm yazılırken fermanı götürecek kişinin henüz belli olmadığı, müsveddenin temize çekilerek ferman haline getirildikten sonra fermanı götürecek kişinin tespit edilerek fermanda isminin yazıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim bazı hükümlerin üzerinde “*dergâh-ı âlî çavuşlarından Ahmed Çavuş’a virildi*”, “*kethüdâsına virildi*” şeklinde ibarelere rastlanmaktadır. Bunların fermanı götüren kişiler olduğu görülmektedir. Ancak üzerinde çalışılan defterde bu duruma rastlanmamıştır. Hükümlerin üzerinde gönderme kaydı yer almamaktadır.

⁷³ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *DİA*, XII, s.403.

⁷⁴ *MD*, 86, s.36, s. 119.

Emir cümlesini takiben sadece “şöyle bilesiz”, “*alâmet-i serîfe i’timât kılasız*” gibi formüller ile *te’kid* ve *tehdîd* rûknü işlenirdi. Burada fermânda belirtilen emir üzerine hareket edilmesinin gerekliliği ve zorunluluğu belirtilirdi⁷⁵.

Yöneticiye hitaptan hemen sonra asıl mevzûya geçilirdi. Yapılması istenen işin gerekçeleri gösterilir, daha önce konuyla ilgili bir kayıt ya da icraat varsa buna da yer verilirdi. Yapılacak işin önemini belirtmek için “*Husûs-ı mezbûr mühimmât-ı umûrdandır*”⁷⁶ gibi tâbirlerin yanısıra, yapılmaması istenen işler için “*şer’-i şerîfe muhâlîf*”, “*emr-i celîlî’l-kadrime muhâlîf*”, “*rızâ-yı hümayûnuma muğayir*”, “*kat’a rızam olmayup*”, “*hilâf-ı şer’ hareket itmeyip*” gibi cümleler kullanıldıktan sonra *te’kîd* ve *tehdîd* rûknünden olmak üzere “*müstehakk-ı itâb olmuşsunuzdur*”, “*özü cevâbınız mesmû’-ı hümayûnum olmayıp*” ve “*başın sana gerek ise*”⁷⁷ gibi kalıplar ile de ikaz edilirdi. Fakat böyle kötü durumlara yani kanuna uygun olmayan hareketlerden dolayı doğabilecek durumlardan Allah’a sığınarak “*iyâzen bi’llâhi te’âlâ*”⁷⁸ gibi sığınma cümlelerine rastlamak mümkündür. Yine aynı şekilde yapılması istenen bir iş için Allah’ın yardımını dileyen “*bî avni’llâhi te’âlâ*”, “*bî lütfu’llâhi te’âlâ*” ve “*bî izni’llahi te’âlâ*” gibi dua cümleleri bulunmaktadır. Daha sonra istenildiği gibi hareket edilmesi belirtilerek hüküm tamamlanırdı. Fermânlarda *te’kid* ve *tehdîd* formülünden sonra tarih kısmı bulunur. Tarihlerin başında genelde “*tahrîren fî*”, bazen de “*hurriren*” ibâresi yer alırdı. Birkaç istisna dışında XVII. yüzyıl ortalarına yani Sultan İbrahim (1640-1648) saltanatına kadar tarihler, ayın tarihi ile beraber haftanın günü de Arapça sıfatları ile gösterilmek üzere başlık halinde üste yazılmıştır. “*Yevmü’l-Ahad, Fî 2 Cumâde’l-âhire Sene 1046*”, “*Yevmü’s-Selâse, fî 3 Ramazânü’l-mübârek sene 1046*” gibi. Ay isimleri kısaltma olarak yazılmıştır. Ay isimlerinden başka gün kelimesinin Arapça karşılığı olan *yevm* (يوم) kelimesi yerine *m* (م) kısaltması kullanılmıştır.

Defterde bazı hükümlerin altlarında ilgili hükmün kimlere veya hangi mahallere gönderildiklerini belirten sûret kayıtları da mevcuttur. “*Bir sureti Ardahan Sancağı Beğine, Bir sureti Şavşad Sancağı, Bir sureti Ahılkelek Sancağı Beğine*”⁷⁹, “*Bir sureti Cebecibaşı Hasan dâme mecduhûya*”⁸⁰, “*Bir sureti Karahisar-ı Şarkî Sancağında vâkı*”

⁷⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, Age., s. 111.

⁷⁶ MD, 86, s.42, h. 138.

⁷⁷ MD, 86, s.27, s. 90.

⁷⁸ MD, 86, s.25, h. 83.

⁷⁹ MD, 86, s.5, h. 12.

⁸⁰ MD, 86, s.3, h. 9.

olan Kadılara yazılmışdır”, şeklinde ifadelerden anlaşıldığı üzere bu hükmün, ilk kısımda yazılan muhataptan başka nerelere ve kimlere gönderildiği belirtilmektedir.

Defter, önceki dönem mühimme defterleri ile genel olarak mukayese edildiğinde, yazılar arasında bariz bir farklılaşma meydana geldiği, ancak bunun yazı ile sınırlı olmadığı aynı zamanda hükümler üzerindeki muamele kayıtları ve hükümlerdeki bazı kalıp ifadelerde de bazı değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Örneğin; hükümlerin üst kısımlarında, önceki defterlerde olduğu gibi “*yazıldı*”, “*kethüdâsına virildi*”, “*Mehmed Çavuşa virildi. Fî 15 R sene 1021*” gibi muamele kayıtları bulunmamaktadır. Bunun yerine “*Bâ hatt-ı/takrîri Nişâncı Efendi/Hazreti efendi.*” gibi kim tarafından yazıldığı kaydı bulunmaktadır. Hemen her hükmün üzerinde bir paraf işareti bulunmaktadır. Bu işaret her ne kadar “*buyruldu*”yu andırmakta ise de bu döneme ait diğer mühimme defterleri ile yapılan karşılaştırmalarda bazı hükümlerin üzerine bu işaretin yerinde ve biraz da bu işarete benzer şekilde “*buyruldu*”, “*yazılmışdur*”, “*görildi*”, “*tahrir şud*” vb. şekillerde okunabilen ifadelerle karşılaşılması nedeniyle metnin transkribi yapılırken bu işaret için herhangi bir kelime kullanılmamıştır.

Bir hükümde de gönderilmeyip alıkonulduğu kaydı bulunmaktadır⁸¹. Bu şekilde gönderilmeyen hükümlerin bulunduğu da tespit edilmiştir.

2.3. DİL ÖZELLİKLERİ

86 numaralı Mühimme Defteri’nin dili; sade, anlaşılır, fazla ağır olmayan bir Türkçe’dir; fakat günümüzde kullanılmayan kelime, cümle ve deyimler içermesinden dolayı okumada güçlüklerle karşılaşmaktadır. Hükümler Divân-ı Hümâyûn’da alınan kararların suretleri olduğundan fermanlarda olan tuğra ve padişah elkabı ve dua cümlecikleri gibi bazı bölümler belgelerde bulunmamaktadır. Defterde tamamı Türkçe olan hükümlerde az da olsa Arapça ve Farsça kelimeler ve terkîbler bulunmaktadır. Daha çok elkab ve dua cümlelerinde karşımıza çıkan bu tabirler de kalıplaşmış olduğundan okunmasında pek zorluğa düşülmemektedir.

Diğer mühimme defterlerinde olduğu gibi 86 Numaralı Mühimme Defterinde de kalıplaşmış ve günümüzde pek kullanılmayan bazı deyim ve sözcükler bulunmaktadır. Bunların bir kısmını yazmanın faydalı olacağı düşünülerek metne eklendi:

⁸¹ MD, 86, s.41, h. 134.

Avk û te'hîr etmek, Bi eyy-i vechin kâne, Bir mahale zarar u gezend irişdirmek, *Dakika fevt itmemek, göz kulak tutmak: mesûl ve mu'âteb olmak, müretteb ü mükemmel olmak, müretteb ü mükemmel düşman yerağı ile müheyyâ ve hâzır olmak, perakende ve perişan olmak, rencide ve remide ettirmek, var kuvveti bâzû-yı himmete getürmek, vech ü münâsib gördüğü üzre, yolda ve izde ve menâzil ve merâhilde, başın sana gerek ise ve yüzün ağ olmak.*

2.4. TARİHLER

Mühimme Defterleri'nde tarihlerin yazılış şekli, bazı istisnalar dışında XVII. yüzyıl ortalarına kadar ayın tarihi ile birlikte haftanın günü de gösterilmek üzere başlık gibi üste yazılmıştır⁸². "*Yevmü'l-Erba'â, fî 15 S sene 1046*"⁸³ gibi. Tarihin altına genellikle "*Kostantiniyye*", "*Der Edirne*" gibi divânın akd edildiği yerin adı da kaydedilmesine karşılık incelenen defterde bu duruma rastlanmamıştır.

86 Numaralı Mühimme Defteri'ne bakıldığında, 153 hükümde 22'si başta başlık şeklinde ve 6'sı hükmün sonunda olan 28 tarih mevcuttur. Tarihlemeler için birkaç şekil kullanıldığı görülmektedir. Hükümlerin üstüne ve sayfayı ortalayacak şekilde atılan başlık tarihler, haftanın kaçınıcı günü olduğunu tespit ile başlardı. *Yevmü'l-isneyn* ve *yevmü'l-hamse* gibi. Daha sonra ise gün, ay ve yıl yazılır. *Yevmü'l-Erba'â, fî 15 S sene 1046*⁸⁴, *Yevmü's-Sebt, fî 22 R sene 6*⁸⁵. Günler daima rakamla yazılmaktadır. Aylar ise rumuzları ile yazılır. Yıllar da sürekli "sene" kelimesinden sonra ve rakamla yazılırdı. *Fî el-yevmü'l-İsneyn, fî 16 Rebî'ü'l-âhir sene 1046*⁸⁶. Yıllar rakamla yazılırken bazen sadece son iki rakamı ile yetinilmiştir. *Yevm* kelimesi de kısaltılarak sadece *m* harfi ile gösterilmiştir. *m (Yevm)ü'l-Ahad, fî 15 R sene 6* gibi.

Bazen de tarih atılırken ayın kaçı olduğunu kesin bildirilmesine ihtiyaç duyulmamış, on günlük devrelerin gösterilmesi ile de yetinilmişti. İlk on gün için evâil, ikinci on gün için evâsıt, üçüncü on gün için ise evâhir tabirleri kullanılmıştı⁸⁷. *Fî evâsıt-ı C sene sitte ve erba'in ve elf*⁸⁸ gibi. Bunlardan başka ayın ilk günü için "gurre", ayın ortası için muntasıf (on beşinci gün), son günü için ise "selh" ibareleri

⁸² Mübahat S. Kütükoğlu, "Mühimme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan-2 Mayıs 1986*, İstanbul 1988, s.98.

⁸³ MD, 86, s.45, h. 148.

⁸⁴ Aynı hüküm.

⁸⁵ MD, 86, s.28, h. 91.

⁸⁶ MD, 86, s.23, h. 75.

⁸⁷ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 69.

⁸⁸ MD, 86, s.37, h. 121.

kullanılmıştır. 86 Numaralı Defter’de sadece iki yerde “gurre” kelimesi kullanılmıştır. *Yevmü’l-İsneyn fî gurre-i R sene 46*⁸⁹ gibi.

Hüküm sonlarında ve içindeki tarihler ise genellikle yazı ile yazılırdı. Örneğin “*sene-i sitte ve erba‘in ve elf rebî’ül-âhirin onuncu günü*”⁹⁰ şeklinde gösterilmiştir.

Belgede bulunan tarihler incelendiğinde kronojik hatalar olduğu tespit edilmektedir. Örneğin defterde Safer ile biten 26. hükümden sonra Rebî’ü’l-evvel ayı gelmesi gerekirken hükümler, Rebî’ü’l-âhir ayı ile devam etmiştir. Üç Rebî’ü’l-âhir⁹¹’den sonra bir Rebî’ü’l-evvel⁹² tarihi gelmiştir. Ancak Rebî’ü’l-evvel ayı Rebî’ü’l-âhir ayından önce gelmeliydi. Aynı durum 111 ile 113. hüküm arasında bulunmaktadır. Burada Cemâziye’l-evvel önce gelmesi gerekirken sonra gelmiştir. Formaların kendi içlerinde ve bu formaların ciltlenmek üzere birbirleriyle birleştirilmesinde tarih sırası bakımından bir düzen bulunmadığı ve başlık tarihler arasında ileriye ve geriye doğru atlamalar olduğu ve bunların daha ziyade bir formadan diğer formaya geçerken meydana geldiği görülmektedir. Bu sebeple hükümlerin tarihinin tespitinde bu durumun göz önünde bulundurulması gereği ortaya çıkmaktadır⁹³.

⁸⁹ MD, 86, s.35, h. 113.

⁹⁰ MD, 86, s.22, h. 69.

⁹¹ Hüküm 31,33,40.

⁹² Hüküm 51.

⁹³ 83 Numaralı Mühimme Defteri (1036-1037/1626-1628), Devlet Arşivleri Yay., Ankara 2001, s. XII.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEFTERİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Defterin muhtevasını oluşturan olaylar, 18 Muharrem 1046-22 Haziran 1636/13 Ramazan 1046-8 Şubat 1637 tarihleri arasında geçmektedir. Bu dönem Revan ve Bağdad seferleri arasındadır. Revan’a yapılan seferde IV. Murad, 1635 yılı Temmuz sonlarında askerin başında Revan kalesine ulaştı. On bir günlük kuşatmadan sonra, kalenin tutunamayacağını anlayan Emir-güne oğlu teslim oldu. Böylece fethedilen şehrin muhafızlığı on iki bin askerle Murtaza’ya verildi. IV. Murad 25 gün Revan’da kalıp düzenlemelere ve kalenin tamirine nezaret ettikten sonra Tebriz’e doğru yola çıkmıştır⁹⁴. Daha sonra önce Van’a oradan Diyarbakir’e ve İstanbul’a dönmüştü.

Şah I. Safi, Revan’ın Osmanlı devletinin eline geçmesini bir türlü hazmedememiş, IV. Murad’ın uzaklaşmasını ve kışın gelmesini beklemişti. Kış gelip Doğu Anadolu’da yolların kapanmasıyla Revan’a taarruz ederek, şehri ele geçirmişti. Zaten bu sırada Revan muhafızı Mustafa Paşa da ölmüştü. 1636 kışı çok sert geçmiş ve sadrazam ve Serdâr-ı ekrem Tabanıyassı Mehmed Paşa, Diyarbakir kışlağında olmasına rağmen Revan’a yardım gönderilememişti⁹⁵. Bu suretle Padişahın Revan Seferi boşuna gitmiş, kale ancak sekiz aya yakın bir zaman Osmanlı idaresinde kalmıştı. Sadrâzam her şeye rağmen yola çıkmış, ancak Erzurum’a kadar gelebilmişti. Bu sırada Tabanıyassı Mehmed Paşa sadrâzamlıktan alınmış yerine Bayram Paşa getirilerek Şark seferi hazırlıkları için Anadolu’ya gönderilmişti⁹⁶.

Revan’da bunlar yaşanırken, Musul muhafızı ve Şam Beylerbeyi Küçük Ahmed Paşa, bu arada Şehrîzor civarında bulunduğunu duyduğu Mirâhur Zeynel Han üzerine bir baskın yaptırdı; buna karşılık Şah da büyük bir ordu sevketti. Küçük Ahmed Paşa maiyetinde Safevîlere nazaran zayıf kuvvetler olduğu ve kendisi de hasta bulunduğu halde muharebeyi kabulde tereddüt göstermedi; Mihriban kalesi civarında vukûa gelen çarpışmada kahramanca döğüştükten sonra, şehit düştü (Rebiülâhir sonları 1046-Eylül 1636). Osmanlı kaynaklarında bu hadiseye “Erdalan Vakkası” denir⁹⁷. Defterde bu olaya dair birçok hüküm bulunmaktadır. Ayrıca defterin muhtevasını oluşturan asıl

⁹⁴ *Târih-i Na’îmâ*, II, s.813-821; *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi*, II, s. 1029-1039; *Târih-i Gilmânî*, s.15.

⁹⁵ *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarih*, II, s. 1043-1045.

⁹⁶ *Târih-i Gilmânî*, s.17; İlgürel, “Age.”, s. 475.

⁹⁷ *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi*, II, s. 1047; *Târih-i Na’îmâ*, II, s.836-839; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, s. 369; Baysun, *Agm.*, s. 634.

konu Revan'ın tekrar Safevîler tarafından alınması sonucu şark serhadının tehlike altına girmesi nedeniyle buraların muhafazası olmuştur. Bu sebeple defterde yer alan 153 hükümden yaklaşık 120'si bu konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilidir. Gönderilen hükümler de Kars Ahıska ve Van kalelerinin tamir-tahkim edilmesi ve buraların etrafının düşmandan muhafazası edilmesi ile ilgilidir. Aynı şekilde güney bölgesinde de Musul, Kerkük ve etrafının düşmandan muhafazası istenmişti. Diğer önemli bir konu ise Kızılbaş'tan yüz çevirip Osmanlı hâkimiyetine geçen aşiretlerin Kars, Erzurum ve diğer doğu illerinden kaldırılarak Adana eyaletine gönderilmesiyle ilgilidir. Bu aşiretlerin Adana gönderilmesinin iki sebebi olabilir; birincisi sürekli savaş alanı olan doğu bölgesinin tekrar Safevîlerin eline geçmesiyle bu aşiretlerin Safevî hâkimiyetine geçebilmesi, ikincisi ise bu aşiretleri yerleşik hayata geçirip hem Osmanlı hâkimiyetine ısındırmak hem de gönderildikleri Adana bölgesini şenlendirmektir.

3.1. SERHAD KALELERİNİN TAMİR, TAHKİM VE MUHAFAZASI

Bağdat seferini öncesine rastlayan 1636 yılı, sınırların muhafazası ve sefer hazırlıklarıyla geçmişti. Bu sebeple sınırdaki kalelerin tamiri ve tahkimi önem taşımaktaydı. Bu kaleler özellikle şark serhadında yer alan ve düşmanın muhtemel ilk taarruzuna hedef olan Van, Kars, Ahıska ve Musul kaleleridir. 86 Numaralı Mühimme Defterinin hükümlerinin büyük bir kısmı bu kalelerin düşman taarruzundan muhafazası ve tahkimi hakkındadır.

Doğu sınırında bulunan ve mühim kalelerden birisi de Van Kalesi'dir. Diyarbekir eyaletinin doğuya açılan bir kapısı mesabesinde olduğu için de ayrıca bir ehemmiyet taşıyordu. Bu itibarla Van Kalesi ihmal edilmeden tamir ve tahkim edilmişti⁹⁸. Van Beylerbeyi Dilaver Paşa'ya gönderilen hükümde, "*Van kal'ası memâlik-i mahrûsemde intihâ-i serhadde vâkı' olan bir kal'a-i metin ve kilid-i ihtiyat olub hıfz u hırâseti ve bî izni'llahi te'âlâ mekr-u keyd-u a'dâ-i hasireden hamîyyet ve himâyet-i ehemmi umûr-u din ve devletden olduğundan mâ'adâ mürûr-u eyyam ile etraf-ı Erba'asında sulb-u tedbir olub ta'mir ve termime muhtac olan mahalleri münâsib ve istihkâm üzre ta'mir ve termim...*"⁹⁹ şeklinde emir verilerek kalenin tahkiminin önemli olduğu belirtilmiş ve derhal gerekli çalışmaların yapılması emredilmişti. Van, Safevî sınırında olduğundan sürekli düşmanın taarruzuna maruz kalmıştı. Gönderilen

⁹⁸ Tahsin Ünal, *IV. Murat ve Bağdat Seferi*, Ankara 2007, s. 68.

⁹⁹ MD, 86, s.2, h. 4.

hükümlerde bu durum açıkça belirtilmişti. “*Van kal‘ası serhad-ı İslamiyenin sedd-i serîri ve memâlik-i mahrûse-i ehli-sünnet ve cemâ‘atin ahâlisinin kilidi olub bir vecihle ma‘mûr ve âbâdân ve dâimâ eyyam-ı devlet hümâyûnda sükkân...*¹⁰⁰” ve “*Van kal‘ası intihâ-ı serhad-ı mansurede vâkı‘ olub Kızılbaş memleketine muttasıl olmağla muhâfazası ve ta‘mir ve termimi lâzım olan mahallerin hıdmet-i ta‘mîrî hususuna sa‘y u himmet lâzıme-i muhimme-i din u devletim olmağın...*¹⁰¹”denilerek Kızılbaş tehlikesinin önemli olduğu ve tehlike karşısında hazırlıklı olunması gerektiği emredilmiştir. Hükümün devamında beylerbeyi Dilaver Paşa’ya civardaki Kürdistan ümerası, kendi adamları ve askerleriyle tamir ve tahkim işini bitirmesi istenmiş ve iş için kendisine ve Van’ın diğer sancaklara birer hil‘at gönderilmişti¹⁰². Aynı emir, Van’ın sağ ve sol kollarına ve garib taifesi ağalarına ve dizdarlarına da yazılmıştı¹⁰³. Bitlis hâkimine gönderilen hükümde ücret ile tutulan ırgatlar dışında imece tarikiyle kendi sancağı ve diğer yakın sancaklardan on günlük çalışma için nefer toplayıp, bu tamir işinin kışa bırakılmadan tamamlanması istenmişti¹⁰⁴. Gönderilen diğer bir hükümde, Van kalesinin muhafazası için neferlerin sayısının üç bine çıkarılması gerektiği bildirilmişti¹⁰⁵. Daha sonraki bir hükümde Kütahya, İzmir, Manisa, Saruhan, Karahisar, Aydın, Ankara monlâlarına ve kadılarına, Van kalesinin müdafaası için bu kış yeniçeri ve bil-cümle askerinin Van’da kışlayacağını ve bu sebeple ol havalideki askerlerin hemen Van’a gönderilmesi ve Van muhafazasında görev alması istenmişti¹⁰⁶. Aynı hükümün birer sureti Karaman, Sivas, Amid, Kilis, Maraş, Diyarbekir, Süleymaniye, Rakka, Haleb, Adana, Trabzon, Samsun, Bolu ve çevresindeki sancaklarının kadılarına gönderilmişti. 13 Ramazan 1046 tarihli Yeniçeri Kethüdâsı Hasan Paşa’ya diye başlayan hükümde, Van Kalesinin tamiri ve muhafazasında görevlendirildiğini fakat bölgede düşman tehlikesinin olmadığı görüldüğünden, Van kalesine Saksoncubaşı Derviş Paşa’yı başbuğ tayin ederek kendisinin Diyarbakır’a dönmesi emredilmiştir¹⁰⁷. Defterdeki 1,2,3,4,6,7,8,9,10,16,38, 41,152. hükümler Van Kalesinin tahkimi ve muhafazasıyla ilgilidir.

¹⁰⁰ MD, 86, s.2, h. 6.

¹⁰¹ MD, 86, s.2, h. 6.

¹⁰² MD, 86, s.4, h. 10.

¹⁰³ MD, 86, s.3, h. 8.

¹⁰⁴ MD, 86, s.14, h. 38.

¹⁰⁵ MD, 86, s.1, h. 3.

¹⁰⁶ MD, 86, s.23, h. 74.

¹⁰⁷ MD, 86, s.46, h. 152.

Serhadda bulunan mühim kalelerden biri de Kars kalesidir. Tahkim edilmesine önem verilmiştir. Bu görev için Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan Vezîr Mehmed Paşa görevlendirilmişti. Kendisine yardımcı olması için Çıldır beylerbeyi Sefer Paşa vazifelendirilmiş ve maliyeden üç bin kuruş tahsis edilmişti¹⁰⁸. Verilen hükümde; “*Kars muhâfazasına me’mûr olan beğlerbeği ve ümerâ ve alay beyleri ve sâ’ir tavâif-i askere... kal’a-i mezbûrenin metânet ve istihkâm ta’mîrî ve hendeğin tevsi’i ve tathiri ve eğer umûr-u lâzime-i muhâfazada vezîr-i müşârûn-ileyh edâma’llâhu te’âlâ iclâlehû her birine ne yüzden hıdmet teklif iderse bilâ-tereddüd ve tevâkkuf her biriniz edâsına bezl u dikkat-i hıdemâtı din u devletim hususunda cümlenüz vezîr-i müşârûn-ileyhin re’y-i zerri ve fikr-i isâbet-i kâribine mütenâsib ve muvâffakat idüb ihmâl ve muhâllefet ve rızâsına muğayyir hareketden ziyâde ictinâb ve ihtiyât eyleyüb...*” denilerek bu hizmetde görevli olan herkesin Mehmed Paşa’nın bütün emir ve isteklerini tereddütsüz yerine getirmesi istenmişti. Kars tarafının muhafazası için Diyarbekir Beylerbeyi Mehmed Paşa, Karaman ve Sivas beylerbeyleriyle beraber görevlendirilmişti; ayrıca Vezîriâzam Mehmed Paşa da Kars’a gitmeye karar vermiştir. Bu sebeple Çıldır, Pertekrek ve Şirvan sancaklarına hükümler gönderilerek Vezîriâzam varmadan Kars’da muhafazada hazır olmaları istenmişti¹⁰⁹. Kars muhafızı Vezîr Mehmed Paşa’ya gönderilen bir hükümde Ahıska tamiri bittikten sonra orda vazifelendirilenlerin tekrar Kars Kalesi’nde görevlendirildiği bildirilmişti¹¹⁰. Kars muhafızı Vezîr Mehmed Paşa’ya yazılan hükümde; Anadolu sancaklarından, Ankara ve Kangırı (Çankırı) ve Bolu sancakları beyliğinden gelen asker taifesi, Kars Kalesi’nin tahkimi ve muhafazası için görevlendirilmişti. Kars kalesinin tamiri bittiğinden dolayı bunların Ahıska Kalesi’ne gönderilmesi istenmişti¹¹¹. Defterdeki 12,13,17,18,26,27,28,37,39,41,71,72,80,82,106. hükümler Kars kalesinin tahkimi ve muhafazasıyla ilgilidir.

Ahıska kalesi, yeniden Osmanlı hâkimiyeti altına alındığı ve hudutta bulunan ilk hedeflerden biri olduğu için buranın tamir ve tahkimine önem verilmişti. Ahıska’nın tamirinde ilk görev Anadolu eyâletine mutasarrıf olan Vezîr Mehmed Paşa’ya ve Çıldır beylerbeyi Sefer Paşa’ya verilmişti. Yazılan hükümde; “*Memâlik-i mahrûsemden Çıldır eyâletine tâbi’ olub ‘avn-ı melikü’l -fettâh ile teshîr-i müesser olan Ahıska kal’ası intihâ-i serhad-ı İslamiyede vâkı’ olub kal’a-i mezbûrenin muhâfazası ve ta’mir ve*

¹⁰⁸ MD, 86, s.7, h. 17, 18.

¹⁰⁹ MD, 86, s.5, h. 12,13.

¹¹⁰ MD, 86, s.15, h. 42.

¹¹¹ MD, 86, s.22, h. 71.

*termime muhtac olan mahallerinin termimi ve ta'mîrî hususunda ihtimâm-ı küllî olunmak lâzım-ı din u devletden ve mühimmat-ı mülk ü milletden olmağla...*¹¹², denilerek Ahıska kalesinin yeniden fethedildiği ve muhafaza ile tamirinin önemi belirtilmişti. Bu görev, Anadolu eyaletine mutasarrıf olan Mehmed Paşa'ya ve bütün Anadolu eyaleti sancaklarına verilmişti. Bu hükmün bir sureti diğer Anadolu sancak beylerine de gönderilmişti¹¹³. Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'ya bir hüküm gönderilerek daha önce Kars kalesi için görevlendirildiği; ancak Ahıska kalesinin muhafazası ve tahkiminin daha önemli olduğu belirtilerek önceki emrin hilafına hemen dönerek Ardahan'da Vezîr Mehmed Paşa'ya mülakâ olup Ahıska'ya gitmesi emr olunmuştur¹¹⁴. Ayrıca Sefer Paşa'ya gönderilen hükümde, Mehmed Paşa Ahıska'ya varmadan kalenin tahkiminde lazım olan malzemeyi hazırlayıp beklemesi emredilmişti¹¹⁵. Ardahan Kapıcıbaşı'na gönderilen hükümde, kendisine bin kuruş gönderildiğini ve parayı Ahıska'nın tamir ve tahkiminde lazım olan malzeme için kullanması ve Mehmed Paşa varmadan bu levazımatı hazır etmesi emredilmişti¹¹⁶. Daha sonra yazılan hükümlerde Anadolu beylerbeyleri ve sancakbeylerinin, Vezîr Mehmed Paşa'nın emirlerini eksiksiz yerine getirmeleri¹¹⁷ ve Sefer Paşa'ya gönderilen emirde tamirin kış gelmeden bitirilmesi için çalışmaların hızlandırılması istenmiştir¹¹⁸. Son olarak Vezîr Mehmed Paşa'ya gönderilen hükümde düşman saldırılarının arttığı bu sebeple çalışmaların kış gelmeden bitirilmesi istenmişti¹¹⁹. Anadolu eyâletine mutasarrıf olup Ahıska muhafazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya gönderilen hükümde Ahıska muhafazası için neferlerin sayısını Ardahan, Çıldır ve sair etraftaki sancakların askerleriyle beraber altı yüzden bine ulaştırılması emredilmişti¹²⁰. Karaman Beylerbeyi Arslan Paşa'ya yazılan hükümde Vezîriâzam Mehmed Paşa'nın Musul'a görevlendirildiği; ancak Ahıska Kalesi'nin de muhafazasının önemli olması sebebiyle bu kış, Ahıska'ya başbuğ tayin edilen Sefer Paşa'nın yanında geçirmesini ve Kars-Çıldır dolaylarında da tamir ve muhafaza işleri devam ettiğinden buradaki görevli olanlar ile de birlikte hareket etmesi istenilmişti¹²¹. Alınan bütün önlemlere rağmen Ahıska kalesinin tahkimi kış gelmeden bitirilememiştir.

¹¹² MD, 86, s.8, h. 20.

¹¹³ MD, 86, s.7, h. 19.

¹¹⁴ MD, 86, s.8, h. 22.

¹¹⁵ MD, 86, s.8, h. 21.

¹¹⁶ MD, 86, s.8, h. 23.

¹¹⁷ MD, 86, s.11, h. 30.

¹¹⁸ MD, 86, s.11, h. 31.

¹¹⁹ MD, 86, s.12, h. 32.

¹²⁰ MD, 86, s.22, h. 68.

¹²¹ MD, 86, s.31, h. 102.

Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'ya gönderilen hükümde, Vezîriâzam Mehmed Paşa Erzurum'dan kalkıp Diyarbakır ve oradan da Musul canibine gittiğinden dolayı Ahıska ve Kars dolaylarının muhafazası önem arz ettiği, bu sebeple ol havaliye başbuğ tayin edilen Arslan Paşa ile birlikte kendi ümerası ve züâması ile hizmette bulunması bildirilmişti¹²². Erzurum valisi Vezîr Mehmed Paşa'ya diye başlayan hükümde, Ahıska kalesinin tamiri ve noksanlarının tamamlanması Vezîriâzam tarafından kendine tevcih edildiğini bu görevini hakkıyla ifa ettikten sonra tekrar Erzurum cânibine dönmesi bildirilmişti¹²³. Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'ya gönderilen hükümde, bu kışı Ardahan kalesinde geçirmesi, Ahıska ve çevre serhadlerin muhafazasında tedbirli olması istenmişti¹²⁴. Defterdeki 9,20,21,22,23,25,26,30,32,35,42,50,62,64,66,67,68,75,79,102, 103,109,110,111,119,120,125. hükümler Ahıska kalesinin tahkimi ve muhafazası hakkındadır.

Musul, Bağdat seferi için mühim kalelerden biri ve başta geleniydi. Hem bir hudut kalesi olarak, sair serhad kalelerine nazaran farklı bir durumu vardı. Burada yalnız Musul kalesi'ni muhafaza edecek birlikler değil, aynı zamanda sefere iştirak edecek birlikler tahşit edileceği gibi; yalnız Musul'un müdafaaya memur olan askerlerin değil, aynı zamanda sefere iştirak edecek kalabalık birliklerin iaşesi, ibatesi ve eslihasına ait mühimmat depo edilecekti. Düşman kuvvetli bir akınla Musul'a girdiği veya bir taarruzla Musul'u ele geçirdiği takdirde bütün planları bozar ve seferi akim bırakabilirdi. Hiç değilse seferin tehirine sebep olabilirdi. Bu itibarla ve civarındaki küçük kalelerin çok daha iyi tamir, tahkim ve müdafaası icap ediyordu¹²⁵. Belirtilen sebeplerden ötürü Musul'un muhafazası çok fazla önem arz ediyordu. Bu görev için Vezîr Ahmed Paşa görevlendirilmiş ve görevinde gösterdiği sebat ve başarıdan dolayı kendisine hil'at takdim edilmişti¹²⁶. Gönderilen pek çok hükümlerde Musul ve Erdalan taraflarında Kızılbaş tehlikesinin ve taarruzunun olduğu vurgulanmış ve bölge sancaklarının muhafazada olan Ahmed Paşa ve bölgeye yardım için gelen Vezîriâzam Mehmed Paşa'ya yardımcı olunması istenmiştir. Hizan Hâkimi'ne gönderilen hükümde, Kızılbaş tarafından Osmanlı hâkimiyetine geçen Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed Han, Musul muhafızı vezîr Ahmed Paşa'dan Kızılbaş taarruzuna karşı yardım istemesi

¹²² MD, 86, s.33, h. 110.

¹²³ MD, 86, s.34, h. 111.

¹²⁴ MD, 86, s.36, h. 120.

¹²⁵ Tahsin Ünal, Age., s.71.

¹²⁶ MD, 86, s.4, h. 11.

ile Ahmed Paşa, onun yardımına koşmuş; ayrıca Vezîriâzam Mehmed Paşa'nın da bu bölgeye gelmek üzere olduğu, kendisinin de Mehmed Paşa her nerede ise işe yarar adamlarıyla ona katılması istenmişti¹²⁷. “*Şam’a inâyet olunan Mehmed Paşa’ya*” diye başlayan hükümle, Musul Muhafızı Vezîr Ahmed Paşa'nın vefat etmesiyle Mehmed Paşa'ya Şam-ı Şerîf mutasarrıflığının verildiği ve kendi kapı halkını ve askerlerini toplayıp bir an önce Musul'a varmasını ve Musul muhafızlığında başbuğluk yapması bildirilmişti¹²⁸. Defterdeki 11,84,85,86,87,88,89,90,91,92,93,94,95,96,97,98,99,100,101,105,107,114,117,124,140,141,151. hükümler Musul'un muhafazasıyla ilgilidir.

Kerkük, Kızılbaş saldırılarına sık maruz kalan yerlerdendi. Musul muhafızı Mehmed Paşa'ya gönderilen hükümde, Kerkük Kalesi'nin muhafazasının önemli olması sebebiyle silahlı ve cenge hazır yüz elli nefer hazırlayarak başlarına Yeniçeri Ağası İbrahim'i bırakarak Kerkük'e göndermesi emredilmiştir¹²⁹. Aynı hüküm Şehrizor Beylerbeyine de gönderilmiştir¹³⁰. 24 Şa‘ban 1046/21 Ocak 1637 tarihinde Halep Beylerbeyi'ne gönderilen hükümde; Kerkük'e karşı Kızılbaşların taarruz hazırlığında olduğu haberleri muhafız Mehmed Paşa tarafından defalarca gönderildiği ve bu sebeple harbe hazır olmak için emrinde ne kadar asker varsa hazır etmesi ve sefere katılma fermanı geldiğinde gecikmeksizin yola koyulması emredilmişti¹³¹. Aynı konuda birer hüküm de Garir sancağı Beyine ve Alaybeyine¹³² ve Şam mütesellimine¹³³ yazılmıştı. Aynı hükmün bir sureti de çevre eyalet ve sancaklarına gönderilmiştir. Rakka Beylerbeyi Osman Paşa'ya gönderilen hükümde, Musul ve Kerkük muhafazası için sair sancaklara ferman yollandığını kendisinin de onların Musul'a varmasını beklemeden Musul muhafızı Mehmed Paşa'nın komutası altına girmesi emredilmişti¹³⁴.

Van Beylerbeyi'ne gönderilen hükümde, Bayezid kalesinin korunması için Erciş kazasından timar ve zeâmet sahiplerinden yeteri kadar adamı kalede iskân ettirip muhafazada görevlendirilmesi istenmiştir¹³⁵.

Karadeniz yalısında bulunan Gönnye kalesi de sürekli Kazak eşkıyasının saldırılarına maruz kalıyordu. Bu nedenle buranın tahkim ve tamirini emreden hükümler

¹²⁷ MD, 86, s.26, h. 85.

¹²⁸ MD, 86, s.32, h. 104.

¹²⁹ MD, 86, s.40, h. 128.

¹³⁰ MD, 86, s.40, h. 129.

¹³¹ MD, 86, s.44, h. 144.

¹³² MD, 86, s.44, h. 145.

¹³³ MD, 86, s.45, h. 146.

¹³⁴ MD, 86, s.45, h. 148.

¹³⁵ MD, 86, s.43, h. 142.

gönderilmiştir. Trabzon beylerbeyi ve eyaletin ümera ve eşrafına gönderilen hükümde buranın tamir ve tahkiminde ihtimâm gösterilmesi ve kışa varmadan tahkimin bitirilmesi emredilmiştir¹³⁶. Defterdeki 40,48,59,61. hükümler de bu konuyla ilgilidir.

Serhaddeki küçük kalelerden biri de Çıldır'a tabi olan Hartus'dur. Gönderilen hükümlerde buranın muhafazasının önemli olduğu belirtilmiştir. Oltu Alaybeyi'ne gönderilen hükümde, timar ve zeâmet sahipleri ve kendi yarar adamlarıyla Hartus muhafazasına gitmesi emredilmiştir¹³⁷. Muhafaza edilmesi istenen kalelerden biri de Kars yakınlarındaki Magazberd kalesidir. Bozok Sancak Beyi burada kışlayacak askere başbuğ tayin edilmiştir¹³⁸. Amasya sancağına mutasarrıf olup Magazberd kalesi muhafızı Hüseyin Paşa'ya gönderilen hükümde; daha önce gönderilen fermanla bu kışı Erzurum kolundan yüz nefer ile birlikte kalede geçirmesi emredilmiş; ayrıca yeni gönderilen fermanla birlikte Erzurum'un sağ ve sol kollarının da gönderildiği ve bu kışı onlara başbuğ olarak orda geçirmesi istenmiştir¹³⁹.

3.2. HİL'AT TAKDİMİ

Hil'at, bir cins üst elbisedir. Padişahlar tarafından sadrîâzamlar ile vezîrlere ve diğer devlet erkânına giydirildiği gibi, onlar tarafından da kendilerinden daha küçük rütbede olanlara giydirilirdi. Hil'at giydirmek bir memuriyet tevcihi veya bir hizmet ve yararlılık karşılığı olurdu¹⁴⁰. İncelenen defterde birçok hüküm bu konuyu içermektedir. Serhad bölgesinde yer alan sancaklara muhafaza ve tahkim çalışmalarında gösterdikleri başarı ve sadakatle görevlerine devam etmelerinden dolayı kendilerine hil'at verilmişti. Bu sancakların özellikle Kızılbaş fesad ve taarruzuna karşı mukayyed olmaları istenmişti. *Makû*¹⁴¹, *Van Beylerbeyi ve diğer Ekrad Sancaklarına*¹⁴² *Şam ve Musul muhafazasında olan Ahmed Paşa'ya*¹⁴³, *Hoşab Hâkimi ve diğer ekrad ümerasına*¹⁴⁴ ve *Hakkâri Hâkimi olan İmadeddin Paşa'ya*¹⁴⁵ birer hil'at gönderilmişti. Musul Muhafızı Vezîr Ahmed Paşa'ya, kendisinin her daim Devlet-i Âliye'nin yanında olduğunu isyancılara ve arabozuculara kanmayıp devlet aleyhine iş çevirmediğini buna binaen

¹³⁶ MD, 86, s.15, h. 40.

¹³⁷ MD, 86, s.22, h. 69, 70.

¹³⁸ MD, 86, s.24, h. 81.

¹³⁹ MD, 86, s.33, h. 108.

¹⁴⁰ Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul 1986, s.151.

¹⁴¹ MD, 86, s.2, h. 5.

¹⁴² MD, 86, s.2, h. 6.

¹⁴³ MD, 86, s.4, h. 11.

¹⁴⁴ MD, 86, s.6, h. 15.

¹⁴⁵ MD, 86, s.6, h. 16.

hizmetlerinden memnun kalındığı için iki hil'at ile ödüllendirilmişti¹⁴⁶. Halo Han oğlu Ahmed Han'a, kendisinin ehl-i sünnet olduğu ve Vezîr Mehmed Paşa ile beraber Kızılbaş saldırılarına karşı muhafaza hizmetinde bulunduğu ve bu yaptığı hizmetlerden dolayı da kendisine iki hil'at verilmişti¹⁴⁷. Mihran Hâkimine gönderilen hükümde; Şam hâkimi olan Mehmed Paşa, Musul muhafazasında olduğu için ol serhadlerin muhafazasında atalarının da sadakatle yaptığı gibi kendisinin de gerekli hizmeti tereddütsüz yapması istenmiş ve bunun için kendisine bir hil'at gönderilmişti¹⁴⁸. Şam Beylerbeyi ve Musul muhafızı Mehmed Paşa'ya, Musul ve etrafını düşmanlardan gece gündüz muhafaza etmesi ve tehlikelere karşı uyanık olması ayrıca hizmetlerinden ötürü kendisine bir hil'at gönderilmişti¹⁴⁹. Deyr-i Rahbe, Gazze, Humus, Selemiyeye Sancaklarının Mutasarrıfı Ebu Rişoğlu Emir Tarbuş Mehmed'e, hayatı boyunca devlete yaptığı hizmetler ve en son Musul muhafazasında gösterdiği fedâkarlık ve can siperâne mücadelesinden dolayı kendisine bir hil'at verilmişti¹⁵⁰. Şırvı ve Magazberd Sancak Beyi Tatar Paşa'ya; daha önceki yaptığı hizmetlerde, Makü kalesine zahire naklinde ve Van kalesi'nin tamirinde gösterdiği başarıların Derviş Paşa tarafından bildirildiği bu sebeple kendisine bir hil'at gönderilmişti¹⁵¹. Aynı hil'at Van'ın diğer sancaklarına da verilmiştir. Makü Sancak Beyi Mehmed'e Musul muhafazasında Kızılbaşlar'a karşı gösterdiği gayret ve başarı sebebiyle bir hil'at gönderilmişti¹⁵². Bargiri ve Harpert Sancak Beyi Bahaeddin'e Musul muhafazasında gösterdiği yararlılık sebebiyle bir hil'at gönderilmişti¹⁵³. Şam Beylerbeyi ve Musul muhafızı Mehmed Paşa'ya Musul muhafazasında başbuğ olarak gösterdiği başarılı hareketlerinin takdire şayan olduğu bu sebeple kendisine bir hil'at verilmişti¹⁵⁴. Defterdeki 5,6,10,11,15,16,83,84,113,115, 118, 149,150,151. hükümler hil'at takdimi ile ilgilidir.

¹⁴⁶ MD, 86, s.25, h. 83.

¹⁴⁷ MD, 86, s.25, h. 84.

¹⁴⁸ MD, 86, s.35, h. 113.

¹⁴⁹ MD, 86, s.35, h. 115.

¹⁵⁰ MD, 86, s.36, h. 117.

¹⁵¹ MD, 86, s.36, h. 118.

¹⁵² MD, 86, s.45, h. 149.

¹⁵³ MD, 86, s.46, h. 150.

¹⁵⁴ MD, 86, s.46, h. 151.

3.3. SAFEVÎ'DEN OSMANLI'YA GEÇEN KIZILBAŞ AŞİRETLERİN SEVK VE İSKÂNİ

Defterin önemli konularından biri de Kızılbaş'tan (Safevî) yüz çevirip Osmanlı hâkimiyetine geçen aşiretlerin tehciri ve iskânıdır. 10 Rebî'ü'l-âhir 1046/11 Eylül 1636 tarihinde Kars Beylerbeyine gönderilen hükümde, eyaletinde ne kadar Kızılbaş'tan yüz çevirmiş aşiret var ise Erzurum'a ulaştırması emredilmişti¹⁵⁵. Aynı hükmün bir sureti Çıldır ve Erzurum Beylerbeyine de yazılmıştı. Daha sonra Kars'dan Karahisar'a kadar olan kadılara, Kars canibinden gelen bu aşiretlerle birlikte bölgede bulunan cümle döneke taifesinin aileleri ve esbab-ı davarları ile birlikte Adana'ya gönderilmesi ve Kınık ve Ayas kazalarına yerleştirilerek buraların şen ve mamur edilmesi emredilmişti¹⁵⁶. Bu hükmün birer sureti de Amid, Maraş, Van ve Sivas kadılarına gönderilmişti. Yine Dergâh-ı muâllam (boş) olan Mehmed'e şeklinde başlayan hükümde bu aşiretlerin sağ salim Adana'ya gönderilip Kınık, Ayas ve çevresindeki uygun yerlerde kondurulması senin uhdene bırakılmıştır denilerek, bu kişilere bir zarar gelmemesi emredilmişti¹⁵⁷. Aynı hüküm Erzurum'dan Tokat'a, Karahisar'a, Sivas'a, Anadolu'ya ve Adana'ya kadar olan sancaklardaki kadılara da gönderilmiştir. Daha sonra Kars Beyine tekrar hüküm gönderilerek eyaletinde ne kadar rûgerdan aşiret var ise Erzurum'a ulaştırması yolculuk sırasında bunlara yardımcı olunması ayrıca bu aşiretlerin yerleştirilmesi için Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'nın görevlendirildiği bildirilmişti¹⁵⁸. Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'nın kethüdâsına, kendisinin eyalet askeriyeye Kars ve Çıldır'a görevlendirilerek bölgede ne kadar Kızılbaş'tan dönen aşiret varsa cümlesinin acilen Erzurum'a gönderilmesini ve oradan da Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'ya teslim edilmesi ve yolculuğa kudreti olmayanlara yardım edilmesi bildirilmişti¹⁵⁹. Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'ya, *“Erzurum'dan Adana'ya sürülen dönük aşiretlerin Kınık havalisinde iskân ettirilmeleri ve kendilerine çeltik ve sair işler yapmaları için arazi tahsisi ve kendilerinin üç yıla kadar vergiden muaf oldukları, bunlara yaylaklar tahsisini ve kendilerinin ol mahallerde muhafazasını, Kınık ve yaylalarına iskân ettirilen döneke aşiretlerden vergi ve sair için adam gönderilmemesi ve rahatsız*

¹⁵⁵ MD, 86, s.12, h. 33.

¹⁵⁶ MD, 86, s.13, h. 34.

¹⁵⁷ MD, 86, s.13, h. 36.

¹⁵⁸ MD, 86, s.16, h. 44.

¹⁵⁹ MD, 86, s.16, h. 46.

*edilmemeleri*¹⁶⁰” şeklinde emirler gönderilerek bunlara yerleşim yeri belirlenmiş, ziraat yapmaları sağlanmış ve bunlardan üç yıl vergi alınmamıştı. Ayrıca Adana, Sis, Tarsus ve İçel kadılarına gönderilen hükümde, bölgeye iskân ettirilen aşiretlerin ev yapabilmeleri için imece usulüyle taş ve her türlü yardımın yapılması emredilmişti¹⁶¹. Defterdeki 33,34,36,44, 45,46,56, 57,58 ve 60. hükümler bu konuyla ilgilidir.

Aynı şekilde bir muamele de Revan’daki zimmîlere uygulanmıştır. Revan’daki belli köylerde oturan zimmîler, buralardan çıkarılıp Erzurum’a sürülmüştü¹⁶².

3.4. EŞKIYALIK FAALİYETLERİ

Şam mütesellimine yazılan hükümde, mukataaya mutasarrıf olan Mustafa ve oğlu Ali ve Seyfoğlu Ali yanlarına iki bin Dürzî alarak eşkıyalık yapıp halkın can ve malına zarar verdikleri için halk bunlardan şikâyetçi olup mahzar göndermişti. Bu nedenle bunların Trablusşam’dan kaldırılıp sürgüne gönderilmeleri ve fitne fesatlarına son verilmesi emredilmişti¹⁶³. Şam mütesellimi Abdullah Paşa’ya gönderilen hükümde, Şam ve Trablus’ta; Maanoğlu, Seyfoğlu ve Harmuşoğlu Dürzî eşkıyasının ve fesatçıların adam toplayıp milletin canına ve malına zarar verdiği bildirilmiş, bunun üzerine Abdullah Paşa’ya, yeniçeri Ağası Osman Paşa’yı yanına alarak bunları bertaraf etmesi emredilmişti¹⁶⁴. 131 ve 132. hükümlerde Seyf, Maan ve Harmuşoğlu’nun yanlarına topladıkları Dürzî eşkıyasıyla Beyrut ve Sayda’yı zapt ettikleri ve Balebek’i ele geçirerek şekavette bulundukları bildirilip, bunların ortadan kaldırılması istenmiştir¹⁶⁵.

Hizan Hâkimine gönderilen hükümde, Müküs Sancak Beyi Seyyid Han ve Kurci Bey’in isyan ve şekavet ederek köyleri basması üzerine kendilerine Vezîriâzam Mehmed Paşa’nın nasihat yollu mektuplar gönderdiği; ancak bu kişiler isyanlarında devam ederlerse Bitlis ve Zırki sancaklarına yardım için ferman gönderilerek bu şekavetlerin def‘inde yardım etmeleri istenmişti¹⁶⁶. Sancağı Beyine şeklinde başlayan hükümde; Müküs Sancak Beyi Seyyid Han, Kurci Bey ve Hakkâri Hâkimi İmadeddin

¹⁶⁰ MD, 86, s.19, h. 56, 57, 58.

¹⁶¹ MD, 86, s.20, h. 60.

¹⁶² MD, 86, s.17, h. 47.

¹⁶³ MD, 86, s.17, h. 49.

¹⁶⁴ MD, 86, s.39, h. 127.

¹⁶⁵ Maanoğlundan sonra Harmuşoğlu denilen Arap emiri birçok eşkıya toplayıp Bâlebek ve ol tarfları ele geçirip kendisi dağda otururdu. Abdullah Kethüdâ asker toplayıp Harmuşoğlu adamlarından binde fazla kesilmiş baş ile Dimaşk-ı Şam’a muzaffer olarak döndü. (*Târih-i Na‘îmâ*, II, s.839.)

¹⁶⁶ MD, 86, s.42, h. 136.

ile Hizan hâkimi arasında düşmanlık çıktığı ve bunların Hizan’a bağlı kasaba ve köylere saldırıp şekavette bulundukları belirtilmiştir. Bunların nasihat ile buradan çekilmeleri istenmiş; ancak yine de çekilmezlerse o vakit asker gücüyle buradan çıkarılmaları için Hizan Hâkimi İbrâl’e gerekli yardımın yapılması emredilmiştir¹⁶⁷. Bitlis Hâkimine yazılan hükümde; Hizan Hâkimi’ne karşı Müküs Sancak Beyi Seyyid Han, Karki Bey ve İmaddedin Paşa, birlik olup Hizan’a zarar verdikleri haberi geldiği ve kendisinin de silahlı adamları ile birlikte Hizan’a varıp gerekli şekilde yardım yapması emredilmiştir¹⁶⁸.

3.5. ZAHİRE VE CEPHANE NAKLİ

Van beylerbeyine gönderilen hükümde, orduyu hümâyûndan gönderilen zahire ve cebehanenin Erciş’te yedi yüz askerle karşılanması ve sağlam bir şekilde Van’a ulaştırılması istenmişti¹⁶⁹. Aynı hüküm Adilcevaz sancağı beyine de gönderilmiştir; ancak daha sonra gönderilen hükümde zahirenin Bayezid kalesine gönderilmesi istenmiştir¹⁷⁰. Aynı hüküm bu zahire ve cebehâneği taşıyan mübaşire gönderilerek, zahirenin Bayezid’e ve cebehanenin Van’a ulaştırılması emredilmiştir¹⁷¹. Sivas Beylerbeyine, Erzurum’dan Kars’a gönderilen zahirenin sağ salim ulaştırılmasına memur olduğunu dair hüküm gönderilmiştir¹⁷². Bu hükmün aynısı mükerrer olarak Zırık ve Kırdikan beylerine gönderilmiştir¹⁷³.

Kars Muhafızı Vezîr Mehmed Paşa’ya, Kars kalesinde bulunan topların camuslar ile acilen Ardahan’a ulaştırılması emredilmiştir¹⁷⁴. Erzurum Beylerbeyi’ne, Posth¹⁷⁵ Kalesi’nde bulunan üç pâre topun, Kars muhafazasında lazım ise oraya değilse camuslarla Erzurum’a getirilmesi istenmişti¹⁷⁶.

3.6. TAYİN VE TEVCİHLER

Sabika Gönve Sancak Beyi Ahmed Paşa’nın, Ahıska muhafazasında gösterdiği başarıdan dolayı takdir edildiği ve kendisine İspir sancağının inayet edildiği, oraya

¹⁶⁷ MD, 86, s.42, h. 137.

¹⁶⁸ MD, 86, s.42, h. 138.

¹⁶⁹ MD, 86, s.18, h. 51.

¹⁷⁰ MD, 86, s.18, h. 52, 53.

¹⁷¹ MD, 86, s.19, h. 55.

¹⁷² MD, 86, s.32, h. 103.

¹⁷³ MD, 86, s.42, h. 139.

¹⁷⁴ MD, 86, s.32, h. 103.

¹⁷⁵ Bugün Ardahan’ın ilçesi olan Posof.

¹⁷⁶ MD, 86, s.22, h. 73.

giderek askerleriyle birlikte kalenin muhafazasına çalışması emredilmişti¹⁷⁷. Hartus Sancak Beyi Hüsrev Paşa'ya, serhadde gösterdiği gayret ve başarı sebebiyle kendisine Hartus sancağı inayet olunup, elli atlı nefer ile Hartus kalesini muhafaza etmesi emredilmişti¹⁷⁸. 22 Rebî'ü'l-evvel 1046/26 Ağustos 1636 tarihinde Rakka Beyi Osman Paşa'ya yazılan hükümde Şam mutasarrıfı ve Musul muhafızı Ahmed Paşa'nın vefat ettiği ve Şam eyaletinin, Vezîriâzamın kethüdası Mehmed'e tevcih edildiği bildirilmiştir¹⁷⁹. Aynı şekilde Mehmed Paşa'ya, Musul Muhafızı Vezîr Ahmed Paşa'nın vefat etmesinden dolayı kendisine Şam-ı Şerîf mutasarrıflığının verildiğine dair hüküm gönderilmişti¹⁸⁰. Rumeli Sancak Beylerine ve Kadılarına gönderilen hükümde, kalelerin korunması ve tamiri konusunda yarar gösteren yeniçeri ve bilcümle neferin dirlik ve timar istekleri kayda alınması ve Vezîriâzama bildirilmesi ve dirlik isteklerinin hakkı olanlara verilmesine riayet edilmesi emredilmişti¹⁸¹.

3.7. ORDUYA KIŞLAK TAYİNİ

Vezîriâzam ve serdar-ı ekrem Mehmed Paşa önce Kars ve Ahıska kalelerinin tahkimi ve muhafazası için Kars'a gitmişti. Ancak daha sonra Musul'a Kızılbaş saldırılarının artması ve Musul Muhafızı Küçük Ahmed Paşa'nın vefat haberinin gelmesi sonucu, orduyla beraber Musul'a gitmek üzere Erzurum'dan Diyarbakir'e hareket etmişti¹⁸². Bu hareket sırasında bu büyük orduya bazı eyalet ve sancaklar kışlak tayin edilip, buralarda kışlamaları sağlanmıştır. İlk kışlak yeri Sivas eyaleti ve sancaklarıdır. Sivas ve Amasya, Bozok, Çorum, Canik, Divriği ve Arapgir, Kayseri, Kırşehir, Niğde, Aksaray, Konya, Beyşehir, Akşehir, Gerger, Malatya, Hısn-ı Mansur ve Samsad, Behisni, Serub, Alakesen, Kâhta, Taşili, Çemişgezek, Ayntab ve Sivas eyaleti dışında Haleb, Adana ve Erzincan diğer kışlak yerleridir¹⁸³. Bu sancaklara askerin zahire ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaları için emirler gönderilmiştir. Böylece ordunun kışlaması sağlanmıştır. Çemişgezek kadısına gönderilen hükümde, Çemişgezek'te kışlamak için gönderilen davarların fazla olduğu ve bunları

¹⁷⁷ MD, 86, s.21, h. 65.

¹⁷⁸ MD, 86, s.22, h. 69.

¹⁷⁹ MD, 86, s.31, h. 101.

¹⁸⁰ MD, 86, s.32, h. 104.

¹⁸¹ MD, 86, s.34, h. 112.

¹⁸² Ve cumâdelûlanın altısında (06.10.1636) serdar-ı a'zam Erzurum'dan göçüb, Diyarbakir'e teveccüh edip on sekizinde alay ile dağ kapısına konup cumâdelâhire evâ'ilinde kışla için Diyarbakir şehrine girdiler. (*Târih-i Na'îmâ*, II, s.839.)

¹⁸³ MD, 86, s.37, h. 122.

Çemişgezek'te beslemenin zor olduğundan bunların Pertek, Sağman ve Mazgird sancakları arasında taksim edilmesi emredilmiştir¹⁸⁴. Aynı hüküm Pertek, Sağman ve Mazgird kadılarına da gönderilmişti¹⁸⁵. 116. hüküm Tokat'ta kışlayan mîri devlerin zahirelerinin tedarik edilmesi hakkındadır. Artukabad Kadısı'na gönderilen hükümde, mîri develerin barınması için ahır bina edildiği ve hayvanların beslenmesi için arpa ve sair zahire tedariki emr olunduğu bu sebeple her hayvanın ihtiyacı mucebince yedirilmesi ve barındırılması emredilmiştir¹⁸⁶.

3.8. MUHTELİF KONULAR

Diyarbakir eyâleti muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya yazılan hükümde, timar ve zeâmet ile ilgili mektubunun vasıl olduğu, Sincar ve sair havalinin timar zeâmet kayıtlarının tutulduğu ve Sincar sancağı hasları konusunda ihtilafın hükmü şerîf ve mülknâme mucebince halledilmesi emredilmiştir¹⁸⁷. Şam Beylerbeyi ve Musul muhafızı Mehmed Paşa'ya gönderilen hükümde, Musul müdafaası esnasında civar halkın büyük zarar görmesi üzerine, Musul ve etrafının üç yıl boyunca tüm vergilerden muaf oldukları bu sebeple kimseden vergi talep edilmemesi emredilmişti¹⁸⁸. Halep Beylerbeyi ve Kadısı'na yazılan hükümde, Halep ahalisinin kullandığı akçenin züyuf ve kırpık olduğundan bu akçenin her on ikisinin bir dirhem olacak şekilde kestirilmesi ve ayarı bozuk akçenin kullanılmaması emredilmiştir¹⁸⁹. Maraş Beylerbeyi ve Monlâsına gönderilen hükümde, mühimmat için lazım olan çub, direk ve sandığı İbrahim Paşa'ya teslim ederek Birecik iskelesine naklettirmesi istenmişti¹⁹⁰. Anadolu Beylerbeyi ve Kütahya Monlası ve Kadılarına gönderilen hükümde, sefer-i hümâyûna gönderilen askerlerden sonra bölgenin muhafazası ve bilumum işleri için alçak halli neferlerden otuz nefer başlarına da beş bin akçeli bir timarlı sipahi konularak eyaletin muhafazasında kalmaları emredilmişti¹⁹¹.

Maraş Beylerbeyi ve sabıka (boş) Beylerbeyi olub ber vech-i arpalık Malatya sancağına mutasarrıf olan (boş) dâme ikbâluhûya ve Kars ve Ayntab sancağı beylerine ve liva-i mezbûrede vaki olan kadılara şeklinde başlayan hükümde, sefer-i hümâyûn

¹⁸⁴ MD, 86, s.37, h. 123.

¹⁸⁵ MD, 86, s.43, h. 142.

¹⁸⁶ MD, 86, s.41, h. 133.

¹⁸⁷ MD, 86, s.6, h. 14.

¹⁸⁸ MD, 86, s.40, h. 130.

¹⁸⁹ MD, 86, s.41, h. 134.

¹⁹⁰ MD, 86, s.45, h. 147.

¹⁹¹ MD, 86, s.39, h. 126.

için gönderilen timar ve zeâmet sahiplerinden hariç bölgenin muhafazası halkın can ve mal güvenliği için alçak halli timarlardan otuz nefer bırakılması ve adlarının ve akçelerin kaydettirilip orduyu hümâyûna gönderilmesi emredilmişti¹⁹².

3.9. HÜKÜMLERİN GÖNDERİLDİĞİ MAKAMLAR

Hükümlerin Gönderildiği Makamlar	Hüküm Numarası
Vezîr	11,14,17,20,32,42,47,63,67,68,71,72,76,79,82,83,106,109,110,111,128
Beylerbeyi	1,3,4,6,12,18,21,22,27,30,31,33,35,37,39,40,44,48,51,56,57,58,59,69,73,75,78,80,97,100,101,102,103,104,105,107,108,115,120,121,125,126,127,129,130,132,134,142,144,147,148,153
Sancak Beyi	2,5,10,13,25,30,41,43,50,52,53,61,62,64,65,66,77,81,86,88,90,91,96,112,114,117,118,119,121,124,137,139,141,145,149,150,151
Kadı	26,28,34,44,45,48,54,58,59,60,74,112,116,123,126,133,134,143,153
Hâkim (Hükümet)	15,16,38,84,85,89,93,94,95,99,113,136,138,140
Alaybeyi	19,70,145
Kapıcıbaşı	23
Mütesellim	29,45,49,54,146
Voyvoda	135
Dizdâr	8
Kethüda	7,46,152
Çeribaşı	9
Mübâşir	24,55
Aşiret Reisi	87
Kaîmakam	98

Hükümlerin gönderildiği makamlar incelendiğinde çoğunlukla eyalet ve sancak idarecisi olan Beylerbeyi ve Sancak Beyine gönderildiği görülmektedir. Hükümlerin gönderildiği ikinci bir makam ise vezirlerdir. Diyarbekir Beylerbeyi Vezîr Mehmed Paşa ve Anadolu Beylerbeyi Vezir Mehmed Paşa, Ahışa ve Kars kalelerinin tamir ve muhafazası için gönderilmiştir. Gönderilen hükümler çoğunlukla bu konuyla ilgilidir. Hükümlerin yoğun olarak gönderildiği makamlardan biri de kadılardır. Ancak kadılara gönderilen hükümler şikâyet konularını içermemektedir. Daha çok tamir ve muhafaza için gönderilen askerlerin yerlerine ulaştırılması, aşiretlerin yerleştirilmesi, kışlak tayini ve eşkıyalık faaliyetleri gibi konuları hakkında emirler içermektedir. Daha sonra

¹⁹² MD, 86, s.46, h. 153.

emirlerin yoğun olarak gönderildiği makamlar ise İran sınırında bulunan çoğunlukla ekrad olan ve hükümet sistemiyle yönetilen sancakların hâkimleridir. Hâkimlerden bölgelerini Kızılbaşlara karşı korumaları istenmiştir. Bunların dışında yerel yönetici ve memurlar olan; mütesellim, alaybeyi, kethüdâ, mübâşir, kapıcıbaşı, voyvoda, dizdar, çeribaşı, aşiret reisi ve kaîmakam’a emirler gönderilmiştir.

3.10. KONU İÇERİĞİNE GÖRE HÜKÜMLER

Hükümün Konusu	Hüküm Numarası
Serhad Kalelerinin Tamir, Tahkim ve Muhafazası	
<i>Van Kalesi</i>	1,2,3,4,6,7,8,9,10,16,38,41,152
<i>Kars Kalesi</i>	13,17,18,26,27,28,37,39,41,71,72,80,82,106
<i>Ahıska Kalesi</i>	9,20,21,22,23,25,26,30,32,35,42,50,62,64,66,67,68,75,79,102,103,109,110,111,119,120,125
<i>Gönye Kalesi</i>	40,48,59,61
<i>Musul Muhafazası</i>	11,84,85,86,87,88,89,90,91,92,93,94,95,96,97,98,99,100,101,105,107,114,117,124,140,141,151
<i>Kerkük Muhafazası</i>	128,129,144,145,146,148
Hil’at Takdimi	5,6,10,11,15,16,83,84,113,115,118,149,150,151
Safevî’den Osmanlı Hâkimiyetine Geçen Kızılbaş Aşiretlerin Sevk ve İskânı	33,34,36,44,45,46,56,57,58,60
Eşkîyalık Faaliyetleri	49,127,131,132,136,137,138
Zahire ve Cephane Nakli	51,52,53,55,73,103,139
Tayin ve Tevcihler	65,69,101,104,112
Orduya Kışlak Tayini	116,123,133,135,142
Muhtelif Konular	14,126,130,134,147,153

Hükümler muhteva bakımından incelendiğinde çok geniş bir coğrafi alan ve konu içermediği görülür¹⁹³. Gönderilen hükümlerin büyük bir çoğunluğu Şark serhadında yer alan Ahıska, Kars, Van ve Musul kalelerinin tamir, tahkimi ve muhafazası ile ilgilidir. İkinci bir konu görevinde muvaffakiyet gösteren veya bir iş için görevlendirilen yöneticilere verilen hil’atlardır. Üçüncü bir konu Şark serhadında

¹⁹³ Hükümlerin büyük bir çoğunluğunun Erzurum, Kars, Van, Ahıska ve Diyarbakir olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu, daha az olsa da Musul, Kerkük ve çevresine gönderildiği görülmektedir. Bunların dışında çok az hüküm de bu konuyla ilgili olarak Anadolu eyaletinin sancaklarına gönderilmiştir. Rumeli tarafıyla ilgili hiçbir hükme rastlanmamıştır.

bulunan ve Safevî yönetiminden Osmanlı hakîmiyetine geçen Kızılbaş aşiretlerin Kars ve Erzurum civarından Adana'ya gönderilmesi ve burada iskân ettirilmesidir. Dördüncü bir konu eşkıyalık hareketleri ve bunların bastırılmasıdır. Beşinci konu zahire ve cephane naklidir. Altıncı konu Erzurum'dan Musul'a vezîriâzam Mehmed Paşa komutasında hareket eden orduya kışlak tayinidir. Bunların dışında muhtelif birkaç konu hakkında hükümler bulunmaktadır.

SONUÇ

Mühimme Defterleri, Divân-ı Hümayûn'da görüşülüp alınan kararların mühim addedilenleri için yazılan fermânların kaydedilmeleriyle ortaya çıkmış bir defter serisidir. Osmanlı Devleti'nin idarî, iktisadî ve ictimai yapısını ve müesseselerinin işleyişini ortaya çıkarmak bakımından arşiv belgeleri içerisinde, içerdiği bilgilerin güvenilirliği ve geniş muhtevası hasebiyle mühimme defterleri ilk sıralarda gelmektedir.

Son yıllarda arşive dayalı tarih çalışmalarının önemi giderek artmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde Mühimme defterleri de gereken ilgiyi görmüş, devlet arşivlerinin yanında birçok üniversitede tez çalışma konusu olarak mühimme defterlerinin transkripsiyonu ve değerlendirmesi yapılmıştır. Böylece tarih araştırmacıları için önemli bir defter koleksiyonu olan Mühimme defterleri de araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Çalışmanın konusunu oluşturan 86 Numaralı Mühimme Defteri de bu koleksiyon içerisinde bulunmaktadır. IV. Murad (1623-1640) saltanatının yaklaşık dokuz aylık bir dönemini (Muharrem 1046- Ramazan 1046/Haziran 1636-Şubat 1637) kapsamaktadır. Bu dönemde meydana gelen siyasî, iktisadî ve ictimai olayların ayrıntılarını içermektedir. Defterdeki en önemli konu, özellikle Revan Seferi (1635) sonucunda İran sınırında bulunan Kars, Ahışa, Van ve Musul kaleleri ile çevresindeki küçük kalelerin yeniden tamir, tahkîmi ve Safevî saldırılarına karşı muhâfazasıdır. 153 hükmün yaklaşık 120'si bu konuyla ilgilidir. Defterin içeriğini oluşturan önemli bir konu tamir ve muhâfaza konusunda yararlılıkları görülenlere ve bir vazifeye tayin edilenlere gönderilen hil'atlerdir. Defterin önemli mevzularından biri de Safevî'den Osmanlı hakîmiyetine geçen Kızılbaş aşiretlerin, Kars ve Erzurum çevresinden alınarak Adana'nın Kınık ve Ayas kazalarına sevk ve iskânıdır. Eşkîyalık faaliyetleri başlığında anlatılan olaylar Trablusşam, Beyrut ve Sayda şehirlerinde Maan ve Seyfoğlu adlı kişilerin yanlarına topladıkları Dürzî eşkıyasıyla Beyrut ve Sayda'yı zapt edip halka zulüm etmeleri sonucunda halkın yardım istemesi ve bunların ortadan kaldırılmaları konusunu içermektedir. Defterin önemli bir konusu da Ahışa kalesinin muhafazası için Erzurum'a giden Vezîriâzam Mehmed Paşa'ya, Safevî'lerin Musul üzerine saldırmaları sebebiyle Erzurum'dan Musul'a hareket etmesi emredilmişti. Vezîriâzam Mehmed Paşa orduyla beraber Musul'a gitmek üzere Diyarekir'e hareket etmiştir. Ancak bu sırada kışın gelmesiyle Erzurum'dan Diyarbakir'e kadar orduya kışlak yerleri tayin edilmiştir. Bu yerlerin adları ve hane sayısı ayrıntılı olarak verilerek burada kışlayacak kişi ve

hayvan sayıları belirtilmiştir. Defterde az geçen hükümlerin oluşturduğu bir konu da orduya zâhire ve cebehâne naklidir. Tayin ve tevcihler konusunda defterde beş hüküm bulunmaktadır, bu hükmlerden en önemlisi Eylül 1636 “Erdalan Vakka’sında” vefat eden Şam Beylerbeyi ve Musul Muhafızı Küçük Ahmed Paşa’nın yerine Vezîrâzam Mehmed Paşa’nın kethüdası Derviş Mehmed Paşa’nın atandığına dair fermanıdır. Bütün bunların dışında muhtelif konulardan oluşan altı hüküm bulunmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile IV. Murad döneminin 1636-1637 yılları arasındaki yaklaşık bir yıllık tarihi olayların ayrıntılı seyri verilmiştir. Böylece Osmanlı-Safevî ilişkileri ve özellikle IV. Murad dönemi konusunda araştırma yapanlar için önemli bir arşiv kaynağı transkribe edilerek kullanıma sunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HÜKÜMLERİN ÖZETİ VE METNİN TRANSKRİPSİYONU

4.1. HÜKÜMLERİN ÖZETİ

Hüküm 1

Şam muhâfazasına memur olan Musul Beylerbeyi Ahmed Paşa'ya; Van kalesi için lazım olan üç yüz kantar neft ile ziftin satın alınarak tedarik edilmesi ve acilen Van kalesine gönderilmesi hakkındadır.

Hüküm 2

Bazyan Sancak Beyi ve Beni-Mansur Kabilesinin Şeyhi olan Nasır'a; Kabilesinden altı yüz kantar neft ile zift yüklemek için kiralık develer bulması ve bu develerle yüklerin acilen Van kalesine gönderilmesi hakkındadır.

Hüküm 3

Van Beylerbeyi Dilaver Paşa'ya; Van kalesinin muhâfazası için neferlerin sayısının üç bine çıkarılması gerektiği ve ulufelerinin de tahrir edilip, defter edilerek bir suretinin vezîriâzam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa'ya gönderilmesi hakkındadır.

Hüküm 4

Van Beylerbeyine; Van kalesinin muhâfazası için kalenin zayıf duvarlarının tamiri, surların önüne hendek kazdırılması, hendeklerin açılan bir kanalla suyla doldurulması ve kalede bulunan nefer ve harp levâzımâtının tahriri hakkındadır.

Hüküm 5

Makü Kalesi Sancak Beyine; Kaleyi muhâfazada gösterdiği başarıdan dolayı bir hil'at gönderildiği ve hizmetlerine devam etmesi hakkındadır.

Hüküm 6

Van Beylerbeyine; Daha önceden emredilen kalenin tamiri konusunda yaptığı başarılı çalışmalarından dolayı hil'at gönderilmesi hakkındadır.

Hüküm 7

Dergâh-ı mu'allâ Yeniçerileri Kethüdâsına; Van Beylerbeyliği'ne, kalenin tamiri işini acilen bitirilmesi ve kazılan hendeklerin derinleştirilmesi hakkındadır.

Hüküm 8

Van'da olan Sağ ve Sol Kollarına ve Garib Taifesi Ağalarına ve Dizdarlarına; Van Beylerbeyi Dilaver Paşa'nın kalenin tamirinde görevlendirilmesi, emrindeki bütün ümera ve askerin istihdam edilmesi ve ayrıca bu hizmetler nedeniyle kendisine hil'at gönderilmesi hakkındadır.

Hüküm 9

Vilayet-i Sason Çeribaşısı Derviş Ağa'ya; Derviş Ağa'ya Van kalesinin tamirine ve hendeklerine su doldurmak için deryadan açılan kanala yardımcı olması ve bu iş için kendisine bir hil'at gönderilmesi hakkındadır.

Hüküm 10

(boş) Sancak Beyine; Kalenin tamiri ve deryadan hendeğe su götürülmesi için açılacak kanalda yardımcı olmak için (boş) Sancak Beyine verilen emir ve hil'at hakkındadır. Bu hükmün birer sureti Van eyaletinin diğer Sancak Beylerine de aynen gönderilmiştir.

Hüküm 11

Şam Eyâleti ile Musul muhâfazasında olan Vezîr Ahmed Paşa'ya; Görevinde gösterdiği sebat ve azimden dolayı kendisine iki hil'at ve bir kabza-i şimşir gönderildiği ve bölgede çıkan sorunların merkeze aynen bildirmesi hakkındadır.

Hüküm 12

Şirvan yayası ile Çıldır Beylerbeyi olan Sefer Paşa'ya; Vezîriâzam Mehmed Paşa'nın ordusuyla birlikte Kars'a gideceği, Sefer Paşa'nın ise Vezîriâzam gelinceye kadar Kars'ta olması gerektiği ve verilen görevi hakkıyla ve aceleyle yerine getirmesi hakkındadır.

Hüküm 13

Pertekrek Sancak Beyine; Kars muhâfazası için Sefer Paşa ile birlikte Kars'ta hazır olması ve gerekli hizmetlerde bulunarak Vezîriâzam Mehmed Paşa'nın Kars'a vusûlünü beklemesi hakkındadır. Aynı ferman suret olarak diğer Çıldır sancaklarına da gönderilmiştir.

Hüküm 14

Diyarbakir Eyâleti muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya; Timar ve zeâmet ile ilgili mektubunun vasıl olduğunu Sincar ve sair havalinin timar zeâmet

kayıtlarının tutulduğu, Sincar sancağı hasları konusunda çıkan ihtilafın hükmü şerîf ve mülknâme mucebince halledilmesi hakkındadır.

Hüküm 15

Hoşâb Hâkimine; Kürdistan Beylerinin tasarruflarında bulunan yerleri korumaya devam etmeleri, Vezîriazam Mehmed Paşa ile irtibat halinde olmaları, kendisine ayriyeten daha önceki seferde gösterdiği ihtimâm ve başarıdan dolayı hil'at gönderildiği hakkında hükümdür.

Hüküm 16

Hakkâri Hâkimi İmadeddin Paşa'ya; Kendisine daha önceki seferde ve muhâfazada gösterdiği başarıdan dolayı hil'at gönderilmesi, Van kalesinin yapımında gerekli kireç, kereste vs. ihtiyaçları tedarik etmesi ve diğer tamir işlerinde yardıma gitmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 17

Diyarbakir Eyâletine mutasarrıf olub Kars muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya; Kars kalesinin yapımında gerekli kireç, kereste, işçi ihtiyacının karşılanması ve kendisine ordu hazinesinden gönderilen 3000 kuruşu bu tamir ve termim işinde kullanması ve gereğini Vezîriâzama bildirmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 18

Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'ya; Kars kalesinin tamirinde kireç, kereste vs. ihtiyacı karşılanması ve bu iş için görevlendirilen Vezîr Mehmed Paşa'ya yardımcı olması hakkında hükümdür.

Hüküm 19

Karahisar-ı Sahib Sancağına ve liva-i mezbûr Alaybeyine; Ahıska Kalesinin muhâfazası ve imarı için gerekli yardımın yapılması ve en kısa zamanda tüm askerler toplanıp mezkûr yere gidilmesi hakkında hükümdür. Bu hüküm suret olarak bütün bütün Anadolu eyaleti sancaklarına gönderilmiştir.

Hüküm 20

Anatoli eyâletine mutasarrıf olan Vezîr Mehmed Paşa'ya; Eyaletin bütün askerlerini toplayıp o mahalle gitmesi ve Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'yı yanına alıp, bunlara başbuğluk edip, Ahıska kalesini gereği gibi tamir ve hıfz etmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 21

Şirvan eyâleti yayası ile Çıldır Beylerbeyi olan Sefer Paşa'ya: Ahıska kalesinin tamiri için Anadolu eyaleti mutasarrıfı Vezîr Mehmed Paşa görevlendirilmiştir. Mehmed Paşa oraya varmadan tamir için gerekli kireç, kereste ve diğer malzemeleri hazırlayarak, tamir işine yardım etmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 22

Şirvan Eyâleti yayası ile Çıldır Beylerbeyi olan Sefer Paşa'ya: Daha önce gönderilen fermanda Kars kalesinin tamirine gitmesi hakkındaydı ancak Ahıska kalesinin tamiri daha önemli olduğundan bu emrin hilafına her nerde olursa Ardahan'a gidip Vezîr Mehmed Paşa'ya intikal etmesi ve Mehmed Paşa ile birlikte Ahıska kalesinin tamiri hizmetinde bulunmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 23

Ardahan Kapucıbaşı Osman'a; Ahıska kalesinin tamiri için gerekli kireç, taş ve odun ihtiyacını karşılaması için kendisine 1000 kuruş gönderildiği ve malzemeleri hazırlaması ve tamir işinde çalışanların zahire vb. ihtiyaçlarını karşılayarak Vezîr Mehmed Paşa'ya yardımcı olmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 24

Kayseriye Kadısına ve Davar Ahurı Binası Mübâşirine; O havalide at ve bilcümle yük hayvanlarının kışlaması için ahırların yapımında kullanmak üzere 1000 kuruş gönderildiği ve bu parayla gerekli ahırların acilen tamamlanmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 25

(boş) Sancak Beyine; Ahıska kalesinin muhâfazası ve tamiri için o havaliye acilen intikalini ve gerekli ihtiyaçların temin edilmesi ve tamir işlerinde Vezîr Mehmed Paşa'ya yardım etmesi hususunda hükümdür. Aynı hüküm Çıldır'ın diğer sancaklarına da gönderilmiştir.

Hüküm 26

Tercan ve Erzincan ve Kemah Kadılarına; Daha önce gönderilen fermanın gereği hakkıyla yapılmadığı bu vecihle Kars kalesine gönderilmeyen ve gitmeyen askerin tez zamanda gönderilmesi ve gitmeyenlerin cezasının anında verilmesi hakkındadır.

Hüküm 27

Kars muhâfazasına memur olan Beylerbeyi ve ümerâ ve Alaybeyleri ve sair tavaîf-i askere; Kars kalesinin tamiri ve muhâfazası konusunda Vezîr Mehmed Paşa'nın verdiği görevlerin istisnasız yapılmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 28

Erzincan Kadısına; Kars kalesine çalışması için gönderilecek ırgatların ücretlerinin Erzurum'dan gönderilen işçilerle aynı olduğu ve her işçiye kırk beş kuruş ücret verileceği ve ihracı ferman olunan ırgatların acilen Kars'a gönderilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 29

Diyarbakir Deftardarı Mehmed ve Diyarbakir Mütesellimi ve (Boş) Çavuş'a; Daha önce yapılan Musul, Kerkük ve Basra yoklamalarına katılmayan eyaletteki tüm timar ve zeâmet sahiplerinin her bin akçesine beş kile buğdayı hayvanlarıyla beraber Van ambarına teslim etmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 30

Anatoli Eyâletinde Sancağa mutasarrıf olan Beylerbeyi ve Sancakbeylerine; Ahıska Kalesinin muhâfazasında başbuğ tayin edilen Vezîr Mehmed Paşa'ya yardım için askerleriyle birlikte o havaliye varmaları ve başbuğun emirlerini tereddütsüz ifâ etmelerini bildiren hükümdür.

Hüküm 31

Şirvan yayasıyla Çıldır Beylerbeyi olan Sefer Paşa'ya ve Çıldır eyâletinde olan ümerâyâya; Ahıska kalesinin tamiri için gerekli yardımı yapılması hakkındaki fermanın sonra tamirin kış gelmeden bitirilmesinin elzem olduğunu ve çalışmaların bu vecihle hızlandırılmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 32

Ahıska Başbuğu Vezîr Mehmed Paşa'ya; Düşman tehlikesinin artmasından dolayı Ahıska kalesinin tamirinin kış gelmeden bitirilmesi gerektiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 33

Kars Beylerbeyine; Kızılbaş'tan yüz çevirip Osmanlı tarafına geçen aşiretlerin tüm mal varlığı ile birlikte Kars'tan kaldırılıp Erzurum'a gönderilmesi, uygun

mahallerde iskân ettirilmesi ve göç esnasında canlarına ve mallarına zarar getirilmemesi hakkında hükümdür.

Hüküm 34

Kars'dan Karahisar'a varınca vakı' olan Kadılara; Kars canibinden gelen dönek aşiretlerle birlikte bölgede bulunan cümle dönek taifesinin aileleri ve esbab-ı davarları ile birlikte Adana'ya gönderilmesi ve orada iskân ettirilmesi hakkındadır.

Hüküm 35

Rakka Beylerbeyi Ali Paşa'ya; Ali Paşa'nın adamlarını toplayıp Ahıska kalesinin tamirinde hizmet görmek üzere Ahıska'ya Vezîr Mehmed Paşa'ya intikâlini bildiren hükümdür.

Hüküm 36

Dergâh-ı muâllam (boş) olan Mehmed'e; Kars ve Erzurum canibindeki dönek aşiretlerin iskânını bildiren fermana ilaveten, bu aşiretlerin Adana civarındaki uygun mahallerde iskânını kış bastırmadan yapmasını ve uygun şekilde yerleştirilip bu bölgelerin şen ve abadan edilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 37

Kars Beylerbeyi ve Sağ ve Sol Garip Ağalarına; Kars dışında meskûn olan sağ ve sol ulufeciler ve mustahfızların aileleri ile birlikte Kars kalesinin içinde iskân ettirilmeleri ve muhâfaza hizmetine ihtimâm göstermelerini bildiren hükümdür.

Hüküm 38

Bitlis Hâkimine; Van kalesinin tamiri ve hendek kazımında on gün imece tarikiyle çalışmak üzere ırgat gönderilmesi ve tamir işinin bir an önce bitirilmesi hakkındadır.

Hüküm 39

Van Beylerbeyi Dilaver Paşa'ya; Kasaba, zeâmet ve haslardan Van Kalesinin tamiri, hendek kazılması ve sair işlerde imece usulü ile on gün çalışmak üzere ırgat gönderildiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 40

Trabzon Beylerbeyi ve Vilayetin Ayan ve Eşrafına; Gönve Kalesinin tamiri ve güçlendirilmesi için ırgat ve malzeme temini ve bunların tamir işi için Karaman beylerbeyi ile beraber görevlendirilen Haseki Mehmed'e teslimini ve kış bastırmadan kalenin tamir işlerinin bitmesi gerektiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 41

Adilcevaz ve Sason Sancakbeylerine; Van kalesinin tamirinde çalışmak üzere imece tarikiyle ırgat gönderilmesini bildiren hükümdür. Aynı hükmün bir sureti bütün Van sancaklarına da gönderilmiştir.

Hüküm 42

Kars Muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya; Ahıska Kalesinin tamiri için görevlendirilen Mehmed Paşa'nın Kars kalesinin de kusurlarının mevcut olduğunu bildirmesi üzerine padişahın Ahıska Kalesinin imarından sonra çalışanların, Kars kalesinde tamire memur olduğunu bildiren hükümdür.

Hüküm 43

Bervech-i arpalık Amid Sancağı mutasarrıfı Mehmed Paşa'ya; Mehmed Paşa'nın Ahıska Kalesinin tamiri işiyle meşgul olduğu için Kars muhâfazasında bulunmak için Vezîr Mehmed Paşa'ya başvurması üzerine Ahıska kalesinin tamirine devam etmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 44

Kars Beylerbeyi ve Kadısına; Kars havalisinde bulunan Kızılbaş'tan dönen aşiretlerin hepsi malları ile birlikte Adana havalisine iskân ettirilmek üzere Erzurum'a gönderilmesi ve yolculuk esnasında kadıların, bu kişilere yardımcı olmalarını emreden hükümdür. Bu hükmün birer sureti Çıldır sancaklarına gönderilmiştir.

Hüküm 45

Diyarbakır Mütesellimi ve Kadılarına; Bölgede ne kadar Kızılbaş'tan dönen o aşiret varsa cümlesinin Adana'ya iskân ettirilmesini ve bu iş için Adana beylerbeyi Cafer Paşa'nın mübaşir tayin edildiğini emreden hükümdür.

Hüküm 46

Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'nın Kethüdâsına; Kendisinin eyalet askeriyle Kars ve Çıldır'a görevlendirilerek bölgede ne kadar Kızılbaş'tan dönen aşiret varsa cümlesinin acilen Erzurum'a gönderilmesini ve yolculuğa kudreti olmayanlara yardım edilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 47

Diyarbakır Mutasarrıfı olup Kars muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya; Revan'ın muhtelif köylerinde bulunan zimmîlerin buralardan kaldırılarak acilen Erzurum'a gönderilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 48

Trabzon Beylerbeyisi ve Hemşin Kadısına; Gönve Kalesinin Tamiri için Hemşin ve çevresinde ırgat, kazma, kürek ve sair edavat ayarlanıp gönderilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 49

Şam Mütesellimine; Mukataaya mutasarrıf Muzaffer ve oğlu Ali ve Seyfoğlu Ali yanlarına iki bin Dürzî alarak eşkıyalık yapıp halkın can ve mallarına zarar verdiği için Trablusşam'dan kaldırılıp sürgüne gönderilmeleri fitne fesatlarına son verilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 50

(boş) Sancak Beyine; Ahıska kalesinin tamirine daha çok adam lazım olduğu için Karaman Beylerbeyi Aslan Paşa emirleri ve askerleri ile geldiği ve bunlara gerekli görevlerin verilmesi ve karşılanmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 51

Van Beylerbeyi Dilaver Paşa'ya; Van muhâfazasında kullanmak için güçlü kuvvetli yedi yüz adam ayarlayıp gelmekte olan zahire ve cebehâneyi Erciş'te karşılayıp sağ salim Van'a ulaştırılmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 52

Adilcevaz Sancak Beyine; Ordu-yu Hümâyûndan Van'a gönderilen cephane, barut ve hazinenin Erciş'e ve oradan da Van'a sağ sâlim ulaştırılmasında memur olduklarını bildiren hükümdür.

Hüküm 53

Adilcevaz Sancak Beyi, Kolağası ve Alaybeyi'ne; Erciş'e ulaşan cephane, barut ve hazinenin Van'a ulaştırılması fermanın hilafına yardımın Bayezid kale'sine ulaştırılması gerektiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 54

Erciş Kadısı ve Mütesellimine; Geçen seneki buğday dağıtılıp yerine bu senenin mahsülü satın alınmak şartıyla bin kile'ye ulaştırılıp Bekir'e teslimini emreden hükümdür.

Hüküm 55

Erciş'den Van'a cephan ve zahire ulaştırmaya memur başbuğ'a; Önce zâhire'nin Bayezid kalesine, sonra da cephanenin Van'a ulaştırılmasını emreden hükümdür.

Hüküm 56

Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'ya; Erzurum'dan Adana'ya gönderilen dönek aşiretlerin Kınık havalisinde iskân ettirilmeleri ile kendilerine çeltik ve sair işler yapmaları için arazi tahsisi ve kendilerinin üç yıla kadar vergiden muaf olduklarını bildiren hükümdür.

Hüküm 57

Adana Beylerbeyi Cafer Paşa'ya; Sürgün yiyip Adana'ya gelen dönek aşiretlere yaylakların tahsisi ve kendilerinin o mahallerde muhafazasını emreden hükümdür.

Hüküm 58

Maraş ve Adana Beylerbeyilerine ve Kadılarına; Kınık ve yaylalarına iskân ettirilen dönek aşiretlerden vergi ve sair için adam gönderilmemesi ve rahatsız edilmemelerini bildiren hükümdür.

Hüküm 59

Trabzon Beylerbeyi'ne, Kadılarına, Ayan ve Eşrafına; Gönve kalesinin tamirinin kış gelmeden bitirilmesi için gerekli ırgat, taş, kireç ve sair yardımın acilen Haseki Mehmed Paşa'ya gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 60

Adana, Sis, Tarsus ve İçil Kadılarına; Bölgeye iskân ettirilen dönek aşiretlerin ev yapabilmeleri için imece usulüyle taş ve her türlü yardımın yapılması hakkında hükümdür.

Hüküm 61

Gönve Sancak Beyine; Gönve kalesinin tamir ve istihkâmında Haseki Mehmed'e gerekli yardımı yapması ve hizmette kusuru olanları bildirmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 62

Ankara Sancak Beyine; Ankara’da bulunan tüm timar, zeâmet sahiplerinin askerleri ile birlikte bir an evvel Ahıska’ya varmaları ve münasip hizmetlerde bulunmaları hakkında hükümdür.

Hüküm 63

Kars Muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa’ya; Kars kalesinde bulunan topların camuslar ile acilen Ardahan’a ulaştırılması hakkında hükümdür.

Hüküm 64

Suşehri Sancak Beyine; Savaşa hazır tecrübeli asker toplanarak Ahıska muhâfazasına yardıma gidilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 65

Gönye eski Sancak Beyi Ahmed Paşa’ya; Ahıska muhâfazasına gösterdiği başarıdan dolayı takdir edildiği ve kendisine İspir sancağının inayet edildiği, oraya giderek askerleriyle birlikte kalenin muhâfazasına çalışması hakkında hükümdür.

Hüküm 66

Livane Sancak Beyi Ferhat Paşaoğlu’na; Ahıska müdafaası için tüfekli elli nefer gönderilmesi ve müdafaada beş yüz neferle birlikte emre amade olması hakkında hükümdür.

Hüküm 67

Anadolu eyâletine mutasarrıf olup Ahıska muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa’ya; Ahıska kalesinde barut, fitil ve sair ne varsa yazılması ve eksiklerin belirlenip, Arğur ve Hartus ve Ahılkelek ve Altun kal’ası ve Posthov ve Çıldır kalelerinden tedarik edilip gelecek olan Lokman Paşa’ya verilerek Ahıska’ya gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 68

Anadolu eyâletine mutasarrıf olup Ahıska muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa’ya; Ahıska muhâfazası için neferlerin sayısını Ardahan, Çıldır ve sair etraftaki sancakların askerleriyle beraber altı yüzden bine ulaştırılması hakkında hükümdür.

Hüküm 69

Hartus Sancak Beyi Hüsrev Paşa'ya; Serhadde gösterdiği gayret ve başarı sebebiyle kendisine Hartus sancağı inayet olunup, elli atlı nefer ile Hartus kalesinin muhâfazasında beklemesi hakkında hükümdür.

Hüküm 70

Oltu Alaybeyi'ne; Timar ve zeâmet sahipleri ve kendi yarar adamlarıyla Hartus muhâfazasına gitmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 71

Kars muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya; Anadolu sancaklarından, Ankara ve Kangırı ve Bolu sancaklarından gelen asker taifesi, Kars kalesinin tahkimi ve muhâfazası için görevlendirilmişti. Kars kalesinin tamiri bittiğinden dolayı bunların Ahıska kalesine gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 72

Kars muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya; Magazberd kalesinin muhâfazası önemli olduğu için Keçvan kalesinde ihtiyaç duyulmayan neferlerin buraya nakledilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 73

Erzurum Beylerbeyi'ne; Posthov kalesinde bulunan üç pâre topun Vezîr Mehmed Paşa ile Kars muhâfazasında lazım ise oraya değilse Erzurum'a camuslarla istenilen yere götürülmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 74

Kütahya, İzmir, Manisa, Saruhan, Karahisar, Aydın, Ankara Monlâlarına ve Kadılarına ve Sivas ve Karaman ve yol üzerinde olan Kadılara; Van kalesinin müdafaası bu kış çok önemli olduğundan Anadolu eyaletine tabi bütün sancaklardaki yeniçeri ve bil-cümle askerin hemen Van'a gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 75

Erzurum Beylerbeyi'ne; Daha önceki fermanlara da konu olan üç pâre topun Ardahan'a gönderilmesi ve kendisinin de işe yarar askeriyle bir an önce Ahıska kalesinin tamiri ile muhâfazası için yola koyulması ve kalenin tamirinin kış olmadan bitirilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 76

Halep Mutasarrıfı Vezîr Ahmed Paşa'ya; Karaman'dan Halep'e gönderilen gühercilenin barut-u tüfenk yapılması hakkında hükümdür.

Hüküm 77

Tortum Sancak Beyi Yusuf Paşa'ya; Tortum sancağı kendisine inayet olunarak Ahıska Mütesellimliği'ne getirildiği ve yüz neferle Ahıska'nın müdafiliğini yapması hakkında hükümdür.

Hüküm 78

Karaman Beylerbeyi'ne; Daha önce askerleriyle birlikte Ahıska'ya varması fermanına ilaveten Ahıska'nın kışın müdafaası için orada kışlamasını bildiren hükümdür.

Hüküm 79

Kars muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya; İşe yarar ırgat ve neferlerden bir kısmını Ahıska'ya yollaması hakkında hükümdür.

Hüküm 80

Rum Beylerbeyi'ne; Rûz-i kasıma kadar Kars muhâfazasında kalmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 81

Bozok Sancak Beyine; Magazberd kalesi'nin muhâfazasına memur kılınan yüz nefer kalede kışlayacağından kendisinin onlara başbuğ tayin edilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 82

Kars muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya; Kars kalesinin tamiri ve muhâfazasında gösterdiği hizmetten dolayı kutlandığı, Magazberd kalesine bin beş yüz kile buğday göndermesi, kışın Kars kalesinde muhâfazada kalması ve Posthov'da bulunan üç pâre topun ordu-yu hümayûna göndermesi hakkında hükümdür.

Hüküm 83

Musul Muhâfızı Vezîr Ahmed Paşa'ya; Kendisinin her daim Devlet-i Âliyye'nin yanında olduğunu isyancılara ve arabozuculara kanmayıp devlet aleyhine iş çevirmediğine binaen ve kendisinden Kızılbaş saldırısına karşı yardım isteyen Halo Han oğlu Ahmed Han'a yaptığı yardım hizmetlerinden memnun kaldığı için iki hil'at ile ödüllendirilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 84

Halo Han Oğlu Ahmed Han'a; Kendisinin ehl-i sünnet olduğu ve Vezîr Mehmed Paşa'ya ile beraber Kızılbaş saldırılarına karşı muhâfaza hizmetinde bulunması gerektiği ve bu ana değin yaptığı hizmetlerinden dolayı da kendisine iki hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 85

Hizan Hâkimine; Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed Han, Musul muhâfızı Vezîr Ahmed Paşa'dan Kızılbaş taarruzuna karşı yardım istemesi ile yardımına koşmuş, ayrıca Vezîriâzam Mehmed Paşa'nın da bu bölgeye gelmek üzere olduğu kendisinin de Mehmed Paşa her nerde ise işe yarar adamlarıyla ona katılması hakkında hükümdür.

Hüküm 86

Aştı Beyi Ali'ye; Kızılbaş'tan Osmanlı hâkimine geçen Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed, Kızılbaş saldırılarına karşı yardım istemesiyle Vezîr Ahmed Paşa'nın askerlerini Kızılbaş saldırısına karşı Musul ve havalisinde topladığı ve Diyarbakır Mutasarrıfı Vezîr Mehmed Paşa'nın ona yardım için gelmekte olduğu ve kendisinin de tecrübeli ve cenkten iyi anlayan tüm nefer ve askeriyle Vezîr Ahmed Paşa'ya katılmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 87

Mekli Cemaatinin Mir Aşireti Reisine; Kızılbaş'tan Osmanlı hâkimine geçen Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed, Kızılbaş saldırılarına karşı yardım istemesiyle Vezîr Ahmed Paşa'nın bu Kızılbaş saldırısına karşı Musul ve havalisine gittiği, Vezîriâzamin Kethüdâsı Derviş Mehmed'in Sivas, Maraş, Haleb ve Diyarbakır askerleriyle birlikte Musul muhâfazasına başbuğ tayin edildiği ve kendisinin de tüm asker ve mühimmatı ile birlikte Vezîr Ahmed Paşa komutası altına girmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 88

Ane, Medşe ve Seleme Sancaklarının mutasarrıfı Ebu Rişoğlu Mehmed'e; Musul görevi için bir an önce aşiretinin cengden anlayan adamlarını toplayarak Vezîr Ahmed Paşa'ya muavenet için iltica etmek üzere olduğunu ve her ne vazife verilirse onu ifaya mecbur olduğunu bildiren hükümdür.

Hüküm 89

Cizre Mutasarrıfı Mehmed Paşa'ya; Kendisinden Kızılbaşların saldırısından dolayı Musul'a gönderilen Vezîr Ahmed Paşa'ya muavenet için asker göndermesi ve kendisinin Cizre'de durarak eyaletin muhâfazasına çalışması hakkında hükümdür.

Hüküm 90

Kastamonu Sancak Beyi Mehmed Paşa'ya; Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed Han'ın Kızılbaşlara karşı yardım istemesi üzerine Musul muhâfızı Ahmed Paşa'nın yardıma gittiği ancak daha fazla askere ihtiyaç duyulması sebebiyle kendisinin de Kürdistan içerisinden geçerek bir an önce Musul'a varması ve Vezîr Ahmed Paşa'nın imdadına koşması ve yollarda eğlendiği takdirde cezasının verileceğini bildiren hükümdür.

Hüküm 91

Ebu Rişoğlu Ali'ye; Musul muhâfazasında olan Vezîr Ahmed Paşa'ya yardım için Vezîriâzamın kethüdâsının komutasında Sivas, Maraş, Rakka ordularının yolda olduğu ve Vezîriâzam Mehmed Paşa varıncaya değin kendisinin de yüz nefer adam ile birlikte Rakka Beyi Osman Paşa'ya katılması hakkında hükümdür.

Hüküm 92

Van Beylerbeyi'ne; Musul ve Erdalan taraflarındaki Kızılbaş saldırılarını karşı yekûnu iki yüzü bulacak olan tecrübeli ve zırhlı adam toplayıp, Vezîriâzamın kapıcıbaşlarında olan Mustafa komutasında acilen Musul'a gönderilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 93

Genç Hâkimi Ali Bey'e; Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed Han'ın Kızılbaşlara karşı yardım istemesi üzerine Musul muhâfızı Ahmed Paşa'nın yardıma gittiği ve kendisinin de ona yardım için ferman ulaşır ulaşmaz atlı iki yüz adam hazır edip Musul'a gitmesini emreden hükümdür.

Hüküm 94

Bitlis Hâkimine; Musul ve Erdalan muhâfazası için Van Beylerbeyi'ne gönderilen fermanda iki yüz adam hazırlamasını ve Tatar Mustafa ile birlikte gönderilmesi emredilmişti ve kendisinin de aynı şekilde işe yarar adamları toplayıp Tatar Mustafa emrine verip Musul'a göndermesini bildiren hükümdür.

Hüküm 95

Şırvî Hâkimi Tatar Bey'e; Van'da Musul muhâfazasına gönderilecek olan on oda neferin ve yeniçerinin sağ salim ve en kısa yoldan Musul'a ulaştırılmasına memur edildiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 96

Aştı Beyi Ali'ye; Musul muhâfazasında kullanılmak üzere silahlı ve cenge hazır beş yüz nefer hazırlaması, bir an önce Musul'a varması ve Vezîr Mehmed Paşa'ya istisnasız itaat etmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 97

Rakka Beylerbeyi Osman Paşa'ya; Kızılbaş saldırısına karşı Erdalan Hâkimi Halo Han oğlu Ahmed Han, Musul muhâfızı Ahmed Paşa'dan yardım istemiş ve Ahmed Paşa yardıma gitmiştir. Bununla birlikte Diyarbekir mutasarrıfı olan Vezîriâzam Mehmed Paşa; Maraş, Sivas ve Halep askeriyle Musul'a hareket etmiştir. Ayrıca Vezîriâzamin kethüdâsı Mehmed de Diyarbekir ve Musul'daki askere başbuğ tayin edilerek muhâfazaya gönderilmiştir. Osman Paşa'dan ise beş yüz zırhlı ve silahlı asker toplayıp Musul'a varması ve Vezîriâzamin kethüdâsı başbuğ Mehmed gelene kadar gerekli hizmeti görüp ona tabi olması hakkında hükümdür.

Hüküm 98

Diyarbakır Kaymakamı Hüseyin Paşa'ya; Emrindeki tüm aşiretlere emir gönderip ne kadar cenge yarar tüfeng-endaz adam varsa toplanması, Musul'a Vezîr Mehmed Paşa ve Vezîr Ahmed Paşa'nın imdad talebine yetişmesi hakkındadır.

Hüküm 99

Cizre Mutasarrıfı Mehmed'e; Önceki fermanda Musul'a nefer gönderilmesinin istendiği; fakat düşmanın sayıca fazla olmasından dolayı acilen tüm ümera ve aşiretleri tüfek ve harp malzemeleriyle toplayıp Osman Paşa komutasında Musul'a göndermesi ve aldığı haberleri sadrazama bildirmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 100

Van Ümerasına; Kapıcıbaşı Mustafa komutasında Musul'a gönderilmek üzere cenge hazır neferler gönderilmesinin emredildiği ve gönderildikten sonra işin yapıldığına dair bir haber verilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 101

Rakka Beylerbeyi Osman Paşa'ya; Kendisinin emrine verilen beş yüz nefer, ümera, aşiretler ve Bali Bey ile birlikte Musul'a bir an önce varması ve Vezîriâzamın Kethüdâsı Mehmed'e mülâki olması ve görevinde bir ihmal ve kusur etmemesini bildiren hükümdür.

Hüküm 102

Karaman Beylerbeyi Arslan Paşa'ya; Vezîriâzam Mehmed Paşa Musul'a hareket etmiştir; lakin Ahıska kalesinin de muhâfazasının önemli olması sebebiyle bu kışı Ahıska'ya başbuğ tayin edilen Sefer Paşa'nın yanında geçirmesi ve Kars-Çıldır dolaylarında da tamir ve muhâfaza işleri devam ettiğinden buradaki görevli olanlar ile de birlikte hareket etmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 103

Sivas Beylerbeyine; Erzurum'dan Kars'a gönderilen zahirenin sağ salim ulaştırılmasına memur olduğu ve ruz-i kasıma kadar Ahıska, Kars ve Erzurum caniplerinden uzaklaşmaması, bu serhadların korunmasında Vezîr Mehmed Paşa'nın komutası altında çalışmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 104

Şam'a inayet olunan Mehmed Paşa'ya; Musul Muhâfızı Vezîr Ahmed Paşa'nın vefatıyla kendisine Şam-ı Şerîf'in verildiği ve kendisinin kapı halkını ve askerlerini toplayıp bir an önce Musul'a varmasını ve Musul muhâfızlığına başbuğ tayin edildiği hakkında hükümdür.

Hüküm 105

Diyarbakır Mütesellimi Hüseyin'e; Vezîr Ahmed Paşa'nın vefatı üzerine Mehmed Paşa'ya Şam'ın mutasarrıflığının verildiği ve başbuğluğa tayin edildiği bu vecihle aşiretlerden gereği kadar adam toplayıp Musul'a ulaştırmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 106

Diyarbakır ve Kars muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya; Sivas Beylerbeyi İbrahim Paşa'ya Kars ve Ahıska caniblerinin kış boyunca muhâfazası için ferman gönderildiği kendisinin Oltu taraflarında kalıp bunlarla irtibat halinde olması ve bu bölgelerin kış boyunca muhâfazasında ehemmiyet göstermeleri gerektiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 107

Musul Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya; Musul'un Kızılbaş taarruzundan muhâfazası ehemmiyetli işlerden olduğu bu vecihle Şam'a inayet olunan Derviş Mehmed Paşa'yla ittifak halinde olup, tüm emir ve aşiret beyleriyle Mehmed Paşa'nın hizmetinde yer alması hakkında hükümdür.

Hüküm 108

Magazberd Kalesi muhâfızı Hüseyin Paşa'ya; Mukaddem fermanında bu kışı yüz nefer ile birlikte kalede geçirmesi istendiği ve yeni gönderilen fermanla birlikte Erzurum'un sağ ve sol kollarının da gönderildiği ve bu kışı onlara başbuğ olarak orda geçirmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 109

Anadolu Eyaleti Mutasarrıfı Vezîr Mehmed Paşa'ya; Ahıska kalesinde daha önce bin neferin ikameti emri vasıl olduğunu ve bu ferman mucibince de kale muhâfızlığının karşılığı olarak yevmiyenin altı akçe olarak belirlenmesi ve beş yüz neferin kale muhâfızlığı görevinde bulunması diğer üç binin tahrir edilip Vezîriâzam'a defterin suretinin gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 110

Cıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'ya; Vezîriâzam Mehmed Paşa Erzurum'dan kalkıp Diyarbakır canibine gittiğinden dolayı Ahıska ve Kars dolaylarının muhâfazası önem arz ettiğini bu sebeple ol havaliye başbuğ tayin edilen Arslan Paşa ile birlikte kendi ümerası ve züaması ile hizmette bulunması hakkında hükümdür.

Hüküm 111

Erzurum Valisi Vezîr Mehmed Paşa'ya; Ahıska kalesinin tamiri ve noksanlarının tamamlanması Vezîriâzam tarafından kendine tevcih edildiği bu görevini hakkıyla ifa ettikten sonra tekrar Erzurum canibine dönmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 112

Rumeli Sancak Beylerine ve Kadılarına; Kalelerin korunması ve tamiri konusunda yarar gösteren yeniçeri ve bil cümle neferin dirlik ve timar istekleri kayda alınması ve Vezîriâzama bildirilmesi ve dirlik isteklerinin hakkı olanlara verilmesine riayet edilmesi hakkındadır.

Hüküm 113

Mihran Hâkimine; Şam hâkimi olan Mehmed Paşa, Musul muhâfazasında olduğu için ol serhadlerin muhâfazasında atalarının da sadakatle yaptığı gibi kendisinde gerekli hizmeti tereddütsüz yapması ve bunun için kendisine bir hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 114

(boş) Sancak Beyine; Şam Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya Musul muhâfazasında yardım etmesi ve kendisine bir hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 115

Şam Beylerbeyi Musul Muhâfızı Mehmed Paşa'ya; Musul ve etrafını düşmanlardan gece gündüz muhâfaza etmesi ve tehlikelere karşı uyanık olması ayrıca kendisine hizmetlerinden ötürü bir hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 116

Tokat Kazası Kadılarına; Kazada ahırlarda bulunan deve sarbanlarının her bir katar develeri için aylık zahireleri olarak buğday, arpa, yağ ve mum akçesi şeklinde kendilerine teslim etmeleri hakkında hükümdür.

Hüküm 117

Deyr-i Rahbe, Gazze, Humus, Selemiye Sancaklarının Mutasarrıfı Ebu Rişoğlu Emir Tarbuş Mehmed Paşa'ya; Hayatı boyunca devlete yaptığı hizmetler, en son Musul muhâfazasında gösterdiği fedâkarlık ve can siperâne mücadelesinden dolayı hassa-i humayundan kendisine bir hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 118

Şırvi ve Magazberd Sancak Beyi Tatar Paşa'ya; Daha önceki yaptığı hizmetlerde, Makü kalesine zahire naklinde ve Van kalesi'nin tamirinde gösterdiği başarıların Derviş Paşa tarafından bildirildiği bu sebeple kendisine bir hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 119

(boş) Sancak Beyine; Tecrübeli ve silahlı askerleriyle bu kışı Ardahan Kalesin'de Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa komutasında kışlaması, serhadlerin korunmasında beraber verilen hizmeti görmesi ve ayrıca Van kalesinin tamiri konusunda yaptığı hizmetlerden ötürü bir hil'at gönderilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 120

Çıldır Beylerbeyi Sefer Paşa'ya; Bu kış Ardahan Kalesi'nde kışlaması ve Ahıska ve çevre serhadlerin korunmasında gözünün açık ve tedbirli olması hakkında hükümdür.

Hüküm 121

Kışlak olarak tayin edilen eyalet ve sancakların vermeleri gereken zahire ve yapmaları gereken işler hakkında hükümdür.

Hüküm 122

(boş) Kadısına; Vezîriâzam Mehmed Paşa ordusuyla birlikte bu kışı Diyarbakır'da geçireceğini bildirmesi ve yeniçerilerin davarlarının da Sivas'ta her dört haneye beş bargir olmak üzere barındırılacağı ve Sivas ahalisinin onlara yem verilmesinde zorluk çıkarmaması hakkında hükümdür.

Hüküm 123

Çemişgezek Kadısına; Kazaya gönderilen orduyu hümâyûn davarlarını kırk gün boyunca kışlattırması; ancak bu davar miktarının Çemişgezek için fazla olduğundan bunları Pertek, Sağman ve Mazgirt arasında bölüştürmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 124

Deyr-i Rahbe, Selemiye mutasarrıfı Ebu Rişoğlu Emir Tarbuş Mehmed'e; Eskiden beri Musul muhafasında güzel hizmetlerde bulunduğu ve Musul muhâfazasında olan Şam Valisi Musul Muhâfızı Mehmed Paşa'ya itaat ederek ona yardımcı olmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 125

Karaman Beylerbeyi ve Ahıska muhâfızı Arslan Paşa'ya; Ahıska muhâfazasında diğer emirlerle birlikte gereken hizmeti gayretle yaptığını bildiren mektubun alındığı ve hizmete aynen devam etmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 126

Anadolu Beylerbeyi ve Kütahya Monlâsı ve Kadılarına; Sefer-i hümâyûna gönderilen askerlerden sonra bölgenin muhâfazası ve bilumum işleri için alçak halli neferlerden otuz nefer başlarına da beş bin akçeli bir timarlı sipahi konularak eyaletin muhâfazasında kalmaları hakkında hükümdür.

Hüküm 127

Şam Mütesellimi Abdullah Paşa'ya; Şam ve Trablus'ta; Maanoğlu, Seyfoğlu ve diğer Dürzî eşkıyası ve fesatçıların adam toplayıp milletin canına ve malına zarar verdiğinin bildirilmesi üzerine Yeniçeri Ağası Osman Paşa'yı yanına alarak bunların bertaraf edilmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 128

Musul muhâfızı Mehmed Paşa'ya; Kerkük Kalesi'nin muhâfazasının önemli olması üzerine silahlı ve cenge hazır yüz elli nefer hazırlayarak başlarına Yeniçeri Ağası İbrahim Paşa'yı nasb edip Kerkük'e irsal eylemesi hakkında hükümdür.

Hüküm 129

Şehrizol Beylerbeyine; Kerkük müdafaası için Yeniçeri Ağası Çalıkoğlu İbrahim Paşa'nın gönderildiği bu sebeple İbrahim Paşa'nın kolağalığı vasfıyla istihdam edilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 130

Şam Beylerbeyi ve Musul muhâfızı Mehmed Paşa'ya; Musul müdafaası esnasında civar halkın bundan büyük zarar görmesi üzerine Musul ve etrafının üç yıl boyunca tüm vergilerden muaf olduklarını bildiren hükümdür.

Hüküm 131

Şam mütesellimi Abdullah Paşa'ya; Şam'da isyan eden şaki ve fesat ehlinin def'i için uyanık olması hakkında hükümdür.

Hüküm 132

Sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olup hâlâ ber vech-i arpalık Kûdus-u şerîf Sancağına mutasarrıf olan (boş) dâme ikbâlühûya; Trablusşam civarında hacıların ve Müslümanların yolunu kesen bil cümle Dürzî eşkıyasının bertaraf edilmesine memur edildiği hakkında hükümdür.

Hüküm 133

Artukabad Kadısına; Miri develerin barınması için ahır bina edildiği ve hayvanların beslenmesi için arpa ve sair zahire tedariki emr olunduğu bu sebeple her hayvanın ihtiyacı mucibince yedirilmesi ve barındırılması hakkında hükümdür.

Hüküm 134

Halep Beylerbeyi ve Kadısına; Halep ahalisinin kullandığı akçenin züyuf ve kırpık olduğundan bu akçenin her on ikisinin bir dirhem olacak şekilde kestirilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 135

Bozabad ve Zile Voyvodası Kenan Paşa'ya; Miri develerin ahırda beslenmeleri ve barınmaları için lazım gelen arpa ve samanı satın alma yoluyla tedarik etmesi ve lazım gelen parayı da eşraf ve ayandan tedarik etmesi ve emre muhalif olanların da isim ve suretlerinin orduyu hümayûna bildirilmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 136

Hizan Hâkimine; Müküs Sancak Beyi Seyyid Han ve Karki Bey'in isyan ve şekavet ederek köyleri basması üzerine kendilerine Vezîriâzam Mehmed Paşa'nın nasihat yollu mektubu gönderildiği ve bu kişiler isyanlarında mukarrer olurlarsa Bitlis ve Zırki sancaklarına yardım için ferman gönderildiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 137

(Boş) Sancağı Beyine; Müküs Sancak Beyi, Karki Bey ve Hakkâri Hâkimi İmadeddin ile Hizan hâkimi arasında düşmanlık çıktığı ve bunların Hizan'a bağlı kasaba ve köylere saldırıp şekavette bulunmuşlardır. Bunlara tembih ve nasihat edilerek buradan çekilmeleri istenmesi; ancak yine de çekilmezlerse o vakit asker gücüyle buradan çıkarılmaları için Hizan hâkimi İbrâl'e gerekli yardımın yapılmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 138

Bitlis Hâkimine; Hizan hâkimi'ne karşı Müküs Sancak Beyi Seyyid Han, Karki Bey ve İmadeddin Paşa, birlik olup Hizan'a zarar verdikleri haberi geldiği ve kendisinin de silahlı adamları ile birlikte Hizan'a varıp gerekli şekilde yardım yapmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 139

Zırki ve Kirdikan Sancak Beylerine; Seyyid Han, Kurci Bey ve İmadeddin Paşa, Hizan Hâkimi İbrâl'e saldırmak amacıyla geldiği haberinin geldiği ve kendisinin de işe yarar adamlarıyla kalkıp Hizan Kalesine varması ve mezkûr fesat ehlini def etmeleri hakkında hükümdür.

Hüküm 140

Sehran Hâkimine; Musul ve Kerkük'ün muhâfazasının önemli olduğu ve gerek görüldüğünde hemen yardıma koşabilmesi için işe yarar, silahlı ve tecrübeli adamlarını hazır bekletmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 141

Köysancak Beyi Sabaeddin'e; Musul ve Kerkük'ün Kızılbaş'tan muhâfazası için Musul muhâfızı Mehmed Paşa, eğer gerekli görüp yardım isterse kabile ve aşiretinin silahlı adamlarını toplayıp yardıma göndermesi hakkında hükümdür.

Hüküm 142

Van Beylerbeyine; Bayezid kalesinin korunması için Erciş kazasından timar ve zeâmet sahiplerinden yeteri kadar adamı kalede iskân ettirip muhâfazada görevlendirmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 143

Sağman, Pertek ve Mazgird Kadılarına; Daha önce fermanda yeniçeri davalarının Çemişgezek'te kışlattırılması istendiği fakat ahali tarafından bunun yapılamayacağı bildirildiğinden otuz gün kışlattırıldıktan sonra Sağman, Pertek ve Mazgird'de kışlattırılması hakkında hükümdür.

Hüküm 144

Halep Beylerbeyine; Kerkük'e karşı Kızılbaşların harekât planladıkları haberleri Muhâfız Mehmed Paşa tarafından defalarca gönderildiği bu sebeple harbe hazır olmak için emrinde ne kadar asker varsa hazır etmesi ve savaşa katılma fermanı geldiğinde gecikmezsizin yola ulması hakkında hükümdür.

Hüküm 145

Garir Sancak Beyine ve Alaybeyi'ne; Kerkük'e karşı Kızılbaş tehlikesi baş gösterdiğinden Musul muhâfızı Mehmed Paşa istediği zaman yardıma gelmek şartıyla tüm silahlı ve işe yarar askerini toplaması ve harbe hazır olmasını bildiren hükümdür.

Hüküm 146

Şam Mütesellimine; Kerkük'ün Kızılbaş tehlikesi altında olduğunu bu vecihle tüm asker ve neferini harbe hazır hale getirmesini ve emri hümâyûn ulaştığında geç kalmaksızın Musul'a vusûlünü bildiren hükümdür.

Hüküm 147

Maraş Beylerbeyi ve Monlâsına; Mühimmat için lazım olan çub, direk ve sandığı İbrahim Paşa'ya teslim ederek Birecik iskelesine naklettirmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 148

Rakka Beylerbeyi Osman Paşa'ya; Musul ve Kerkük muhâfazası için sair sancaklara ferman gönderildiği, kendisinin de onların Musul'a varmasını beklemeden Musul muhâfızı Mehmed Paşa'nın komutası altına girmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 149

Makü Sancak Beyi Mehmed'e; Kürd beyi olarak Musul muhâfazasında Kızılbaşlara karşı gösterdiği başarı ve gayretler Muhâfız Mehmed Paşa tarafından bildirildiği ve bu sebeple kendisine bir hil'at gönderildiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 150

Bargiri ve Harperd? Sancak Beyi Bahaeddin'e; Musul muhâfazasında gösterdiği yararlılıkların Mehmed Paşa tarafından bildirildiği bu sebeple kendisine bir hil'at gönderildiğini bildiren hükümdür.

Hüküm 151

Şam Beylerbeyi ve Musul muhâfızı Mehmed Paşa'ya; Musul muhâfazasında başbuğ olarak gösterdiği başarılı hareketlerinin takdire şayan olduğu bu sebeple kendisine bir hil'at gönderildiği ve aynı şekilde hizmetlerine devam etmesi hakkında hükümdür.

Hüküm 152

Yeniçeri Kethüdâsı Hasan Paşa'ya; Van Kalesinin tamiri ve muhâfazasında görevlendirildiği; fakat bölgede düşman tehlikesi olmadığı için Van kalesine Saksoncubaşı Derviş Paşa'yı başbuğ tayin edip kendisinin Diyarbakır'a dönmesini bildiren hükümdür.

Hüküm 153

Maraş Beylerbeyi ve sabıka (boş) Beylerbeyi olub ber vech-i arpalık Malatya sancağına mutasarrıf olan (boş) dâme ikbâluhûya ve Kars ve Ayntab Sancak beylerine ve liva-i mezbûrede vaki olan kadılara; Sefer-i hümâyûn için gönderilen timar ve zeâmet sahiplerinden hariç bölgenin muhâfazası halkın can ve mal güvenliği için alçak halli timarlardan otuz nefer bırakılması ve adlarının ve akçelerin kaydettirilip orduyu hümâyûna gönderilmesi hakkında hükümdür.

4.2. METNİN TRANSKRİPSİYONU

86

NUMARALI MÜHİMME DEFTERİ

Defter-i Mühimme fî evâhir-i Muharrem sene 1046 ilâ evâsıt-ı Ramazan sene 1046

Der-zamân-ı Hazret-i Kadri Efendi Reîs'ül-küttâb Tevâliye'llah 'ûmrehû

1/1

Yevmü'l-Ahad, fî 18 M sene 46/22 Haziran 1636

Şam eyâletine mutasarrıf olub hâliyâ Musul muhâfazasında olan Vezîr Ahmed Paşa'ya ve Musul Beğlerbeğisi (boş) dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Serhad-ı mansûrenin sedd-i serîr-i olan Van kal'asına neft ve zift irsâli lâzım u umûr-u mühimmeden olmağla bin kırk altı senesinde vâki' bin kırk yedi senesine mahsûb olmak üzere Musul'un avârızhânelerinden hâliyâ tahsîl olunan bedel-i nüzûl malı ile narh üzere (sılik) ve te'âmül-i nâs hesabı üzere üç yüz kantar-ı rûmi zift ve üç yüz kantar-ı rûmi nefti iştirâ ve tedârik idüb mülkünden nüzûl ve iştirâ malıyla iktizâ eylediğü kadar mekarîf devesiyle gönderüb ve sicil idüb mu'accele üzere Van kal'asına irsâl eylemek için düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı muhteremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kapucıbaşı olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Ahmed zîde mecdühû ta'yîn ve irsâl olunmağla itmâm-ı hıdmet olunmak (üstü çizilmiş) için maliye tarafından her birinize müstakîl evâmir-i şerîfem verilmekle mücebince amel eylemenüz emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda maliye tarafından her birinize verilen emr-i şerîfim mücebince amel idüb min ba'd hilâfına rızâ ve mübâşeret göstermeyesiz.

Evvvelinden zıkr olunan neft ve zifti ber-vech-i ta'cîl iştirâ ve tedârik itdürüb ve mübâşir-i mezbûr ile Musul'a göndermeniz bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-ünvânım ve maliye tarafından virilen emr-i şerîfim üzere zıkr olunan üç yüz kantar zift ile üç yüz kantar nefti ta'yîn olunan akçe ile ve mübâşir-i mezbûr mûmâ-ileyhe ta'cîl alet-ta'cîl iştirâ ve sürsat kılınan ve mezbûr maldan mekkârî develer tedârik idüb ve âhar makûleleri bî-kusur vardurub ve eğlendürmeyüb kemâl-i sür'at ve isti'câl üzere Van kal'asına irsâl ve îsâl ittürüb ve bi'l-cümle zıkr olunan zift ve neftin mu'accele evâmir-i şerîfle sana umûr-u

mühimmedendir bir vechile avk-u te'hîr ve ihmâl-u müsâhele olunmayub hemen emr-i şerîfim vusûl bulduğu gün mübâşeret ve bir güne mukaddem iştirâ idüb ve kaldurub Van tarafına yollayub mübâşir-i mezbûr ile evâmîr-i şerîfeme sa'y-i dikkat eyliyesin.

1/2

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Hâliyâ Bazyan Sancağı Beği olup Beni-Mansûr Kâbilesinin Şeyhi olan Nasır dâme izzühû ya hüküm ki;

Van kal'asına ber-vech-i isti'câl nefit ve zift irsâl ve îsâli lâzım gelmeğın hâliyâ Musul'dan üç yüz kıntar zift iştirâ idüb bi'l-fi'l Şam eyâletine mutasarrıf olup Musul muhâfazasında olan düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Musul Beğlerbeği Mehmed dâme ikbâlühûya emirler gönderilmeğın müşârün-ileyh ve mübâşirin tarafından sana mektûb ve âdem varduğı günde kabile-i mezkûreden ücret mukâbelesi ile götürdüklerin ihrâc idüb Musul'a gönderüb zikr olunan altı yüz kıntar nefit ve zift tahmîl ve ber-vech-i ta'cil Van kal'asına irsâl ve îsâl eylemek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi te'hîr u tevakkuf itmeyub kabilenden ücret mukâbelesi ile kifâyet kadarı kira develeri tedârik ve müşârun-ileyh beğın âdemleriyle Musul'a gönderüb zikr olunan altı yüz kıntar nefit ve zifti tâhmil ittürüb ve kaldurdub bi eyy-i vechin kâne Van kal'asına irsâl ve îsâl ve itmâm-ı hıdmet eyliyesin kiraya tutulan develerin kiraları âşhabına bî-kusur verilmesi lâzım olmağın hıdmet-i mezbûreye mübâşir ta'yîn olunan (boş) ne yüzden vâsıl olur ana göre her ne hal ise bir güne mukâddem muhimmat-ı mezbûreyi kabilenin mekâri develeriyle kaldırub hıdmet-i mezbûreyi edâ etmeğe bezl-i makdûr eyliyesin husûs-u mezbûr ehemmi-i muhimmat-ı umûrdan olduğundan ğayrı itmâm ve edâsı mâhrusasından matlub ve mes'uldur ana göre iş bu emr-i şerîfim vâsıl olduğun gün mübâşeret ve ihtimâm eyliyesin ki bu bâbda hıdmetin meşkûr olup inâyet-i âliyyemize mazhâr olursun şöyle ki bu hıdmet edâsında nev'-i ihmâlin müşâhede olunub bir iki gün te'hîre kala bir vechile öZRÜN kâbul olmak ihtimâli olmaduğın mukarrer bilub avk ve te'hîr ve ihmâl ü müsâheleden beğâyet hazer eyliyesin.

Bu dâhi

Bir sûreti müstehâbat perver tebayin-i Beni-Cemîl kabilesi Urbanının Şeyhi olan

1/3

Van Beğlerbeğisi Dilaver Paşa'ya hüküm ki;

Van kal'ası serhad-ı memâlik-i mahrûsede vâki' olup bî avni'llahi te'âlâ Kızılbaş-ı bed-ma'aşın zarar u gezendinden kal'ay-ı mezbûre ve ol havalide olan mahaller layık-ı din u devlet ve tevakkuf-u ırz-ı nâmûs-ı saltanata olan vech üzre hıfz u hırâseti umûru için ziyâde neferât ve kol yazulub leyl-u nehâr umûr-u muhâfaza ile ta'yîn olunmak lâzım ve mühim olmağın hâliyâ Van'da olan hisarları ve garîb tâifesi iki bin atlu ve bin neferâd hisârları olmak üzre cümle üç bin nefere varınca kal'a muhâfazasına ve cenk ve harbe kâdir yarar ve tuvânâ ve bahâdır rûm yeniçerileri kol yazulub üç bin nefere tekmîl olunmak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi Van kal'asının muhâfazası için hâlâ mevcut olan kol iki bin nefer atlu ve bin nefer piyâde olmak üzre ceng ve harbe kâdir ve yarar ve tuvânâ rûm yeniçerilerinden cümle üç bin nefere varınca tahrîr ve tekmîl eyleyub hıdmet-i muhâfazada istihdâm eylesun amma ol tahrîr eyleduğün neferât mevcut olup ve harp ve cephe kal'a muhâfazasına kâdir tuvânâ rûm yeniçerileri olup ihtirâz olunması lâzım olan ekrâddan ve ğayriden bir ferdi yazmak ihtimâli olmaya ve ulûfeleri dâhi kadîm-i Van neferâtının atluları ve piyâdeleri tahrîr-i ne miktar ile ittûsâl olmuş ise anların dâhi ulûfelerin ol miktar üzre ta'yîn idüb tahrîr ve üç bin nefere tekmîl eyledükden sonra defterin bir sûretin yazub vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehuya gönderesin.

2/4

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Van Beğlerbeğisi (boş) dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Van kal'ası memâlik-i mahrûsemde intihâ-i serhadde vâki' olan bir kal'a-i metin ve kilid-i ihtiyat olup hıfz u hırâseti ve bî izni'llahi te'âlâ mekr-u keyd-u a'dâ-i hâsireden hamîyyet ve himâyet-i ehemmi umûru din u devletden olduğundan mâ'adâ mürûr-u eyyam ile etraf-ı erba'âsında celb-i tedbir olup ta'mîr ve termîme muhtac olan mahalleri metânet ve istihkâm üzre ta'mîr ve termîm ve etrafı kal'ada olan hendeği on

zirâ‘ arz-ı ve sekiz zirâ‘ âmâk-ı olmak üzre tevsi‘ ve hafr etdirulub zıkr olunan hendeğe deryadan su gelub doldurmak için kal‘anın iki köşesinden deryaya varınca iki vasi‘ ve âzim hendeğ kazdırılub su getirilmek vech ü münâsib olmağla husûsu mezbûr için bundan akdem cebecilerin başı olan iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû ile ocak halkından üstad me‘mûrlar gönderildikten ğayrı hıdmet-i mezbûre için yeniçerilerim kethüdâsı olan iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû bazı muhimmat-ı lâzım ve neferleri gemiyle Van tarafına irsâl olunub hıdmet-i mezbûreye imdad ve mu‘avenet itmeleri için eyâletine tâbi‘ olan hükkâm ve ümerâya evâmîr-i şerîfem gönderilmiştir inşâ‘a’llâhu te‘âlâ kethüdâ-i müşarün-ileyh vusûlunde zıkr olunan hıdmetlerin vech-i meşrûh üzre tevsi‘ ve deryaya varıncaya iki hendeğin suyu ve kal‘a divarının muhtac-ı meremmet olan mahalleri metânet üzre ta‘mîr ve termîmi husûsuna müşarün-ileyhin ve irsâl olunan mi‘mârlar ve sâ‘ir ehl-i vükuflar vech ü münâsib gördükleri üzre mübâşeret olunmak ve kal‘a-i mezbûrenin hisarı kapısında ne mikdâr mağara vardır ve her birinden kaçır adım tahsîl etmek mümkündür görülmek ve kal‘a-i mezbûrede hıfz olunmak için iki bin aded sepet işletirilüb hâzır ve amade kılınmak hîn-i mahalde zıkr olunan sepetlerin içi dolacak mertebe kal‘a içinde yakmak ve toprağı ihzâr ettirülmek ve büyük topları vaz‘ olunub atıldıkta susmasına tahammül eder yerler tahmîl olunub ve zıkr olunan büyük topların çapları ordu-yu hümâyûnuna gönderilub ve kal‘a-i mezbûrenin hisarınca arasında cabeca kapılar açulub birbirine iki tarafından ikmâli hâzır etdürülmek ve kal‘a-i mezbûrede eskiden ve yeniden cümle ne mikdar kurşun ve barut ve cebehâne var ise kantar u katmer yoklatub defter olunmak ve hâlâ olan Van kolu iki bin nefer atlı ve bin nefer piyâde hisarları olmak üzere üç bin nefere tekmîl olunmak için anda ne mikdâr kol yazılmağa kabiliyet olduğu görölüb mevad-ı mezkûre müşarün-ileyh yeniçerilerim kethüdâsı ma‘rifetiyle arz olunmak bâbında alişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre amel idüb dâhi kethüdâ-i müşarün-ileyhin ve cebecibaşı Hasan ve Van’da muhâfaza hıdmetinde olan Saksoncubaşı Derviş dâme mecdühûya ta‘yîn ve irsâl olunan mi‘mârların re’y-i ve mârifetiyle ittifâk ve ittihâd üzre hıdmet-i mezbûreye mübâşeret ve kal‘a etrafında olan hendeği fermânım olduğu tevsi‘ ve tathîri ve kal‘a divarlarının muhtac-ı meremmet olan mahalleri termîm ve ta‘mîri ve iki köşeden deryaya varınca iki vasi‘ ve âzim hendeğin hafrı husûsunda sâdır olan fermân-ı alişânım mücebince hükkâm ve ümerâ-i ekrad

şeca'ât-nihada ve Van'da muhâfaza hıdmetinde olan kulların ve Van'ın sağ ve sol koluna ve garib ve hisarları tâ'ifesini her birinin tahhammül ve iktidarlarına göre mevzi'-i sermahal ta'yîn olunub ber-vechi isti'câl hafr etdirilub itmâma irüşdürmeğe kal'a-i mezbûreye mükemmel metânet ve istihkâm verilmeğe bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr eyliyesin ve mevad-ı mezbûreyi dâhi kethüdâ-i müşarün-ileyhe verilen kazaya defteri mücebince yerli yerinde yoklayub arza muhtac olanları arz ve i'lâm idüb ol cânibde tedârik ve ihzârı lâzım olanları ber vech-i ta'cîl tedârik ve tahsîl ittürüb ihmâl u ğaflet ve bir vechile su-î hareket olunmak ihtimali olmaya.

2/5

Makû Kal'ası Sancağı Beğine hüküm ki;

Makû kal'ası intîhâ-i serhadde vâki' olub leyl û nehâr Kızılbaş-ı bed-ma'âşın zarar u gezendinden gereği gibi hıfz u hırâset husûsunda bez-i ikdâm olunmak lâzıme-i mühimme-i din u devlet olub dine yarar ve kâdir ve umûr-u din ve kâr-gûzar olub din ve devlet ve sadâkat-u istikamete i'timad-ı hümayûnun olmağla ol bâbda senden küllî hıdmet ve yoldâşlık vücûda gelmek melhûz-u hümayûnum olmağın kal'a-i mezbûrenin muhâfazası umûrunda rûz ve şeb huzur ve rahatı terk idüb gereği gibi hıfz ve hırâset husûsunda mücîdd-i sa'y olmak emrim olmuştur ve bu ana değin ol serhadde enva'-ı hıdemât-ı mezbûren vücûda gelmiş emekdâr olub mahall-i himmet ve sezâvar-ı atifet olduğun ecilden hâliyâ hakkında mezîd-i avâtıf-ı seniyye-i mülûkânem zuhûra getirüb hıdmetleri mukâbelesinde hâssa hıla'-ı fâhire-i mülûkânemden sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetimiz ihsân ü inâyet idüb dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû ile irsâl olunmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda envâ'-ı ta'zîm ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb irsâl ve ihsân olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi alub giyub min-ba'd dâhi kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırâseti umûrunda dâmen inâyet-i dermeyân idüb din ve devlete layık ve ırz u nâmûs-u saltanata muvâffık olan vech üzre ameyleyüb bâb-ı muhâfazada var kuvvet-i bâzû-yı himmete getüresin inşâ'a'llâhu te'âlâ ol bâbda vücûda gelen hıdmetin ve uğur-u hümayûnda vücûda getüreceğın merdâne hareketin huzur-u hümayûnda makbûl olub mukâbelesinde emeğinden ziyâde 'inâyet-i senniye-i hümayûnuma mazhâr olub beyn el-akrân mümtâz ü ser-efrâz olmanız mukarrerdir ana göre kal'a-i mezbûrenin muhâfazasında rûz-u şeb huzur ve ârâmı kendüne hâram eyleyub uğur-u hümayûnda sadâkat ve istikâmetle hıdmet eyliyesin.

Bir sûreti Bayezid Kal'ası Beğine

2/6

Bâ takrîr-i hazreti nişâncı efendi

Yevmü'l-Ahad, fi 24 M sene 46/28 Haziran 1636

Van Beğlerbeğisi Dilaver dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Van kal'ası intihâ-ı serhad-ı mansûrede vâki' olub Kızılbaş memleketine muttasıl olmağla muhâfazası ve ta'mîr ve termîmi lâzım olan mahallerin metânet ve ta'mîri husûsuna sa'y u himmet lâzıme-i muhimmeyi din u devletden olmağın ve liva-i mezbûrenin muhtac-ı meremmet olan yerlerin termîm ve ta'mîr ve etrafının tevsi'i ve tathîri ve arz-ı tevabi' ve amakı zirâ' olmak üzere hafr ettürülub ve deryadan hendeğe su getürölmek için köşesinden deryaya varınca iki vasi' ve âzim ve âmik hendek dâhi kazıtulub su getürölmek ve gereği gibi metânet ve istihkâm verilmek için bi'l-fi'l dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı olan iftihârul-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû bazı mühümmat-ı lâzıme ve neferler ketb ile ol cânibe irsâl olunmak inşâ'a'llâhu te'âlâ varub vâsıl olub fermânım olduğı üzere hıdmet-i mezbûreye mübâşeret olundukda ber-vechi ta'cîl itmâma irüştürölub metânet ve istihkâm tekml olunmak için umûmen Van eyâletine tâbi' olan ümerâ ve hükkâm-ı ekrad başka kendü âdemleriyle bu hıdmete talib olmuşlardır ana göre herbirine kal'a ta'mîrinde ve hendek hafrında tahammül ve iktidarlarına göre hisse ta'yîn edip ve bi'z-zât kendün üzerlerine olub herkese hisse-i ta'mîr ve fermânım kemâl-i metânet ve istihkâm ile ittirub ve hafrı fermânım olanlardan hıdmetleri dâhi vasi' ve amik hafr idüb müşarün-ileyh Hasan dâme mecdühû ile ve sâyirleriyle hüsn-ü mu'amele ve itimad üzere hıdemât-ı din ve devletim edâ ve tekml itmek emrim olmuşdur ve mukaddemâ uğur-u hümayûnda vücûda gelen hıdmetlerin kat'-ı nazar hâliyâ bu fermânım olan hıdemât-ı mezbûrenin edâsı ve temasasında sana mazbata-i na'ib ve kendüsüne bâ'is-i raiyyette olmak için hâssa hıla'-ı fâhiremden sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetimiz ihsân ve inâyet idüb ile irsâl olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda envâ'-i ta'zîm ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ve ikrâm ile istikb'al idüb ihsân ve irsâl olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi alub giyüb dâhi inşâ'a'llâhu te'âlâ dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı müşarün-ileyh neferleriyle varıp vâsıl olduğı gibi husûsu mezbûra gereği gibi mübâşeret idüb dâhi ümerâ ve hükkâm-ı Kürdistan ve sâyirlerine hallu halince birer mikdâr hisse ta'yîn idüb gereği gibi kal'anın

ve deryadan su getirilmek için kal'anın iki köşesinden deryaya varınca iki vasi' ve âzim hendek kazdırulub kal'a-i mezbûrenin ta'mîre muhtac cüz'i ve küllî bir mahallinde kusur ve noksan durmayub layık-ı din u devlet olan vech üzre bu hizmetler-kemâl-i ittifak u itimâd üzre itmâm ve ihtimâma iriştürmeğe bezl-i himmet ve sarf (boş) dikkat eyliyesin ve'l-hâsıl kal'a-i mezbûrenin ta'mîri ve termîmi fermânım olan vech üzre itmâma iriştürülüb bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim üzre amelolunmak aksa-i murâd-ı hümayûndur ana göre sâ'ire kıyas itmeyüb müşarün-ileyh dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı ve cebecibaşı ve anda olan saksoncubaşı ve neferâtlarıyla ve sâ'ir Kürdistan'ın ümerâ'il hükkâm-ı ile ve kendu âdemlerin ile bir yerde gice ve gündüz kalub bî izni'llahi te'âlâ eğer mühimmâtı ve eğer sarf-ı hafır emrim üzre itmâma iriştürüb Van kal'asının sağ ve sol kollarının ve garib tâ'ifesinin ağaları ve dizdarları umûr-u hümayûnda hizmet ve ol yerlerde her biri can ve başla sa'y u dikkat eyledikleri mesami'-i aliyyme ilkâ olmağla hizmetleri ma'lum-u hümayûnum olub mezbûrlar ve sâ'ir ol cânibde uğur-u hümayûnda hizmetde bulunan garib kullarım du'â-i hayırma mâzhar olmuşlardır berhurdar olalar hizmetleri meşkûr olmağla mezbûrin ağalara birer hil'at-ı fâhirem ihsân ve irsâl olunmuştur gerektir ki vusûl buldukta (...) ve anda kendülerine gönderüb ve hizmetleri huzur-u hümayûnda meşkûr olduğu bildirulub zikr olunan kal'a termîminde ve hendeklerin hafırında hizmetde bulunub ve bu husûsun itmâma irişmesi murâd-ı hümayûnun olduğum i'lâm idüb her bir ağa dâhi neferâtı ile hizmet-i hendek hafırında hisse taleb idüb hafır-ı hendek ve ta'mîri kal'a husûsuna itmâm ve ihtimâm idesin.

3/7

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Bi'l-fi'l dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı olan Hasan dâme mecdühûya hüküm ki;

Van kal'ası serhad-ı İslâmiyenin sedd-i serîri ve memâlik-i mahrûse-i ehl-i sünnet ve cemâ'atin ehemmiyet-i kilidi olub her vechle ma'mûr ve âbâdân ve dâimâ eyyam-ı devlet hümayûnda sükkân ve ahâlisi müreffehül-bâlman olmak mühim ve elzem olup mülk-ü mürur-u eyyam ile kal'asının cabeca bazı yerleri ta'mîr ve mesacid-i ehli taraf ile dolmayub tathîre muhtac olmağla inşâ'a'llâhu te'âlâ kal'a-imezbûrede ta'mîr ve termîme muhtac olan yerleri bi'l-cümle metânet ve istihkâm üzre termîm ve ta'mîri ve hendeğinin vaz'-ı kadîmiden on zirâ' ziyâde enlü ve sekiz zirâ' ziyâde dâhi

derin olması ve hendeğ-i mezbûr deryacık ile dolmak için kal'anın iki tarafında deryaya varınca iki vasi' ve âzim hendek dâhi hafr ettirilub deryacığın kal'a hendegine getirülmesi mühimmat-ı din u devlet olmağla hendeğ-i mezbûreye devlet-i aliyyem emekdârlarından bir mukaddem ve dindar kimesne ta'yîn ve irsâl olunmak lâzım ve mühim olub ve sen hudud iken âsitâne-i sa'âdete hâsıl olmak ve müddet-i mezbûreden bu ana değin uğur-u hümayûn izzet-i makrûnumunda hıdmeti meşkure vücûda getirmiş devleti aliyyenin sadâkatkârı ve südde-i sa'âdetimin emekdârı olub hıdmet-i hümayûnda ihtimâm ve i'timad-ı hümayûnu ve kemâli i'tikad ve sa'âdet makrûnum olmağın hıdmet-i mezbûrenin edâ ve itmâmı sana ta'yîn ve tahsis olunup hâlâ kendünün bi'z-zât kalkup Van'a varup eyâlet-i mezbûr beğler beğisi olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Dilaver dâme ikbâlühû bi'l-fi'l cebecilerim başı olup mukaddemâ bina hıdmeti için Van'a gönderilen iftiharû'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû ve irsâl olunan mi'mârlar ve serhad-ı hıdmet ihtiyârları ve sâyir ahâli ve kırk elli müşavire mekânım idüb kal'a-i mezbûrenin istihkâmı ve fermânım olan hıdmetlerin inhâsı husûsu teveccüh üzre metânet görölüb ne tarîkle karar kılınır ise ol minvâl üzre hıdmete mübâşeret ve muhtac-ı arz olan mevâdı tafsîl üzre düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzim'ül ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa dâme hak te'âlâ iclâlehuya arz idüb ve muhtac-ı arz olan mevâdı hüsn-ü müşâvered der-karar olduğu üzre ve bî lütfu'llah-i te'âlâ hıdmet-i mezbûreye hüsn-ü tedbir ve ehemmiyet ve kemâl-i itimat ve ilkak ve sa'y-i dikkat ile bir gün evvel vücûda getirmek ve Van eyâletinde olan hükkâm-ı kîrâm ve ümerâ-i Kürdistan'a gönderilen ahkâm-ı şerîfe hıla'-ı fâhiremi her birine gönderüb yine müşarûn-ileyh dâme ikbâlühûya ve mûmâ-ileyh cebecibaşı dâme mecdühûya ve sâ'ir zikr olunan hayırâh-ı devlet-i aliyye vech ü münâsib gördükleri üzre her birine bina ve ta'mîr-î kılâ' ve hafr ve tevsi'-i hendekde hatrına ve tahammülüne göre birer hisse-i münife tahsis idüb ve vaktiyle ihtimâma iriştürmeleri için kendilerine gönderilen evâmîr-i şerîfem mücebince bezl-i ihtimâm ve sarf-ı dikkat ve ikdâm itmek bâbında fermân-ı alışânım sâdır olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi bila-tevâkkuf ve te'hîr kalkup Van'a varub mîr-i mîrân-ı müşarûn-ileyh dâme ikbâlühûya ve mûmâ-ileyh cebecibaşı ve sâ'ir serhad-ı mansûre ihtiyârları ve devlet-i aliyyem hayr-hâhları ile hüsn-ü intisâb edüb rey'î şeriri ve elhak edâ ile zikr olunan bina ve ta'mîr ve hafr-ı hendek husûsunda cibilliyetinde olan sadâkat u istikamet muktezâsınca vech-i

münâsib görüldüğü üzere bezl-i mâkdur ve bî lütfu'llah-ı te'âlâ ahsen-i vücuh-ı lazım ve etemm-i mekâsid-i baliği üzere seri'en ve acilen bir gün evvel hayr ile itmâm ve ihtimâm bulmasına sarf-ı nâ-mahsûr eyliyesin ve lazım-ı arz olan mevadı sü'rat üzere aliyye'l-tefassul müşarün-ileyh vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekreme arz idüb ve sâyir husûsatın ve muhtac-ı arz olan mevadı muktezâyı dikkate alub ve husûl-ı maslahata emir olan vech üzere ta'cîl aliyel-ta'cîl itmâma eriştürmeğe ikdâm eyliyesin eyâlet-i mezbûrenin hükkâm ve ümerâsına evâmir-i şerîfem mücebince her biri hissesine mahsuben hıdmet-i bina ve ta'mîr ve hafr hıdmetinde bezl-i tam ve tamam dikkat eyleyeler deyu dikkat ve bu hıdmetleri mukâbelesinde envâ'-ı inâyeti aliyye ve ihsânıma mazhâr olacakların kendülere i'lâm ve hataların tatyib idüb hıdmete tahraz ve terğib itmek husûsunda riâyet ve ihtiyât üzere olasin el-hâsıl her husûsta sen ki re'y-i zerrin tedâbir ve tedârûkle i'timad-ı hümayûnun olmuştur sana verilen kazayada mukayyed-i mastur olan mevadın bî lütfu'llah-ı te'âlâ karîb-i itmâm olması senden matlubdur ana göre bu bâbda her taraftan bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsur eyliyesin ki inşâ'a'llâhu te'âlâ bu hıdmetin mukâbelesinde me'mûl u melhûzundan sadâkat ile ziyâde inâyet-i aliyyem ve inâyet-i celîleme mazhâr olmak mukarrerdir.

3/8

Yevmü'l-Ahad, fi 25 M sene 46/29 Haziran 1636

Van'da olan sağ ve sol kollarım ve garib tâ'ifesi ağalarına ve dizdarlarına hüküm ki;

Van kal'ası intihâ-i serhâdde vâki' olub Kızılbaş-ı bed-ma'aş tâ'ifesinin kat'-ı nazar-ı olmağla muhâfazasında ve muhtac-ı meremmet olan mahallerin termîm ve tâmir olunmak husûsunda bezl-i ikdâm lâzıme-i umûrdan olmağla hâlâ kal'a-i mezbûrenin ta'mîre muhtac olan yerleri metânet ve istihkâm üzere ta'mîr etdürülüb ve hendek önünden ziyâde tevsî' tathîr olunduğundan gayrı deryadan hendeğe su getürmek için hisar divarının iki köşesinden deryaya varınca iki vasi' ve âzim hendek-i derun ve hafr ettirmek fermânım olmağla husûs-u mezbûr için dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı iftihârul-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû ta'yîn ve irsâl olunub hıdmet-i mezbûre Van beğlerbeğisi olan emîrül-ümerâi'l-kirâm Dilaver dâme ikbâlühû ve eyâletinde olan hükkâm ve ümerâ-i Kürdistan ta'yîn olunub her biri hissesine düşen mahalli tathîr ve hafratı için evâmir-i şerîfem gönderülüb bila-tereddüd itimad olub metânet ve istihkâm üzere ta'mîr ve termîm idüb din u devletim hıdmetine bezl-i

makdûr eylemek emrim olmuşdur vakı‘ olan uğur-u hümayûnda vücûda gelen hıdemât-ı sâi‘re ve ihtimâmın mukâbelesinde hâssa hıla‘-ı fâhiremden sana bir sevb hil‘at-ı mûrisü’l-behçetim ihsân ve inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki; Vusûl buldukda envâ‘-i tâ‘zim ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ihtirâm ile istikbâl idüb alub giyüb dâhi emr-i şerîfim üzre müşarün-ileyh Van beğlerbeğisi Dilaver dâme ikbâlühû ta‘yîn itdüğün üzre her birinin ta‘mîrfermânım olan Van kal‘asının ta‘mîri ve hendeklerin tathîri ve ta‘mîri umûrunda hissesi ta‘yîn olunan mahalli tevâbın ile gereği gibi metânet ve istihkâm üzre ta‘mîr ve tathîr ve hafr itdürüb ve edâ-i hıdmet ve tekmîl-i maslahat eyliyesin ve gece ve gündüz ol serhadde dikkat ile mukâbele iden garib ve mücahid kullarım olduğunuz ecilden eğer siz ve eğer sâ‘irlerinde olan hüsn-ü teveccüh-ü hümayûnuma ve hayır du‘âma mazhâr olmuşsunuzdur inşâ‘a’llâhu te‘âlâ bu defa vücûda gelecek hıdmetleriniz dâhi mestur-u hümayûnda bezl ve meşkûr olub du‘ây-ı hayrım almanız mukarrerdir ana göre din-u mübin ve devlet ve uğur-u sâ‘adet makrûnumda bu cihetle dâmen-dermiyan idüb fermânım olan hıdmete çalışub bir vechile tekâsül u ihmâl ve ictinab itmeyesin.

3/9

Vilayet-i Sason Çeribaşı Derviş Ağa’ya hüküm ki;

Hâliyâ Van kal‘ası intihâ-i serhadde vâki‘ olub Kızılbaş-ı bed-ma‘aş tâ‘ifesinin keyd-u mekrinden muhâfaza olunmak ve muhtac-ı meremmet olan mahalleri termîm ve ta‘mîr ve hendeği tevsi‘ ve tathîr olunmak lâzım ve mühim olmağın inşâ‘a’llâhu te‘âlâ husûsu mezbûra mübâşir olub Van kal‘asının hendeğinin amik ve tevsi‘i (boş) zirâ‘ olmak üzre hafr itdirülüb deryadan kal‘anın dibine su gelmek için kal‘anın iki köşesinden deryaya varınca iki vasi‘ ve âzim hendek kazdurulub su getirülmek için ve gereği gibi metânet ve istihkâm verilmek bâbında sa‘y ve ihtimâm idüb husûs-u mezbûru itmâm ve ihtimâ irişdürmek için bi’l-fi’il dergâh-ı mu‘allâm yeniçerileri kethüdâsı olan iftihârü’l-emâcid ve’l-ekârim Hasan dâme mecdühû iktizâ eyleyan mühimmât-ı lâzıme ve neferad-ı başka ile Van tarafına irsâl olunmuşdur sen dâhi yeniçeri ocağının emekdârı ve din ve devletim kayırır asitâne-i sa‘adetim doğru kulu olub bu bâbda dâhi senden ziyâde hıdmet vücûda gelmek me’mûl-ü hümayûnum olmağla seninle Van muhâfazasında olan dergâh-ı mu‘allâm yeniçerileri kullarım ile kal‘a-i mezbûrenin ta‘mîr ve termîminde ve zikr olunan hendeğin hafr ve tevsi‘inde müşarün-ileyh Hasan kethüdâ dâme mecdühû ile hıdmetde bulunmak emr idüb ve bu

ana değin uğur-u hümayûnda vücûda gelen hıdmetlerin mukâbelesinde hâssa hıla'-ı fâhiremden bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetim ihsan ve inâyet idüb kethüdâ-i müşarün-ileyh sana gönderilmiştir buyurdum ki;

Vusûl buldukda envâ'-i tâ'zim ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ihtirâm ile istikbâl idüb ihsân ve inâyet olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi alub giyüb dâhi fermânım olduğu üzere Van kal'asının ta'mîr ve termîninde ve hendeğin tevsî' ve tathîrinde ve deryadan kal'anın divarına değin iki vasi' ve âzim hendeğin hafrı husûsunda müşarün-ileyh Hasan kethüdâ dâme mecdühû ile ve sâ'ir hıdmet-i mezbûreye ta'yîn olunan kullarım ile dâmen-dermeyan idüb hissesine düşen mahale kemâl-i metânet ve istihkâm üzere ber-vechi ta'cîl edâ ve itmâma sa'y ve ihtimâm üzere olasın ve vücûda gelen hıdmetin huzur-u hümayûnda meşkûr olub envâ'-ı inâyet ve ihsânıma mazhar olmak mukarrerdir ana göre ihtimâm idüb du'â-i hayrım ile sa'y-ı hamîyyet vücûda getürüb mâkdurun sarf eyliyesin.

Bir sûreti Cebecibaşı Hasan zide mecdühûya

4/10

(boş) Sancağı Beğine hüküm ki;

Hâliyâ Van kal'asının meremmete muhtac olan yerleri istihkâm üzere ta'mîr olunmak ve hendeğin on zirâ' vasi' ve sekiz zirâ' derin hafr ettirmeğe ve etraf-ı kal'adan olan hendeğe deryadan su getürmek için kal'anın iki köşesinden deryaya varınca iki âzim hendek kazdurulub deryadan su getirülüb kal'a-i mezbûreye gereği gibi istihkâm verilmesi mühimmât-ı umûrdan olmağla husûsu mezbûr için bundan akdem cebecilerim başı olan iftihârul'emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû ve yeniçeri ocağından üstad me'mûr irsâl olunduğundan ğayrı bi'l-fi'il dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri kethüdâsı olan iftihârul'emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû dâhi ta'yîn ve irsâl olunmağın mukaddemâ ücret mukabili ile sancağından ihrac ve Van'a irsâli fermânım olub Van beğlerbeğisi emîrül-ümerâi'l-kirâm Dilaver dâme ikbâlühû tarafından tevzî' olunan benna ve ırgaddan ğayrı sen dahi ziyâde âdemlerin ve aşayir ve kabâilin ile varub Van kal'asının termîmi husûsunda ve etrafında tevsî' olunacak ve iki tarafından deryaya varınca hafr-ı fermân olan hendeklerin hafrı mîr-i mîrân müşarün-ileyh ve mûmâ-ileyh cebecilerim başı ve yeniçerilerim kethüdâsı vech ü münâsib görüb hissesince ta'yîn ve tahsis eyledükleri mahall-i alub kendü âdemlerin ve aşair-i kabâilinden tedârik eyledüğün ırgadlarla hafr etdürüb bir güne mukaddem itmâma

irişdirmeye sa'y u dikkat eylemek bâbında ferman-ı âlişânım sâdır olmuştur bu ana değin devlet-i aliyem uğurunda sebk iden hıdmetin mukâbelesinde hakkında mezîd-i inâyet-i aliyem zuhûra getirüb hıla'-ı fâhire-i hüsrevânımdan sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetim insan ve inâyet idüb yeniçerilerim kethüdâsı olan müşârün-ileyh Hasan dâme mecdühû ile irsâl olunmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda i'zâz-ı ikrâm-ı tam ile istikbâl idüb ve envâ'-ı ta'zîm ve iclal ile alub giyüb dâhi sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince amel idüb me'mûr olduğun üzre ol serhadin muhâfazası husûsunda ve kal'a-i mezbûrenin etrafında olan hendeğin tevsî'inde ve deryaya varınca iki taraftan fermânım olan hendeğin hafrında ve sâ'irta'mîr ve termîmde senin hissene düşen mahale mîr-i mîrân müşârün-ileyh ve mûmâ-ileyh cebecilerim başı yeniçerilerim kethüdâsı vech-i münâsib görüb ta'yîn eyledikleri bir mahale kendü âdemlerin ve aşâyir ve kabâ'ilin ile hafr ve tevsî' itdirüb bir güne mukaddem itmâma irişdirmeye bezl-i makdûr ve sa'y-ı mevfûr eyliyesin ve bi'l-cümle kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve termîmi husûsu ve hendeğin hafr ve tevsî'i ve deryadan hendeğe su getirilmesi ehem-i umûrdandır umûr-u sâ'ire kıyasla ihmâl ü müsâhele olmayub emr-i şerîfim varub husûs-u mezbûra mübâşeret olundukda bila-tereddüd ihmâl-u mübâşeret idüb itmâm hıdmetinde (çizilmiş) sâ'ir hükkâm ve ümerâ-i ekrağ şecâ'at nihâd ve ğayred asâkir-i ahfâd ile bezl-i makdûr idüb uğur-u hümâyûn sa'adet makrûnda envâ'-i mesa'î-i cemîle vücûda getiresin bu husûsda olan sa'y ve hıdmetin huzura faîz olundukda meşkûr olub husûl-u âmâlın ile inâyet ve ihsânıma mazhar olmak mukarrerdir ana göre bu ana değin vücûda gelen sa'y u hıdmetde ziyâde sarf-ı makdûr ve hıdamat-ı cemîlede bulunmağla du'ây-ı hayrım almağa sa'y-ı mevfûr eyliyesin.

Bir sûreti Şırvî ve Magazberd Sancağı Beği İbrâl dâme izzühûya emhâr ile yazılmıştır

Bir sûreti Adilcevâz Sancağı Beği Ulya beğ e irsâli

Bir sûreti Bargiri Sancağı Beği olan Bahaeddin dâme izzehuya

Bir sûreti Kesan Sancağı Beği olan Abdullah dâme izzühûya

Bir sûreti Asbayird Sancağı Beği Ahmed beğ e yazıla

Bir sûreti Ağakis Sancağı Beği Halu Beğ dâme izzühûya

Bir sûreti Kârkâr Sancağı Beği Hasan dâme izzühûya

Bir sûreti Kırdiki ve Zırıkî Sancağı Beği olan Hasan dâme izzühûya

4/11

Bâ hazreti Nişâncı Efendi

Şam eyâleti ile Musul muhâfazasında olan vezîr Ahmed Paşaya hüküm ki;

Musul eyâleti Basra ve Bağdad serhadlarında vâkî' olub ol havali u etrafı avn u inâyet cenâb-ı ahdin ile zarar u gezendi a'dâdan siyânet ve himâyet husûsunda sa'y ve dikkat itmek kâdir vezîr celîli'l-ihtirâm Musul muhâfazasına ta'yîn ve irsâl olunmak lâzım olmağla sen yarar ve nâmdâr ve umûr-u din ve kârgüzâr olub dizdârları celîlül-ihtirâm meyanında kemâl-i kıymet ve ferâset ve nihâyet eser ve şecâ'at ile mevsuf ve ma'ruf olduğun ecilden re'y-i rûşen-i isâbet meziyetine i'timaden ol cânibin muhâfazasına ta'yîn ve irsâl itmiş emrim varub ol vilayete vâsıl ve dahl olan a'dâyı din u düşman ashâb-ı Kızılbaşın def'-i mazarratda ve ol serhadin layık olan vech üzre hıfz u hırâsetinde var kuvveti bâzû-yı getirüb hareket ve sekenât-ı din u devlet ve ırz u nâmûs-u saltanatıma muvâffık olmağla vücûda gelen hâkimane hareketin masture-i nâfi'-ı hümayûnum olub du'ây-ı hayr-ı icâbet-eserime mazhar olmuşsundur berhurdar olasın yüzün ak olsun ol serhadlerde zuhûra gelen hıdemât-ı mezbûre ve mesa'î meşkûren mukâbelesinde hakkında mezîd-i avâtıf-ı seniyye-i mülûkânem ahvâl ve malikâne şâmil olub hâssa hıla'-ı fâhire-i hürevândan sana iki sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetim ve esyâf-ı kati'ül-eknâfımdan bir kabza şemşîr-i udubemiz ihsân ve inâyet idüb irsâl ve salık hıdmetle düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı muhteremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kapucıbaşlarından kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim (boş) zîde kadruhû ta'yîn olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda envâ'-ı i'zâz u ikrâm esnâf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb ihsân ve irsâl olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi alub giyüb ve kılıcı kuşanub edâ-i levazım-ı iftihar ve mesâhat eyledikden sonra kemâ-kân ol serhadlerin muhâfazasında ve layık-ı din ve devlete muvâffık ırz-ı nâmûs-ı saltanata olan vech üzre dâmen-dermeyan olub mekr u kayd-ı a'dâ-i din ve zarar u gezend-i melâhide-i düzâh karîninden bir ân emin olmayub hıfz u hırâset-i memleket husûsu kadîm u ihtiyât düşmen bir biri üzre var kuvvet-i bâzû-yı himmete getirüb hakkında olan hüsn-ü teveccüh-ü hümayûnum yevmen fe yevmen ziyâde olacak mertebeleri vücûda getiresin ve'l-hâsıl bî izni'llahi te'âlâ ol serhadlerde huzur-u hümayûnda şayan olacak envâ'-ı hıdmetler vücûda getirüb Musul memleketin hudud ve sınırında olan reâyay-ı memleketi ve rafaza-i hâsirenın din-u ta'arruzundan emin ve sâlim eylemek ve sâ'ir

vâki‘ olan hıdemât-ı din ve devlet ve mesalihi mülkü ve memâlikin edâ dâhi dâimâ rızây-ı hümayûnum üzre hareket idüb lâzımül-arz olan emval ve asârı âli ahvâli müşarün-ileyhe yazub serdâr-ı nusret-şi‘ârıma arz ve i‘lâmdan hâli olmayasın.

5/12

Şirvan yayasıyla bi‘l-fi‘il Çıldır Beğlerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ düstûr-ı mükerrerrem müşîri müfehhem nizâmü'l-âlem Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olub Kars muhâfazasına me‘mûr olan vezîrim Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehu eyâlet askeri ve sâ‘ir Kars muhâfazasına ta‘yîn olunan Karaman ve Sivas beğlerbeğileri ve eyâletlerinde vâki‘ olan ümerâ ve sâ‘ir tavaif-i asker ile kalkub Kars’a müteveccih ve revâne olduğundan mâ‘adâ düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâm-ı nâzım-ı münezzimü’l ümem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû dâhi iş bu mâh-ı sâferil-muzafferin onuncu günü yanında olan yeniçeri ve bölük ağaları ve umûmen kapun kulu ve sâ‘irbeğlerbeğilere ve tevaif-i asker ile tevekillalahü te‘âlâ kalkub Kars cânibine teveccüh ve revâne olmağa karar verilmekle Şirvan eyâletine tâbi‘ olan ümerâ ve asâkir-i ve Ahışa ve Ardahan kolu ve yarar ve müsellağ âdemlerinle kalkub ber vech-i isti‘câl yürüyüb Kars’a varub vezîr müşarün-ileyhe mülâkî olub yanında dernek ve cem‘iyyetde mevcut olub müşarün-ileyh vezîr-i a‘zam serdâr-ı mükerrerremim edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû ordu-yu hümayûnum askeriyle ol semtlere varınca vech ü münâsib görüldüğü üzre hıdmet-i muhâfazada bezl-i makdûr eylemek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mücebince amel idüb dâhi seninle eşmeğe me‘mûr olup beğlerbeği yanında olan kullarım ve sâ‘ir ümerâ ve zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ve sâ‘ir tavaif-i asker ve Ahışa ve Ardahan kolu müretteb-i mükemmel kalkub ber vech-i isti‘câl üzre yürüyüb Kars’a varub müşarün-ileyh vezîrime mülâkî olub dernek ve cem‘iyyetde mevcut olub müşarün-ileyh vezîr-i a‘zam serdâr-ı zafer şiarım edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû dâhi inşâ’a’llâhu te‘âlâ ol câniblere varıncaya değin vezîr müşarün-ileyh ile ma‘an Kars muhâfazasında vech ü münâsib gördüğü üzre eyâletin askeri ile hıdmetde bulunasın müşarün-ileyh vezîr-i a‘zam yevm-i mezbûrda umûmen ordu-yı hümayûnda olan kullarım ile Erzurum sahrasından kalkub mütevekki-len a’llahu te‘âlâ Kars câniblerine müteveccih olmağa karar verilmiştir ana göre vâkıf ve agâh olub me‘mûr olduğun üzre müretteb-i mükemmel kalkub sür‘at üzre

yürüyüb müşarün-ileyh vezîrim Karsa vâsıl oluncaya değin sen dâhi mükemmel askeri küllî Kars'a vâsıl olub emr-i ahir irsâline ihtiyac itdirmeyesin ve bi'l-cümle biri senün mukaddem Kars'a varub dernek ve cem'iyet ve hâzır ve mevcut bulmak murâd-ı hümâyûnumdur zinhâr ve zinhâr avk ve te'hîr ve ihmâl u tekâsül itmeyüb emr-i şerîfim vusûl bulduğı günün ertesi cümle beğler ve asker-i küllî Ahışa ve Ardahan kolu ile müretteb-i mükemmel Kars'a revana olub ve müşarün-ileyh varmazdan mukaddem sen Kars'a vâsıl olmağa ve mevcut bulunmağa ihtimâm ve müşarün-ileyh serdâr-ı âzam varınca vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmet-i muhâfazada bezl ve sa'y-ı ikdâm eyliyesin ve iş bu emr-i hümâyûnum ne gün ve ne sâ'at vâsıl olduğun ve ne vechile isti'câl üzre mükemmel kalkub Kars'a müteveccih olduğun ve sâ'ir ol cânibin lâzım-ül arz olanı yazub serdâr-ı zafer-şi'ârıma bildirsin.

5/13

Yevmü's-Sebt, fî 26 M sene (boş) /30 Haziran (1636) (Sin)

Pertekrek Sancağı Beğine hüküm ki;

Kars câniblerinde olan serhadların gereğı gibi hıfz ve muhâfazası umûr-u lâzımeden olmağla Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîr Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun eyâletinde vâki' olan hükkâm ve ümerâ-i Ekrağ ve Karaman ve Sivas beğlerbeğileri ve eyâletlerinde vâki' olan ümerâ ve zü'amâ ve erbâb-ı tûmâr ile Kars serhadının muhâfazası ve ol havalide olan mezru'anın mekr-u keyd-u a'dâdan inâyet ve siyânet hıdmeti için müşarün-ileyh ta'yîn ve irsâl olunub düstûr-ı ekrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ihtirâm vezîr-i a'zam ve serdâr-ı muhteremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû dâhi umûmen ordu-yu hümâyûnda mevcut olan asâkir-i-i İslamım ile kalkub Kars cânibine teveccüh u azîmete karar verilmek müşarün-ileyh vezîrim Mehmed Paşa Kars'a vâsıl oluncaya değin Şirvan eyâleti yayasıyla Çıldır beğlerbeğisi olan emîr-ü'l-ümerâi'l-kirâm Sefer dâme ikbâlühû eyâlet ümerâsı ve cümle erbâb-ı tûmâr ve zü'amâ ve Ahışa ve Ardahan kolu ile kalkub sür'at ve isti'câl üzre yürüyüb Kars'a varub vezîr müşarün-ileyhe mülâkî olub mûmâ-ileyh vezîr-i a'zam varınca vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmet-i muhâfazada bulunması bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmağla kendüne hükm-ü hümâyûnum gönderilmiştir sen dâhi liva-i mezbûr askeri ve yarar ve müsellağ âdemlerinle müretteb u mükemmel müşarün-ileyh Sefer dâme ikbâlühû ile ma'an kalkub Kars'a varub müşarün-ileyh

vezîrim varınca hâzır ve mevcut olunub ber-vechi münâsib gördüğü üzre hıdmetde bulunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl bukdukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l ihtirâm mûcebince amel idüb dâhi emr-i şerîfim sana vâsıl olduğu sâ'at liva-i mezbûr askeri ve yarar ve müsellah âdemlerinle müretteb-i mükemmel müşarün-ileyh Sefer dâme ikbâlühû ile ma'an kalkub Kars'a varub müşarün-ileyh vezîrim varınca hâzır ve mevcut bulunub vech ü münâsib görülen hıdmetde ve yoldaşlıkda bulunasın ve'l-hâsıl müşarün-ileyh vezîr-i a'zam ol câniblere varıncaya değin serhad-ı mansûrenin hıfz u hırâseti mühimmât-ı umûrdandır emr-i şerîfim vâsıl olduğu gün müşarün-ileyh dâme ikbâlühû ma'an kalkub ber vech-i isti'câl üzre mahall-i me'mûra varub münâsib görülen hıdmetde bulunmağa sa'y u ikdâm eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ bu bâbda uğur-u hümayûnda vücûda gelecek hıdmetin mukâbelesinde envâ'-i inâyet-i âliyeme mazhar olmak mukarrerdir şöyle ki emr-i hümayûnum vüusulu ertesi mûmâ-ileyh Sefer dâme ikbâlühû ile kalkub ma'an teveccüh eyliyesin özr u cevabın mesmû'-u hümayûnum olmayub eşedd-i hâkaret ile cezan verilmek mukarrer görüb tekâsül u ihmâlden ihtiyât eyliyesin.

Bir sûreti Ardahan Sancağı Beğine

Bir sûreti Şavşad Sancağı Beğine

Bir sûreti Nısf-ı Livâne Sancağı Beği Murtaza'ya

Bir sûreti Hartus Sancağı Beğine

Bir sûreti Merağa Sancağı Beğine

Bir sûreti Mahcil Sancağı Beğine

Bir sûreti Penek Sancağı Beğine

Bir sûreti Acara-i Ulyâ Sancağı Beğine

Bir sûreti Acara-i Süflâ Sancağı Beğine

Bir sûreti Emir Hoy Sancağı Beğine

Bir sûreti Aspinze Sancağı Beğine

Bir sûreti Altun Kal'a Sancağı Beğine

Bir sûreti Posthov Sancağı Beğine

Bir sûreti Ahılkelek Sancağı Beğine

Bir sûreti Ostih? Sancağı Beğine

Bir sûreti Nısf-ı Livâne ve Pertekrek Hüsrev dâme.

6/14

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Diyarbakir eyâleti muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olup bi'l-fi'il Cizre Hâkimi olan Mehmed dâme ikbâlühû ordu-yu hümâyûnuma mektub gönderüb memâlik-i mahrûse mukaddemâ ecdâd-ı âzamım zamanında tahrir olundukda havâss-ı hümâyûnum ve zeâmet ve tîmâr ve evkâf olanların ve bi'l-cümle vüzera ve beğlerbeği ümerâlarının hasları umûmen defatire kayd u bend olunub her biri hüccetinde ma'lum ve mu'ayyen eylemek hükkâm-ı Kürdistan'a arpalık ve mülk üzre tevcih ve ahidnâme-i hümâyûn üzre vüzera-i terfi' ile tefviz ve tahsis olunan hükümetlerin kurâ ve mezâri' umûmen kendilerine temlik olup kararül-âzim ve ma'lumül-ikdâm olmağla ol havali hükümetde min-ba'd tahrirleri vaz'ı kalem itmeyüb mera'-ı mevâdî olmamak için kura ve mezra'aları ve sâ'ir arazileri defatire dâhi asla kayd olunmamağla umûmen hükümetleri dâhilinde olup defatire kayd olunan kurâ ve mezâri' hükkâm-ı Kürdistan'ın temlik mevrusları makûlesinde itmeğin hükümet-i mezbûre ile Sincar sancağın hududu ile birbirine mülâsık olmağla kadîmi Cizre hükümeti karyelerinden olan Cidal Han ve Demirkapu ve Taşkesen nâm karyeleri hükümet-i mezbûre karyelerinden olmağla hin-i tahrirde defterhâneye kayd itmeyüb Sincar sancağın havas defterinde mukayyed temessük itmek müceddeden Sincar sancağı bundan akdem bir iki def'a gâh Diyarbakir beğlerbeğliğine arpalık ve gâh Diyarbakir ve Musul beğlerbeğliğine müteallik âdemlere virilmekle tam'a-hanları sebebi ile tâbir-i hak hilâf-ı defter ve kalkub kurâ-i mezbûreye mutasarrıf olanlar kurâ-i mezkûreye dahl ve beğlerbeğiler tarafından kendileri de mesa'ide olmağla cebren zabt ve hükümet-i mezbûreye mutasarrıf olanların ğadr-ı mesamin idesin lâkin Diyarbakir'de mahfuz olan icmâl-i mufassala ve mukâta'at defterine müracaat olundukda kurâ-i mezbûrenin defterde min-ba'd itmeleri mukarrer olmamağla ve tahriri vilayet olanlar havâss-ı hümâyûn ve zeâmet ve tîmâr ve evkâf ve dirliğe ve havâss-ı şâhâneye kayd etmeleriyle hükümet-i mezbûre karyelerinde olup liva-i mezbûreye mutasarrıf olanların gasb ettikleri hilâf-ı şer' ve kanun ve muğayir-i defteri hâkani olduğu bundan akdem senin tarafından tahsîl üzre arz olundukda min-ba'd Sincar sancağı ve beğleri müdahale itdürülmeyüb mülknâme-i hümâyûn mücebince hâkim-i müşarün-ileyhe ibkâ ve mukarrer ve zabt ve tasarruf eyleye deyu sülüs ve erba'a ve elf varub taht'el-temessük ol bâbda hükm-ü şerîfim virilmeğin kendü liva-i mezbûr ümerâsı tarafından

amelolduğun bildürüb men‘ ve def‘ olunmak bâbında tekrâr hükm-ü hümâyûnum rica itmek ve anda olan mülknâme-i hümâyûn ve bu bâbda verilen emr-i şerîf mûcebince amelolunmak emr olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda kurâ-i mezbûreye hâkim-i müşarün-ileyh dâme ikbâlühû minvâl-i meşrûh üzre tarih-i mezbûrda virilen emr-i şerîfim mûcebince bu bâbda hükümet-i mezbûreye mutasarrıf olanlar zabt idegeldikleri üzre kemâkan ve zabt ve tasarruf itdürüb mülknâme-i hümâyûnum ve defter-i cedîd-i hâkaniya muğayir Sincar sancağı beğlerine ve âhardan bir ferdi ma vech-i (...) dahl ve taarruz itdirmeyesin. Fî evâil-i S sene 46.

Bu bâbda mukayyed olub göreyim zikr olunan Cidal Han ve Demirkapu ve Taşkesen karyelerinin havâss-ı hümâyûna verilüb hâsları ve zeâmet ve tûmâra mülâkîsi yoğ ise hükm.

Tekrâr Sincar icmâline müracaat olundukda havâss-ı hümâyûna ve zeâmet karyelerine mülâkîsi olmadığı defter emini olan İsmail kalemiyle işaret itmekle hükm.

6/15

Hoşâb Hâkimine Hüküm ki;

Sen kadîmden abâ-‘an-ceddin hükkâm-ı Kürdistânın umde-i güzîdesi ümerâ-yı sadâkat ünvanısın her husûsta ser-efrâz makrumesi dilîr-i nâmdâr ve yarar şecâat-şî‘âr olub dâima atebe-i saâdet-medârıma hulûs-ı bende ve sıdk ta‘vire ve uğûr-ı hümâyûn-ı izzet makrûnumda fevka’l-me’mûl edâ-yı hidmetde bezl-i kudret eyledüğinden gayrı rafaza-i hâsire-i dûzah buğz u ‘adâvet ve can u gönülden müslimini sıyânette (...) şerîf ve seyyid olub müddet-i medîdeden berü bî lütf’ullah-ı te‘âlâ taht-ı hükümetinin ve ol serhadlerin hıfz u hırâsetinde ve mazarrat-ı a‘da-yı hâsireden himâyet ve siyânette envâ-ı mesâî-ı cemîlen vücuda geldüğünden maâda sene-i sâbıkâda rikâb-ı hümâyûnla sefer iden murâd-ı şerîfime muvaffık hıdemat-ı celîlen vücuda gelmeğin mazhar-ı hayr du‘âma manzûru inzâr-ı keremim sâye olmak mukarrerdir ve hâlâ dâhi fermanım olan muhâfâza-ı hidmetde ve sair hidmetlerde sa‘y-i dikkat tarîkına bâis-i tesaik? ve riâyet olmağın hakkında emr-i inâyet-i ‘aliye-i pâdişâhânem ve mezid-i inâyet-i celîle-i mülukânem zuhûra getürüb hıla‘-ı fâhire-i meserret-gâyâtımdan sana bir sevb hil‘ât-ı mûrisü’l-behçetim ihsân ve inâyet idüb i‘lâm için (boş) ta‘yîn olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldikda ihsân ve irsâl olunan hil‘at-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ-ı i‘zâz ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb alub giyüb dâhi zâtında

merkûz ve cibilliyetinde merkûz olan şecâ'at ve sadâkat ve ğayret ve hâmiyyet müktezâsınca cevânib-i erba'â hükümetinin bî lütfu'llah-ı te'âlâ kemâl-i mertebe hıfz u hırâset ederek emn (....) rafaza-i hâsireden gereği gibi himâyet ve siyânet eyliyesin düşman-ı din ve usât-ı çehâr yâr-ı güzîn tarafından vakıf u matlu' olduğun ahbâr-ı sahiheyi vukû üzere kemâl-i isti'câl düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya arz ve ilâm eyliyesin el-hâsıl aliyye-i kuvve-i hasenenden nice tıbkı ziyâde hâlâ senden hıdmat-ı meşkûre vücûda gelmek akzâ-yı muradımdır ana göre her kanki din ve devlet hıdmetlerinde ve ol câniblerin hıfz ve hırasetine bezl-i sa'y-i ikdâm ve mezîd-i dikkat ve ihtimâm üzre olasın ki vücûda gelen hıdmat-ı mezbûren mukabelesinde yevmen fe yevmen mazhar-ı inâyet ve ihsan ve sa'ir bâis-i mekârimime nâil olman mukarrer dir.

6/16

Ma'dâsı Nişâncı Efendiye emr-i şerîfim yazıldıktan sonra mukâddemen ta'yîn olunmuştur.

Sâbıkâ Kars Beğlerbeği olup hâlâ Hakkâri Hâkimi olan İmadeddin Paşa'ya hüküm ki;

Sen Asitâne-i Sâadet medârımın südde-i bî iştiyâhı ve devlet-i aliyemin sadâkatkâr ve hayr-hâhı olup sefer-i sâbıkâda murâd-ı hümâyûnum üzre hareket ve uğur-u din ve devletde fevk'el-me'mûl sa'y ve hıdmet itmekle her vechile mazhâr-ı hayr du'âma mestur ve iktâb-ı ketma-i işâa olup geçen sene sâ'ir hükkâm-ı Kürdistan ile rikâb-ı hümâyûnuma yüz sürmek ve envâ'-i inâyet ve ihsânıma mazhar olmak makdûrun iken hükümetin etrafında rafaza-i delâlet kârin ile tevzi' yerlerde muharebe ve mukatele vâki' olmağla dergâh-ı alim bina u hendeğin müretteb u mükemmel olmadığı rikâb-ı şerîfime arz olundukda ol bâbda vâki' olan i'zazın makbûl ve ol kavm-i şum ile vâki' olan muharebâtın ve merdâne hareketin hıdemât-ı mezbûreye mevsûl olup senin izdiyâd-ı hüsn-ü zan-ı iftihâmım olmuştur imdi senin sadakât ve istikâmetin ve bi'lcümle sülalende mevcud olan akraba u taallukatın arasında cümleden ziyâde hükümet ve emârete isti'dâd verilmek ve derun olup şeyh-i mezheb ve pâk-meşreb olup dostum ve din u devlet-i aliyem düşmanlarına ve düşman olduğun bundan akdem düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l cemahirü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tarafından rikâb-ı hümâyûna telhis olunduğun tamam mertebe sana itimad-ı hümâyûnum hâsıl

olmağla hükümet-i mezbûren kemâkan üzerinde olub ve hakkında olan hüsn-ü teveccühü hümâyûnuma binâen hâlâ dâhi mezbûr inâyet-i âliye-i şâhâne ve mürettebi râfet-i mülûkânem zuhûra getirülüb hâssa hıla'-ı fâhiremden sana bir sevb hil'at mûrisü'l-behçetimiz inâyet ve ihsan idüb dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinin kethüdâsı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan dâme mecdühû ile irsâl olunmuşdur Van kal'asının ta'mîr ve termîmine müteallik taht-ı hükümete tedâriği lâzım olan kereste ve kirec ve ğayrı mühimmâtın ihzârında mu'âvenet idüb hıdmetde bulunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Hükm-ü şerîfimle vusûl buldukda irsal ve ihsân olunan hil'at-ı fâhiremi ve kisve-i bâhiremi envâ'-ı i'zâz ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ve ihtirâm-ı birle istikbâl idüb alub giyüb zâtında mektun olan sadakât ve istikâmet ve cibilliyetinde merkur olan ğayret-i İslâmiye ve hâmiyet muktezâsınca kemâkân devlet-i aliyyem hıdmetinde bezl-i makdûr ve kün yekûn sadâkat ve hıdmetin ziyâde itmek sa'y ve makdûr eyliyesin ve mürur-u eyyam ile Van kal'asının bazı yerleri termîme muhtac olmağla ol makûle yerlerin termîm ve ta'mîrinde ve hendeğin vaz'-ı kadîmden ziyâde tevsi' edilmesi için hâlâ müşarûn-ileyh yeniçerilerim kethüdâsı olan Hasan dâme mecdühû irsâl ve ta'yîn olunub emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Van Beğlerbeğisi Dilaver dâme ikbâlühûya ve bi'lcümle hükkâm ve ümerâlarına bu husûsta evâmîr-i şerîfem gönderilüb hafr-ı hendek ve binanın bî izni'llahi te'âlâ bir güneşvel her ne hal itmâmında mal ve rical ile dikkat ve uğur-u hümâyûnda hıdmet idüb isbat olmağla sadakât ideler deyü fermânım olmuştur imdi bu bâbda senden dâhi cümle hükkâm ve ümerâdan sadâkat ile ziyâde hıdmet eylemek murâd-ı hümâyûnum olmağla ve mîr-i mîrân müşarûn-ileyh dâme ikbâlühû ve yeniçerilerim kethüdâsı dâme mecdühû tarafından kirec ve sâ'ir kereste talebine sana âdem ve mektub vardukda bila-tereddüd ve alet-tevfiz nakz idüb taht-ı hükümetinden tedârik ve tahsîli münâsib olan mahallerden tedârik ittürüb ber-vechi ta'cil Van'a gönderüb hıdmetde bulunmağa sa'y-ı cemîl ve ihtimâm-ı dikkat vücûda getirüb itmâm-ı levazıma ubûdiyyet ve ri'âyet husûsuna te'at eyliyesin ki inşâ'a'llâhu te'âlâ vücûda gelen hıdemât-ı mürüvvet ki an huzur-u hümâyûnda her taraftan meşkûr olub mukâbelesinde me'mûlünden ikrâren avâtıf-ı ihsânâtımdan mazhar-ı ri'ayat ve bâ'is-i maksûd u muradât olman muhakkaktır.

7/17

Yevmü's-Sebt, fî 16 Safer sene 46/20 Temmuz 1636**Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olub hâlâ Kars muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;**

İntihâ-i serhad-ı İslâmiyede olan Kars kal'asının ta'mîr ve termîmi ehem-i umûrdan olub eyyâm-ı şitâ irişmezden evvel itmâma irişdirilmesi lâzıme-i din u devletden olmağın ta'cîl üzere bennâ ve ırgad ihracı için etrâf u eknâfa evâmîr-i şerîfen gönderilmekle kal'a-i mezbûreye karîb olan yerde kirec yakub odun tedârik idüb hâzır-ı amade itmek için sâbıkâ Şirvan Beğlerbeğisi olub hâlâ (boş) beğlerbeğisi olan emîrül-ümerâi'l-kirâm Sefer dâme ikbâlehûya dâhi gönderüb hâliyâ ordu-yı hümayûnum hazînesine bundan akdem gönderilen üç bin aded gurus ile kifâyet mikdârı lâzım gelen kirecin levazımı tedârik itdürüb ve kal'aya karîb ve münâsib mahalde ber-vech-i ta'cîl yakdurulub benna ve ırgadlar varınca ta'mîr ve termîme lâzım olan kereste ve ğayrı muhtacı dâhi şimdiden hâzır ve müheyyâ itdirmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmağla bu bâbda maliye tarafından emr-i hümayûnum verilüb gönderilmiştir buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim ve maliye tarafından virilen emr-i şerîfim mücebince amel idüb dahi mîr-i mîrân mûmâ-ileyhin ber-vech-i ta'cîl yanına gönderüb kal'a-i mezbûrenin ta'mîri ve termîmi için kifâyet mikdârı lâzım olan kirecin levazımında ber-vech-i ta'cîl tedârik ve ihzâr idüb ordu-yı hümayûnum hazînesinden gönderilen üç bin ğurus ile mesarif-i lâzımesin ve odun tedârik idüb kal'a-i mezbûre kurbinde dâhi yakmak ol ve yahud ahâr mahalde yakdırmak münâsibdir vusul ve selâmetine muvâffık olan vech üzere ta'cîl yakdurub fermân ve ta'yîn olunan ırgad mikdârınca kirec ve sâ'ir cem'-i lâzımda hâzır ve amade itdirmeğe ikdâm ve ihtimâm eyliyesin husûs-u mezbûr umûr-u mühimmedendir sâ'ire kıyas olmayub ihmâl ve emhal-i heva göstermeyesin ve bil'cümle zikr olunan Kars kal'asının mükemmel ve istihkâm üzere ta'mîr ve termîme irüştürüb ol serhadın gereği gibi istihkâmı kul ve neferlerini (...) istihkâm verilmesi iktizâ-i murâd-ı hümayûnumdur ana göre malûmun olub sen dâhi bu husûsda makdurun sarf idüb emr-i hümayûnum vusûl bulduğı sâ'at kirec yakdurub ihzâr itmeğe mübâşeret ve levâzım-ı muhtacı 'acilen tedârik itdürüb kal'a-i mezbûrenin meremmet ve ta'mîri hıdmeti itmâma irüşdürmeğe sarf-ı dikkat idüb du'ây-ı hayrıma mazhar olmağa envâ'-i mesa'î-i cemîleni vücûda

getüresin ve husûsu mezbûra ta'cîlen mübaşeret olunduğun ta'cîl ve ber-vech-i mu'âcele yazub vezîr-i a'zam ve serdâr-ı nusret-şî'ârım edâma'llâhu te'âlâ iclâlehuya arz ve i'lâm eyliyesin.

7/18

Çıldır Beglerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

İntihâ-i serhad-ı İslâmiyede olan Kars kal'asının muhtac-ı meremmet olan mahalleri ber-vech-i ta'cîl ta'mîr ve termîm ettürüb gereği gibi istihkâm verilmesi devlet-i aliyyemin umûr-u mühimmesinden olmağla hâlâ etraf-ı cevânibden bina ve ırgad ihzârı için evâmîr-i şerîfem ile mukaddem âdemler gönderildikten gayrı Kars'da binaya kârib mahalde kirec yakdırılmak ve kereste ve sâ'ir umûr-u lâzıme tedârik olunmak için vali-i Diyarbekir olub hâlâ Kars muhâfazasında olan düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya emri-hümâyûnum ile hızane-i amiremnden üç bin nukut ğuruş gönderilmiştir sen dâhi ol serhadın ehl-i vükufu olmağla kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve termîmine kifâyet idecek kireci bir münâsib ve kal'aya karîb mahalde yakdırılmak için vech ü münâsib gördüğü üzre lâzım gelen hıdmetde bezl-i makdûr itmek bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan ferman-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi her kanki mahalde bulunursan muaccelen varub vezîr müşarün-ileyhe mülâkî olub ol serhadın muhafazasında ve kal'anın ta'mîr ve termîminde kifayet edecek kirecin kangı mahalde münâsib ise ber-vech-i ta'cîl levâzımı tedârik olunub yakdurulub ihzâr itdürülmesi husûsu vech ü münâsib görölüb maslahata asan olduğu vechile husûla getürmeğe bezl-i makdûr ve sa'y-ı mevfûr eyliyesin ve bil'cümle kal'a-i mezbûrenin muhtac-ı meremmet olan mahallerin ber-vech-i ta'cîl meremmet itdürölüb ve kış olmadan mukaddem itmâma irüşdürölüb istihkâm verilmesi iktizâ-i murâd-ı hümâyûndandır ana göre ihtimâm idüb bu ana değin devlet-i aliyyem uğrunda vücûda gelen hıdmetlerde ziyâde makdûrun sarf idüb hıdmetde bulunmağa sa'y-ı cemîl eyliyesin.

7/19

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Karahisar-ı Sâhib Sancağına ve liva-i mezbûr Alaybeğine hüküm ki;

Bil'-fi'il Anadolu eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı ekrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun umûmen eyâlet-i mezbûre askeriyle hâliyâ Ahışa kal'asının muhâfazasına ve kal'a-i mezbûrenin muhtac-ı meremmet olan yerlerin istihkâm üzere meremmet ve ta'mîr ve hendeğin dâhi tevsî' ve tathîr itmek hıdmetine me'mûr olub eyâlet-i mezbûrede vâki' olan ümerâ ve alaybegileri ve zü'amâ ve çeribaşı ve çeri sürücüler ve umûmen erbâb-ı tîmâr vezîr müşarün-ileyh ile me'mûrlar olmağla liva-i mezbûrun birden bine binden yüz bine varınca zeâmet ve tîmâra mutasarrıf olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve çeribaşı ve çeri sürücüler kalkub vezîr müşarün-ileyh ile ma'an Ahışa'ya varub kal'a-i mezbûrenin muhâfazasında ve ta'mîr ve termîminde ve hendeğin tathîri hıdmetinde bulunmak bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzere amel idüb dâhi bir ân ve bir sâ'at tevakkuf ve te'hîr itmeyüb kemâl-i sür'at ve isti'câl üzere mükemmel kapun ve yarar âdemlerin ve liva-i mezbûrun zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve çeribaşı ve çeri sürücüler elhâsıl birden bine binden yüz bine varınca dirliğe mutasarrıf olan kullarım müretteb-i mükemmel kalkub müşarün-ileyh vezîrim edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ile Ahışa kal'asına varub vechi münâsib gördüğü üzere ol serhadların hıfz u hırâsetlerinde bî lütfullah-ı te'âlâ rafaza-i hâsirenin def'-i şer ve mazarratından ve ol etraf u cevânibde olan ğallat u mazarratın zarar u gezend-u a'dâdan himâyet ve siyânet ve kal'a-i mezbûrenin muhtac-ı ta'mîr ve meremmet olan yerlerin kemâl-i metânetve istihkâm üzere ta'mîr ve hendeğin tathîrinde bezl-i makdûr ve sa'y-u nâ-mahsûr eyliyesin el-hâsıl ve hâliyâ lâzım gelen hıdemât-ı din ve devletde vezîr-i müşarün-ileyhin rey-i siyaset ve vech ü münâsib gördüğü üzere sa'y ve ikdâmda dakika fevt eylemeyesin ki bu bâbda müşarün-ileyhe istiklâl-i tam verilmekle şükr ü şikâyeti hakkında müsmîr ü mü'essir olub din u devletime lââyık ve ırz u nâmûsu saltanatım muvâffık hıdmetde bulunduğun tarafımıza arz ve i'lâm olundukda hıdmetin meşkûr olub envâ'-i inâyet-i âliyeme bâ'is olmak ve lâkin ıyâzen billâhi te'âlâ hıdemât-ı hümayûnda ihmâlin ve adem-i mukayyed üzere olduğun arz ile sonradan bir vechile özrün makbûl olmayub envâ'-i 'ukuvete mazhar olmak mukarrerdir ana göre ma'lumun olub vezîr müşarün-ileyh münâsib görüb

devlet-i âliyeme tâbi‘ ta‘yîn eylediği hıdemât edâsına ihtimâm ve me‘mûlundan ziyâde inâyet ve ihsânımla behremend olmağa sa‘y ve ikdâm eyliyesin ve bil‘cümle Ahışa kal‘asının ta‘mîr ve termîmi ve gereği gibi istihkâm aksa-i murâd-ı hümâyûnumdur vezîr müşarûn-ileyh vezîrimin ta‘yîn eylediği hıdmetde ihmâl-u tekâsülden avk-u te‘âllûlden beğayet ihtiyât idüb uğur-u hümâyûnda hıdmetde bulunmağa makdûrun sarf eyliyesin sen ki alaybeğisin şöyle ki liva-i mezbûrun zü‘amâ ve erbâb-ı tûmârından hin-i yoklamada bir ferd noksan buluna senin adem-i mukâyedinden ve mesâmih gönderilib sâ‘ire mûceb-i ğayret idüb eşedd-i hâkaret ile hakkından gelünüb cezan virülür ana göre liva-i mezbûr askeri kâmilin ihzâr idüb mesâmihden beğayet ihtirâz eyliyesin.

Bir sûreti Mağnisa Sancağı Beğine ve liva-i mezbûr Alaybeğisine yazılmışdır.

Bir sûreti Hüdâvendigâr Sancağı Beğine ve Alaybeğisine yazılmışdır.

Bir sûreti Saruhan Alaybeğisine yazılmışdır.

Bir sûreti Karesi Sancağı Alaybeğisine yazılmışdır.

Bir sûreti Hamid Sancağı Beği ve Alaybeğine yazılmışdır.

Bir sûreti Sultanönü Sancağı Beğine ve Alaybeğine yazılmışdır.

Bir sûreti Aydın Sancağı Alaybeğisine yazılmışdır.

Bir sûreti Tekke Sancağına ve Alaybeğisine yazılmışdır.

8/20

Bâ hazreti Nişâncı Efendi...(silinmiş)

Anatoli eyâletine mutasarrıf olan Vezîr Mehmed Paşa’ya hüküm ki;

Memâlik-i mahrûseminden Çıldır eyâletine tâbi‘ olub avn-i melik’ül fettâh ile teshîri müyesser olan Ahışa kal‘ası intihâ-i serhad-ı İslâmiyede vâki‘ olub kal‘a-i mezbûrenin muhâfazası ve ta‘mîr ve termîme muhtac olan mahallerinin termîmi ve ta‘mîri husûsunda ihtimâm-ı küllî olunmak lâzım-ı din u devletden ve mühimmat-ı mülk ü milletden olmağla husûsu mezbûr umûr-u din ve kâr-ı azmûde olub hıdmetin uhdesinden gelmeğe ve layık olan vech üzre maslahat itdürmeğe kâdir ehl-i vükûf ve kâr-güzar bir vezîr-i celîli’l-iktidar ile bir mikdâr asker zafer-girdar ta‘yîn olunmak emri i mühîm olub din-i âlem siyâvetde ber vech-i devlet medârımda neşv-û nemâ bulub anda olan nice hıdemât-ı hümâyûnumun edâ ve temşîyetinde ve mesâlih u mülk ü milletin takdîm ve takvîyesinde rızâ-yı hümâyûnum üzre hareket ve me‘mûr olduğun husûsların her birinde muktezâ-i tab‘-ı lâtifim üzre bezl ve sa‘y ve dikkat itmiş vüzera-i

‘ızâmımın emekdârı ve ihtiyârı ve vükelâ-i kirâmımın yarar ve nâmdârı olub mukaddem ve müstâkîm olduğun ecilden bu bâbda senden küllî hıdmet ve devlet-i âliyeme layık envâ’-i faydalı maslahat vücûda gelmek melhuz-u hatır-ı hümayûnum olmağın hâliya Anadolu eyâletinde vâki’ olan ümerâ ve zü’amâ ve erbâb-ı tûmâr ile Ahîsha kal’asının muhâfazasına ihtimâm etmek ve muhtac-ı meremmet olan mahalleri termîm ve ta’mîr ve hendeğin tathîr itdürüb gereği gibi kal’a-i mezbûrenin bina u inşasına mu’âvenet ve istihkâm verilmek için ta’yîn olunmuşsunuzdur vech-i meşrûh üzere eyâlet-i mezbûrede birden bine ve binden yüz bine varınca dirlik tasarruf eyleyen alay beğleri ve zü’amâ ve erbâb-ı tûmâr ve çeribaşı ve çeri sürücüler ile kalkub Ahîsha’ya varub me’mûr olduğun üzere kal’a-i mezbûrenin bina ve ta’mîrine müteallik husûsların mübâşeret ve taş ve keresteyi ve ğayrı malları min-ba’d ihzâr itdürüb vech ü münâsib olduğu üzere kal’a-i mezbûre-i ta’mîr ve hendeği tathîr ile kal’a-i mezbûreye kemâl-i mertebe istihkâm virüb ol serhadlerin mekr u keyd-u a’dâdan hıfz u hırâsetine sa’y ve ihtimâm ve ırz-ı hümayûnuma muvâffık olan tarikle edâ-i hıdmete sarf-ı kudret ve ikdâm eylemen bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlî’l-kadrim üzere amel idüb dâhi cibilliyetinde merkûz olan vüfur-û diyânet ve ikdâm ve tiynetinde mezbûr olan fart-ı ğayret ve ikdâm muktezâsınca fermânım olan hıdmetde vâr kuvveti bâzû-yı himmete götürüb dâhi Anadolu eyâletinde birden bine ve binden yüz bine varınca dirliğe mutasarrıf olan zü’amâ ve erbâb-ı tûmâr kalkub Ahîsha kal’asına varub eyâletin askeri ve Çıldır beğlerbeğisi emîrû’l-ümerâi’l-kirâm Sefer dâme ikbâlühû ve eyâleti mezbûrede olan ümerâ ve sâ’ir tavaif-i askere baş u buğ olub vech ü münâsib gördüğü üzere ol serhadlerin gereği gibi muhâfaza idüb kal’a-i mezbûreyi ta’mîri için emr-i şerîfimle ta’yîn olunan mahallerden benna u ırgadı mu’accelen yanına götürüb sâ’ir ta’mîr ve termîmi lâzım olan mühimmât ve lâzıme müheyyâ ve tedârik itdürüb dâhi layık olan vech üzere kal’a-i mezbûrenin hıdemâtına mübâşeret ve ber vechi ta’cîl metânet ve istihkâm üzere gereği gibi ta’mîr ve termîmine bezl-i sa’y ve dikkat eyleyüb inşâ’allâhu te’âlâ kal’a-i mezbûrenin binasına istihkâm verilmekte bezl-i ikdâm ve ol havalide olan sâ’ir kılâ’ u bikâ’-ı avn-ı melik’ül i’lâm ile keyd u mekr-i a’dâ-i ayamdan hıfz u hırâseti ve hâmiyet ve siyâneti husûsunda sa’y ve ihtimâm idüb ıyâzen bi’llâhi te’âlâ bir mahale zarar u ziyan irüşdürmeyesin ve’l-hâsıl sen vüzerâ-i derî’ül ihtirâmımın emekdâr ve ihtiyârlarından olub re’y-i ruyi ve fikr-i isâbet kâribine i’timad-ı tam itimad ve kelâm-ı

hümâyûnum olmağla bî izni'llah-i te'âlâ serhad-ı mezbûrede senden rızâ-yı hümâyûnum üzre hıdmet ve ırz u nâmûsu saltanatıma muvâffık küllî maslahat vücûda gelmek me'mûlum olduğuna binâ'en husûs-u mezbûra ta'yîn ve irsal olunmuşsun ana göre mukayyed olub minvâl-i meşrûh üzre ve fermân olunan benna ve ırgadları gönderüb ve sâ'ir lâzım olan edâvat ve mühimmâtı müheyya ve ihzâr idüb dâhi lâyık olan vech üzre kal'anın ta'mîr ve termîmine ber vechi ta'cîl mübâşeret idüb metânet ve istihkâm üzre ta'mîr ve hendeğin tathîr itdürüb kabl ve ihtimâm ve ihtiyâtına sa'y idesin ve bil'cümle hıdmet-i mezbûrede sana her vechle istiklâl-i tam verilmiştir kal'a-i mezbûrenin ta'mîri husûsunda ol bâbda du'âya ahâli-i vilâyeti çıkarub teba hıdmetlendirmekdir ve eğer senünle me'mûr olan ümerâ ve askeri hıdmet-i mezbûrede ve umûr-u muhâfazada istihdâm idüb ve bil'cümle layık-ı devlet-i aliyem olduğu vechile husûl-ı hıdmette akreb ve salâh vafına enseb her ne vücûda getirülür ise acilen getirüb me'mûr olduğun hıdmeti inşâ'a'llâhu te'âlâ hak ile itmâm ve ihtimâma ve ihzâra irüşdüresin ve ol serhadı bî izni'llahi te'âlâ a'dây-ı din ve düşmenan-ı ashâb-ı güzînin keyd u mekr ve zarar u gezendinden muhkem hıfz u hırâset ile huzur-u hümâyûnda nûmayan olacak hıdmetde bulunmağa sa'y u belîğ ve cidd-u cehd ile dirîğ eyliyesin ki hıdmetin meşkûr olub mukâbelesinde envâ'-i ihsân-ı 'aliye-i hüsrevâneme mazhâr olmağla du'â-i hayr-i icâbet-eserime mazhar olasın ve bil'cümle senünle hıdmet-i mezbûreye me'mûr olan mîr-i mîrân ümerâ hakkında şükr ü şikâyeti müsmîr ü mü'essir olub hıdmetde bulunanlar inâyet ve rızâ-yı hümâyûnuma müteallik hıdmetde tekâsül üzre hareket idenlere hâkaret olunmak mukarrerdir ana göre her biriniz vakıf ve agâh idüb hıdmet-i hümâyûnda terğîb ve saht u gadabıma mazhar olmaktan tahrîr ve terhîb eyliyesin.

8/21

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Şirvan eyâleti yayasıyla Çıldır Beğlerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Ahışa kal'asının ta'mîr ve termîme muhtac olan yerleri metânet ve istihkâm üzre ta'mîr ve meremmet olunmak ve ol serhadler bî izni'llâhi te'âlâ şerr-i a'dâ-i dinden hâmiyyet ve siyânet lâzıme-i umûr-u mühimmeden olmağla bi'z-zât Anadolu eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû umûmen eyâlet askeriyle ol serhadlerin muhâfazasına ve kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve hendeğin hafr ve tathîri hıdmetine ta'yîn olunub

inşâ'a'llâhu te'âlâ ber vech-i ta'cîl ol bâbda teveccüh ve azîmet etmek üzre olunmak müşarün-ileyh varınca kal'a-i mezbûrenin ta'mîrine lâzım olan taş ve kirec ve sâ'ir alat-ı lâzıme hâzır ve müheyyâ etdürülmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mücebince amel idüb dâhi emr-i şerîfim mücebince amel idüb dâhi emr-i şerîfim vusûl bulduğu gün mukaddem ve umûr-u din âdemler ta'yîn idüb ve etraf u eknâfı gözedüb kal'a-i mezbûrenin binasına kifâyet mikdârı kirec ve lâzım olan kireci taşı ve odunu ihzâr itdürüb ve sâ'ir lâzım olan keresteyi dâhi bî-kusur hâzır ve müheyyâ eyliyesin ki müşarün-ileyh vezîrim vardıkda bi-izni'llâhi te'âlâ kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve termîmine mübâşeret idüb kemâl-i metânet ve istihkâm üzre ta'mîr ve termîm oluna ve'l-hâsıl husûsu mezbûr ehem-i umûrdandır sâ'ire kıyas itmeyüb emr-i şerîfim vusûl bulduğu hinde husûs-u mezbûr için âdemlerin ta'yîn idüb kal'a-i mezbûre kurbinde kirec yakdırma senin levâzımda ve sâ'ir lâzım olan keresteyi ber vech-i ta'cîl hâzır ve müheyyâ etdürmeğe ve sâ'irlâzım olan keresteye bezl-i mesâ'î-i cemîle eyliyesin ve bi'l-cümle husûsu mezbûrda senden dâhi küllî hıdmet vücûda gelmek me'mûldur ana göre ma'lûmun olub fermânım olan kirecin yakdırılması levazımda ihzâr olmak için iş erleri ve mâslahatgûzar âdem ta'yîn idüb isti'câl ile göndermekde tekâsül ve ihmâle cevâz göstermeyesin gereği gibi mukâyyed olasın.

8/22

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Şirvan eyâleti yayasıyla Çıldır Beğlerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Bundan akdem sana hükm-ü hümayûnum gönderilüb eyâletine tâbi' olan ümerâ ile Kars'a varub ve ol serhadlerin muhâfazası hıdmetinde bulunmak fermânım olmuş idi lâkin Ahışa kal'asının dâhi ta'mîr ve termîmi ve hendeğin tathîri ve istihkâmı ve ol havalide olan kılâ'ın muhâfazası ihtimâmı umûru lâzımeden olmağla Anadolu eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû eyâlet askeriyle ta'yîn ve irsâl olunub sen dâhi ol serhadlerin ehl-i vükufu olub müşarün-ileyh ile ma'an Ahışa kal'asının ta'mîri ve hendeğin tathîri hıdmetinde bulunmak lâzım ve mühim olmağla her kangı mahalde olursan avdet idüb müşarün-ileyh vezîrim Ardahan'a vâsıl olduğunda müllakî olub ve ma'an Ahışa'ya varub ol

serhadlerin muhâfazasında ve kal'anın ta'mîri husûsunda vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bulunmak bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince amel idüb dâhi her kangı mahalde olursan üzerinde olan ümerâ ve tevaif-i asker ile kalkub Ardahan'a varub vezîr müşarün-ileyhe mülâkî olub ma'an kalkub Ahîsha'ya varub ol serhadlerin muhâfazasında ve kal'anın muhtac-ı meremmet mahalleri münâsib olduğu üzre ta'mîr ve termîmi husûsunda vech ü münâsib olduğu üzre bezl-i mâkdur ve sa'y-ı meşkûr eyliyesin ve bi'l-cümle kal'a-i mezbûrenin kemâl-i metânetüzre ta'mîr ve istihkâmı akzâ-yı murâd-ı hümayûnum olmağla sen dâhi eyâletin ümerâsı ve askeri ile hıdmeti mezbûreye ta'yîn olunmuşsundur imdi eyâletine tâbî' olan ümerâ ve askerden ve bi'l-cümle ata ve tona kâdir olanlardan bir mikdâr alımayub ve himaye ve müsâmaha itmeyüb cümlesin kaldurub müretteb-i mükemmel varub Ahîsha'dâ layık-ı devlet-i âliyeme muvâffık ırz-ı nâmûs-ı saltanatı celîlem olduğu vech ü münâsib görülen hıdmete mesâ'î-i cemîle vücûda getüresin ki inşâ'a'llâhu te'âlâ bu hıdmetin hıdemât-ı sâbıkân mezayık olmayub huzur-u mevfur olundukda meşkûr olmağla envâ'-ı inâyet aliyyeye ve iânat ve ihsânıma mazhar olmak mukarrerdir ana göre mukayyed olasın devlet-i âliyeme nâfi' ve hayırlı olan hıdmetlerde makdûrun sarf idüb ve hakkında olan hüsn-ü itimâdları mezâ'if eylemeyesin.

9/23

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Ardahan Kapucıbaşı Osman zîde mecdühûya hüküm ki;

Hâliya bî izni'llâhi te'âlâ Ahîsha kal'asın ta'mîr ve termîmi husûsuna mübâşeret olunmak için düstûr-ı mükerrrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû eyâlet askeriyle ta'yîn olunub ol cânibe teveccüh itmek üzre olmağla mukaddem kirec yakdurulub ve etraftan benna ve ırgad ihracı ehem-i mühimmâtdan olmağın husûsu mezbûreye mübâşir ta'yîn ve kirec iktizâ eyleyen mesârif-i lâzıme için ordu-yı hümayûnum hazînesinden bin guruh ırsâl olunub vezîr müşarün-ileyh varub vâsıl oluncaya değin kirec yakdırma senin tedâriğın görüb odun ve taş ve levazım-ı sâ'ireyi sen gönderüb kireci yakdırmağa sen mübâşeret ve ihracı fermân olunan benna ve ırgadları gönderilen evâmîr-i aliyem mûcebince ücret-i yevmiyeleri işe şuru' idenleri götüren mîr-i mîrâna verilmek üzre ihrac ve iki aylık zahîrelerin ahâli-i

vilayetden tahsîl ve tedârik itdürüb zad u zevâtlarıyla Ahîsha'ya irsâl olunmak bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi vezîr müşarün-ileyhe varub vâsıl olunca ordu-yı hümâyûnum hazînesinden irsâl olunan ğuruş ile fermânım olan kireci yakdırılmasının tedâriğın görüb odun ve taş ve levazım-ı sâ'irenin ihzârı ve kireci yakdırmağa mübâşeret ve benna ve ırgadları dâhi ücred-i yevmiyeleri ise mübâşeret eyledikleri günden mîr-i mîrâna verilmek üzre ihrac ve ahâli-i vilayetden iki şer aylık zahîresin tedârik itdürüb zad u zahîre ile ber-vech-i isti'câl Ahîsha'ya irsâl eylemeğe ikdâm ve ihtimâm eyliyesin ki müşarün-ileyh vezîrim varub vâsıl olduğunda bahis-i te'hîr olmayub kal'anın ta'mîr ve termîmine mübâşeret ola ve bi'l-cümle husûs-u mezbûr ehem-i mühimmât-ı umûrdan olmağla bir ân te'hîr ve tevâkkuf eylemeyüb fermânım olduğu üzre eğer kifâyet mikdârı kirec yakdırılmasın levazım-ı tedâriğın ve eğer benna ve ırgadın zad u zevadı ile ihracı ve irsâlinde dakika fevt eylemeyesin.

9/24

Bu dâhi

Kayseriye Kâdısına ve davar ahurı binasına mübâşir ta'yîn olan (boş) zîde kadrehûya hüküm ki;

Bundan akdem şark seferleri vâki' ve kışlakları vâki' olduğu mirî develer dâhi kışlak için etraf-ı cevânibe tevzî' oldukda mîr-i mîrân ve mirliya ve mütesellimler ve kuzzât ve iş erleri köprü ahz u celb için katırlarına tahmîlinden ziyâde eşyasın ve akçelerin himâyet etmeleri ile re'âyâ ve berâyaya ziyâde sebk-u gâret olduğu ilâm olundukda katırları râiyyet ve siyânet-i mezbûrede kışlamağ için her nahiye ve kâdılıkda müstâkilen ahurlar binası fermânım olub hazîne i âmiremden her tarafa bina için bir mikdâr akçe göndermekle dâhi taht-ı kazanızda dâhi otlu ve sulu yerlerde ahur binasına münâsib ve salih bir muhit görölüb (boş) katar deve sığacak ahur binası için bundan akdem maliye tarafından emr-i şerîfimle ve dergâh-ı mu'allâm (boş) zîde kadrehû mübâşir ta'yîn ve hazîne-i amiremden (boş) akçe irsal olunmakla ol emr-i şerîfim mûcebince hıdmet-i mezbûreye mübâşir ta'yîn olunduğın i'lâm olundukdan ğayrı zikr olunan ahurun bî eyyin vech-i kân seri'en ve acilen yapılub ruz-î kasımdan evvel hâzır ve müheyyâ olması ehem-i mühimmât-ı umûrdan olmağın bundan akdem maliye tarafından irsâl olunan emr-i şer'ide ta'yîn ve tasrih olunduğu üzre ber vech-i

ta'cîl husûle ve itmâma irüşdürülmesi bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi zikr olunan ahurları mukaddemâ maliye tarafından irsâl olunan hükm-ü şerîfde ta'yîn ve tasrih olunduğu vechile kemâl-i metânet ve istihkâm itmâm eyleyesiz kasım gününden mîrî develer varduğu yerler hâzır ve müheyyâ olub bir vechile ol husûsda mezâyî'a çekilmeye el-hâsıl bu hıdmet ehemmi-i mühimmât-ı hıdemâtı hümayûnumdandır îsâli bir güne mukaddem hâzır ve amade eyleyüb avk ve te'hîr ve ihmâl ve müsâheleden hazer eyliyesin ki ıyâzen bi'llâhi te'âlâ ruz-î kasımdan mukâddem hâzır olmaz ise bir vechile öZRünüz kabul olmak ihtimali olmayub ıkâb-ı şerire mazhar olman mukarrerdir ana göre ihtimâm idüb fermânım olduğu vechile tacîl ale't-tacîl itmâm ve ihtimâma irüşdürsüz.

Bir sûreti (....) mal göndermekle (....) kadılarına ve deve ahurun binası mübâşiri olub (....) defterdarı olan Bekir dâme ulüvvühûya yazılmışdır.

9/25

Yevmü'l-Erba'a, fi 26 Safer sene 46/30 Temmuz 1636

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Sancağı Beğine hüküm ki;

İntihâ-i serhadde vâki' olan Ahışa kal'asının muhâfazası ve ta'mîr ve termîmi ve hendeğin tathîri ile istihkâmı husûsuna ta'yîn olunmak mühimmât-ı umûru din ve devletden olmağla Anatolî eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû eyâletin askeriyle hıdmet-i mezbûreye ta'yîn olunmağla Ahışa serhadına gönderilmeğin Çıldır eyâletine mutasarrıf olan emîrül-ümerâi'l-kirâm Sefer dâme ikbâlehû eyâlet ümerâsıyla ta'yîn olunub sen dâhi sancağın askeri ve yarar ve müsellaah âdemlerinle müretteb u mükemmel kalkub müşarün-ileyh dâme ikbâlehû ile ma'an vezîr müşarün-ileyhe varub mülâkî olub ol serhadın muhafazasında ve kal'anın ta'mîr ve termîmi husûsunda vech ü münâsib görüldüğü üzre hıdmetde bulunman emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mûcebince âmel idüb dâhi bir ân ve bir sâ'at tevakkuf ve âram itmeyüb sancağın askeri ve yarar ve müsellaah âdemlerinle müretteb-i mükemmel kalkub mîr-i mîrân-ı müşarün-ileyh ile ma'an mûmâ-ileyh vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya mülâkî olub mahal-i iktizâ idüb vech ü münâsib gördükleri üzre Ahışa serhadının muhâfazasında ve

kal'anın ta'mîr ve termîmi ve hendeğin tathîri husûsusuna bezl-i makdûr idüb uğuru hümâyûnda hıdmetde bulunasın ve bi'l-cümle ol serhadın muhâfazası ve hendeğin metânet üzre meremmet ve istihkâmı husûsu murâd-ı hümâyûnum üzre vezîr müşarün-ileyh hıdmeti mezbûrede istiklal-i tam virülüb hakkında şükr-i şikâyeti müsmîr ü mü'essirdir ana göre mâlumun olub mu'accele kalkub mîr-i mîrân-ı müşarün-ileyh ile ma'an varub vezîr müşarün-ileyhe mülâkî olub ve eyy-i siyânet ve vech ü münâsib gördüğü üzre beğlik olunan hıdmetde bezl-i mâkdur ve sa'y-ı mevfûr eyliyesin ki bu bâbda olan hıdmetin meşkûr olub du'â-i hayırma ve teveccühü hümâyûnuma mazhâr olman mukarrerdir şöyleki mîr-i mîrân-ı müşarün-ileyh ile kalkub iki konağı bir itmek üzre isti'câl yürümeüyüb gec varmağla hıdmetin avkına sebep olasın ecdâd-ı azâmımın bi'llâhi te'âlâ bir ecdâdımın ervâh-ı tayibbeleri için eşedd-i hâkaretle cezan virülüb sâyire müceb-i ibret olursun ana göre fermânım olduğu üzre ta'cîl kalkub mîr-i mîrân-ı müşarün-ileyh ile bir güne mukâddem varub hıdmetde bulunmağa sa'y eyliyesin ve kendü yarar ve müsellağ âdemlerinden mâ'adâ taş ve toprak ve balçık hıdmetine kâdir sancağından ziyâde il eri çıkarub kal'a-i mezbûreye gönderüb o tarîkle dâhi hıdmetde bulunasın bu husûsda tekâsül u ihmâlden ihtiyât eyliyesin.

Bir sûreti ber vech-i arpalık Emir Hoy sancağına mutasarrıf olan Paşa'ya

Bir sûreti Nısf-ı Livane ve Pertekrek sancağı mutasarrıfı olan Murtaza'ya

Bir sûreti Nısf-ı livane sancağına mutasarrıf olan

Bir sûreti Mahcil sancağına mutasarrıf olan

Bir sûreti Şavşad sancağına mutasarrıf olan

Bir sûreti Acara-i Ulya sancağı beğine

Bir sûreti Acara-i Sûfla beğine

Bir sûreti Ardahan sancağı beği Musa'ya

10/26

Yevmü'l-Cum'â, fi 29 S sene 46/2 Ağustos 1636

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Tercan ve Erzincan ve Kemah Kâdılarına hüküm ki;

İntihâ-i serhadde vâki' olan Kars kal'asının muhâfazası ve muhtacı meremmet olan mahalleri ta'mîr ve termîm itdürülmesi mühimmât-ı umûrdan olmağla serhad-ı mezbûreye vali-i Diyarbekir düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ile Sivas ve Karaman ve Rakka

beğlerbeğileri eyâletleri askeriyle mukaddemâ gönderildikten ğayrı mühimmât ve cebehâne ile Erzurum Beğlerbeğisi emîrül-ümerâi'l-kirâm Mehmed dâme ikbâlehû dâhi eyâlet askeriyle ta'yîn ve irsâl olunub eyâletinde olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmârın cümlesi yanında hâzır ve mevcud olması lâzım iken hâliya ekserî evlerinde kurâ ve çiftliklerinde olub me'mûr oldukları üzre beğlerbeğileri yanında kimesne olmadığı i'lâm olmağın evlerinde olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr katl ve hâkarete müstehâk olmuşlardır imdi Erzurum eyâletinde birden bine ve binden yüz bine varınca zeâmet ve tîmâr ve ğayrı dirliği olanlar Kars derneğinde vâki' olan hıdemât-ı hümayûnda mevcud olmaları için bu bâbda her birinüz mukayyed olub ol makûlelerden hâreket itmeyüb evlerinde olanları ta'cîl ale't-tacîl çıkarub Kars'a göndermenüz bâbında tekrâr fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre âmel idüb her birinüz mukayyed olub dâhi Erzurum eyâletinde zeâmet ve tîmârı ve ğayrı dirliği olub helali üzre hâreket itmeyüb evlerinde ve ve kurâ ve çiftliklerinde sâkin olanları ta'cîl ale't-tacîl çıkarub iki konağı bir itmek üzre beğlerbeğleri yanına Kars 'a gönderesin ve bi'l-cümle Kars kal'asının muhâfazası ve ta'mîr ve termîmi husûsuna ziyâde itmâm-ı hümayûnum olmağın tavaif-i askerden bir ferd kalduğuna rızâ-yı şerîfim yokdur ana göre malumun olub emr-i şerîfim husûsunda ol gün taht-ı kazanda tedârik etdürüb ve ne mikdar zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr var ise cümlesin ahşama komayub çıkarub me'mûr oldukları hıdmete yollayub mahall-i me'mûra göndermeğe ikdâm ve ihtimâm eyliyesin tekâsül ve ihmâlden beğayet ihtirâz eyliyesin. Bu defa kal'anın ta'mîri hıdmetinde mevcud olub yoklananların dirlikleri üzerlerine îbka ve mâ'adâsının 'umumen zeâmet ve tîmâr erbabı istihkâm-ı teveccüh olunub ol makûle hıdmete varmayanların bulundukları yerlerde aman ve zaman verilmeyüb haklarından gelinmek ve akva'-ı siyâset ile cezaları verilmek mukarrerdur ana göre agâh eyliyesin ve yalıları bulunanlara sonra bilmedik ve işitmedik demiyesin ve siz ki kâdılarsız bu husûsda şöyle ki ihmâl üzre hareket idenler taht-ı kazanızda olan tavaif-i askeri çıkarub kendü evlerinde bir ferd buluna ecdâd-ı îzamımın ervâh-ı tayyibeleri için sizin eşedd-i 'ukubetle hakkınızdan gelünür ve'l-hâsıl asker ihracında ve üç dört konağı bir itmek üzre isti'câl ile göndermekde ikdâm ve ihtimâm idüb ğaflet ve ihmâlden beğayet hazer idesin sonra nedâmet fâide virmez bilmiş olasız.

Bir sûreti (boş) ve (boş) ve (boş) ve (boş) Kâdılarına

Bir sûreti (boş) ve (boş) ve (boş) ve (boş) Kâdılarına yazıldı.

Bir sûreti Karahisar-ı Şarkî sancağında vâki‘ olan Kâdılara yazıldı.

10/27

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Kars muhâfazasına me’mûr olan Beğlerbeği ve ümerâ ve Alaybeğileri ve sâ’ir tavaif-i askere hüküm ki;

Hâlâ Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun ol serhade gönderilen asâkir-i zafer-şi'âra baş u buğ ta'yîn olunmağla cümlenüz kal'a-i mezbûreyi ta'mîr ve termîmde ve hendeğin tevsî'inde ve sâ'ir umûru muhâfazada müşârün-ileyhin vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmette ve umûr-u cüz'iyede ve küllîyede reyi ve tedâbirine müteakkib ve sözüne sem'î kavl ile her halde rızasına muvaffık hareket eylemenüz bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda her biriniz sâdır olan fermânı celîl'ül-ünvanım üzre amel idüb dâhi bî lütfu'llah-i te'âlâ eğer kal'a-i mezbûrenin metânet ve istihkâm üzre ta'mîri ve hendeğin tevsî'i ve tathîrinde ve eğer umûru lâzime-i muhâfazada vezîr müşârün-ileyh edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû her birine ne yüzden hıdmet teklif iderse bila-tereddüd ve tevakkuf her biriniz edâsına bezl u dikkat-i hıdemâtı din u devletim husûsunda cümlenüz vezîr müşârün-ileyhin re'y-i zerri ve fikr-i isâbat-ı karîbine mütenâsib ve muvâffakat idüb ihmâl ve mühallefet ve rızasına muğayyir hareketden ziyâde ictinâb ve ihtiyât eyleyüb herhalde bî lütfu'llâhi te'âlâ din ve devlete layık ve ırz u nâmûsu saltanatıma muvâffık hıdemât-ı nâfi'a vücûda getürmeğe her biriniz derun hâreket hüsn-ü gönülden bezl-i ikdâm ve sarf-ı ihtimâm eyliyesin ki bu bâbda vücûda gelen hıdmetleriniz ziyâde meşkûr-u mürur ve mütenâsib-i istihsân ve ihsân-ı ğayrı mahsur olub her biriniz hıdmetiniz mukâbelesinde mazhar-ı inâyet ğayrı (çizilmiş) müceddeden dahl ve mevcud olmanuz mukarrerdur vezîr müşârün-ileyh edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun her birinizin hakkında şükr-ü şikâyeti müsmîr ü mü'essir olub hıdmetde tekâsül idenler tarafından i'lâm olunduğunda 'ikâ'at ve (...) ve hıdmetinde olanlara vâki‘ olan hıdamat-ı hümayûn rızasına muvâffık hareket ve hıdmetinde bezl-i maddûr eyleyüb müstehâk riâyet-i ğayr-ı kusur olmağa ihtimâm eyliyesin.

10/28

Kadri Efendi hattıyla (...) olmuştur.

Erzincan Kâdısına hüküm ki;

Bu sene-i mübârekde Kars kal'asının ta'mîri için kaza-i Erzincan'dan ihracı fermân olunan ırgad ve benna ve neccârın mübâşiri Süleyman kaza-i mezbûreden ihrac olunan ırgad ve benna yüz kırk nefer kimesne meclis-i şer'-i şerîfe varub ücretleri ne mikdardır ve ne kadar zaman hıdmet ideceğimiz kat' ve ta'yîn olunub mahmiye-i Erzurum'dan ihrac olunan benna ve ırgad her ne mikdar ücret ve müdet ta'yîn olundu ise ol minvâl üzerine ve üç yüz sicill-i mahfuza ve nâzar ve mürâca'at olundukda bin kırk altı saferinin yigirmi ikinci gününde ırgadları kasaba-i mezbûreden çeküb lâkin Erzurum'un ırgadı mâh-ı merkumun evâhirinden iki ay tamamına varıncaya nefsi-i şehrin ırgad ve bennasının ücretleri üç bin olub birinün otuz bir ve birinin kırk ve birinin kırk beş ğuruş olduğu mâstur ve mukayyed olduğundan ğayrı kasaba-i mezburda mesâfe-i ba'idede olmağla ücret-i mezbûrenin ziyâdesi olan kırk beş ğuruş her nefere ta'yîn olunub anlar dâhi kol ve hıdmetleri olan tathîr eyledikleri sicil ve hüccet olduğun bildürüb mûcebince hükm-ü hümayûnum rica eyledikleri ecilden buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda kabul ve tathîrleri üzre olan hüccet-i şer'îye mûcebince amel idüb dâhi kaza-i mezbûreden ihrac-ı fermân olunan benna ve ırgadları tâ'cil âlet-tâ'cil ihrac eyleyüb ve mübâşiri ma'rifetiyle mahall-i me'mûra gönderüb edâ-i hıdmet eyliyesin husûs-u mezbûr mühimmât-ı umûrdan olmağla sâ'ire kıyas itmeyüb fermânım olduğu vechile tâ'cil âlet-tâ'cil çıkarub göndermeğe ihtimâm eyliyesin şöyle ki ihmâlin zühurunda azl ile iktifâ olunmazsın bilmiş olasın.

11/29

Diyarbakir Deftardarı Mehmed ve Diyarbakir Mütesellimi ve (boş) Çavuş'a hüküm ki;

Diyarbakir eyâletinde olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmârın geçen sene Musul yoklamasında ve Kerkük yoklamasında Basra yoklamasında bulunmadıkları ecilden mutasarrıf oldukları zeâmet ve tîmârlarunun her bin akçesini beş kile İstanbulî buğdayı kendü davarlarıyla Van kal'asına gönderüb kabzâ me'mûr olana teslim idüb ve temessük almak üzre mukaddemâ mü'ekked ve müterrid emr-i şerîfim gönderilmiş iken henüz mübâşeret ve irsâl olunduğu ecilden inâyet ve 'ikaba müstehâk olmuşsuzdur imdi eyâlet-i Diyarbakir'de vâki' Nusaybin ve Sincar sancağında vâki' zü'amâ ve erbâb-ı

tûmârdan hıdmet-i mezbûrede bulunanların sûret-i icmâl defteri mûcebince yüz yetmiş dört bin yazısı olup her bin akçe için bir kile İstanbulî buğdaydan sekiz yüz yetmiş üç kile mikdar olunub mukaddemâ ve hâlâ gönderilen emr-i şerîfim ve sûret-i icmâl mûcebince zeâmet ve tûmâr haslarında mevcut değiller ise subaşlarından mahsûle mahsub olmak üzere reâyalarından ber-vechi ta'cîl taleb ve tahsîl itürdüb yine kendi davarlarıyla evahir-i cumâde'l-ûlâya değin Van'a gönderüb kabzâ me'mûr olanlara emr-i şerîfim ve sûret-i sicil mûcebince amel idüb hıdmet-i mezbûreyi itmâma irişdürmeniz bâbında tekrâr fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda maliye tarafından verilen hükm-ü hümayûnum mûcebince amel idüb dâhi bir ân ve bir sâ'at tevakkuf u ârâm itmeyüb kuvve-i mezbûrda vâki' zü'amâ ve erbâb-ı tûmârdan binbaşısına tahsîli fermânım olan ol mikdar arpa ve buğday mukaddemâ ve hâlâ varid olan emr-i şerîfim ve sûret-i icmâl mûcebince ve zü'amâ ve erbâb-ı tûmârdan mevcut olmayanların subaşlarından ve mahsüllerine mahsub olmak üzere reâyalarından taleb ve tahsîl itdürüb yine kendi davarlarıyla tâ'cil alet-tâ'cil evahiri cumâde'l-ûlâya değin Van kal'asına irsâl ve kabza me'mûr olanlara teslim idüb edâ-i hıdmet eylediklerine mühürlü ve me'mûlun-bih temessük aldurub ve bi'l-cümle zikr olunan mikdarın ve vakt-i mezbûra değin kâmilen Van anbarına îsâl ve idhali lâzımedendir zinhâr ve zinhâr ğaflet ihmâl itmeyüb bi'eyy-i vech-i kân vakt-i mezbûre değin edâ itdürmeğe sa'y u ikdâm eyliyesin şöyle ki bu hıdmetlere ta'yîn olunan mezbûr çavuşsun şöyle ki vakt-i mezbûra değin Van anbarına ulaştırmadığın mesmû'-u hümayûnum ola hıdmetinde ihmâlin hüccet olunub eşedd-i hâkaretle hakkından gelünür ana göre me'mûr olduğun hıdmete mukayyed olup ber-vech-i isti'câl ta'yîn ve îrsâl idüb edâ-i hıdmete ihtimâm eyliyesin.

11/30

Anatoli eyâletinde sancağa mutasarrıf olan beğlerbeğleri ve sancakbeğlerine hüküm ki;

Ehemmi mühimmât-ı hıdmat-ı din u devletten olan Ahîsha kal'asının bina ve ta'mîri ve hendeğîn hafır ve tathîri hıdmetine bi'l-fi'l Anatoli eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû bi'l-cümle evvel irsâl olunan asker-i zâfer-eserime baş u buğ ta'yîn olunub irsâl olundukda siz dâhi her biriniz sancağın askeri ile ma'an mahall-i mezbûra varub re'y-i ve münâsib gördüğû üzere hıdmet itmek bâbında her birinize müstakilen emr-i şerîfim

göndürilmiş idi hıdmet-i mezbûrede âzam hıdemât-ı din ve devletimden olmağın her biriniz fermân-ı sâbıkâ mücebince edâ-i hıdmete bezl-i mâkdur ve kış irüşmezden mukaddem tekmîl-i tebâyâ sa'y ve ğayr-ı mahsur eylemek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emr-i celîli'l-kadrim üzre âmel idüb dâhi her biriniz gice ve gündüz dimeyüb bir ân ve bir sâ'at hıdmetden el çekmeyüb leyl u nehâr binayı itmâma dikkat ve vezîr müşarün-ileyh edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tarafından tenbîh ve işaret olunduğu üzre her biriniz hissesine göre lâzım gelen 'imareti kendü âdemleriniz ve sancağınızda olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ile itmâma irüşdürmeğe sa'y u dikkat idüb avk u te'hîr ve ihmâl u müsâheleden beğayet ihtirâz eyleyesiz ki bu hıdmetde her kanginizün adına mertebe-i ihmâl müşahede olunur ise asla ve kat'a bir vechile özü cevabın makbûl-u hümayûnum olmayub eşedd-i ik'abata ve bidâyete mazhar olması mukarrerdir müşarün-ileyh vezîrimin dâhi şükr-i şikâyetin hakkında müsmîr ü mü'essirdir şöyle ki emr-i şerîfime muvâffık vezîr müşarün-ileyh tarafından tekâlif olunduğu üzre devlet-i aliyyeme layık hıdmetde bulunduğunuz arz ve i'lâm oluna her biriniz me'mûlunuzden ziyâde 'inâyet ve ihsânıma mazhar olursuz ana göre cümleünüz haberdâr ve agâh olub ihmâl ü müsâheleden ziyâde ihtirâz ve ihtiyât idüb âdem-i tezyîd ve ihmâliniz sebebi mu'akkıb olmakdan kendü göz-ı halâsına dikkat ve her biriniz edâ ve ihtimâm hıdmetine makdûrunuz sarf idüb 'inâyet ve ihsânıma mazhar olmağa himmet idesiz.

11/31

Yevmü's-Sebt, fî (boş) Ra sene 46/ Eylül 1636

Şirvan yayasıyla Çıldır Beğlerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühû ve Çıldır eyâletinde vâki' olan ümerâyâ hüküm ki;

Ahışha kal'asının ta'mîri ve termîmi ve gereği gibi muhâfaza ve istihkâmı mühimmât-ı umûrdan olmağla hıdmeti mezbûre için ta'yîn ve irsâl olunan asakîr-i zâfer-me'âsirime düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham Anadolu eyâletine mutasarrıf olan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû baş u buğ ta'yîn olmağla sen dâhi eyâletinin ümerâsı ve askeri ve il erleri ile kal'a-i mezbûrenin arkasına varup vezîr müşarün-ileyh'in vech ü münâsib gördüğü üzre ta'mîr ve termîm ve istihkâm üzre binasının itmâmı umûrunda hıdmetde bulunmak bâbında her birinize âhkâmı şerîfem gönderilüb tenbîh ü te'kîd olunmuş idi imdi kal'a-i mezbûrenin lâyı-ı din ve devlet

olan vech üzre kemâl-i metânet ve istihkâm ile ta'mîr ve termîm olunup eyyam-ı şitâ hulûl itmezden evvel hıdmet inşâ'a'llâhu te'âlâ tekâmîl ve itmâma irişdürmek ehem-i mühimmât-ı umûrdan olmağın bu bâbda mukâddema sâdır olan fermân-ı hümayûnum mücebince herbirünüz ve tavâif-i asâkirinizi nefr-i'am tarîkiyle sancaklarından il erlerin çıkarup Ahışa kal'asının üzerine gönderüb cem' idüb dâhi fermânım olduğu üzre gece ve gündüzde kalkub eyyam-ı şitâ irüşmezden mukâddem gereği gibi kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve termîmi husûsunda müşarûn-ileyh vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun rey'i ve münâsib gördüğü üzre hıdmet ve itmâm-ı mâslahata sarf eylemenüz bâbında tekrâr fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre âmel idüb dâhi her biriniz eyâlet ve sancaklarına tabi olan tevâif-i askeri ve her biriniz eyâlet ve sancağında nefri'am tarîki ile eyâlet erleri isti'câl-i tam ile kaldurub kal'a-i mezbûrenin ta'mîrine sa'y u dikkat idesin müşarûn-ileyh vezîrim münâsib gördüğü üzre kal'a-i mezbûrenin bina ve ta'mîri husûsunda dâmen-der-meyâneyleyüb inşâ'a'llâhu te'âlâ eyyâm-ı şitâ' hulûl itmezden mukâddem kemâl-i metânetve istihkâm üzre hıdmet-i mezbûre-i hayr ile itmâm ve ihtimâma irişdürüb hüsn-i teveccüh ü hümayûnuma mazhâr olmağa sa'y u ikdâm ve sarf-ı ihtimâm eyliyesin ki bu bâbda vücûda gelecek hıdmetin huzur-u şerîfde meşkûr olup enva'-i inâyeti âliyeme mazhar olmanız mukarrerdir ana göre bâb-ı ikdâmda dakika fevt itmeyüb kal'a-i mezbûrenin ta'mîri husûsunda beğayet sa'y ve himmet eyliyesin vel-hâsıl Ahışa kal'ası intihâ-i serhâd-ı islâmiyede vâki' olmuş olmağla muhâfazası ve ta'mîr ve termîmi husûsu ehem-i hümayûnum mühimmâtıdır ana göre vâkıf ve agâh olub her birünüzden küll-i hıdmet zuhûra gelmek melhûz-u hâtır-ı hümayûnum olduğun bilüb rızâ-yı hümayûnun tahsîli için hıdmet-i hümayûnda enva'-i mesâ'î-i cemîle zuhûra getüresüz vel-hasıl bu husûsta birünüzden ihmâl ve tekâsül ile iş ve hâreket ittürmeğe rızâ-yı hümayûnun olmayub bu bâbda vezîr-i müşarûn-ileyhin hakkında şükr-i şikâyetin müsmîr ü mü'essir idüğün bilüb ana göre ikdâmda kusur etmeyesin şöyle ki herbirünüzden tev'a ihmâl tekâlif olunan hıdmetde tekâsül olunduğu i'lâm ola özrûn makbûl ve cevabın mesmû' olmayub enva'-i itâb u 'ikâbıma mazhar olmanızı mukarrer bilüb ana göre mukayyet ve ittiffâk ile hıdmet-i hümayûnuma dâmen-dermeyân eyleyesiz ve sen ki müşarûn-ileyh Sefer dâme ikbâlühûsun kal'a-i mezbûre senin eyâletin olmağla asıl hıdmet ve maslahat senin zamanındır göreyim seni me'mûr olduğun üzre cümle eyâletinde olan ümerâ ve tevaif-i

askeri cem'-u ihzâr idüb ve il ve eyâletinden nefri'am târikiyle il eri çıkarub (...) itdürüb vezîr müşarün-ileyhin re'y-i ve ittifâkı ve münâsib gördüğü üzre tacîl ale't-tacîl itmâma irüşdürmeğe ihtimâm eyliyesin ve bu bâbda olan hıdmetin huzur-u mevfûru'l-nurumda makbûl ve meşkûr olub inzâr-ı aliyeye müntâzır ve ri'ayet ve i'tikatıma mazhar olman husûl-u murâd ve amâlin ile mümtâz ve ser-efrâz kılınman mukarrerdir ana göre rızâ-yı şerîfimi tahsîle sa'y-i himmet eyliyesin.

12/32

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Anatoli eyâletine mutasarrıf olub Ahışha kal'asının ta'mîrine me'mûr ve hıdemât-ı mezbûreye ta'yîn olunan asâkir-i nusret-me'asirime baş u buğ olan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya hüküm ki;

Ahışha kal'ası intihâ-i serhad-ı İslamiyede vâki' olmuş hıfz u hırâseti umûr-u lâzime-i din ve devletden olmağla kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve termîmi husûsu cihet-i âmâkında olan vüfur-u sa'y u ikdâm ve fart-ı ihtimâm-ı mülûkânem muktezâsınca sana tefviz ve sipâriş olunub eyâletinin ümerâ-i askeri ve Çıldır Beğlerbeğisi ve ayaletinde vâki' olan ümerâ-ı askeri hıdmeti mezbûreye ta'yîn ve ol cevânibe irsâl olunmuş idin imdi kal'a-i mezbûrenin gereği gibi metânet ve istihkâm üzre ta'mîr ve termîmi ve ıyâzen bi'llâhi te'âlâ a'dâ-i nâ-fercam tarafından kal'a-i mezbûreye isâl-i mazarrat kasd-ı ile muhâsaraya leşker çekdiğin mikdarınca kal'a-i mezbûre için kal'aya muttasıl câbeca yeniden ba'zı burc ve yaru ve kal'alar ahvâli senin re'y-i zerrin ve fikr-i isâbet karîbine havale olunub inşâ'a'llâhu te'âlâ eyyâm-ı şitâ hulûl etmezden mukaddem ol kal'anın ta'mîri ve termîmi hıdmet-i hayr ile itmâm ve ihtimâma irişdirmekde vâir kuvveti bâzû-yı himmete getirmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre âmel idüb dâhi seninle kal'a-i mezbûrenin muhâfaza ve ta'mîri umûruna me'mûr olan beğlerbeğileri ve ümerâ ve sâ'ir tevâif-i asker ile giceyi gündüze katub tamam gereği gibi Ahışha kal'asının meremmet ve ta'mîri ve hendeğin hafır ve tathîri husûsunda sa'y u ikdâm ve ihtimâm-ı mülûkânem eyleyüb ve ıyâzen bi'llâhi te'âlâ hîn-i muhâsarada korunmak için kal'anın etrafında ve hendeğin köşelerinde giru ve kal'aya muttasıl ba'zı kaleler ve burc ve yarular ihdas ve muhâsara ahvâlinde haberdâr ehl-i vükufun müşâvere ve ittifakı ile müceddeden bina idüb inşâ'a'llâhu te'âlâ kış eyyamı gelüb irişmezden mukâddem ol

hıdmeti itmâma ve ihtimâma irişdirmekde ve layık-ı devlet-i aliyem olan hıdmet ve maslahat ve ol havali-i mekr-u keyd-u a'dâdan gereği gibi muhâfaza itdürüb ıyâzen bi'llâhi te'âlâ ğaflet ve ihmâl ile bir mahale zarar u ziyan irişdirmemekde bezl-i maktûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin bu husûsda sende küllî hıdmet ve devlet-i âliyeme müsbet ve nafi' maslahat vücûda gelmek melhuz-u hümayûnumdur ana göre dâmen-dermiyan eyleyüb seninle bu hıdmete me'mûr olanları küllîyet ile yerli yerinde istihdâm idüb edâ-i hıdmet tekmîl-i maslahat eyliyesin ki hıdmetin huzur-u hümayûnda meşkûr olub mukâbelesinde avâtıf-ı âliye-i mülükâneme mazhar olasın ve bi'l-cümle kal'a-i mezbûrenin ve ol havalinin muhâfazası ve binasının itmâmı ve istihkâmı umûru senin rey'-i isâbet-pezirîne havale olunub bu bâbda seninle me'mûr olan kullarımın haklarında şukr-i şikâyeti müsmîr ü mü'essirdir ana göre her biri hıdmet ve maslahat ve kanda rey'-i tedbirin kemâl-i itâ'at ve inkıyad ile hıdmet-i hümayûnum edâsında itmâm-ı lâzım olanlar bu bâbda seninle me'mûr olan mîr-i mîrân ve ümerâ ve başka evâmir-i aliyem gönderilüp her birisi me'mûr oldukları üzre hıdmet-i hümayûnda bulunmaları içün tenbîh-i hümayûnum olmuşdur ana göre her biri iktizâ eylediği vechile hıdmet-i hümayûnda istihdâm idüb kabîl-i muhyi'i esna-i uhdesine havale olunan hıdmeti itmâma irişdirmeğe ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle kal'anın istihkâmı husûsunda olan tenbîh-i şerîfim ma'lumundur göreyim seni rızâ-yı yemin iktizâ-i hüsvânım tahsîli içün maktûrun sarf idüb hayr du'âmı alasın.

12/33

Yevmü'l-İsneyn, fi 10 Ra Sene 46/11 Eylül 1636

Kars Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem Kızılbaş-ı bed-ma'aşdan rûgerdan olub 'atebe-i 'aliyyeme itâ'at iden (boş) tâ'ifesinden Köhneşar Gelanteri? ve Melik Mustafa ve Revadili ve Berberli Melik şerîf ve Rudanlı Melik Mir Hasan ve Çobanlar aşireti Mustafa ve şahsun aşireti Kılıç Beğ ve Bayrahlı aşireti ve Bediüzzaman ve Altunoğlu Mirza Ahmed aşireti ve Dünbeli Milan Beğ aşireti ve Sinan Yadigâr ve Dünbeli aşireti ve Sinan Bayındır Beğ ve aşireti Danişmendli Süleyman Beğ ve sâ'ir dönek tâ'ifesi ol havalide her kimler var ise cümlesin kaldurub Adana eyâletinde vâki' Kınık Viranı ve Ayas kazalarında ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olan mahallerde kondurulub iskân ve ol havaliyi ma'mur ve âbâdân idilmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olunub zikr olunan aşiretleri taht-ı eyâletinde bulundukları yerlerden ehl-i ıyâlleri ve esbab ve davarları ve bi'l-cümle

evleri ile kaldurub ve yanlarına mukaddem ve mu'temed-i 'ileyh âdemler ile koşub Erzurum'a ulaştırman emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince husûsu-ı mezbûra mukayyed olub ve bu bâbda mu'temed âdemler ta'yîn idüb dâhi zıkr olunan aşâyir ve sâ'ir ol câniblerde olan cümle döneke tâ'ifesin her kanda bulunurlar ise ehl ü 'ıyâlleri ve evleri ve esbâb u davarları ile kaldurub ve yanlarına yarar ve mu'temed âdemlerini koşub cümlesin emîn ve sâlim gönderüb Erzurum'a ulaştırırsın ki fermân-ı şerîfim olan mahallere gönderilüb iskân itdürüle ve bi'l-cümle taht-ı eyâletinde döneke tâ'ifesinden bir ferd kalduğuna ve birisi ol semtlerde alaka eylemeğe rızâ-yı hümâyûnum yokdur ana göre ihtimâm idüb sâdır olan fermân-ı âlîşânım üzre taht-ı eyâletinde bulunanları evleri ve barkları ve esbab-ı davarlarıyla kaldurub Erzurum'a doğru sürüb ve ol câniblerden alakaların kat' itdürüb ve tevâif-i mezbûreyi sürmek için ta'yîn eyledüğün âdemlerin muhkem tenbîh ve te'kîd eyliyesin ki mezbûrların emval ve esbâblarından ve davarlarından bir şeye tecâvüz itmeyüb ve kimesneye itdürmeyüb emîn ve sâlim götürüb Erzurum'a ulaştırub şöyle ki mezbûrların emvâl ve erzaklarına tecâvüz olunub bir şeyleri zayi ve telef olduğu mesmû'-ı hümâyûnum ola tecâvüz idenlerin haklarından gelünüb bu husûsda azl ve 'itâba mazhar olman mukarrerdir ana göre âgâh olub tâ'ife-i mezbûreyi kaldurub sürmeğe ihtimâm ve bir habbelerin zayi' itdürmemeye sa'y u ikdâm idüb hilâfından ihtiyât eyliyesin.

Bir sûreti Çıldır Beğlerbeğisi Sefer Paşa'ya

Bir sûreti Erzurum Beğlerbeğisine

Bir sûreti Kars muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya

13/34

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Kars'dan Karahisar'a varınca yol üzerinde vâki' olan kâdırlara hüküm ki;

Bundan akdem Kızılbaş bed-ma'aşdan rûgerdan olub 'atebe-i 'aliyyeme itâ'at iden (boş) tâ'ifesinden Köhneşar Gelanteri? ve Revadili Mustafa Meliğin aşireti ve Berberli Melik Şerîf Mehmed'in aşireti ve Revadili Melik Mir Hüseyin aşireti ve Çobanlı Mustafa Beğin aşireti ve Şahsun Kılıç Beğin aşireti ve Bayrahlı Bediüzzaman aşireti ve Altunoğlu Mirza Mehmed'in aşireti ve Dünbeli Milan Beğin aşireti ve Şadki Yâdigâr Beğin aşireti ve aşiret-i Sinan ve Pesyanlı Bayındır Beğin aşireti ve aşiret-i Danişmendlü Süleymân Beğin aşireti ve Dünbeli Şaban Beğin ve Dünbeli Âdem Kulu

Beğın ve Ohlı aşireti ve diğır Danişmendlı Yusuf ve Karabağlı aşireti ve Melik Mustafa der nahiye-i Alagez aşireti ve sâ'ir dönek tâ'ifesinden ol câniblerde her kimler var ise cümlesin kaldurub Adana eyâletinde vâki' Kınık Viranı ve Ayas kazalarında ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olan mahallerde kondurulub iskân ve ol havaliyi ma'mur ve âbâdân itdirmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olunub zıkr olunan aşiretleri taht-ı kazanızda bulundukları yerlerden ehli ü ıyâlleri ve esbab ve davarlarıyla ve bi'l-cümle evleri ile kaldurub ve yanlarına mu'temed 'aleyh âdemler ile koşulub Erzurum'a ulaşırmak bâbında Kars ve Çıldır (boş) beğlerbeğilerine müstâkil evâmır-i şerîfem gönderildikde mezbûrlar her kanginizin taht-ı kazasına dahl olunurlar ise bu mezbûrların cümlesin dergâh-ı muâllama (boş) kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Mahmud zîde mecdühû mübâşeretıyla kaldurulub göndermek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince husûsu-u mezbûra mukayyed olub zıkr olunan aşâyirden ve sâ'ir zıkr olunan eyâletlerden kaldurub irsâl olunan cümle dönek tâ'ifesi mübâşiriyle her kanginizin taht-ı kazasına dahl olurlar ise kaldurub Adana eyâletinde vâki' Kınık Viranı ve Ayas kazalarında ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olan mahallerde kondurulub iskân itmek üze cümlesin ehli ü ıyâlleri ve evleri ve esbâb u davarları ile kaldurub (boş) câniblerine gönderesin ve bi'l-cümle dönek tâ'ifesinden bir ferdin kaldığına ve ol semtlerden ğılaf itdürmeğe rızâyı şerîfim yokdur ana göre ihtimâm idüb taht-ı kazanızda bulunan dönek tâ'ifesinden evleri ve barkları ve esbâb ve davarlarıyla kaldurub Adana eyâletine süresin ve ol câniblerden alakaların kat' itdiresin.

Bir sûreti Amid monlâsı ve Diyarbekir mütesellimine ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdırlara.

Bir sûreti Maraş monlâsı ve mütesellimine ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdırlara.

Bir sûreti Van Beğlerbeğisine ve Van Kâdisına ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdırlara.

Bir sûreti Sivas mütesellimine ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdırlara yazıla.

13/35

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Rakka Beğlerbeğisi Ali dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Ahışha kal'asının ta'mîr ve termîmi için Vali-i Anadolu Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ta'yîn ve irsâl olunub ziyade asker lâzım olduğun i'lâm

itmekle Rakka eyâletinin cümle zü'amâ ve erbâb-ı tîmârı Ahışa kal'asının muhâfazası ve ta'mîr ve termîmi hıdmetine ta'yîn ve irsâl olmağla sen dâhi Kars'dan kalkub mükemmel ve müsellaâ âdemlerinle sür'at ve isti'câl üzre yürüyüb Ahışa'ya varub vezîr müşarün-ileyhe mülâkî olub vech ü münâsib gördüğü ve iktizâ itdüğü vech üzre hıdmeti muhâfazada ve kal'anın termîmi ve ta'mîrinde hıdmetde bulunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre amel idüb hıdmeti muhâfazada ve kal'anın muhâfazasına ve ta'mîrine ta'yîn ve irsâl olunmağla sen dâhi Kars'dan kalkub mükemmel ve müsellaâ âdemlerinle sür'at ve isti'câl üzre yürüyüb Ahışa'ya varub vezîr müşarün-ileyhin vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmeti muhâfazada ve Ahışa kal'anın termîmi ve ta'mîri hıdmetinde bulunmağa sa'y u ihtimâm eyliyesin.

13/36

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Husûsu mezbûr için sonradan Adana Beğlerbeğisi Cafer Paşa dâhi yeniden ta'yîn olunmuştur.

Dergâh-ı muâllam (boş) olan Mehmed zîde mecdühûya hüküm ki;

Bundan akdem Kızılbaş-ı bed-ma'aşdan rûgerdan olub 'atebe-i 'aliyyemaitaat iden (boş) tâ'ifesinden Köhneşar Gelanteri? Revadiliden Melik Mustafa aşireti ve Berberli Melik Şerîf'in aşireti ve Revadili Melik Mir Hüseyin aşireti ve Çobanlar aşiretinden Mustafa Beğ cemâ'at i ve Şahsun Kılıç Beğ aşireti ve Veli Beğ aşireti ve Bediüzzaman aşireti ve Altunoğlu Mirza Mehmed aşireti ve Dünbeli Milan Beğ aşireti ve Şadilli Sinan Yâdigâr Beğ'in aşireti ve Bayındır Beğ'in Sinan aşireti ve Danişmendlü Süleymân Beğ aşireti ve Dünbeli Sinan Beğ aşireti ve Karabağlı aşireti ve Şamlu aşireti ve Melik Mustafa Nahiye-i der Alagez aşireti ve Dünbeli Mahdum Veli Beğ oğlu aşireti ve Danişmendlü Süleymân Beğ aşireti ve yine Danişmendlü Yunus Yüzbaşı Aşireti ve Bayrahlı aşireti ve sâ'ir rûgerdan tâ'ifesinin oldukları yerlerden kaldurub Adana eyâletinde vâki' Kınık Viranı ve Ayas kazalarında ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olan mahallerde kondurulub iskân ve ol havaliyi ma'mur ve âbâdân itdirmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmağla tevaif-i mezbûreyi kaldurub sürmek için üzerlerine bir mukaddem kimesne mübâşir ta'yîn olmak lâzım olub ve sen mukaddem ve maslahat girdar ve müstakîm ve dîndâr olduğundan ğayrı Adana eyâletinde olan yerlere vukûf-u

tamın olub hıdmeti mezbûreye kâdir olduğun ecilden husûsu mezbûra mübâşir ta'yîn olmuştun buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre amel idüb zıkr olunan aşiretleri ve sâ'ir Erzurum etrafında olan dönek tâ'ifesin hâliyâ oldukları yerlerden evleri ve esbâb u davarlarıyla kaldurub sürmek için müstâkim ve mukaddem âdemlerin ta'yîn idüb bulundukları yerlerin cümlesin kaldurub sürüb Adana eyâletine gönderüb zıkr olunan Kınık Viranı ve Ayas ve (boş) kazalarına ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olub reâyadan تنها ve hâli olan mahallere gönderüb iskân ve ol havali-i gereği gibi mamur ve âbâdân itmeğe bezl-i makdûr ve sa'y-ı mevfûr eyliyesin ve bi'l-cümle tevaif-i mezbûreyi hâliyâ oldukları yerlerden kaldurub sürüb Adana eyâletine gönderüb iskân itdürülmesi husûsu senin uhdene ve ikdâm ve ihtimâmına havale olunmuştur ana göre sen dâhi bu bâbda hüsn-ü tedârik ve tedbir ile makdûrun sarf idüb kış basub yollar ağ olmadan cümlesi bulundukları yerlerden kaldurub ehli vü ıyâlleri ve evleri ve esbâb u davarları ile fermânım olan mahale gönderüb iskân itdürüb fermân-ı hümayûnuma muhâlif müsemaha ve himâyet virmede te'âllül ve muhallefet itdürmeyesin ve mezbûrlardan birinin esbâb u davarlarına tecâvüz olunduğuna rızâ-yı şerîfim yokdur ana göre agâh olub bir ferдин esbâb u davarını kimesneye tecâvüz itdürmeyüb emin ve sâlim mahalli me'mûra ulaşturub kondurub ol semtleri mütesellimleri uhdesine havâle olunan hıdmeti fermânım olduğu üzre edâ idesin rızâ-yı şerîfime muhâlif vaz' ve hareketden ihtiyât eyliyesin ve'l-hâsıl bu husûsda olan hıdmetin meşkûr olub mukâbelesinde i'ânet ve ihsânıma mazhar olman mukarrer dir.

Bu dâhi

Bir sûreti ulak ile Erzurum'dan Adana'ya varıncaya vâki' eyâlet ve elviyede olan kâdıllara verilmesin.

Bu dâhi

Bir sûreti Erzurum'dan Bayburd'a ve Karahisar'a ve (boş) varınca yol üzerinde vâki' olan kâdıllara.

Bu dâhi

Bir sûreti Erzurum'dan Tokat'a ve andan Sivas'a ve andan Anadolu'ya ve (boş) varınca yol üzerinde vâki' olan kâdıllara yazıldı.

14/37

Bâ fermân-ı sâhib-i sa'âdet

Kars Beğlerbeğisi ve Kars'ın sağ ve sol garib ağalarına hüküm ki;

Kars'ın sağ ve sol kolu ve garib tâ'ifesi ve mustahfızların cümlesi kal'a içinde sâkin olub gice ve gündüz muhâfaza umûrunda hıdmet ve def'-i mazarrat-ı a'dâda bezl-i sa'y-u dikkat itmeleri lâzım olmağla cümle kul tâ'ifesi mustahfızı kal'a içinde sâkin olmak için defâ'atle evâmir-i şerîfem gönderilmeğin kenduler için yemleri kal'adan taşra ve haric olan kurâ ve nevâhide sâkin oldukları ve fermân-ı şerîfim imtîsâl ve ita'ât olunmadığı mesmû' hümâyûnum olmağın ol makûlede kendüsününde ve nakl olundukları mahallerde olmayanlar katl u cezaya müstehâk olacaklardır imdi Kars kal'ası intiha-i serhadde vâki' olub leyl u nehâr kemâl-i ihtimâmla muhâfazası umûr-u lâzımeden olub Kars'ın ulufelü kolu ve mustahfız olub kal'adan haric etraf-ı cevânibde ve âhâr sancakda sâkin olmayanları hüsn-ü te'âddi hayr olunmayub her nerede bulunurlar ise evleri ve barkları ve ehl ü ıyâlleri ile olundukları yerlerden kaldurulub Kars kal'asının içinde iskân itmek ve sana dirlik lâzım değildir deyu ğadr u muhalefet idenlere aman ve zaman verilmeyüb kapuları önünde salb ve siyaset ile cezaları verilmek bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olub husûsu mezbûr düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kapucıbaşlarından kıdvetü'l emâcid ve'l-a'yân (boş) zîde mecdühû mübâşir ta'yîn olunub dâhi müşarûn-ileyhin yanına âdemler koşub ol makûleleri yollandıkları yerlerden kaldurub Kars'a gönderüb iskân itmek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emr-i şerîfim üzre amel idüb dâhi mübâşir mûmâ-ileyhin yanına âdemler koşub Kars'ın ulufelü sağ ve sol kolundan ve mustahfızdan olub kal'adan haric kurâ ve nevâhide ve âhar sancakda sâkin olanlar her ne mahalde bulunurlar ise evleri ve ehl ü ıyâlleri mu'acellen kaldurulub Kars kal'asının içine gönderüb iskân itdürüb emrime muhâlif bir ferde muhalefet itdürmeysin ve te'âllül idüb bize dirlik lâzım değil deyü 'inâddar olurlar ise ol makûlelere asla aman ve zaman verilmeyüb sâ'irlere müceb-i ğayret olub kulları önünde salb ve siyaset idüb fermân-ı hümâyûnuma muhalefet itdükleri için cezaların veresin ve bi'l-cümle Kars kal'ası neferâtının cümlesi kal'ada sâkin olub kal'adan haric yerde oldukları ve âhar sancakda alaka idenlerine kat'a rızâ-yı şerîfim yokdur ana göre mukayyed ve agâh olub tâ'ife-i mezbûre her kanda bulunur ise ehl ü ıyâlleri ve evleri ve esbâb u davarları

ilekaldurub bulundukları yerden âlakaların kat' idüb gönderüb Kars kal'asının içinde iskân itdüresin ve her birileri ta'yîn olundukları hıdmetde istihdâm idüb rızâ-yı hümâyûnuma muhâlif bir ferd himaye itmek ihtimali olmaya bu bâbda birkaç def'a emr-i hümâyûnum gönderilüb tenbîh ü te'kîd olmuşdu şöyle ki bundan sonra giru fermân-ı şerîfim sizi bulmaya ecdâd-ı 'izâmım nevvera'llahu merâkidehumun ervâh-ı tayyibeleri için özr ü cevabınız mesmû' olmayub sen ki mîr-i mîrân müşarün-ileyh ve kolağalarısız müsâmaha ve himâye gördüğün bilünüb eşedd-i hâkaretle sizin dâhi hakkınızdan gelünüb cezanuz verilmek mukarrerdir ana göre bu bâbda dikkat ve ihtimâm idüb mübâşir-i mûmâ-ileyhin yanına âdemler koşub ol makûleler etraf ve cevânibde her nerede bulunur ise tereddüd ve te'âllül itdürmeyüb bi eyy-i vechi kân kaldurub kal'aya gönderüb iskân idüb fermân-ı şerîfe muhâlif mesâmih ve ihmâlden beğayet ihtirâz eyliyesin emr-i şerîfim vusûlunde husûsu mezbûre ne vechile mukayyed olduğun ve etraf u cevânibde olanlar ne târikle kaldurulub kal'aya götürüldüğün i'lâm eyliyesin.

14/38

Bitlis Hâkimine hüküm ki;

Van kal'asının muhtac-ı meremmet ve ta'mîr olan yerlerinin kemâl-i metânet ve istihkâm üzre bî izni'llah-i te'âlâ termîm ve ta'mîri ve hendeğin tevsî' ve tathîri ve müceddeden hafrı fermanım olan hendeğin hafrı ve kış irişmezden itmâm ve ihyası murâd-ı hümâyûnum olmağla derya tarafından olan hendeklerin hafrı ve lâzım olan kal'anın bina u ta'mîri husûsun için on günlük imeci olunub re'âyâ üstesinden itmâma irişdürülmesi vüsul-ı iktizâ eyleyüb ve sen had-i zâtında devlet-i âliyemin hayırhâh-ı olduğun ecilden mukaddemâ taht-ı hükümetinden ücret ile olan ırgadlardan mâ'adâ husûsu mezbûr için Bitlis ve Muş reâyasından imeci târikiyle nefer-i re'âyâ ve ırgad ihrac ve yanına getirüb Van beğlerbeğisi ve cebecibaşısı ve yeniçerilerim kethüdâsı vech ü münâsib gördükleri üzre imeci târikiyle on gün mikdarı istihdâm idüb devlet-i âliyeme hıdmetde bulunmağa sa'y bezl-i dikkat itmek bâbında tekrar fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda derûnunda olan sâdakât ve nihâdında olan gayret u hâmiyyet muktezâsınca vâir kuvveti bâzû-yı himmete getirüb dâhi elbette ve elbette mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan evâmîr-i aliyem üzre hükümetine tâbi' olan Muş ve sâ'ir yerlerden imeci târikiyle (boş) nefer re'âyâ ihracı ve yanına Van'a getürüb müşarün-ileyhin re'yi ve münâsib gördüğü üzre derya tarafından olan hendek ve kal'anın iktizâ eyleyen

hıdmetlerinde on gün istihdâm olunub istidâ-i himmet ile itmâm-ı mühimmâta bezl-i makdûr ve bî izni'llahi te'âlâ kış irişmezden mukaddem bî eyy-i vech-i kân imdad-ı Van'a sarf-ı sa'y u dikkat-ı ğayr-u mahsur eyliyesin el-hâsıl bu hıdmet inâyet ile ecdâd-ı âzamım hıdmetinde ve bu sadaketle tamam mertebe asan-ı iddia-i sadakât ve kemâl-i rızâ-yı şerîfim izdiyadına ve rıza-yı hümayûnum tahsîl itmeğe dikkat idecek zamandır inşâ'a'llâhu te'âlâ bu hıdmetin mukâbelesinde me'mûlundan sadâkat ile ziyâde inâyet-i âliyeme riâyet ve iltifât-ı celîleye mazhâr olman mukarrerdir el-hâsıl bu emr-i şerîfim vusûlunde himmet ve dikkatle evvelki (...) ihkâk-ı meza'if idüb hayrî duâya-ı icâbet-eserime dermiyan-ı şerîf-i sa'âdet-rehberim tahsîle cümle akranından ser-efrâz bahirül-ihtiyâr olmağa derûn-u dilden sıdk ve ihlâsıyla sa'y-ı tam ve dikkat-i mülûkânem eyliyesin.

Bir sûreti Cibran Hâkimine

Bir sûreti Hakkâri Hâkimine

14/39

Van Beğlerbeğisi Dilaver dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Van kal'ası intihâ-i serhad-ı İslâmiyede vâki' olmağla mürûr-u eyyam ile cabeca ta'mîr ve termîme muhtac olan mahalleri gereği gibi metânet ve istihkâm üzre meremmet olunub ve etrafında vâki' olan hendek dâhi tevsî' ve tathîr ve müceddeden hafır fermânım olan hendeğin dâhi vüs'at üzre kazdurulub itmâm ve olunması bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmağın kal'-i mezbûrenin ta'mîri ve zıkr olunan hendeklerin tathîri ve husûsuyla ikdâm ve ihtimâm olunub inşâ'a'llâhu te'âlâ eyâlete hulul edesün cümlesi gereği gibi itmâm ve ihtimâm itdürülmeğe akza-i murâd-ı hümayûnum olduğun ecilden Van eyâletinin hasları olan kurâ ve kasabât ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr haslarında imeci târikiyle nefer-i re'âyâ ihrac olunub derya tarafından ve vâki' olan hendeğe ve Van kal'asının binasında imeci târikiyle istihdâm olunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre âmel idüb dâhi Van eyâletinde vâki' olan kazabat ve kurânın reâyası emrim üzre ihrac idüb gönderdüb imeci târikiyle on günlük dâhi hıdmetin bî lütfu'llah-i te'âlâ bir günden evvel edâ-i binaya sa'y u dikkat eyleyüb bi eyy-i vechin kâne bi'l-cümle eğer ta'mîr ve eğer hendeğin tathîr olunub bir kusuru kalmamakla bezl-i ihtimâm eyliyesin ve'l-hâsıl kal'a-i mezbûrenin mukâddemen sipâriş ve fermân olunan vech üzre metânet ve istihkâm ikâme ve termîmi ve hafır u tevsî'i ve tathîr olunan hendeklerin elyak olan vech

ü münâsib üzre ta'mîr ve termîm ve tekmîli âzam mühimmât-ı umûr-u din ve devletden olduğu defa'atiyle sana i'lam olunub bu bâbda bezl-i makdûr eyliyesin deyu sana fermânım olunmuş idi imdi ol bâbda derûnunda olan ğayret ve hâmiyyet muktezâsınca ikdâm ve ihtimâmda dakika fevt eylemeyüb Van eyâletine müteâllik olan ümerâ ve zü'amâ ve esnâf ber-vech-i isti'câl üzre imeci târikiyle kal'anın üzerine cem' idüb bila-imtîsâl ve ihmâl itmâmı hendeğe isti'câl ile istihkâm bir gün belki bir sâ'at ol beğın hıdmetine sa'y-ı cemîl ve huzur-u hümayûnda mağfur ve meşkûr olacak mertebe hıdmet eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ bu bâbda olan hıdmetin mukaddemâ sana tahmîl olunan vech itmâmından mâ'adâ on günlük dâhi uğur-u hümayûnda hıdmet itdürüb mukâbelesinde enva'-i inâyet ve ihsânıma mazhar olman mukarrerdir ana göre hıdmet-i hümayûnda makdûrun sarf idüb duâ-i hayırma mazhar olasın.

15/40

Yevmü's- Sebt, fi 21 Ra sene 6/22 Eylül 1636

Trabzon Beğlerbeğisine ve eyâleti mezbûrede vâki' olan kasabât ve a'yân-ı vilâyet ve eşrâf-ı memlekete hüküm ki;

Eyâlet-i mezbûreye tâbi' Gönve kal'ası Karadeniz yalısında ve mahûf u muhâta yirde vâki' olmağla Kazak bed-âhlak eşkıyâsından hâmiyet ve siyâneti ve cevânib-i erba'asında harebe müsrif olan mahalleri münâsib üzre ta'mîr ve termîm ve divarları dâhi (boş) arşun yükseğe kaldurub kemâl-i mertebede istihkâm verilüb ol semtlerin fil-kâdem ma'mur olmak akzâ-yı murâd-ı hümayûnum olmağla eyâlet-i mezbûrede birden bine ve binden yüz bine varınca dirliğe mutasarrıf olanlar ve askeri geçinenler ve sâ'ir a'yân-ı memleket ve eşrâf-ı vilayet bir yere gelüb kal'ay-ı mezbûrenin ta'mîri ve termîmine ve divarlarını da yükseltmeğe kifâyet idecek taş ve kirec ve benna ve ırgadları tahmîl idüb ve mâ-beynlerinde tevzî' ve tâksim eyleyüb ve mu'accelen ihrac ve mahall-i mezbûra îsâl idüb vakit var iken zikr olunan Gönve kal'ası fermanım olduğu üzre bina ve ta'mîr olunmak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmağla husûsu mezbûr için dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ocağının emekdâr ve ihtiyârlarından kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Haseki Mehmed zîde mecdühû ta'yîn u irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb dâhi eyâlet-i mezbûrenin askeri yanında olub birden bine ve binden yüz bine varınca dirlik tasarruf eden zü'amâ ve erbâb-ı tûmâr ve sâ'ir tevâif-i asker ve a'yân-ı memleket ve Karaman vilayeti ile bir yere cem' olup dâhi hüsn-ü ittifâk ve ittihâd üzre

muma Haseki Mehmed zîde mecdühû mübâşeretiyle zikr olunan Gönye kal'asının ta'mîri ve termîmi için lâzım gelen benna ve ırgadları ve taş ve kirecin hâzırlanması husûsunda tedârük ve tahmîl idüb vech ü münâsib gördüğü üzre câniblerinde tevzî' ve taksim ve herkese lâzım gelen tebâ u ırgadları mu'accelen ihrac ve irsâl ve taş ve kirecin ihzâr eyleyüb müşarün-ileyh Haseki Mehmed zide-mecdehü ile Gönye'ye gönderüb kal'a-i mezbûrenin muhtac-ı meremmet olan mahallaeri termîm ve ta'mîr ve eski divarlarına (boş) arşun miktarı kaldurulub kemâl-i istihkâmına bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr eyliyesin ve bi'l-cümle kal'ay-ı mezbûrenin meremmet ve ihyası murâd-ı şerîfim olmağla yine nasb olunub ve ziyâde muhâfazacı kul göndermeğin meremmet ve ta'mîri dâhi eyyam-ı şitâ hulûlden mukaddem itmâma irüşdürülmesi husûsunda itmâm-ı hümâyûnum kemâlindedir ana göre her biriniz mukayyed ve âgâh olub fermânım olduğu vechile bu husûsda müttefik olub dâhi kal'ay-ı mezbûrenin ta'mîri ve termîmine kifâyet edecek benna ve ırgadları imeci tarîkiyle eyâlet-i mezbûreden ihrac ve taş ve kireci ihzâr idüb itmâm-ı hıdmete sa'y eyliyesin ve mübâşir-i mûmâ-ileyhin bu husûsda şükr-ü şikâyetin müsmîr-ü mü'essirdir şöyle ki bir ferdden taallül ve özrün zahir olduğu ve avk ve ihmâl ile vakt fevt olub kal'anın ta'mîri hıdmeti te'hîre kalduğu mesmû'-u hümâyûnum ola bir vechile özür u cevap makbûl olmayub fermân-ı şerîfime muhalefet iden her kim olur ise olsun eşedd-i hâkaretle cezaları verilmek mukarrerdir sen ki mîr-i mîrân müşarün-ileyhsin bu husûsda bezl-i makdûr idüb kal'ay-ı mezbûrenin ta'mîrine lâzım gelen benna ve ırgadları ve taş ve kireci ve mühimmât-ı sâ'ireden her ne lâzımsa tedârük ettürüb mahal-i ma'mura irsâl ve itmâm-ı hıdmete kemâli isti'câl idüb mesami' ve ihmâlden ziyâde ihtiyât eyliyesin şöyle ki bazı özrü bahâne ile hıdmeti mezbûre te'hîre kalduğu mesmû' hümâyûnum ola hıdmet-i hümâyûn ihmâl eyledüğün ecilden eşşedd-i hâkarete mazhâr olman mukarrerdir ana göre mukayyed olasın ve siz ki Kâdisız taht-ı kazanızdan ihraç olunan bina ve ırgadların sepetleri ve kazma ve kürekleri ve sâ'ir alâd-ı lâzımleri dâhi tedârük ve ihzâr ittürüb ve cümlesin ihrac idüb ve her birünüz kazanızdan ihrac eyledüğü benna u ırgadları bilzad kendünüz kaldurub ta'yîn olunan müşarün-ileyh Haseki Mehmed zîde mecdühû ile ma'an Gönye'ye gönderüb bina ve ta'mîr hıdmeti tamam oluncaya değin üzerinden ayrılmayub fermânım olduğu vechile itmâm-ı hıdmet eyliyesin ve'l-hâsıl her birünüz hakkında müşarün-ileyh Haseki Mehmed zîde mecdühûnun şükr-ü şikâyeti müsmîr-ü mü'essirdir sözüne muhalefet ve zaiyyet ve mu'anetden ihtirâz idüb a'yân-ı vilayet re'y-i ve

münâsib gördükleri ve tevzi' eyledükleri üzere itmâm-ı hıdmette ihmâlin arz eyleye özr u cevabın mesmû' olmayub ve azl ile iktifa olunmayub eşşedd-i hâkarete muakkıb olmak mukarrerdir ana göre ma'lumun olub bu bâbda fermân-ı hümayûnuma muğayir vaz' ihtiyârından ictinâb ve eyyam-ı şitâ irüşmeden bu hıdmeti itmâma irüşdürmeğe sa'y u şitâb eyliyesin.

Bir sûreti Gönve sancağı Beği İslam dâme izzühûya dâhi vech-i meşrûh üzere tefrik ile yazıldı.

15/41

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Sancağına hüküm ki;

Van kal'ası intihâ-i serhadı İslâmiyede vâki' olub mürûr-u eyyam ile cabeca ta'mîr ve termîme muhtaç olan mahalleri gereği gibi metânet ve istihkâm üzere ta'mîr ve etrafında olan hendeği dâhi tevsi' ve tathîr etdürülüb ve müceddeden hafrı fermân olan hendeklerin dâhi vasi' üzere kazdurulub itmâm ve tekmîli bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olub husûsu mezbûra ziyâde ihtimâm olunmak için bundan emr-i şerîfim gönderilmiş idi imdi eyyam-ı şitâ hulûl etmeden cümlesi gereği gibi itmâm ve ihtimâma irüşdürmek akzâ-yı murâd-ı hümayûnum olduğu ecilden derya kenarında olan hendeğin hafrı ve kâlib görülen kal'anın bina ve ta'mîri için imeci târîkiyle re'âyâ çıkarub itmâma irüşdürülmesi vücuh ile iktizâ etmeğin mukaddemâ liva-i mezbûreden ücret ile ihrac olunan ırgadlardan hıdmeti mezbûr için sancağın reâyasından imeci târîkiyle (boş) nefer re'âyâ ve ırgad ihrac itdürüb ve yanına götürüb emirül-ümerâil kirâm Van beğlerbeğisi Dilaver ve kal'a ricali kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim cebecilerim başı ve yeniçerilerim kethüdâsı Hasan dâme mecdühû vech ü münâsib gördüğü üzere imeci târîkiyle on gün mikdarı istihdâm itdürüb hıdmetde bulunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb dâhi liva-i mezbûrdan imeci târîkiyle (boş) nefer re'âyâ ve ırgad ihrac idüb ve yanına getürdüb müşarûn-ileyhin münâsib gördükleri üzere derya tarafında olan hendek ve kal'anın iktizâ eyleyen hıdmetlerinde on gün istihdâm olub üşerret ve himmet ile itmâm-ı hıdmete bezl sa'y ve dikkat eyliyesin ve'l-hâsıl hıdmet-i mezbûr hıdmat u devlet-i aliyemden olmağın bu bâbda olan sa'y ve dikkat huzur-u mevfûrû'l-hayırmda meşkûr olub inş'â'llâhu te'âlâ mukâbelesinde me'mûlünden ziyâde

inâyet ve ihsânıma mazhâr olman mukarrerdir ana göre mukayyed olub emr-i şerîfim vusûl olundukdan ziyâde hıdmet ve rızâ-yı şerîfim tahsîline sa'y u dikkat eyliyesin.

Bir sûreti Şırvî ve Magazberd Sancağı Beği İbrâl dâme izzühûya

Bir sûreti Adilcevâz Sancağı Beği Ulya dâme izzühûya

Bir sûreti Bargiri Sancağı Beği Bahaeddin dâme izzühûya

Bir sûreti Sason Sancağı Beği Abbas dâme izzühûya

Bir sûreti Esbayird Sancağı Beği Ahmed dâme izzühûya

Bir sûreti Ağakis Sancağı Beği Halid dâme izzühûya

Bir sûreti Kârkâr Sancağı Beği Hasan dâme izzühûya

Bir sûreti Kırdiki ve Zırıkî Beği Hamid dâme izzühûya

15/42

Sahîb-i devlet hazret-i nişâncı efendi

Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olub hâlâ Kars muhâfazasında olan Vezîrim Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Düstur-u mükerrem Anadolu eyâletine mutasarrıf olub hâliyâ Ahışa kal'ası muhâfazasına ve bina ta'mîrine tayîn olunan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ordu-yı hümayûnuma mektub gönderüb emîrî'l-ümerâî'l-kirâm sâbıkâ (boş) beğlerbeğisi olub hâlâ ber-vechi arpalık Amid sancağına mutasarrıf olan Hayri Beyzâde Mehmed dâme ikbâlühû mükemmel kapun ile fermân-ı şerîfim mücebince Ahışa muhâfazasına varub ta'mîr ve termîmi husûsunda dâmen dermeyân idüb hıdmetde olmağla beğlerbeğisi ile ma'an Kars muhâfazasında bî-kusur bulundu deyu sancağına dahl olunmamak ricasın arz itmeğîn mezbûr Ahışa muhâfazasında ve ta'mîri hıdmetinde olunub sancağın zü'amâ ve erbâb-ı tîmârı olan beğler ile kemâkan Kars'da hıdmetde bulunmaların emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre mûmâ-ileyh Ahışa muhâfazasında ve ta'mîrinde hıdmetde olub sancağın zü'amâ ve erbâb-ı tîmârı olan beğleri ile kemakân Kars'da hıdmetlerinde istihdâm eyliyesin şöyle bilesin.

15/42

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Ber vech-i arpalık Amid Sancağına mutasarrıf Hayri-zâde Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Sen hâlâ Ahışa muhâfazasına ve kal'anın ta'mîr ve termîmi hıdmetinde olmağla Erzurum beğlerbeğisi ile Kars muhâfazasında bulunmaduk deyü Duvin? sancağına hâricden dahl ve tevzî' olunmak bâbında düstûr-ı mükerrer müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem Anadolu eyâletine mutasarrıf olan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya arz itmekle müşârün-ileyh ile Ahışa muhâfazasına hıdmetde olman emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre müşârün-ileyh ile Ahışa muhâfazasına ve kal'anın ta'mîr ve termîmi hıdmetinde olunub müşârün-ileyh vezîrim vech ü münâsib gördükleri üzre hıdmette bulunasun inşâ'a'llâhu te'âlâ hıdmetin mukâbelesinde envâ'-ı inâyetimle behremend olman mukarrer dir.

16/44

Adana Beğlerbeğisi Cafer Paşa hazretleri ta'yîn olunmuşdur.

Kars Beğlerbeğisi ve Kâdısına hüküm ki;

Bundan akdem Kızılbaş-ı bed-ma'âşdan rûgerdan olub atebe-i âliyeme itaat iden (boş) tâ'ifesinden Köhneşar Gülanteri? ve Revadanlıdan Melik Mustafa cemaâtı ve Berberli Melik Şerîf Aşireti ve Revadili Melik Mir Hasan ve Çobanlar aşiretinden Mustafa'nın cemâ'ati ve Şahseven Sinan aşireti ve Veli Beğ aşireti ve Bediüzzaman aşireti ve Altunoğlu Mirza Mehmed ve Dımılı Milan Beğ aşireti ve Şadili Sinan Yedigâr aşireti Bayındır Beğ Velinin aşireti ve Danişmendlu Süleyman Beğin aşireti ve yine Danişmendlu Yunus Yüzbaşı aşireti ve Bayrahlı aşireti ve sâ'ir döneke tâ'ifesinin hâlâ sâkin oldukları yerlerden kaldurulub Adana eyâletinde vâki' Kınık Viranı ve Ayas kazalarında ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olan mahallerde kondurulub iskân ve ol vilayetleri ma'mur ve âbâdân itmek lâzım ve mühim olmağla husûsu mezbûr için mukaddemâ gönderilen emr-i hümayûnum âlâ mâ kân mukarrer olmağla bi'l-fi'il Adana eyâletine mutasarrıf olan emîrül-ümerâi'l-kirâm Cafer dâme ikbâlühû mübâşir ta'yîn olunub ve cümle döneke tâ'ifesinin eyâleti mezbûrede nünâsib mahallerde yer ettürölmek husûsu mûmâ-ileyhe sipariş olmağla tarafından varan âdemlerin yanuna sen dâhi adamlar koşub taht-ı eyâletine tâbi' olan elviye ve kuzada sâkin ne mikdar döneke

tâ'ifesi var ise defter ettürüb ve cümlesin kaldurub sen ki kâdısın kaza-i mezbûrede olanların önlerine düşüb Erzurum'a değin götürüb defteriyle mîr-i mîrân mûmâ-ileyhe ulaşturmak bâbında fermân-ı âlişanım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan fermân-ı şerîfim mücebince amel idüb dâhi eyâlet-i Kars'da ve kasabât ve kurâda zikr olunan aşiretelerden ve sâ'ir dönek tâ'ifesinden mütevattın olanların cümlesin oldukları mahalde defter etdüdüb evleri ve esbab ve davarlarıyla mîrîmiaran müşarün-ileyhin adamları ma'rifetiyle kaldurub ve siz ki kâdısız önlerine düşüb ve eğer ki esbâb ve erzakların yüklemeğe kudreti olmayanlara ahâli-i vilayetin a'yân ve eşrâfının imdad ve mu'âvenetleri ile develer tedârük ve Erzurum'a değin götürüb ulaşırdısun ki cümlesi Adana eyâletine varub münâsib olan mahallerde iskân etmesiyle tâ'ife-i mezbûr Erzurum'a vâsıl olduklarından sonra ol makûle kudreti olmayanların esbabların tahmîl için mîrîden deve ve katırlar ta'yîn olunmuştur her biri merahil ile mahall-i me'mûra gönderilub ana göre her biriniz vâkıf ve agâh idüb dâhi ber vech-i ta'cîl kaldurub götürdüb Erzurum'a ulaştırmağa ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle Erzurum'dan Adana'ya dönek tâ'ifesinden bir ferd himâye olunub kalduğına rızâ-yı şerîfim yokdur ana göre tenbih ve agâh olub Kars etrafında tevâhi ve karasında mütemekkin olanları cümle kaldurub ve siz ki kâdısız ma'an Erzurum'a değin götürüb defteriyle ma'an müşarün-ileyhe teslim idüb temessük alasun şöyle ki tâ'ife-i mezbûrdan kazalığında bir ferd kuluna müsâmaha ve himâyetin hâml olub azilleri ile mazul olduğundan ğayrı her kangı karyede bulunursa ol kariyenin meliklerinin hakkından gelinmek mukarrerdir ana göre bu husûsda her birunuz mukayyed olub fermân-ı şerîfime muhâlif vaz' irtikâbından ihtiyât eyliyesin.

Bir sûreti Mamervan Beğine ve Kâdısına

Bir sûreti Penek Beğine ve Kâdısına

Bir sûreti Oltı Beğine ve Kâdısına kendünün aşireti...

Bir sûreti Çıldır Beğlerbeğisi Safer Paşa'ya ve Ardahan ve Çıldır Kâdısına

Bir sûreti Acara-i (boş) Sancağına ve Kâdısına

Bir sûreti Acara-i sûfla Sancağına ve Kâdısına

Bir sûreti Şavşad Sancağına ve Kâdısına

Bir sûreti Livane Sancağına ve Kâdısına

Bir sûreti Arhavi Sancağına ber vech-i arpalık mutasarrıf olan (boş) dâme ikbâlühûya ve Kâdısına

16/45

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Amid Monlâsı ve Diyarbekir Mütessellimine ve eyâleti mezbûrede vâki' olan Kâdılara hüküm ki;

Bundan akdem Kızılbaş-ı bed-ma'âşdan rûgerdan olub atebe-i âliyeme itaat iden (boş) tâ'ifesinden Köhneşar Gelanteri? Revadili ve Melik Mustafa Cemâ'ati Berberli Melik Şerîf aşireti Revdanlı Şerîf Mehmed ve Çobanlar aşiretinden Mustafa Beğin cemâ'ati ve Şahseven Kılıç Beğ aşireti ve Veli Beğin Sinan aşireti ve Bediüzzaman aşireti ve Dünbeli Milan Beğ cemâ'ati ve Şadilli Sinan Yedigâr aşiretleri ve Bayındır Beğin aşireti ve Danişmendlü Süleyman ve Yunus Yüzbaşı aşiretleri ve Bayrahlı ve sâ'ir dönek tâ'ifesinden halen sâkin oldukları yerlerden kaldurub Adana eyâletine tâbi' Kınık Viranı ve Ayas kazalarında ve sâ'ir ol semtlerde münâsib olan mahallerde kondurulub iskân ve ol semtleri ma'mur ve âbâdân itmek husûsunda fermân-ı âlîşânım sâdır olub bi'l-fi'il Adana eyâletine mutasarrıf olan emîrül-ümerâ Cafer dâme ikbâlühû mezbûrları sürüb eyâleti mezbûrede münâsib olan mahallerde yerleştirmek husûsu mûmâ-ileyh bi'l-fi'l mübâşir olunub tarafından varan âdemlerin yanına sen ki mütessellim mûmâ-ileyhsin sen dâhi âdemler koşub eyâlet-i mezbûra tâbi' olan evliye ve kuzzada ne mikdar dönek tâ'ifesi var ise evleriyle defter idüb ve cümlesin kaldurub Adana eyâletine gönderüb bir ferdi ol semtlerde alıkomamak bâbında fermânı âlîşânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mücebince amel idüb dâhi eyâlet-i mezbûreye tâbi' elviye ve kuzzada her ne mikdar dönek tâ'ifesi sâkin olmuş ise cümlesin oldukları yerlerden müşârün-ileyhin âdemleri marifetiyle defter itdürüb evleri ve barkları ve esbab u erzakları ve davarlarıyla kaldurub ve anun gibi esbâb u emvalleri yüklemeye kâdir olmayanlara da ahâli-i vilayetin a'yân ve eşrâfının imdad ve muavenetleri ile davar tedârük idüb ta'cîl ve alet-ta'cîl Adana eyâletine göndermeğe ziyâde ikdâm ve ihtimâm eyliyesin ve'l-hâsıl dönek tâ'ifesinden ol semtlerde bir ferd müsâmaha ve himaye olunub kalduğuna kat'a rızâ-yı hümayûnum yoktur şöyle ki tâ'ife-i mezbûrdan taht-ı hükümette ve kazanuzda bir ferd müsâmaha olub mevkî-i himaye göre hamil olunub her birunuz azl ve her biriniz mes'ûl ve mukâyyed ve siz ki eyâlet-i mezbûrede olan Kâdılarsız azl ile konulmayub beğayet mu'âteb olmanız mukarrerdir ana göre her birunuz basiret üzre olasız ve eyâleti mezbûreden ne mikdar dönek tâ'ifesi

kaldurulub Adana eyâletine irsâl olunur ise cümlesin defteri ile yazub serdâruma arz ve i'âm eyliyesin.

Bir sûreti Van beğlerbeğisi ve Van eyâletinde vâkı'olan ümerâya ve Kâdırlara
16/46

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Kıdvetü'l-emâcid vel-a'yân dergâh-ı mu'allâm (boş) olub emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Adana Beğlerbeğisi Cafer dâme ikbâlühûnün kethüdâlığı hıdmetinde olan (boş) zide mecdühûya hüküm ki;

Hâliyâ Kızılbaş-ı bed-ma'aşdan rûgerdan olub atebe-i âliyeme itâ'at iden dönek tâ'ifesi Kars vilayetinin ve Çıldır'ın ve ol semtlerde olan elviye ve kuza ve kurada sâkin oldukları yerlerden kaldurulub ve alâkaların kat' itdürulub Adana Eyâletinde Kınık viranı ve Ayas nâm mahallerde iskân ittürülmek mühim olub müşarün-ileyh Cafer dâme ikbâlühûya müstâkil ve müteâddid evâmir-i şerîfim verilüb ve sen eyâlet-i mezbure askeriyle mukaddemâ Kars'a ta'yîn olunub zikr olunan dönek tâ'ifesinin cümlesi kaldurulub doğru Erzurum'a gönderülüb ve andan Adana eyâletine gönderilmek lâzım-ı mühim olmağla eyâlet-i Adana'nın Alaybeğisi erbâb-ı tûmârı ile zikr olunan eyâletlerde olan bütün dönek tâ'ifesinin cümlesin evleri ve barkları ve esbab ve davarları ile kaldurub Erzurum tarafına doğru sürüb götürmek ve müşarün-ileyh Cafer dâme ikbâlühûya teslim eylemek bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi Adana eyâletinin zü'amâ ve erbâb-ı tûmârım ile kalkub zikr olunan eyâletlerde ve ğayrı ol câniblerde olan kasabât ve kurâda her ne kadar dönek tâ'ifesi var ise evleri ve barkları ve esbab ve davarları ile cümlesi hâliyâ sâkin oldukları yerlerden kaldurub ve tahmîle ve harekete iktidarı olmayanları a'yân ve eşrâf-ı vilâyet mu'âvenetleriyle ihrac idüb ve önüne konub cümlesin sürub doğru Erzurum'a ulaştırub müşarün-ileyh Cafer dâme ikbâlühûya teslim eyliyesin ve bi'l-cümle husûsu mezbûr mühimmât-ı umûrdandır zinhâr ve zinhâr ihmâl ve ğaflet itmeyüb fermânım olduğu üzre eyâlet-i mezbûrenin Alaybeğileri (boş) hâzır ve mevcud olub zü'amâ ve erbâb-ı tûmâr ile sürub Erzurum'a gönderüb teslim etmek ber vech-i ta'cîl edâ-i hıdmet itmeğe ihtimâm eyliyesin.

17/47

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Diyarbakir eyaletine mutasarrıf olan Kars serhadı muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Revan iktâsına tâbi' Palu ve Durayanlı nâm karyeler zimmîlerinden olup göçüb hâliyâ Kars'da sâkin olanlardan Zekerriya ve Koçeri Keseboy ve Saruhan zikr olunan Yalınlı nâmdan yigirmi hane Bolili nâm karyede on hane zımmi olup mezbûrlardan ğayrı sâ'ir ol cânibde sana gelüb sâkin olmuş zımmî var ise hâliyâ (boş) oldukları yerlerden kaldurulub düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tarafından irsâl olunan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim (boş) zîde mecdühû ile Erzurum'a göndermek bâbında bi'z-zât mukayyed olman emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu husûsda kendün mukayyed olup dâhi mezbûrin zimmîleri ve sâ'ir düşüb kalan zimmîleri her kanda iseler kaç hane olur ise cümlesin mu'accele kaldurub mübâşir-i mezbûr ile ber vech-i ta'cîl Erzurum'a gönderesün ki sâ'ir döneke ulusun reâyaya ta'yîn olunduğ üzre mezbûrlara dâhi bir mahal ve mesken ta'yîn olunub ferâğ-ı bal ile kâr u kesblerinde mezru'at ve hırsatlerinde olup teftiş idesin.

17/48

Bu dâhi

Trabzon Beğlerbeğisi ve Hemşin Kâdısına hüküm ki;

Hâlâ Gönye kal'asının ta'mîr ve termîmi mühimmât-ı umûrdan olmağla eyâleti mezbûrede vâki' kasabâd ve kurâdan ahâli-i vilayetin ve eşrâf-ı memleketin ittifâkı ile kifâyet mikdarı benna ve ırgad ihrac olunub kal'a-i mezbûrenin metânet ve istihkâm üzre ta'mîr ve termîmi ve divarın üç arşun tâhkım olunmak fermân olunub husûs-u mezbûra dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ocağından (boş) kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Haseki Mehmed zîde mecdühû mübâşir ta'yîn ve irsâl olmağın Hemşin Kâdısı ve ağa başı bu husûsu hümayûn makrunda fermânım olan benna ve ırgadları mekîde-i te'âllül ve ğadr itmeyüb fermânım olduğu üzre benna ve ırgadları ihrac ve mu'accele kal'ay-ı mezbûra ta'yîn ve irsâl eylemek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emr-i şerîfim mücebince amel idüb dâhi zikr olunan Hemşin kazasından dâhi eyâlet mezbûrede fermânım olduğu üzre lâzım gelen benna ve ırgadları mu'acellen ihrac idüb sen ki Kâdısın ihrac itdüğün bina ve

ırgadların sepetlerin ve kazma ve küreklerin ve sâ'iralad-ı lâzımelerin dâhi tedârük u ihzâr idüb ve gereği gibi kaldurub müşarün-ileyh Haseki Mehmed zîde mecdühû ile ma'an Gönne'ye gönderüb kal'anın bina u ta'mîri hıdmeti itmâm olunmasına değin üzerlerinden ayrulmayub fermân olduğu vechile itmâm-ı hıdmet idüb bu husûsu hümâyûndandır deyu bu yerlerden ve ğayriden bir ferde te'âllül ve ğâret ittürme yesin.

17/49

Bâ hazret-i Sahîb Efendi

Şam Mütessellimine hüküm ki;

Rumili yayasıyla bi'l-fi'l Trablusşam beğlerbeğisi olan emîrül-ümerâi'l-kirâm Mustafa Paşa dâme ikbâlühû ordu-yu hümâyûnuma tezkire ve ahâli-i vilayet mahzar gönderüb Şam-ı şerîf aklâmından (boş) mukata'asının mutasarrıfı olan Muzaffer ve oğlu Ali nâm şakî hâlâ Seyfoğlu Ali nâm şakî ile müttefik ve müttehid olub bila emr-i şerîf ve teveccühü vilayet bir iki bin mikdarı Dürzî eşkiyasıyla Trablusşam önlerine gelüb Seyfoğullarından Asaf nâm mültezim ile beynimizde 'adavet vardır deyü mezburı basub nice yüz âdemlerin bî ğayr-i hakkın katl itdüklerinden mâ'adâ ol bahâne ile eyaleti mezburenin umumen kurâ ve kazasın urub re'ayanın emval ve erzakların nehb u ğâret ve nicesinin nisâ ve etfalının bende ve küllî fitne fesad idenlerin ve mezburların tuğyan ve isyan üzre oldukların i'lâm eyledüğün ecilden Muzaffer oğlu Ali Trablusşam eyaletinde olub ve mezkûr Seyfoğlu yanında olmakla bî izni'llahi te'âlâ bi eyyi vechi kân sen ki mütessellim mûmâ-ileyhsin mezburlar eyalet-i mezkûre üzerinden kaldurub fitne ve fesatların men' u def' itmek bâbında fermân-ı âlişanım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve terâhi itmeyüb her ne tarîkle kâbil ise hüsn-ü tedbir ve tedârikle Trablusşam eyaleti üzerinden kaldurub kendü yerlerine gönderüb vilayet ve memalik-i vilayetin te'âddi ve tecâvüzlerinden hâlas ve reha eyliyesin ve mezburlara muhkem guşmal ile tenbîh eyliyesin ki a'mal-ı şeni'elerinden ferağat idüb kendi hallerinde olalar ve'l-hâsıl hâlâ re'âyâ ve berayaya müz'ıc ve belay oldukları cürm ve isyanları mu'aheze olunub bu def'a müsâmaha olmuştur bundan sonra ne adına fitne ve fesadları zuhûra gelür ise muhkem tedarüklerin görölüb bil-küllî kavim ve kabile ve aşiretleriyle vücûdları mahv olunur ol vechile kendülere te'kîd ve i'lâm eyliyesin ki sonradan bilmedik işitmedik demiyeler ve'l-hâsıl bu fitnenin def'i senin ihmâlinden ve def'i âdem-i mukayyedinden bilunur ana göre bî eyy-i vechin kân mezburin şakîlerin ol eyaletden ve etraf-ı erba'asından mazarratları hüsn-ü tedbir ile

def' eyliyesin ve iş bu emr-i hümayûnum vusûlünde husûs-u mezbura ne vechile mukayyed olduğun eşkıyâ-i mezburenin keyfiyet-i ahvâlinden ne haber olduğun hâkikati üzre yazub düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya arz eyliyesin ki gereği gibi tedarüğü görüle.

17/50

Bâ hatt-ı hazreti efendi

(Boş) Sancağına hüküm ki;

Ahışa muhâfazası ve kal'asının ta'mîri ve termîmine ziyâde asker ve âdem lâzım olmağla Karaman beğlerbeğisi ve emîrül-ümerâi'l-kirâm Arslan dâme ikbâlühû eyâletin ümerâ ve asâkiri ile Kars'dan kalkub Ahışa'ya varub vech ü münâsib görülen hıdmette bulunması husûsu için emr-i hümayûnum gönderilmek sen dâhi sancağının Alaybeği ve birden bine ve binden yüz bine varınca zeâmet ve tîmâra mutasarrıf olanlar ile ve kendü yarar âdemlerün ve kapun üzre cebelülerün ile kalkub mîr-i mîrân müşarün-ileyh ile ma'an üç konağı bir iderek yürüyub Ahışa'ya varub vech ü münâsib görülen hıdmetlerde say'-ı mâkdur itmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîl'il-kadrim üzre amel idüb dâhi liva-i mezbûr Alaybeğisi ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmârıyla ve kendü yarar âdemlerünle ma'kul üzre cebelülerinle mu'accele kalkub mîr-i mîrân müşarün-ileyh ile ma'an (boş) konağı bir iderek Ahışa'ya varub hıdmeti muhâfazada ve sâ'ir vech ü münâsib görölub ta'yîn olunduğun hıdmetlerde ikdâm ve ihtimâm eyliyesin.

Bu dâhi

Bir sûreti eyâlet-i mezbûrede vâki' olan beğlere birer hüküm yazılmıştır.

18/51

Yevmü'l-İsneyn, fî gurre-i R sene 46/3 Ağustos 1636

Bâ hatt-ı hazret-i sâhib-i devlet

Van Beğlerbeğisi Dilaver dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ ordu-yu hümayûndan Van kal'asına müstevfî cebehâne ve zahîre ihzâr olunub irsâl olunmak üzre olub lâkin ziyâde zahîre olub ve bu taraftan kifâyet mikdarı âdem gelmemekle yolda ve izde muhâfazası mühimatdan olmağla Van muhâfazasında olan ümerâdan ve yahud Van kulunun sağ ve sol kollarından altı yedi yüz mikdarı

mükemmel atlu asker hâzır u müheyyâ olub zahîre ve cebehâne develerin Erciş’de karşılayub ve önlerine düşüb emîn ü sâlim Van kal’asına ulaşırmaların emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan emrim üzre Van muhâfazasında olan ümerâdan ve yahud Van kal’asının sağ ve sol kolundan altı yedi yüz mikdarı mükemmel ve müsellaâ âdem ve asker tedârük edüb Erciş’e gönderesün ki mezbûr zahîre ve cebehânenin vusûlüne nâzır olub inşâ’a’llâhu te’âlâ zıkr olunan cebehânedekileri selâmetle Erciş’e vâsıl olduğunda bir ân dâhi fevt ettürmeyüb kaldurub ve cümlesin önüne düşüb gice ve gündüzde menâzilde ve merâhillde muhâfaza iderek ber vech-i ta’cîl emîn ü sâlim Van kal’asına îsâl ve idhal ideler velhâsıl bu bâbda bir vechile tekâsül ve ihmâl etmeyüb emr-i hümayûnum vâsıl olduğu sâ’atde husûs-u mezbûr için lâzım olan ümerâ ve askerden ve Van’ın sağ ve sol kolundan altı yedi yüz mikdarı yat u yaraları ile müretteb u mükemmel yarar ve güzide cenge ve harbe kâdir çerâhor yiğitler tedârük ve ihzâr idüb (boş) veya münâsib âdemi üzerlerine ta’yîn idüb Erciş’e gönderesün zıkr olunan cebehâne ve barud ve hazînenin varmasına münâzır olub hâzır bulunasın bu bâbda sû-i tedbir ile hareket ve ihmâl u gaflet itmekden beğayet ihzâr eyliyesin ana göre bâsiret üzre olub fermânım olan mikdar askeri müretteb ü mükemmel Erciş’e göndermeğe ihtimâm eyliyesin şöyle ki hazîne barud ve cebehâne Erciş’e vâsıl olduğunda tâ’ife-i mezbûre anda hâzır bulunmamağla mekîde ve tevakkuf iktizâ eyleye bu husûsda senün ihmâlinden bilünüb eşşedd-i hâkarete ve ıkâba mazhâr olman mukarrerdir.

18/52

Bu dâhi

Adilcevâz Sancağı Beği olan dâme izzühûya hüküm ki;

Hâliyâ ordu-yu hümayûndan Van’a gidecek hazîne ve cebehânenin emîn ü sâlim Van kal’asına ulaştırılması ehem-i mühimmâtdan olmağla liva-i mezbûrda birden bine ve binden yüz bine dirlik tasarruf idenler ve kalan neferin ve sâ’ir askeri tâ’ifesi ve yarar müsellaâ âdemlerin ile müretteb ü mükemmel hâzır ve amade olub ve cümlenüz me’mûr olunmak ve yat u yaralarıyla mükemmel Erciş’de bekleyüb zıkr olunan hazîne ve cebehânenin varmasına müterakkıb ve nâzır olub inşâ’a’llâhu te’âlâ Erciş’e vâsıl oldukda cümlenüz bir yerden önüne düşüb menâzil u merâhilde hıfz u hırsat iderek

Van'a ulaşdurub hıdmetde bulunmanız bâbında fermân-ı âlişanum sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mûcebince amel idûb dâhi emr-i şerîfim varduğu sâ'at bir ân tevâkkuf ve ârâm itmeyüb liva-i mezbûrede zeâmet ve tûmâra mutasarrıf olanları ve kal'a neferâtı ve sâ'irbirden bine ve binden yüzbine varınca dirlik tasarruf iden askeri tâ'ifesi ve yarar cümle âdemlerünüz bir yerde cem' idûb cem'ıyyet ve ittıfak ve silah verilmekle müretteb ü mükemmel Erciş'e varub haml-ı küllî ile müheyyâ ve hâzır ve ordu-yu hümâyûndan Van'a gidecek cebehâne ve barud ve hazînenin Erciş'e vâsıl olunmasına müterakkıb ve nâzır olub bî izni'llahi te'âlâ Erciş'e vâsıl olduğu üzre zıkr olunan hazîne ve cebehâne önüne düşüb kaldurub menâzil ve merâhillde muhâfaza iderek sur'at ve isti'cal ile Van'a ulaşdurub dikkat ve ihtimâm eyliyesin zıkr olunan hâzine ve cebehâne ordu-yu hümâyûnuma bağlanub ve yükleyüb yollanmışdır şöyle ki ihmâlin sebebi ile giç hareket olub hazîne ve cebehâne Erciş'e vardukda cümleünüz liva-i mezbûrin askeri ile Erciş'de hâzır bulunub te'hîr hıdmete sebep olasın tâ'ife-yi mezbûreye dirlik ve tûmâr ile defterde yoklayub ve mevcut olanlar evlerinde ve vilayetlerinde olmayub ve buldurulmayub hıdmet-i hümâyûnda noksanlık eyledükleri için eman ve zaman verilmeyüb eşedd-i siyaset ve hâkaret ile haklarından gelünub sâ'ire mûcebi ğayred olunur ve terahi bu husûsda ihmâl ve tekâsül üzre olunub ihmâlin zahir olduğundan ğayrı bir vechile özr-ü cevabın mesmû' ve makbûl olmayub ukubet-i âzama mazhâr olmağı mukarrer bilesin ana göre mukayyed ve agâh olub zinhâr ve zinhâr bu bâbda hâzır olub fermân-ı celîl'il-ıktidârıma müteallik vaz' ihtiyârına beğayet ihsân idûb devlet-i âliyeme hıdmet-i mezbûrede sarf eyliyesin.

Bu dâhi

Bir sûreti Adilcevaz'ın Kolağlarına ve liva-i mezbûr Alaybeğine

Bir sûreti Ahlat'ın Kolağası ve Erciş kolağası ve liva-i mezkûr Alaybeğine

Bir sûreti Bargiri Sancak Beği Bahaeddin dâme izzühûya sûret ile yazıla

18/53

Bâ hatt-ı hazret-i sâhib-i sa'adet

Adilcevâz Sancağına ve Adilcevâz'ın Kolağasına ve Alaybeğisine hüküm ki;

Bundan akdem hükmü hümâyûnum gönderilub ordu-yu hümâyûndan Van'a gidecek hâzine ve zahîre ve cebehânenin cümleünüz bir yerden önüne düşüb emîn ü sâlim Van'a ulaşdurub hıdmetde bulunmanız fermânı olmuşdu hâliyyâ ol zahîre Van'a

gitmeden kıra'at olunub Bayezid kal'asına nakl ve irsâl olunmak lâzım-ı mühim olmağla liva-i mezbûr askeri neferât ve yarar ve müsellah âdemlerünüz ile kalkub zıkr olunan zahîrenin önüne düşüb giceden ve gündüzden hıfz u hırsaset iderek Bayezid kal'asına ulaşıdurmanız bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi liva-i mezbûr askeri ve neferin ve yarar ve müsellah âdemlerünüz ile müretteb ü mükemmel zıkr olunan zahîreyi kaldurub ve cem'ıyyet ve ittifak ile önüne düşüb giceden ve gündüzden menâzil ve merâhillde muhkem hıfz u hırsaset iderek ve mahûf ve muhâtara olan mahalleri fer eyleyüb gözederek emîn ü sâlim Bayezid kal'asına idhal ve edâyı hıdmet eyledüğünüz kal'ay-ı mezbûre beği olan Abdi dâme izzühûden temessük alasuz ve bi'l-cümle zıkr olunan zahîrenin kal'ay-ı mezbûreye ber vech-i ta'cîl irsâli umûru lâzımedendir zinhâr ve zinhâr ğaflet ve ihmâl olunmayub bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre bu husûsda her biriniz ihtimâm idüb dâhi cümleünüz bir yerden mükemmel yat u yerağınız ile kalkub önüne düşüb ve muhâtara olan mahalleri fer olunub tahsis etdürerek kendün emîn ü sâlim ber vech-i ta'cîl ulaşıdırmağa ve menâzil ve merâhillde ğaflet ve ihmâl sebebi ile ıyâzen bi'llâhi te'âlâ zarar ve ziyan irüşdürmemeğe bezl-i makdûr eyleyesüz ve inşâ'a'llâhu te'âlâ hâzine-i mezbûreyi kal'aya irsâl ve mir mûmâ-ileyhe teslim eyledüğünüzde aldığınız temessûkı mu'accelen serdâr-ı ekreme gönderüb arz eyliyesin.

Bir sûreti dâhi

Bir sûreti Erciş Sancağına ve Ahlat kolağasına ve Erciş kal'ası ağalarına.

Bir sûreti Bargiri Sancağı Beği Bahaeddin dâme izzühûya.

18/54

Bâ hatt-ı hazreti sâhib-i sâ'adet

Erciş Kâdısına ve Mütesselimine hüküm ki;

Hâliyâ Tatvan'dan gelüb Erciş kal'asında der-anbar olan bin dört yüz kile buğday bir mikdar anbarda yatmış olmağla bundan sonra anbara tahmil olmamak ihtimaliyle tebdili lâzım gelmeğin ahâli-i vilayet-i reâyaya târh ve tevzî' idüb yerine bu senenin mahsûlünden dokuz yüz kilesini yine buğday ve bin dört yüz kileye varınca iktizâ iden beş yüz kile buğdayın bedeli arpa lâzım gelmeğin bir kile buğday bir buçuk kile arpa olmak üzre sekiz yüz kile arpa üç yüz zıkr olunan yedi yüz elli kile arpaya iki yüz elli kile dâhi vilayetten iştirâ idüb küllî bin kileye tekmîl ve husûs-u mezbûra

mübâşir ta'yîn olunan Hertâvi Bekir zîde mecdühûya teslim olunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi zikr olunan buğdayı ahâli-i vilayete tarh ve tevzî' idüb yerine bu senenin mahsûlünden dokuz yüz kilesi yeni buğday ve bin dört yüz kileye varınca iktizâ iden beş yüz kile buğdayın bedel-i arpaya ki bir kile buğday bir buçuk kile arpa olmak üzre yedi yüz elli kile arpaya iki yüz elli kile dâhi iştirâ idüb kâmil bin kileye tekmîl ve husûsu mezbûra mübâşir ta'yîn olunan mûmâ-ileyh Bekir zîde mecdühûya teslim idüb avk u te'hîrden ve fermân-ı şerîfime muhâlif tekâsül ve ihmâlden ziyâde ihtirâz eyliyesin.

19/55

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Van'dan Erciş'e cebehâne ve zahîre istikbâline ta'yîn olunan kolun baş u buğu olan (boş) zîde mecdühûya hüküm ki;

Hâliyâ ordu-yu hümâyûnumdan Van'a irsâl olunan cebehâne-i âmireyi ve zahîreyi istikbal için müretteb ü mükemmel gelüb Erciş'de oturub zikr olunan cebehânenin vusûlüne münâzır olmanız ve vâsıl olduğunda önüne düşub salimen îsâl eylemeniz fermânım olmuştur imdi zikr olunan cebehâne Van'a ve zahîre Bayezid kal'asına ulaştırılması fermânım olunub zikr olunan cebehâne ve zahîre Erciş'e vâsıl olduğunda cebehâne Erciş kal'asında nâzır ve hıfz etdürub sen dâhi sâ'ir Bayezid kal'asına zahîre îsâli hıdmetine me'mûr oldukların ile zahîre ve develerinin önüne düşub cümleünüz bir yerde menâzil ve merâhilde hıfz u hırâset itdürerek kemâl-i sür'at ve isti'cal ile Bayezid kal'asına emîn ü sâlim ulaştırub peşine düşub gelub fermânım olduğu üzre cebehâneyi Erciş'den kaldurub sâ'ir me'mûr olan ile önüne düşub Van'a ulaştırmanız bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi zikr olunan cebehâne Van'a ve zahîreyi Bayezid kal'asına ulaştırılması ehem-i umûrdan olmağla cebehâne ve zahîre Erciş'e vâsıl olduğundan cebehâneyi Erciş kal'asında te' ve hıfz itdürub sen dâhi sâ'ir Bayezid kal'asına zahîre îsâli hıdmetine me'mûr olanlar ile zahîre develerinin önüne düşub cümleünüz bir yerde menâzil u merâhilde hıfz u hırâset itdürerek kemâli sür'at ve isti'cal ile Bayezid kal'asına emîn ü sâlim ulaştırub peşine düşub gelüb fermânım olduğu üzre cebehâneyi Erciş'de

kaldurub me'mûr olan ile önüne düşub Van'a ulaşıdurmakda ziyâde ikdâm ve ihtimâm idüb avk u te'hîrden ve ihmâl ve müsâheleden ziyâde ihtirâz eyliyesin.

19/56

Bu dâhi

Adana Beğlerbeğisi Cafer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ Kızılbaş-ı bed-ma'aşdan rû-gerdân olub atebe-i âliyeme itâ'at iden dönük tâ'ifesi her kanda bulunur ise kaldurub cümlesin Adana eyâletinde vâki' Kınık nahiyesinde kondurulub iskân etdürülmesi fermânım olub evâmîr-i şerîfem gönderilmekle Ağca Koyunlu ve Ekrad tâ'ifesinden Hacılar Kürdi kışlaya gelmeleriyle mezbûrlar varub mahal-i mezbûrda tavattın etmek çiftlikleri ve çeltik harklarını ta'mîr ve ihya ve zirâ'at itmek murâd itdüklerinde Ağca Koyunlu ve Ekrad Hacılar ve ğayrılar mâni' ve mezâhim olunmayub cümlesi dergâh-ı mu'allâm (boş) kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Mahmud zîde kadruhû mübâşeretiyle Kınık nahiyesinde yerleşdürulub ve üç seneye değîn cümlesi tekâlif-i örfiye ve şakalardan muâf ve müsellemler olmak üzere nahiye-i mezbûre mezburlara yurd ta'yîn olunmağla haricden bir ferd dahl ve tecâvüz itmemek himâyet ve siyânet itdürülmek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emr-i celîli'l-kadrim üzere amel idüb dâhi mezbûr Mahmud mübâşeretiyle zikr olunan dönük tâ'ifesi cemâ'atleriyle Kınık nahiyesinde mahalli mezbûrda yerleşdürüb iskân itdürüb ve çiftlikler ve kadîmi çeltük harkların ihyâ ve zira'at itdürüb ve üç seneye değîn tekâlif-i örfiye ve şakadan mu'af ve müsellemler olmağla ol vechile mübâşir-i mûmâ-ileyh ve mîr-i mîrân ve sancakbeği âdemlerinden voyvoda ve subaşlılarından ve ğayriden bir ferde dahl ve tecâvüz etdürülmeyüb men' ve def' eyliyesin ve mahal-i mezbûrede kışlayı gelen Ağca unlu ve Ekrad hacılarına müdâhele itdürmeyüb itmek isterlerse men' eyliyesin ve'l-hâsıl tâ'ife-i mezbûrenin cümlesi nahiye-i mezbûrede kondurulub yerleşdirmek ol mahalli mamur ve âbâdân ve şen ettürülmek murâd-ı hümayûnum olmağla ol semte gönderilmişlerdir ana göre ihtimâm idüb fermânım olduğu mahale kondurulub şen ve âbâdân itmeğe sa'y eyliyesin âhardan mâni olmak isteyenleri def' idüb ol makûleleri ism ve resimleri ve istihâb ve dirlikleri ile yazub serdâr-ı zafer-şi'ârıma arz eyliyesin sonra haklarında emr-i şerîfim bu vechile sâdır olursa mücebiyle ameloluna.

19/57

Bu dâhi

Adana Beğlerbeğisi Cafer dâme ikbâlühûya ve Kâdisına hüküm ki;

Hâliyâ Kızılbaş-ı bed ma‘aşdan rû-gerdân olub atebe-i âliyeme itâ‘at ve inkıyâd iden dönük tâ‘ifesi memâlik-i mahrûsede bulundukları yerlerden kaldurulub cümlesi Adana eyâletine tâbi‘ Kınık nahiyesinde tevattın ve iskân itdürülmek fermânım olub mukaddemâ evâmir-i şerîfem gönderilmekle Göksu yaylasından Sis yaylaklarına ve andan Küre yaylağına varınca Bulğar yaylağı ile İçil’in Kesdel yaylağına değin ma‘an mezbûrlara yaylak ta‘yîn olunmağla mezbûrlar zikr olunan yaylaklarda yaylayub kadîmi yaylak sâhibi olmayanlar bu bâbda mâni‘ olmayub kimesnenin üzerlerine bağlı olmayan yaylaklarda murâd etdikleri yirlerde mezbûrlar dâhi oturub ve yaylayub bir ferd men‘ ve def‘ olunmayub ve rencide vü remide etdürülmemek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre zikr olunan Göksün yaylasından Sis yaylaklarına ve andan Gerin yaylağına varınca ve Bulğar yaylağı ile İçil’in Kesdel yaylağına değin mezbûrlara yaylak ta‘yîn olunmuşdur mezbûrlar zikr olunan yaylaklarda oturub ve yaylayub kadîmi yaylak sâhibi ve son tahrirde defterde üzerlerine kayd olmayan yaylaklarda murâd etdikleri yerlerde mezbûrlar dahl olunub yaylayub yine bu yaylakda yaylaya gelmişdür deyü ol makûleleri mîr-i mîrân ve sancakbeği âdemlerinden ve ğayriden bir ferd dahl ve tecâvüz ve bunları bir vechile rencide vü remide etdürülmeyüb itmek isteyenleri her kim olur ise olsun men‘ ve def‘ eyleyüb üç seneye değin mezbûrlar tekâlif-i örfiye ve şakkaları mu‘af olmağla mübâşir-i emval olanlara ve ğayrilere ol vechile kimesne taleb ve teklif etdurmeyesün itmek isteyenleri men‘ eyliyesin ve bi‘l-cümle nahiye-i mezbûreyi mamur ve âbâdân itmek murâd-ı hümayûnum olmağla tâ‘ife-i mezbûre ol semte gönderilmişdir ana göre ma‘lumun olub tâ‘ife-i mezbûrenin her biri hâmiyet ve siyânet idüb rızâ-yı hümayûnuma muhâlif bir ferdi rencide itdirmeyesin.

19/58

Bu dâhi

Maraş ve Adana Beğlerbeğilerine ve zikr olunan eyâletlerde olan Kâdılara hüküm ki;

Hâliyâ Kızılbaş-ı bed-ma‘aşdan rû-gerdân olub atebe-i âliyeme itâ‘at iden dönük tâ‘ifesinin cümlesi bulundukları yerlerden kaldurulub Adana eyâletine tâbi‘ Kınık

nahiyesi nâm mahalde mütevattın ve iskân etdürülmek fermânum olmağla mezbûrlar varub Kınık nahiyesinde ve yaylak ta'yîn olunan mahalde oturub ve yaylayub mezbûrları kırdâ rencide ü remide etdürülmeyüb mîr-i mîrân ve mirliva âdemleri önünde mezbûrlardır deyü Adana subaşları resm-i dûhan ve deştîbani nâmıyla ve ahâr bahâne ile dahl ve tecâvüz etmeyüb ve üzerlerine varmayub cümlesi dergâh-ı mu'allâm (boş) kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân (boş) zîde kadruhû mübâşeretile fermânum olan mahallerde iskân etdürülmek emr edüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre zıkr olunan dönük tâ'ifesi tevatın ve iskân itmeleri fermânum olan Kınık nahiyesi ve yaylaklarına siz ki mîr-i mîrân müşarün-ileyhsiz tarafınızdan perâkende nâmıyla ve resm-i deştîbani ve dûhan deyü âhar bahâne ile üzerlerine âdem varmayub ve göndermeyüb hılaf-ı şer'î ve kanuna muğayir emri hümâyûn mezbûrlara dahl ve rencide etdürülmeyüb men' ve def' idüb vâki' olan şer'î husûsları mübâşir-i mezbûr ma'rifetiyle şer ile gördürüb fermân-ı celîlî'l-kadrime muhâlif kimesneye te'allül ve gâret itdürmeyesin.

20/59

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Trabzon Beğlerbeğisine ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan Kâdıllara ve a'yânı vilayet ve eşrâf-ı memlekete hüküm ki;

Bundan akdem hükm-ü hümâyûnum gönderilub eyâlet-i mezbûreye tâbi' Gönve kal'ası Karadeniz mahûf u muhâta yerde vâki' olmağla Kazak bed-ahlak eşkıyâsından himâyet ve siyânet ve cevânib-i erba'asından hârebe müşrif olan mahalleri münâsib üzre ta'mîr ve termîm ve divarları (boş) dâhi on arşun yükseğe kaldurulub küllî mertebede istihkâm virulub ol semtler kemâfi-ye'l-kadîm ma'mur olmak iktizâ-yı murâd-ı hümâyûnum olmağla eyâlet-i mezbûrede birden bine ve binden yüz bine varınca dirliğe mutasarrıf olanlar askeri geçinenler ve sâ'ir ayan-ı memleket ve eşrâfı vilayet bir yire gelüb kal'ay-ı mezbûrenin ta'mîr ve termîmi ve divarların yüksetmeğe kifâyet idecek taş ve kirec ve benna ve ırgad tahmil idüb mukaddemâ bunların da tevzî' ve taksim eyleyüb mu'accelen ihrac ve mahal-i mezbûre irsâl idüb vakit var iken zıkr olunan Gönve kal'asında fermânım olduğı üzre bina ve ta'mîr olunmak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmağla husûsu mezbûr için dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ocağının emekdâr ve ihtiyârlarından kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Haseki Mehmed zîde mecdühû

ta'yîn ve irsâl olunmuş idi imdi vech-i meşrûh üzre mukaddemâ verilen hükm-ü hümâyûnum âlâ mâ kân mukarrerdir buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince amel idüb dâhi eyâlet-i mezbûrenin askeri yanında olub birden bine ve binden yüz bine varınca dirlik tasarruf iden zü'amâ ve erbâb-ı tûmâr ve sâ'ir tavaif-i asker ve a'yân-ı vilayed ve kahraman-ı memleket ile bir yerde cem' olub dâhi hüsn-ü ittifak ve i'timad üzre mûmâ-ileyh Haseki Mehmed zîde mecdühû mübâşeretile zikr olunan Gönve kal'asının ta'mîr ve termîmi için lâzım gelen benna ve ırgadı ve taş ve kirecin hâzırlanması husûsunda tedarük ve tahmil idüb vech ü münâsib gördüğü üzre mâbeynlerinde tevzî' ve taksim ve herkese lâzım gelen benna ve ırgadları mu'âccelen ihrâç ve irsâl ve taş ve kirec ihzâr eyleyüb müşârün-ileyh Haseki Mehmed zîde mecdühû ile Gönve'ye gönderüb kal'a-i mezbûrenin muhtac-ı meremmet olan mahallerini ta'mîr ve termîm ve eski divarlarını üç arşun mikdarı kad verilub kemâl-i istihdâmına bezl-i makdûr ve sa'y-ı mevîr eyliyesin ve bi'l-cümle kal'a-i mezbûrenin meremmet ve ihyâsı murâd-ı şerîfim olmağla (boş) yine dahl olunub ve ziyâde muhâfazada kul gönderilmeğın meremmet ve ta'mîri dâhi eyyam-ı şitâ hululünden mukâddem itmâma irüşdürölmesi husûsunda ihtimâm-ı hümâyûn kemâlindeyir ana göre her birünüz tembih ve agâh olub fermân olduğı vechile bu husûsda müttefîk olub dâhi kal'ay-ı mezbûrenin ta'mîri ve termîmine kifâyet idecek benna ve ırgadları imeci tarîkiyle eyâlet-i mezbûreden ihrac ve taş ve kirecin ihzâr idüb itmâm-ı hıdmete sa'y eyliyesin ve mübâşir mûmâ-ileyhin bu husûsda şükür-ü şikâyeti müsmir-i müteessirdir şöyle ki bir ferden te'allül ve gâret zâhir olduğı ve avk u ihmâl ile vakt fevt olub kal'anın ta'mîri hıdmeti te'hîre kalduğı mesmû'-u hümâyûnum ola bir vechile özür u cevabın makbûl olmayub fermân-ı şerîfime muhâlefet iden her kim olursa olsun gereğı gibi haklarından gelinmek mukarrerdir ve sen ki mîr-i mîrân müşârün-ileyhsin mukaddemâ gönderilen hükm-ü hümâyûnum mûcebince bu husûsda bezl-i makdûr eyleyüb kal'anın ta'mîrine lâzım gelen benna ve ırgadları ve taş ve kireci ve mühimmâtı sâ'ireden her ne lâzım ise ihzâr itdürüb avk u ihmâlden ihtiyât eyliyesin bu bâbda özür ve cevabın mesmû'-u hümâyûnum değildir ana göre bâsiret-ü intibâh üzre olasın ve sen ki Kâdısın emri sabık mûcebince taht-ı kazanızdan ihrac olunan benna ve ırgadların sepet ve kazma ve kürekleri ve sâ'ir alad-ı lâzımelerin dâhi ihrac idüb ve ma'an bi'z-zâtkendün kaldurub müşârün-ileyh Haseki Mehmed ile ma'an Gönve'ye gönderüb bina

vü ta'mîr hıdmeti tamam oluncaya değin üzerlerinden ayrulmayasuz ve her birinüzün hakkında müşarün-ileyh Haseki Mehmed'in şükr-ü şikâyeti müsmir-ü müteessirdir ana göre ma'lumunuz olub ma'mur ve ihyâ olması ve gereği gibi istihkâm verilmesi akzâ-yı murâd-ı hümayûnumdur ana göre ma'lumunuz olub eyâlet-i mezbûreden lâzım gelen benna ve ırgadları ta'cîl ale-ta'cîl ihrac idüb göndermeğe ihtimâm eylesesüz şöyle ki ihmâlin sebebi ile defter çıkarulub gönderilmeyüb te'hîr-i hıdmete bâis oluna eşedd-i ıkâb ve su'âle ve azla mazhâr olursuz husûs-u mezbûr askeri ve ğayriden mâni' olan var ise ism ve resimleri ve istihâbları ve dirlikleri ile yazub arz eyliyesin ki sonradan bu vechile fermân-ı şerîfim sâdır olursa mücebiyle ameloluna.

20/60

Bâ hazreti efendi

Adana ve Sis ve Tarsus ve İçil Kâdılarına hüküm ki;

Hâliyâ Kızılbaş-ı bed-ma'aşdan rû-gerdân olub atebe-i âliyeme itaat iden dönek tâ'ifesi bulundukları yerlerden kaldurulub cümlesi Adana eyâletinde vâki' Kınık nâm mahalde tevatin ve iskân etdürülmek fermânım olub emîrül-ümerâi'l-kirâm Adana Beglerbeğisi Cafer dâme ikbâlühû dergâh-ı mu'allâm subaşılarından kıdvetül-emâcid ve'l-a'yân Mahmud zîde kadruhû mübâşeretiyile zikr olunan mahalle varub sühulet ile birleşmek lâzım ve mühim olmağla inşâ'a'llâhu te'âlâ mezbûrlar zikr olunan mahale varub iskân ve tevattın etmek murâd etdüklerinden evleri ve davarları yazdırmak için taht-ı kazanızda vâki' kaziyan ve kurâlarda olan ahâli-i vilayet ve re'âyâ tâ'ifesi mütemekkin olduğu üzre öküzleri ve sâ'ir davarlarıyla i'aşe itdirilüb ağaç ve taş ve lâzım gelen keresteleri götürmeğe imdad ve muâvenet etdürülüb mîr-i mîrân müşarün-ileyh Cafer dâme ikbâlühû ve mûmâ-ileyh Mahmud zîde mecdühû mübâşeretiyile mahalli mezbûrede yerleşdürülüb ve cümlesi nahiye-i mezbûrede iskân etdürülmeğin emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb müşarün-ileyh mübâşeretiyile zikr olunan dönek tâ'ifesi eyâleti mezbûreye varub zikr olunan Kınık nahiyesinde fermân-ı şerîfim üzre yerleşmek için evlerin ve davarların yazdırmak lâzım geldükde zikr olunan sancaklarda vâki' ahâli-i vilayet ve re'âyâ tâ'ifesi öküzleri ve sâ'ir davarlarıyla mütemekkin olduğu mertebe imece tarîkiyle ağaç ve taş ve lâzım gelen keresteleri götürmeğe ikdâm ve muâvenet etdürülüb mezbûrları zikr olunan mahalde iskân etdürüb ve yerleşdüresin ama bu bahâne ile re'âyâ

ve berâyadan akçe alınmakdan bir ferdden emrime muhâlif zülm ve te'âddi ve tecâvüzden ihtirâz eyliyesin.

Bir sûreti Payas ve Garir Kâdılarına ve Payas monlâsına.

Bir sûreti Harek Kâdısına

20/61

Bu dâhi

Gönye Sancağı Beği İslam dâme izzühûya hüküm ki;

Bundan akdem hüküm-ü hümayûnum gönderilüb Gönye kal'ası Karadeniz yalısında ve mahûf ve muhâtara yerde vâki' olmağla Kazak-ı 'asak eşkıyâsından himâyet ve sıyânet ve cevânibi erba'asından harab olan yerleri metânet üzre ta'mîr ve divarların üç arşun yükseğe kaldurub istihkâm virulub üslub-u sabık üzre ma'mur olmak akzâ-yı murâd-ı şerîfim olmağla eyâlet-i Trabzon'dan ahâli-i vilayet ittifak ile benna ve ırgad ihrac itdurulub husûsu mezbûra yeniçeri ocağının emekdâr ve mâslahatkârlarından kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Haseki Mehmed zîde kadruhû ta'yîn ve irsâl olunmuşdur imdi ol emr-i şerîfim âlâ mâ kân bu bâbda sen dâhi hıdmet-i mezbûrede mukâyed ve ihtimâm eylemek fermânım olmuş idi imdi kal'a-imezbûreyi vech-i meşrûh üzre müşarün-ileyh ile hüsnü ittifak ve ittihad üzre ta'mîrine ihtimâm idüb -kablel-hululül şitâ itmâma irişdirub edâ-i hıdmet eylemek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi mûmâ-ileyh Haseki Mehmed mübâşeretiyle kal'a-i mezbûrenin ta'mîri ve termîmi ve gereği gibi istihkâmı husûsunda bezl-i makdûr ve sa'y-ı mevfûr idüb kış ve soğuk olmazdan mukaddem itmâm-ı hıdmete sa'y ve ikdâm eyliyesin ve bi'l-cümle kal'anın metânet ve istihkâmı akzâ-yı murâd-ı şerîfimidir tekâsül ve ihmâlden ihtiyât eyliyesin ve ihrac olunan benna ve ırgadı kazma ve kürekleri ile Kâdılar kendüleri götürüb ta'mîr ve termîm hıdmeti tamam olunca üzerlerine olub istihdâm etdürmeleri emrim olmuşdur emrim âdem-i inkiyad üzre olub varmıyanları ve hıdmet-i mezbûrede ihmâl idenleri kazaları ve isimleri ile arz idesün.

Bu dâhi

Bir sûreti Haseki Mehmed Ağa'ya sûreti ile yazılmıştır.

20/62

Ankara Sancağı Beğine hüküm ki;

Bî izni'llahi te'âlâ Kars kal'asının itmâmı hıdmeti vâsıl olub iş kalmadüğün ğayrı rûz-i kasıma dâhi zaman olmağla sancağın alaybeği ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmârı ve kendü yarar ve müsellah âdemlerünle mu'accelen kalkub bervech-i isti'câl iki konağı bir idüb Ahışa'ya varub Anadolu eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrem vezîr Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû vech ü münâsib gördüğü üzre ol havalinin muhâfazasında va ta'mîr ve termîmi hıdmetine dikkat ve ihtimâm eylemek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb dâhi sancağın Alaybeği ve birden bine ve binden yüz bine varınca ze'âmet ve tîmâra mutassarıf olanlar ile kalkub ber-vechi isti'câl iki konağı bir iderek Ahışa'ya varub müşarün-ileyh vezîrim vech ü münâsib gördüğü üzre ol havalinin muhâfazası ve ta'mîri ve termîmi hıdmetine bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsur eyliyesin ve bi'l-cümle mu'accele ve sür'at eylemek lâzım gelmişdir zinhâr ve zinhâr avk ve te'âllül ve ihmâl u tekâsül itmeyüb emr-i hümayûnum vusûl bulduğu gün ve sâ'at menâzil u merâhilde eğlenmeyüb sür'at ve isti'câl ile yürüyüb bir gün ve bir sâ'at mukaddem varub vâsıl olub iktizâ eyleyen hıdmetlerde bulunmağa sa'y u ikdâm ve dikkat ve ihtimâm idüb avk ve ihmâlden ihtiyât eyliyesin.

Bir sûreti Kayseriye Sancağı Beği (boş) dâme izzühûya

Bir sûreti Bolı Sancağı Beği (boş) dâme izzühûya

21/63

Yevmü'l-Ahad, fi 15 R sene 6/17 Ağustos 1636

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olub hâlâ Kars kal'ası muhâfazası ve ta'mîr ve binasına me'mûr olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham Anadolu eyâletine mutasarrıf olub Ahışa kal'ası muhâfazasına ve ta'mîr ve binasına me'mûr olan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun ordu-yu hümayûnuma kazaya defteri gönderüb Posthov'da olan topların Ardahan'a nakli husûsu mühimmâtdan olmağla bundan akdem Çıldır beğlerbeğisi Sefer Paşa (boş) ve (boş) mübâşir olan kapucubaşı Osman zîde mecdühûya emr-i şerîfim gönderilüb zikr olunan toplar Ardahan'a nakl ittirmek

fermânım olmuş idi lâkin eyâlet-i mezbûrede top çeken camus olmayub ve karasığırları dâhi sâ'ir emakin-i nakl ğayet küçük ve kusur olub bir vechile top çekmeğe kâbiliyeti olmamağla top çekmeğe münâsib kifâyet mikdarı kuvvetli camus gönderilmesi nakli mümkündür deyü arz eyledüğün ecilden Kars'da olan mîrî camuslar ile zikr olunan topları kal'a-imezbûreye nakl ettürmeğe ne vechile kâbiliyeti olur ise ol vechile mu'accele tedârüklerin görüb ve topları kaldurub kal'a-imezbûreye nakl etdürmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

(boş) üzre vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi Kars'da olan mîrî camuslar ile Posthov kal'asında olan topları mukaddemâ fermânım olduğu üzre bi eyyi vechi kân hüsn-ü tedârik ile kaldurub Ardahan kal'asına nakl etdürüb ve ne vechile itmâmı hıdmet olunduğun vezîr-i a'zam ve serdâr-ı zâfer şîarım edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya arz ve i'lâm eyliyesin zikr olunan topları Ardahan kal'asına nakl etdürülmesi ehem-i mühimatdandır bu bâbda bi'z-zât mukâyyed olub Kars'da olan camuslar ile kifâyet mikdarı âdemler nakl idüb topları emîn ü sâlim Ardahan kal'asına nakl etdürmekde ziyâde ikdâm ve ihtimâm eyliyesin.

21/64

Bu dâhi

Suşehri Sancağı Beği (boş) dâme izzühûya hüküm ki;

Düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem Ahışa muhâfazası ve kal'ası bina ve ta'mîrine me'mûr olan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ordu-yu hümâyûnuma kazaya defteri gönderub kal'a-i mezbûrenin muhâfazası husûsu mühimmât-ı umûrdan olmağla yigirmi nefer yarar ve müsellağ âdemlerin ile Ahışa kal'ası muhâfazasına gönderub ve sen emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Çıldır Beğlerbeğisi Sefer dâme ikbâlühû ile ma'an me'mûr olduğun hıdmetde olub müşarün-ileyh vech-i münâsib gördüğü üzre ol serhadlerin muhâfazası husûsu te'kîd ve ihtimâm eylemek bâbında emr-i şerîfim verilmek ricasına arz eylemek ve vech-i meşrûh üzre amel eylemek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre amel idüb dâhi yigirmi nefer yarar ve müsellağ ceng ve harbe kâdir âdemlerinle Ahışa muhâfazasına gönderüb sen dâhi ma'mur olduğun üzre yarar ve bahadır ve ceng ve harbe kâdir âdemlerinle mükemmel-ü müretteb müşarün-ileyhin yanına varub vech ü münâsib gördüğü üzre ol serhadlerin muhâfazası husûsunda bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr eyliyesin ve bi'l-cümle bu kış ol serhadlerin

mekr-u kayd-ı a'dâdan bî hıfz'âllahi te'âlâ muhâfaza olunub ıyâzen bi'llâhi ğaflet ve ihmâl ile bir zararı gezend irüşdürmemek husûsunda ziyâde ihtimâm-ı hümâyûnum vardır ana göre ma'lumûn olub yigirmi nefer âdemlerin ile Ahışa'ya gönderüb ve kendün mîr-i mîrân müşarûn-ileyh ile müretteb u mükemmel hâzır ve amade olub iktizâ eyleyen hıdmetde bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr eyeleyesin şöyle ki Ahışa'ya nakl olunanları tekmîl gönderdüb ve yahud yarar âdemlerinle mîr-i mîrân müşarûn-ileyhin yanına mükemmel varmaduğun haber alına öZRÜN makbûl olmayub sancağın verildikten ğayrı eşedd-i hakarete mazhâr olman mukarrerdir ana göre ma'lumun olub Ahışa'ya nakl olunan yigirmi nefer yarar mükemmel nakl eyledükleri üzre götürüb kendün dâhi yarar âdemlerinle mükemmel mîr-i mîrân müşarûn-ileyhin yanında hâzır ve iktizâ eyleyen hıdmetde mevcud olasin.

Bu dâhi

Bir sûreti Mahçil Sancağı Beği (boş) dâme izzühûya yigirmi neferden yigirmi neferdir.

Bir sûreti Acara-i Ulya Sancağı Beği (boş) dâme izzühûya on beş nefer evvelen şukka gönderüb ve kendüsü müşarûn-ileyh ile.

Bir sûreti Acara-i Süfla Sancağı Beği (boş) dâme izzühûya on beş nefer âdemin göndere deyü yazıla

Bir sûreti sâbıkâ Acara-i Süfla Beği olub hâlâ ber vech-i arpalık Mirho (Emir Hoy) Sancağına Mutasarrıf Ahmed dâme ikbâlühû ile neferi Ahışa'ya gönderüb kendün yüz nefer ile Sefer Paşa ile ma'an hıdmetde olasin deyü

Bir sûreti Cidal Beğzâde Mehmed Paşa'ya yüz âdemiyle subaşı ile deyü yazıla.

Bir sûreti Nıfs-ı Livane Beği Hüsrev Beğ yarar âdemlerinle yazıla.

Bir sûreti (...) Sancağı Beği Yusuf Beğ'e şurut ile ve bazı minvâl ile yazıla.

21/65

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Sâbıkâ (boş) Gönye Sancağı Beği olan Ahmed dâme izzühûya hüküm ki;

Düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Anadolu eyalaetine mutasarrıf olub hâliyâ Ahışa kal'ası bina ve ta'mîrine ta'yîn olunub vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ordu-yu hümâyûna kazaya defteri gönderüb Ahışa'ya bin nefer kul tekmîl ve mevcud olmak Arğur kal'asının üç yüz otuz üç nefer gönüllüleri dâhi yanında mevcud olub sana bir sancak verilmek üzre elli nefer yarar âdemlerin ile

sen dâhi kal‘a-imezbûrede kalub ve cümleye baş u buğ olub kal‘a-imezbûre muhâfazası ta‘mîr etdürmek bildürüb emr-i şerîfim bâbında inâyet ricasına arz ve i‘lâm eylemeğin dine yarar şecâat şîâr ve hıdmeti mezbûre uhdesinden gelmeğe kâdir olub her vechile ihsân ve ikrâma layık-ı sezâ-vâr olduğun ecilden hâlâ hakkında mezîd-i inâyeti pâdişâhânem zuhûra getürölüb iş bu senenin sitte ve erba‘in ve elf rebi‘ül-âhirinin onuncu günün şartı mezbûr ve vech-i meşrûh üzre İspir Sancağın sana inâyet idüb i‘lâm için (boş) tâyin olunmuşdur buyurdum ki;

Bir ân tevâkkuf ve ârâm itmeyüb şart-ı mezbur ile zikr olunan İspir sancağına mutasarrıf olub ceng ve harbe kâdir ve yarar ve bahadur elli nefer âdemlerünle kalkub kal‘a-imezbûreye vâsıl olub ve bi‘l-cümle neferât-ı mezbûreyi yanuna getürüb cümlesine baş u buğ olub bî izni’llahi te‘âlâ kal‘a-i mezbûrenin hıfz u hırsesi ve a‘dâyı din u devletin def‘ i ve mazarratlarında zâtında olan ğayret ve hamiyet muktezâsınca bezl-i makdur ve merdâne hareket eyliyesin ve mu‘accelen âdemin gönderub meramın icrâsıyla mukayyed olasın.

21/66

Bu dâhi

Livane Sancağı Beği Ferhad Paşa oğlu Meriki dâme izzühûya hüküm ki;

Düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem Anatolî eyâletine mutaarrıf ve Ahışa kal‘ası bina ve ta‘mîrine me‘mûr olan vezîr Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû ordu-yu hümâyûnuma kazaya defteri gönderüb senin için elli nefer yarar ve müsellağ âdemlerünle Ahışa kal‘ası muhâfazasına gönderub ve kendün dâhi tevzî‘i mükemmel âdemlerünle emîrül-ümerâi‘l-kirâm Şirvan yayasıyla Çıldır beğlerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühü ile me‘mûr olduğun mahalde hıdmetde olman bâbında emr-i şerîfim verilmek ricasını i‘lâm eylemeğin vech-i meşrûh üzre ordu-yu hümâyûnda hıdmet eylemek emrim olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi elli nefer yarar tüfenk-endâz âdemlerinle Ahışa kal‘ası muhafazasına gönderüb ve beş yüz nefer mükemmel ve müsellağ âdemlerünle müşarün-ileyh Sefer dâme ikbâlühü ile me‘mûr olduğun mahalde ma‘an mevcud olub vech ü münâsib gördüğü üzre ol serhadlerün muhâfazası umûrunda bezl-i makdûr ve sa‘y-i mevîf eyliyesin.

21/67

Bu dâhi

Anatoli eyâletine mutasarrıf olub hâlâ Ahışa muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Ordu-yı hümayûnuma kazaya defteri gönderüb Ahışa kal'asında olan barud ve kurşunun defterin yeniçerileri zâbiti Ömer tarafından mukaddemâ defter ve arz olunub Arğur ve Hartus ve Ahılkelek ve Altun kal'ası ve Posthov ve Çıldır kal'alarında barud ve kurşun ve demür ve fitil eşedd-i ihtimâm idüb ve Ahışa kal'asında dâhi fitil ve demür olmayub ve kurşun dâhi ol vacihle kal'a-imezbûreye mühimmât-ı lâzım ve tedarük olmak için arz ve i'lâm idesin imdi mukaddemâ düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Lokman Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû avdet itdükde barut ve kurşundan ve fitil ve ğayriden ne konmuş ise Kızılbaş-ı bed-ma'aşdan ne kalmış ise yokladub aded-i veznini defter ve imzalatub defter olunub ordu-yu hümayûnuma arz olunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre Ahışa kal'asında ve zıkr olunan kal'alarda müşarün-ileyh Lokman Paşa avded itdükde barud ve kurşunun ve fitil ve ğayri mühimatdan ne konmuş ise ve Kızılbaşdan ne kalmış ise cümlesin yokladub va aded u veznini ve defter idüb imzalatub ber vech-i ta'cîl vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya gönderüb arz eyliyesin ki lâzım olan mühimmâtı tedârük ve irsâl ve kal'a-i mezbûreye îsâl eyliyesin.

22/68

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Anatoli eyâletine mutasarrıf olub hâlâ Ahışa muhâfazası ta'mîr ve binasına me'mûr olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Hâlâ ordu-yı hümayûna kazaya defteri gönderüb fermân-ı şerîfim üzre cümle Ardahan kuvvetlerin yokladığında altı yüz kâmil nefer mevcut bulunub ekseri için altmış neferden taşrada ceng ve harbe ve ada ve tuvânâ iktidarlari olmayub müceddid kal'ada burç-u barud cenge kâdir olmağla altı yüz nefer ile mevcut bulunub ve müceddeden yazılmak dört yüz neferin dâhi iki yüz neferi kadîmi Oltı kal'ası kuvvetleri iken ihrac olunanlardan iki yüz neferi dâhi silah-ı kâmil ve ada ve tuvânâ kâdir olanlardan tahrir olub da cümlesi bin nefer tekmîl olunmak için mukaddemâ bu bâbda sâdır olan emrim üzre hıdmet-i mezbûreye mübâşeret etmek için emr-i şerîfim verilmek

bâbında arz eyledüğün ecilden minvâl-i merkum üzre bulunduğun altı yüz nefer Ardahan kolunun defteri düstur'ül-âmel olub ve bin nefere temessük olunmağın dört yüz neferin dâhi tahriri senin reyine tefviz olunub Oltı'nın kadîmi kuvvetleri mi olur ahârdan ceng ve harbe kâdir ve silah-ı kâmil ve ada ve tûvâna yakın dirliğe müstehak olan yarar yeniçeriler mi olur cümle yay çeken Çıldır kolu yanında olanlar ve her birine temlik ettürüp ve silahlarını kullandurub yarar ve müsella olanlardan iki yüz nefer-i azeb ve iki yüz neferi hisarları olmak üzre müceddeden dört yüz nefer dâhi kul yazub cümle Ardahan kolunu bin kırk tekmîl etmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı âlişânım mûcebince amel idüb dâhi zikr olunan dört yüz kolun her kanda tahriri münâsib ve makbûl ise cümlesin re'y-i münâsib gördüğün üzre getürdükde ve her birisi ferden ferden önünden geçüp ve cümlesin kifâyet etdürüb ve silah kullandurub tüfenk-endâz ve silah kullanan yarar yiğitlerden iki yüz azeb yazub hisarları olmak üzre yarar ve bahadur ve ceng ve harbe kâdir müsella dört yüz nefer dâhi tahrir ve kal'a-imezbûrede neferât-ı kâmil bin yarar kul olmak üzre tekmîl eyliyesin ama bu bâbda ziyâde ihtimâm eyliyesin ki neferad yerlerine na müstehâk ve muhtelif hıdmete ve ceng ve harbe kâdir olmayanlar ve kıt'a-ı hıyânet olanlar yazılmaya.

22/69

Bu dâhi

Hartus Sancağı Beği Hüsrev dâme izzühûya hüküm ki;

Düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'lâlem Ahışa kal'ası muhâfazasına ve ta'mîr ve binasına me'mûr olan vezîr Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ordu-yu hümâyûna kazaya defteri gönderüb senün için yarar ve serhad-ı mansûrenin emekdârlarıdır deyü zikr olunan liva-i mezbûrdan şimdi (boş)sana(boş)sancak verilmek üzre elli nefer atlı ve tüfenklü yarar âdemlerin ile Hartus kal'ası muhâfazasına ta'yîn olunmak bâbında inâyet-i ihsânı arz itmekde sen hâdi-zatında yarar ve secâ'at şîâr ve hıdmet-i mezbûre uhdesinden gereği kadar olub her vechile ihsân ve ikrâm olub ve şerefvâr olduğun ecilden hakkında mezîd-i inâyet-i aliyye-i şâhânem zuhûra getürüb iş bu sene-i sitte ve erbâ'in ve elf rebî'ül-âhirin onuncu gününden eyâlet yayası tarîkiyle (boş) sancağı sana inâyet olunub i'lâm için (boş) ta'yîn olunmuştur buyurdum ki;

Hükm-ü şerîfim vusûl buldukda bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve terahi etmeyüb liva-i mezbûre (boş) eyâlet yayası ve şurut-u mezkûre ile (boş) sancağına ber vech-i arpalık mutasarrıf olub tafsîl etdükde leyl u nehâr kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırsesinde mucîd-i sâ'y olub âdemin gönderüb bi ânda ihrac idesün.

22/70

Bu dâhi

Oltı Alaybeği (boş) zîde kadruhûya hüküm ki;

Hâlâ Hartus kal'asının muhâfazası mühimmât-ı umûrdan olmağla liva-i mezbûrede zeâmet ve tîmâra mutasarrıf olanlar ve kendü yarar ve müsellağ âdemlerünle müretteb ü mükemmel kalkub emîr-ü'l-ümerâi'l-kirâm sâbıkâ (boş) beğlerbeğisi olub hâlâ ber vech-i arpalık (boş) sancağına mutasarrıf olan ve Hartus muhâfazasına ta'yîn olunan Hüsrev dâme ikbâlühûnün yanuna varub vech ü münâsib gördüğü üzre kal'a-i mezbûrenin leyl u nehâr muhâfazası hıdmetinde dikkat ve ihtimâm eyleman mühimmât-ı umûrdan olduğun ve düstûr-ı mükerrrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem Anadolu eyâletine mutasarrıf olub Ahîsha kal'asının muhâfazasına ve ta'mîri ve binasına ta'yîn olunan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû kazaya defteri ile i'lâm eylemeğe vech-i meşrûh üzre hıdmet-i muhâfazada olmak emrim olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi liva-i mezbûrda zeâmet ve tîmâra mutasarrıf olanlar ve kendü yarar ve müsellağ âdemlerünle müretteb ü mükemmel kalkub müşârün-ileyh Hüsrev dâme ikbâlühûnün yanuna varub ve ma'an Hartus kal'ası muhâfazasında olub vech ü münâsib gördüğü üzre kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırsesinde ve amma lâkin himâyet ve siyânetlerinde mecd-i sa'y olub kal'a-i mezbûrenin muhâfazası bâbında ve bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ı a'dâda dakika fevt eylemeyesin.

22/71

Bu dâhi

Kars muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Hâliyâ bî izni'llahi te'âlâ Kars kal'asının itmâmı müesser ve nâsib olub iş kalmadığından ğayrı rûz-i kasıma dâhi zaman olmağla Kars kal'asında olan Anadolu sancaklarından Ankara ve Kangırı ve Bolı sancakları beyliğinde alaybeğilerinden ve umûmen sancaklarda olan birden bine ve binde yüz bine varınca dirlik tasarruf idenleri

kaldurub üzerlerine âdemin koşub Ahışa kal'ası ve ol havalinin muhâfazası ve kal'a-i mezbûrenin dâhi ta'mîri hıdmetinde bulunmak için ber vech-i isti'câl iki konağı bir itmek üzre düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem Anadolu eyâletine mutasarrıf olub Ahışa kal'ası muhâfazasında olan vezîr Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnün yanına göndermek bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince Anadolu eyâleti sancaklarından Kars'a ta'yîn olunan Ankara ve Kangırı ve Bolı sancakları beğleri ve liva-i mezbûrde olan birden bine ve binden yüz bine varınca zeâmet ve tîmâra mutasarruf olanları alaybeğleri ile ma'an kaldurub ve üzerlerine âdemin koşub ber vech-i isti'câl iki konağı bir itmek üzre müşarûn-ileyh vezîrimin yanuna götüresin ki vech ü münâsib gördüğü üzre Ahışa kal'asının ta'mîri itmâmında ve ol havalinin muhâfazası hıdmetinde bezl-i makdûr eyleyeler ve bi'l-cümle zikr olunan sancakları ve alaybeğleri ve askerleri ile mu'accelen Ahışa'ya varub iktizâ eyleyen hıdmetde bulunmaları iktizâ eylemiştir emri hümayûnum vusûl bulduğu gün cümlesin kaldurub me'mûr oldukları mahale gönderüb menâzil u merâhilde eğlendürmeyüb ve isti'câl üzre ulaştırmağa ihtimâm eyliyesin.

22/71

Bu dâhi

Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olub hâliyâ Kars muhâfazasında ve kal'asının tamîrine ta'yîn olunan Vezîr Mehmed Paşaya hüküm ki;

Hâliyâ Kars kal'asına zahîre olmak için ordu-yu hümayûndan gönderilecek (boş) yükleyüb yollanmak üzre olub ve kal'a-i mezbûrenin bî izni'llahi te'âlâ ta'mir ve termîmi itmâma irüşüb ve Magazberd kal'asının dâhi muhâfazası için ziyâde âdem lâzım olduğu i'lâm olunmağın zikr olunan zahîre varub vâsıl oluncaya değin sen Keçvan kal'asında olan neferâtı ve ğayrı ihtiyad olanları ehl ü 'iyalleri ve evleri ve barkları ile kaldurub Magazberd kal'asına götürüb ve yerleşdürüb ol semte kemâl-i istihkâm verilmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre zikr olunan zahîre Kars kal'asına varub vâsıl oluncaya değin sen Keçvan kal'asında olan neferât ve ğayrı ihtiyad olanları ehl ü 'iyalleri ve evleri ve barkları ile kaldurub Magazberd kal'asına götürüb ve cümlesin yerleşdürüb fermân-ı şerîfim üzre ol semtlere kemâl-i istihkâm viresün

Magazberd kal'asının muhâfazası mühimmât-ı umûrdandır bu bâbda bi'z-zat mukayyed olub kal'a-i mezbûrenin neferâtı ve ihtiyad olanları ehlü 'iyalleri ve evleri ve barkları ile kaldurub Magazberd kal'asına getürüb ve cümlesin yerleşdürüb ol cânibe gereği gibi istihkâm verilmekte envâ'-ı mesa'î-i cemîleni vücûda getürmeğe ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle ol serhadlerin istihkâmı husûsu senin uhdene havale olunmuşdur ana göre maktûrun sarf idüb gerek Kars kal'asının ta'mîri ve termîminin kusurlarında itmâm ve tekâmîl gerek Magazberd kal'asının kul ve neferâtı cümle evleri ve barkları ile içinde iskân itdürüb istihkâm verilmeğe sa'y-ı cemîl eyliyesin vücûda gelen hıdmetlerin meşkûr olub hüsn-ü teveccüh-ü hümâyûnum a mazhâr olman mukarrer dir.

22/72

Bu dâhi

Erzurum Beğlerbeğisine hüküm ki;

Posthov kal'asında olan üç pare balyemez topların ber vech-i isti'câl Erzurum kal'asına getürülmesi umûr-u mühimatdan olmağla hâliyâ Kars'da olan mîrî camuslar Posthov'ya gönderilüb zikr olunan topları kaldırmak husûsuna vali-i Diyarbekir düstûr-ı mükerrerem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya sipariş olunub hıdmet-i mezbûresine ta'yîn idüb eyâletin askeri ile götürmek fermân-ı şerîfim sâdır olmuşdur imdi vezîr müşarûn-ileyh hıdmet-i mezbûreye ta'yîn eyledüğün eyâletin askeri ile camusları kaldurub ber vech-i ta'cîl Posthov kal'asına varub zikr olunan üç pare topu Posthov'dan kaldurub eyâletin askeriyle önüne düşüb menâzil u merâhilde hıfz u hırsaset iderek Erzurum'a götürmek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi hıdmet-i mezbûre için ta'yîn olunduğunda Kars'da olan camusları alub dâhi süratle Posthov'ya varub zikr olunan üç pare topu kaldurub yollarda muhâfaza iderek emîn ü sâlim Erzurum'a getürmeğe ihtimâm eyliyesin husûs-u mezbûr umûr-u mühimmeden olmağla nev'-i tekâsül ve ihmâlden ihtiyât idesin anun gibi zikr olunan topları Kars kal'asına konulmak lâzım olduğu münâsib görülürse Kars'a getürülüb kal'aya dahl eyliyesin ve bi'l-cümle böylesini müşarûn-ileyh vezîrim ile müzâkere idüb her ne vechile makul görülür ise anunla amel idüb itmâm-ı hıdmete sa'y u himmet eyliyesin.

23/74

(.....) mûcebince yazıla (silinmiş)

Kütahya ve İzmir ve Mağnisa ve Konya ve Side Monlâlarına ve Ankara ve Karahisar-ı Sâhib ve Aydın ve Saruhan ve Tekke ve Menteşe ve Hamid-i Süfla Sancaklarında ve Karaman ve Sivas eyâletlerinde ve yol üzerinde vâki' olan Kâdılara hüküm ki;

Bundan akdem Van kal'ası imdadı için dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ağası cümle yeniçeriler tâ'ifesiyle me'mûr eyledükde etrâf ve eknâfa evâmîr-î şerîfem gönderilüb cümle asker halkı gelüb irüşmek fermânım olub ve cümleden ehemî tüfenk-endâz yeniçeri varmak lâzım iken gelüb irüşüb ve asitâne-i sa'âdet'üme yeniçerilerim ağası (okunmuyor) dan ğayrı Anadolu içinde olanlardan bir ferd kalmayub ve anda olan Erzurum sülâhası dernekde dâhi mevcut ve bulunmayub imtûsâl emr itdükleri mesmû'-u hümayûnum olmuştur Van kal'ası bu kış muhâfaza itmek için yeniçeri kethüdâsı kırk oda ile ve Ahîsha ağası ve Deveci Ömer Ağa on oda ile ve Deveci Ali Ağa sekiz oda ile mütevekkilen al-a'llah ta'yîn ve irsâl olunmuştur kal'ay-ı mezbûre intihâ-i serhadde vâki' olmağla ta'yîn olunan odaların yoldaşları kâmilten mevcudları lâzım olmağla fermân-ı şerîfim olduğu üzre cümlesi odalarına gelüb mevcut olunmak için dâimâ yoklayub mevcut olmayanların zâbitlerinden tezkireleri alınub ba'de her biri memâlik-i mahrûsede yoklayub terk-i hıdmet etdüklerin için isim ve resimleriyle rikâb-ı hümayûnuma arz olunmak ve sâkin oldukları yerleri ile tezkireleri verilüb ve cevapları makbûl olmayub haklarından gelmek bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olunmuştur husûsu mezbûra muhkem tenbîh ve her biri vâkıf ve âgâh itmek için ocak ağalarından kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Haseki Hüseyin zîde mecdühû ta'yîn ve irsâl olduğun taht-ı kazanızda sâkin olan cümle yeniçeri tâ'ifesin 'ameten serdârlarıyla ve müşarün-ileyhin mübâşeretile meclis-i şer'î şerîfe ihzâr idüb hükm-ü hümayûnuma ve ağaları tarafından verilen mektub önlerinde sure-i a'la ile kıra'ad itdürüb her birünüz mesmû'ları olunduktan sonra serdârları önlerine düşüb gelüb irüşmek ve yeniçerilerin ağasına Erzurum kışlak ta'yîn olunmağla cümle yeniçerileri bu kış gelüb me'mûr oldukları kışlağına girüb kışdır deyü ğurur ve bahâne etmeyüb ve cümle ocak halkı serhadlerde hıdmet iden sâ'irleri heva u heveslerinde olduklarına rızâ-yı şerîfim yokdur imdi her biri me'mûr oldukları odalarından ve ağaları müşarün-ileyh ile me'mûr olanlar Erzurum muhâfazasında olub can ve başlarına hâlâs ideler ve furuncu ve oturak olanlar

dâhi varub odalarında mevcut bulunmak ve bu zamanı sâ'irzamana kıyas etmeyüb ihmâl ve ğafletden ihtirâz idüb bir gün mukaddem gelüb irüşmek ve hıdmetlerde bulunub ve şöyleki tembihe amelitmeyüb giru hevâ ve heveslerinde olurlar ise özürleri makbûl olmayub haklarından gelünüb emlak ve erzakları ve yurdları mîrî içün hıfz olunmak bâbında sâdır olan fermânı şerîfden her biri vâkîf ve agâh olub ana göre bir ân eğlenmeyüb cümlesi serdârları ile me'mûr oldukları yirlerde hâzır ve mevcut olub din-u mübin ve çihâr-yâr-i güzîn yolunda ve benim uğur-u hümayûnum hıdmetinde bulunalar ve siz ki yençerileri serdârlarısız yençerilerinin sefere gelmedükleri sizin mesâmih ve ihmâlünüzden bilinur herbirinüz serdârlıklarında olan yençerilerin ism ve resimleri ve bölükleri ma'lumunuz olub cümlesin defter idüb bir sûreti mûmâ-ileyh Haseki Hasan zîde mecdühûya virüb ve bir sûretini size itâ'at emr iden yoldaşlar ile ve sefere yaranan kuloğulları ile ma'an alub gelüb irüşüb şöyle ki tenbîh-i hümayûnumdan sonra varanların bir serdâr bir yençeri ve bir kurucu ve bir oturak ve yahud serdâr kaîmakamın yanında bir âdem bulunur ise ve yahıları bulunanlarının yerleri yurdları ve emlak ve erzakaları mîrî içün girift olunub vilayet hâkimleri kendülerinin haklarından gelünürler ana göre her biri vâkîf ve agâh eyleysüz bilmedük işütmedük demiyeler ve sen ki hıdmet-i mezbûreye ta'yîn olunan mûmâ-ileyh Haseki Hasan'sın serdârları ile önüne gelen yençerileri ism ve resimleri ve bölükleriyle defter eyliyesin ve bu bâbda sana verilen istiklal ne ise ana göre amel idüb bir ferdi himâyet ve zâiyat itmeyesün ve ba'de-li'llahi yerden bulduğun yençeriye eman ve zaman vormeyüb hakkından gelesin şöyle ki fermân-ı şerîfime muhâlif bir ferdi himâyet eyledüğün i'lâm oluna senün dâhî bir mertebe hakkından gelünür ki sâ'irocak halkına mucib-i ibret olursuz ana göre agâh olasın topçı ve cebeci yanında bir ferdi yerlerinden ve yurdlarından alıkomayub ve yençeriler ile ma'an ordu-yu hümayûnuma gönderesin deyü iftihârü'l- ümerâi'l- ekâbir müstecmi'-i cem' olunmak ihtiyacı bi'l-fi'il yençerilerim ağası olan Şahin Ağa dâme ulüvvühû tarafından mirliva mufasal ve meşrûh mektub verilmeğin mûcebince amelolunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda müşarün-ileyh tarafından virilen mühürlü mektub mûcebince amel idüb tâ'ife-i mezbûre-i fermân-ı şerîfim olduğu üzre mûmâ-ileyh Haseki Hasan mübâşeretıyla mu'accelen ihrac ve cümle serdârları ile ordu-yu hümayûnuma irsâl idüb serdâr ve yençeri yanunda taht-ı kazanuzda bir ferdi alıkomayasın ve'l-hâsıl iş bu kış cümle yençeri kullarım ta'yîn olundukları mahalde

kışlayub iktizâ eyleyen hıdmetde bulunmaları iktizâ-yı murâd-ı hümâyûnumdur ana göre ihtimâm idüb taht-ı kazanuzda olan cümle yeniçeri tâ'ifesin ve kuloğulların serdârları ile mu'accelen ihrac idüb mûmâ-ileyh Haseki Hasan mübâşeretiyle ber vech-i ta'cîl ordu-yu hümâyûnuma gönderesin bir ferd müsâmağa ve himaye ile kalduğuna rızâ-yı şerîfim yokdur bundan sonra etraf ve eknâfa âdemün gönderülüb yoklayub şöyle ki mübâşir mûmâ-ileyh her birinüzün kasabasına varub tenbîh eyledükden sonra serdâr kâimmakâm-ı serdâr yanında ve yeniçeri ve oturak ve korucu yanında ve kuloğlu beğleri ve cebeci ve topçu tarzında bir ferd buluna aman ve zaman verilmeyüb haklarından gelündüğünden mâ'adâ siz ki mûmâ-ileyh ile zikr olunan kazalara mutasarrıf olanlarsız fermân-ı şerîfim icrasında ihmâl eyledüğün için mes'ûl ve mu'âteb olman mukarrerdir ve siz ki kâdısız ve sâ'irsiz eşeddi hâkaretle ma'zul ve nefy-i beled olmanuzu mutlak bilesiz ve'l-hâsıl bu bâbda ihtimâm-ı hümâyûnum kemâlinde olmağla mûmâ-ileyh Haseki Hasan gönderilmişdir tekâsül ve ihmâlden beğayet ictinâb eyleyesiz ve asla özür ü cevabın mesmû' ve makbûl olmak ihtimal değildir.

Bu dâhi

Bir sûreti Amid ve Kilis ve Maraş Monlâlarına Süleymâniye ve Diyarbekir ve Rakka ve Haleb ve Adana ve Maraş ve Rum eyâletlerinde ve yol üzerlerinde vâki' olan Kâdırlara.

Bu dâhi

Bir sûreti (...) Monlâsına ve Trabzon ve Samsun ve Kastamonu ve Bolı ve Küre ve (boş) ve (boş)ve (boş) ve (boş) Sancaklarında ve bi'l-cümle Araklu'ya varunca ve Karadeniz yalılarında vâki' olan Kâdırlara.

23/75

Fi el-yevmü'l-İsneyn, fi 16 şehr-i Rebi'ül-âhir sene 1046/17 Eylöl 1636

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Erzurum Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem sana gönderilen hükm-ü hümâyûnda eyâletin askeriyle Kars'dan Posthov'ya varub anda üç pare balyemez top Kars'a ve yahud Erzurum'a götürmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuş idi ve mülk-ü Ahışa'nın taşra kal'asının içinde divara mutassıl yalvanlar ile yayılması fermânım olan taraf deyü ark sandukları tarafı ile doldurulub istihkâm-ı mühimmesi lâzımından olmağın zikr olunan toplar Kars cânibine gelmek lâzım gelür Kars'a ve Erzurum'a gelmek lâzım gelürse Erzurum

tarafına yollayub ve Kars cihetiyle Ardahan'a değin ulaşıdurub kendün eyâletin askeriyle Ahışa'dân kalkub kal'ay-ı mezbûrenin ta'mîri kadîmi hıdmeti taşra kal'asının içinde divara muttasıl müceddeden tarak ile doldurulacak divarun itmâmına değin Çıldır Beğlerbeğisi Sefer Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Arslan Paşa dâme ikbâlühû ile hıdmetde olman babında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Bu bâbda sâdır olan fermân-ı âlişânım üzre amel idüb dâhi Kars'dan kalkub eyaletin askeriyle Ahışa'ya varub zikr olunan toplar kangı tarafdand yollanması münâsib görülmüştür ol cânibe yollayub her ne tarîkle olursa ahsen-i vechile Ardahan'a değin ulaşıdurub sen kendün eyâletin askeriyle Ahışa'dâ kalub zikr olunan tarafdâ divar tamam olunması ve ta'mîr ve termîmi hıdmeti itmâm bulsun hamıyyet üzre olub devlet-i aliyem uğurunda makdûrun sarf eyliyesin ve bi'l-cümle kal'a-i mezbûrenin ve serhad-ı düşmana hâlâs olmağla münâsib üzre ta'mîri ve termîmi ve kemâl-i istihkâmı akzâ-yı murâd-ı hümayûnum olduğun imdi senün eyâletin meremmet olub Anadolu ve Karaman eyâletleri eb'adi mesafede olmağla ol eyâletlerin askeri halkı selâmet ile hükümetlerine vâsıl olmak için rûz-i kasımda bir aya mukaddem avdetleri iktizâ itmekle itmâm bulması bakiye-i hıdmet senün uhdene havale olunmuştur ana göre ma'lumun olub me'mûr olduğun üzre ta'cîl alet-ta'cîl kalkub yollarda eğlenmeyüb sancağın Ahışa'ya varub zikr olunan topları yolladıktan sonra kal'ay-ı mezbûrenin taraf divarlarının doldurması ve münâsib ile istihkâm verilmesi hıdmeti tam bulmasına değin eyâletin askeriyle hıdmetde olub kış düşmeden itmâma sa'y-ı cemîle ve ihtimâmı hıdmet eyliyesin bu hıdmetin dâhi huzuru şer'ide makbûl olub envâ'-ı inâyet ve ihsânıma mazhâr olmağı mukarrer bilesin ve'l-hâsıl bu hıdmet senün uhdendedir ana göre hıdmet-i hümayûnda makdûrun sarf eyliyesin şöyle bilesin.

23/76

Sâhib-i devlet hazretleri hattıyla

Haleb eyâletine Mutasarrıf olan Vezîr Ahmed Paşa'ya hüküm ki;

Bundan akdem Karaman'dan Haleb'e gelen ve fîmâ ba'd gelecek gühercileyi üçer karakol idüb asayiş hâlâs olduktan sonra her ne kadar mikdar gühercile var ise ve küllî beğler dâhi makbûl-u meşrûh üzre kalub ba'de cümlesi tûfeng barudu işletdürülmesi mühimmât-ı umûrdan olmağla husûsu mezbûr için mikdar'ül-mu'ayyen âdem varduğundan ğayrı Haleb'in yeniçerileri serdârına dâhi sipariş olunmuş idi lâkin Haleb serdârı ordu-yı hümayûna gelmek fermânım olmağla barut işi mu'attal kalmamak

içün yine ocağın emekdârlarından kıdvettü'l-emâsil ve'l-akrân baş tûfengci Mustafa zîde kadruhû ta'yîn ve irsâl eylemeğın buyurdum ki;

Vusûl buldukda mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı şerîfim mûcebince amel idüb dâhi mukaddemâ Karamandan Haleb'e fîmâ ba'd gelecek güherçileyi üçer karakol itdürüb ziyâde hâlâs-ı güherçile oldukdan sonra her ne kadar mevcut güherçile var ise ve gelecekleri dâhi bu minvâl üzre cümlesin tûfeng barutu işledüb mezbûr Tûfengci Mustafa mübâşeretiyle husûsu mezbûru itmâma irüşdürüb avk ve te'hîre cevâz göstermeyesün ve bi'l-cümle barut husûsu umûru sâ'ire kıyas olunmamağın bu bâbda bi'z-zât mukayyed olub zikr olunan gühercileyi tamam kol etdürdükden sonra ğayred ile hass'ül-has kükürd tedârük itdürüb ve tûfeng barutu işletdürmekde envâ'-ı mesâ'î-i cemîle vücûda getürüb nev'an adem-i mukayyed ile icrasında kusur olmağla fermânım olan tûfeng barutu fena ve 'amele yaramaz olmakdan ihtiyât eyliyesin.

Bu dâhi

Bir sûreti Haleb Kâdısına yazıldı.

Bu dâhi

Bir sûreti Haleb Defterdarına yazıldı.

24/77

Tortum Sancağı Beği Yusuf dâme izzühûya hüküm ki;

Sen yarar ve serhad-ı mansûrenin emekdârı ve ehl-i vükuf olduğun ecilden hâliyâ liva-i mezbûr ile Ahışha kal'asında kâim-makam olub ve muhkem hıfz u hırâset itmek şartıyla düstûr-ı mûkerrem müşîr-i müfehham nizâmü'lâlem Ahışha muhâfazasında olan vezîr Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû arz-ı Tortum sana tevcîh olunub emri hümâyûnum gönderilmeğın emr-i şer'ide kayd ve tasrih olduğu şart üzre Ahışha kal'asının mütesellimliği hıdmeti ile kalub senin ve vali-i Çıldır olan emîrû'l-ümerâî'l-kirâm Sefer dâme ikbâlühû âdemlerinden kâmil yüz neferât dernek eyliyesin enhâr-ı kal'a-i mezbûrenin ve ol serhadın hıfz u hırâsetinde bezl ve ihtimâm eylemek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb virilen emr-i hümâyûnda tasrih olan şart ile Ahışha kal'asının mütesellimliği hıdmeti ile kalub sen ki mîr-i mîrân müşarün-ileyh Sefer dâme ikbâlühûsün âdemlerinden kâmil yüz nefer âdemin ile leyl u nehâr kal'a-i mezbûrenin ve ol (boş) hıfz u hırâsette bezl-i ikdâm ve ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle liva-i mezbûr kâmil yüz nefer âdem ile kal'a-

imezbûrede mütesellimlik hıdmeti ile kalmak üzre verilmişdir şöyle ki bir nefer noksan buluna özrü cevabın makbûl-u hümayûnum değildir ana göre ma'lumun olub ol mikdar âdem ile hıdmet-i muhâfazada ley u nehâr sarf-ı ikdâm eyliyesin.

24/78

Karaman Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem sana gönderilen hükm-ü hümayûnda eyâletin askeriyle Ahışa'ya varub kal'a-i mezbûrenin ta'mîr ve termîmi ve hendeğinin tevsi'i ve hafrı ve metânet ve istihkâm üzre binası husûsunda ve etraf ve cevânibinin muhâfazası umûrunda hıdmetde bulunmak bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuş idi imdi ol fermân-ı hümayûnum mukarrer olduğundan mâ'adâ kal'a-imezbûreye iş bu kış bî izni'llahi te'âlâ mekr u kaydu a'dâdan gereği gibi hıfz u hırâset olunmak için mîr-i mîrân aliyü's-şânımdan tedbir ve tedârîke kâdir bir nâmdâr kulun gönderilmesi umûr-u lâzime-i devlet-i aliyemden olmağın sen yarar ve şecâ'at şî'âr olub hüsn-ü tedbir ve tedârüğe i'timad-ı hümayûnum olmağla ta'mîr ve termîm hıdmeti itmâmına değin eyâletin askeri senünle hıdmetde olub ba'de itmâm ahfad-ı askerün yokladuğın defter ile ordu-yu hümayûna gönderüb sen kendün yarar ve müsellağ âdemlerün ve mükemmel kapun ile bu kış kal'a-imezbûrede kışlayub kal'ada ve etrafı cevânibde kemâ-tebeyyene hıfz u hırâset eylemek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı hümayûnum mûcebince amel idüb dâhi eyâleti mezbûrenin ümerâ ve askeri kal'a-i mezbûrenin bina ve ta'mîri ve hendeğinin tevsi'i ve hafrı ve metânet ve istihkâm üzre hıdmeti itmâmına istihdâm idüb ba'de tamam ahfadım yoklayub ve defter eyleyüb defter ile ordu-yu hümayûnuma gönderüb sen kendün yarar ve müsellağ âdemlerün ve mükemmel kapun ile Ahışa'da kışlayub gice ve gündüz Ahışa kal'asını ve etraf ve cevânibini mekr u kayd-ı a'dâdan gereği gibi hıfz u hırâset idüb ıyâzen b'illâhi te'âlâ ihmâl ve ğaflet ve ya su-i tedbir hareket eyleye bir vechile zarar u gezend irüşdürmekten beğayet ihtirâz eyliyesin ve bi'l-cümle ol serhadlerde senden küllî hıdmet ve dikkat murâdım üzre maslahat vücûda gelmek bezl-i şer'idir ana göre devlet-i aliyem uğrunda makdûrun sarf idüb envâ'-ı mesâ'î-i cemîle vücûda getüresin inşâ'allâhu te'âlâ hıdmetin huzuru şerîfde zayi' olmayub mukâbelesinde envâ'-ı inâyeti ihsânımla beynel-akran mümtâz ve husûl murâd ve 'amelin ile ser-efrâz olman mukarrerdir göreyim seni hıdmeti mezbûrede bu vechile dâmen-dermiyan ve tahsîl-i i'timad ne tarîkiyle sa'y-i beyan idesin du'â-yı sârih senünle

ve anda olan guzzat-ı İslam iledir cümle serhadde olan ğazi kullarım hak te‘âlâ nın hıfz-u amanına vermişdir böyle bilesin.

24/79

Kars muhâfazasında olan Vezîr Mehmed Paşa hazretlerine hüküm ki;

Kars kal‘ası ta‘mîrine irsâl olunan benna ve ırgad kâmil ikişer ay nafaka virülüb gönderilmiş idi kal‘a-imezbûrede kırk gün eşüb yigirmi günleri dâhi kalub Ahışa kal‘asının ta‘mîrine ziyâde benna ve ırgad lâzım olduğu i‘lâm olunmağa zıkr olunan ırgadlar dâhi iş ve güce kâdir olanlardan eshab olunub güçlü ve kuvvetli beş yüz nefer ırgad ve (boş) nefer-i bina ihrac idüb ve yanuna âdemler koşub menâzil u merâhilde götürderek ta‘cîl alet-ta‘cîl Ahışa’ya gönderüb Anadolu valisi olub vezîr Mehmed Paşa’ya ulaştırmağın bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi zıkr olunan ırgadlardan iş ve güce kâdir olanları intihâb idüb güçlü ve küvvetli beş yüz nefer ırgad ve (boş) nefer-i benna ihraç idüb ve yanlarına âdemler koşub menâzil u merâhilde götürderek ta‘cîl alet-ta‘cîl Ahışa’ya gönderüb Anadolu ayaletine mutasarrıf olub Ahışa muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü’l âlem vezîr Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehûya ulaştırub ihmâl u müsâheleye cevâz göstermeyesin.

24/80

Rum Beğlerbeğisine hüküm ki;

Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olan vezîr Mehmed Paşa’nın uhde-i ihtimâmına tefviz olunan Kars kal‘ası binasın ve sâ’ir ol serhadlerde olan hıdemât-ı hümayûnumu edâ itmekle fermânım üzre Magazberd kal‘asına istihkâm virüb ve Posthov’da olan topları kaldurub ordu-yu hümayûnuma götürüb gelmek ve sen yarar ve nâmdâr ve kapun mülki her vechile uğuru hümayûnda bezl-i iktidar ider muntazaman hıdemât-ı hümayûnda istihdâm olunmağa layık ve ser-efraz olduğun ecilden rûz-i kasıma değin eyâletin askeriyle sen Kars kal‘asını muhâfaza etmek için alımak bâbında vezîr müşarûn-ileyh gönderilmekle sen dâhi husûsu mezbûrda haber ve agâh olub dâhi eyâletin askeriyle rûz-i kasıma değin kal‘a-i mezbûre muhâfazası hıdmetinde kalub hıdemât-ı celîle vücûda getürmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi rûz-i kasıma deġin eyâletin askeriyle Kars kal'ası muhâfazasına kalub zâtında merkur olan şecâ'ati ve nihâdında meknuz olan ġayret ve hâmiyet muktezâsınca muhâfaza-i hıdmetde merdâne hareket ve dilirâne sa'y u dikkat eyliyesin.

24/81

Bozok Sancaġı Beġi Hüseyin dâme izzühûya hüküm ki;

Kars kal'ası ta'mîrinde olan vezîr Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Kars kal'asının bina ve ta'mîri hıdmetinde itmâm itmekle Magazberd kal'asına dâhi istihkâm virüb ve andan kalkub Posthov'da olan topları götürüb ordu-yu hümâyûnuma kalması bâbında kendüye emr-i şerîfim gönderülüb ve sen yarar ve şeca'ât şikâr ve uğuru hümâyûnda hıdemât-ı mezbûre vücûda getürmüş emekdâr olduğun ecilden hâliyâ Erzurum kullarından Magazberd kal'asına vezîr müşarün-ileyh ta'yîn eyledüğün yüz nefer kula baş u buğ olub bu kış kal'a-imezbûre hıdmeti ile anda kışlamak bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda emri celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi Erzurum kolunda kal'a-imezbûre muhâfazasına ta'yîn olunan yüz nefer kula baş u buğ olub bî izni'llahi te'âlâ kal'a-imezbûreyi muhâfaza itmek üzre anda kalunub idâme-i ġayret ve muktezây-ı hamiiyet olan vech üzre bî inâyeti'llâhi te'âlâ kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırâsetine bezl-i dikkat eyliyesin.

24/82

Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olub Kars kal'asının binasında olan Vezîr Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Senin 'akl-ı zerrin ve fikr-i isâbet-karîbine olan i'timadı hümâyûnum hasebi ile ol serhadlerin muhâfazasına ve kal'ay-ı mezbûrenin binasına ta'yîn itmekle varduğunda bî izni'llahi te'âlâ senden me'mûl-u hümâyûnum olan mertebelerden ziyâde uğur-u hümâyûnda hıdmet ve ol serhadlerin bu ana deġin ekâbir-i eşrar-ı a'dây-ı hâsireden hıfz u hırâsetinde bezl-i dikkat ve kal'a-i mezbûrenin kemâl-i metânet ve istihkâm üzre bina ve itmâmında ve sâ'ir umûru lâzıme-i din ve devletime muvâffık-ı ırz u nâmûsu saltanat ve mütabık ġayret-i zâtiyye ve hâmiyet-i hareket eyledüğün mesmû'-u hümâyûnum olmağın hıdemât-ı cemîlen meşkûr ve mebrur ve mesa'î-i cemîlen bâ'is-i istihsân bî-kusur olmuştur berhûrdar olasın ni'amı celîlem sana helal olub senden dâhi me'mûl-u hümâyûnum bu idiki vücûda getirmişsin imdi fîmâ ba'd dâhi tenbih-i hıdemât-ı

hümâyûnun ve muhâfaza-i kıl'a u serhadın bi'l-cümle yerlerin ve itmâmı uhde-i ihtimâmına havale olunmağla mukaddemâ fermânım olduğu Magazberd kal'asına ta'yîn ve bin beş yüz kile buğdayı kabâil ve Erzurum kullarından muhâfaza hıdmetine yarar yüz nefer kul ta'yîn ve bütün kış kal'a-imezbûreyi muhâfazada kalub âhar bir yerden hareket eylemeyeler deyü tenbîh ü te'kîd idüb ve cümlesin kal'a-imezbûrede yerleşdürüb yevmileri ve yükleri esâmi ile defter idüb ordu-yı hümâyûnuma irsâl ve bi'l-fi'il Sivas beğlerbeğisi olan İbrahim dâme ikbâlühûya rûz-i kasıma değîn muhâfaza hıdmetinde olmak üzre Kars kal'asına alıkonub ve sen yanında olan sâ'ir asker ile kalkub Posthov'da olan üç pare balyemez topları kaldurub bî izni'llahi te'âlâ acilen ordu-yı hümâyûnuma gönderüb gelmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb Magazberd kal'asının müstevfî odunu tedârik ve ihzâr ve zahîre içün zıkr olunan bin beş yüz kile buğday der-anbar idüb ve Erzurum kullarından kâmil yüz neferi bu kış itmâm-ı kal'a-imezbûrede muhâfaza hıdmetinde olub bir yerden hareket eylemeyeler deyü tenbîh ve mîr-i mîrân müşarün-ileyh eyâlet-i mezbûre askeriyle rûz-i kasıma değîn Kars kal'asını muhâfaza itmek üzre Kars'da oldukdan sonra vech-i meşrûh üzre sen kendün kalkub Posthov'da olan topları kaldurub ordu-yı hümâyûnuma irsâl idüb ve sen dâhi gelüb düstûr-ı ekrem ila-âhir vezîr-i a'zam ve serdâr-ı muhterem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya mülâkî ve mülhak olasın.

25/83

Yevmü's-Sebt, fî 18 R sene 6

Şam-ı şerîf eyâletine mutasarrıf olub Musul muhâfazasında olan Vezîr Ahmed Paşa hazretlerine hüküm ki;

Sen vüzerâ-yı kirâmın yarar ve dilîri ve vükelâ-i kirâmın şeci' ve bahadırı olub bu ana değîn devlet-i âliyeme nâfi' nice hıdemât-ı makbûle mesa'î-i meşkûre vücûda götürdükden ğayrı ve Musul câniblerine varaludan berü intizâm-ı ahvâl-i memleketin terakkıye kılub sükkân-ı vilayet husûsunda dâhi makdûrun sarf eyledüğünden mâ'adâ ol semte kârib olub Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb hükümet-i intisâb-ı aliyüş-şan Halo Han oğlu Ahmed Han dâme ikbâlühûya ebâ 'an ceddin hakkü'l-mezheb ve pâk-tab' saf-meşreb olub râfıza-i hâsirenin ebyen-i delâlet-fermâlarına münkir ve ol kavmi müstahakül-helak a'mal-i kâbihalarından başka olub Âsitâne-i sa'âdetime kemâl-

i ihlâs u ‘ubûdiyyet ve nihayet-i ihtisas ve sadâkat olmağla melâhide-i dûzah-karar hâkimi müşârün-ileyhin il ve memleketine kasd-ı ihzâr idüb üzerine bir mikdar asâkir-i şeyatin-girdar göndermekle han müşârün-ileyh senden imdad ve inâyet eyledükde devlet-i âliyeme sadâkat ve ihlâs-ı ubûdiyyet eyleyana cenâb-ı hümâyûndan i‘ânet ve imdad olunması lâzıme-i hıdmet ve hamiyet-i mülukânemden olduğuna binâ‘en sen dâhi mütevekkilen al-a’llah ve müste‘inen bi’llah yanında olan asâkir-i İslam ile hâkimi müşârün-ileyhin imdadına teveccüh-u merdâne olub melâhid-i hâsirenın hücum-u hareketi ziyâde olmağla taraf-ı bî taraf tavaif-i asker ile imdâd olunmak husûsu mühimât-ı umûrdan ve devletden olduğun i‘lâm eyledüğün ecilden sadr-ı a‘zam ve serdâr-ı muhteremim düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vekil-i mutlakım Mehmed Paşa edâmâllâhu te‘âlâ iclâlehu yanında olan ceşş-i İslâm ile imdadına irüşmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olub müşârün-ileyhe varub vâsıl oluncaya değin hâlâ hıdmet-i mezbûre için hâkim-i müşârün-ileyhin hükümet ve memleketine karîb olan beledât ve cezire hâkimleri emâret ve sâ‘irleri ve aşiret askerleri ve kolağaları cümle aşâyir ve kabâ‘ilden yarar ve müsellağ âdemlerün ile kalkub dernek-ü tam cem‘iyyet-ü tamam ile senün yanuna varub ve Kastamonu ve Karahisar-ı Şarki sancakları beğleri dâhi asker ol cânibe gönderülüb bi kuvveti’llahi te‘âlâ vâsıl olduklarında cem‘iyyet u ‘azime ile kalkub Han müşârün-ileyhe gereği gibi imdad ve def‘-i mazarrat-ı rafaza-i hâsire dikkat-i bezl-i sa‘y ve ictihât eylemek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur ve bu ana değin devleti aliyem uğrunda sebk iden hıdmetin müstelzim-i zühur-u inâyet-i şehriyari ve müstevcîb-i vüfur-u ri‘ayet-i kamkâri olmağın hâliyâ esyaf-ı murassa ğılafımdan sana bir kabza tir-i nusret tebliğ ve etvâb-ı meserret iktisâbımdan iki top seraser hil‘at ihsân ve inâyet itdürüb irsâli hıdmet ile kemâl-i tekrim ile ta‘yîn olunmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda ihsân ve inâyet olunan teşrif ve teşerrüfümü istikbâl ve tekmîl-i merâsim ta‘zîm ve ihmâl eylemeyüb dâhi i‘zâz-ı tam birle şemşir ve edâvatlarını alub belüne kuşadub ve ikrâm-ı tam ile hil‘at-ı mûrisü'l-behçetimizi alub giyub iltifât-ı hümâyûndan tahsîl-i mübâhat eyledükten sonra cibilliyet-i diyanetinde mezkûr olan vüfur-u şecâ‘at ve ğayred vaziyet-i na şecâ‘atında mezbûr olan fart-ı dilîri ve hâmiyyet muktezâsınca vâir kuvveti bâzû-yı himmete getirüb dâhi hıdmet-i mezbûreye ta‘yîn olunanları tarafından ol havaliden ref‘ ve def‘e belz ve sa‘y ve ihtiyât eyliyesin ve bi’l-cümle Âsitâne-i sa‘âdet’üme arz ve mu‘âvenet ve izhar ve ubûdiyyet ve sadâkat

idenlerün imdad ve i'âneti ve himâyet vekâyeti ihtimâm-ı himmet-i mülûkânem lâzım ve mühim olmağın bu bâbda senden merdâne hareket dilîrane sa'y ve dikkat vücûda gelmek me'mûl-u hümayûnum dur göreyim seni han müşârün-ileyh ve sâ'ir a'dâdan-ta'yîn olunan hükkâm-ı kirâm ve ümerâ-i aşiret ve sâ'irleriyle âzam cem'iyet ve dernek idüb avn-ı melik'ül mütte'al ile râfıza-i hâsirenın def'i istifsâlinde ve devlet-i âliyeme nâfi' sa'y u dikkat ve ırz-ı saltanatıma layık bir güzide hıdemât-ı cemîle vücûda getürmesinde bu vechile hâkimane hareket ve ne tarîkle sarf himmet ve dikat idersin ve'l-hâsıl sen evvelki halden makam-ı vezarerete ve a'la paye vekâlete irtikâ idilmiş avn-ı hakla nice fütuhât-ı cemîlede bulunmuş refîk-i rızâ-i şerîfim üzre nice hıdmetler vücûda getirmiş vezîr-i dilîrim olub hüsn-ı tedârük ve tedbir ve kendüye i'timad-ı şerîfim olmağın bu defa dâhi lâyı-ı devleti aliyem olduğu vechile hüsn-ü tedbir sa'y-ı kesr ile pür-nümâyan hıdmet ve rızâ-yı hümayûnuma muvâffık bir maslahat vücûda getürmeğe bezl-i iktidâr ve sarf-ı sa'y-ı bi-şûmar idüb acele ve şitâb ile dâhi ıyâzen b'illâhi te'âlâ ırz-ı saltanatıma muceb bir iş zühurunda dâhi kemâl-i ihtiyât eyliyesin hilâf-ı kelim ol cânibin muhâfazası ve intizâmı ve a'dâyı asamı ol havaliden def'-i mazarrat husûsu senün re'y-i siyânet ve tedbirine ve hüsn-ü tedârük-ı dilîrane havale olunmuştur dâimâ ahvâl-i seferden haberdar ve ukala ve kârdan ile müşâvere ve müzâkere ve her hali içün istihâreden hali olmayub serdâr-ı nusret-girdarım asâkir-i zafer-şi'ârım ile ol havalide varub vâsıl oluncaya değin sen hâkimane hareket ve âkilane vaz' ve halet ile han müşârün-ileyhe gereği gibi imdad ve i'ânet ve zarar ve ihanet-i siyaset olanlardan himâyet ve mu'âvenet idüb defa'at-ı murâdım üzre hıdemât-ı cemîle vücûda getüresün ki bu husûsda olan hıdmetin huzura fâizü'n-nurumda müstecîb ve makbûl ve derece-i istihsana mevsûl olub du'â-i hayr icabet-eserime mazhâr olduğundan ğayrı nâmin pek hevahâh devlet-i aliyem defterinde mastur olub enva'-i inâyet ve ihsânım ile mümtâz ve husûlu murâd ve âmâlın ile ser-efrâz kılınmak mukarrerdir hazret-i melikil-kâdir her halde mu'âvin-i destgirin olub sen ve cümle guzzat-ı İslâm feth ve nusrete mazhâr ve devlet-i âliyeme nafi' hıdmetler hasr itmiş ola emin ve inşâ'a'llâhu te'âlâ emr-i hümayûnum husûsunda hareket ol cânibde şuyu' bulan ahvâl ve âsarı hâliyâ me'mûr olduğun ekrağ hıdmeti ile bu cihetle bî-kusur ve ihtimâm olduğun ve ne tarîkle cem'iyet ve hareket eyledüğün mufassal yazub serdâr-ı zafer-şi'ârım tarafına arz ve i'lâm eyliyesin.

25/84

Halo Han oğlu Ahmed Han dâme ulüvvühûya hüküm ki;

Hâlâ düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem ila-âhir vezîr-i a'zam ve vekil-i mutlak ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ve Posthov eyâletine bi'l-fi'il Musul muhâfazasında olan düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû mektub gönderüb senin için âba 'en ceddin ehl-i sünnet vel-cemâ'at ve kabâ'il ve aşâyirinle müstemsik-i urve olmağla Kızılbaş-ı bed-ma'âşın ebyen-i delâlet kararlarına müntazır olub ol kavm-i şumun evza'-ı şekâvet-şi'ârlarına muhalefet ve kaydından südde-i saadetlerime olan ubudiyyet ve ihlâsın müktezasınca devlet-i aliyyeme sadâkat üzre olduğun ecilden ol fırka-i hâssa üzerine asker gönderilir ise izzet-i din ve mezheb-i Hüseyin ile müdafaa-ı rafaza-i hâsirede sana imdad için bir mikdar asker hidâyet-i te'sir nasb ve irsâl eyledükden ğayrı kendüsün dâhi bi'z-zât Serçar nâm mahalden kalkub sana imdad ve inâyet temini ile tarafına tevcih itdiğün ve senin dâhi derununda olan hidayet ve reşâd müktezasınca uğur-u din ü mübin ve muhîb-i çâhar-ı yar-ı güzın ile hâlâ rafaza-i hâsire ile cenk ü cidâl ve harb u kıtâl üzere olduğun ecilden sana küllî asker imdad olmak husûsun arz u ilâm eylemiş imdi senin mukaddemden aba 'en ceddin hakkü'l-mezheb ve pâk-tab' ve saf-meşreb olduğun nice defa rikâb-ı hümâyûnuma arz olunmağla taraf-ı hümâyunumdan sana imdâd ve i'ânet ve her halde sen ol kavm-i şumun mazarratlarından vikâyet ve siyânet uhde-i inâyet-i ihsânıma lazım dikkat-i himmet ve mekremet-i bî pâyânım müstehim olmağla şehrini yine ol serhadlerde hükümetine karîb olan hükkâm-ı ümerây-ı Kürdistan ile müşarün-ileyh vezîrim her halde inâyet ve imdad ve müdafaa-ı rafaza-i hâsirede bezl-i sa'y ve ihtiyat eyleyeler deyu her birine müekked hükkâm-ı şerîfe gönderildiğinden ğayrı müşarün-ileyh vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya dâhi umûmen kapum kulları ve sâ'ir asker-i nusret-şi'ârım ile ol câniblerde hak üzere olmak husûsu mezbûra hasr ve agâh olub müşarün-ileyh serdâr-ı zafer-şi'ârım varınca mûmâ-ileyh vezîrim Ahmed Paşa ve sâ'ir yanında olan asker ile bir yere cem' olub gönüllü birliği ve hüsn-ü ittihâd ile rafaza-i hâsirenin bî izni'llahi te'âlâ def'u istîhsâlinde dikkat-i tam eylemek bâbında emr-i şerîfim sadır olub ve sen müstehâk-ı ikram ve inâyet ve müstevhib ihtiyat-ı inâyet olduğun ecilden hakkında mezîd-i inâyet-i aliyye-i hüsvân ve mezîd-i avâtıf-ı hıla'-ı mülükânem vücûda getirülüb hâssa-i hıla'-ı fâhiremden bir sevb hil'ât-ı

mûrisü'l behçetim ve şemşîr-i temdid-i mîr-i mîrân bir kabza-i şemşîr inâyet ve ihsân idüb irsâl olınmışdır buyurdum ki;

Vusul buldıkda inâyet ve ihsân olunan fermân-ı şerîfimi envâ'-ı i'zâz ile istikbâl idüb şimşîr-i zafer-te'sîrimi kuşanub ve hıla'-ı fâhiremi i'zâz-ı tam ile alub giyüb dâhi cibilliyetinde olan islâm ve diyânet ve tiynetinde mezkûr olan ihlâs ve sadâkat müktezasınca var kuvvet-i bazuyu himmete getürüb müşârün-ileyh vezîrim ile her cânibde yekdil ve yekcihet olub rafaza-i hâsirenin def-i şurûr ve mazarrat-ı itka-i teyide-i delâlet ve şekâvetleri aba ve ecdâdının me'asiri haseneleri icrâ ve ol diyarlarını din-u rafız ve ilhaddan pâk u tathîr idüb hânedan-ı mahirül-imametini akvâr-ı südde-i seniyye-i hazret-i seyyidül-enbiya senedü'l-esfiya ala-sıhhati vel-ilzâm ile ma'mûr ve ihyâ eyliyesin ve'l-hâsıl umûmen aşâyir ve kabâ'ilin ve senin mahallinde sahabe-i kirâm ile meşhur ve diyanet ve takvan elsine-i eyyamda mezkûr olmağla avn-i hakla ve ama hidâyet ve târik-i necâta sâlik olmak akzâ-yı murâd-ı hümayûnumdur ve aba u ecdâdın ve ecdâd-ı 'ızamım enâra'llahu te'âlâ merakidehum hazeratının arifül-ika' ve ihsanları olduğu ma'lumundur inşâ'a'llahu te'âlâ sen dâhi südde-i sa'âdetüme hulus ile itâ'at ve icra-i levazım-ı ubûdiyyet ettikten sonra ikrâm ve ri'âyetin ve himayet ve sıyâneti uhde-i hümayûn dikkat-i şeref makrûnuma vasıl olub avâtıf-ı aliyyemden bir vechile ri'âyet mülatefet ve bir mertebe bulursun iltifat ve mekremet müşâhede idesin ki makbuz-u hükkâm-ı kirâm ve mücerred ser-kararın itmâm eyliyesin.

26/85

Hizan Hâkimi (boş) dâme ulüvvühûya hüküm ki;

Hâliyâ Musul muhafazasında olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'lâlem Vezîr Ahmed Paşa edâma'llahu te'âlâ iclâlehû ordu-yı hümayûna mektub gönderüb hâliyâ Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb hükümet-i intisâb Ahmed Han dâme uluvühû kadîmden şeyhü'l-mezheb pâk-tab' ve saf-meşreb olub hâlâ rafaza-i hâsireye herhalde muhalefet üzre olub ol kavm-i şum üzerine asker şekâvet-rehberlerin gönderüb il ve memleketlerine ikây-ı mazarrat itdükleri ecilden kendün imdad ve i'ânet taleb itmekle i'ânet-i ehl-i sünnet ve din ve i'âneti müsliman birleşub ğarra-i seyid'el-murselin 'amme-i mü'minün ve kaffe-i müslimine lâzım ve mühim olmağın müşârün-ileyh vezîrim mütevekilen-al-a'llah kalkub bi'l-fi'il hâkim-i müşârün-ileyhin imdadına teveccüh ve hareket idüb ve lâkin a'dây-ı hâsirenin hücum ve hareketi sayir kesreti ziyâde olub taraf-ı bî taraf asâkiri ile imdad olunmak ehem-i mühimmât-ı umûr-u din ve

devletden olduğun arz ve i‘lâm itmeğin düstûr-u ekrem müşîr-i efham nizâmü’lâlem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû yanında olan asâkir-i nusret-şî‘ârım ile kalkub varmak üzre olub sen dâhi neseb-i hükkâm-ı kirâm hamiyatkâr ve sülale-i- ümerâ-i İslâm ġayred-şî‘âr olub bu makûle hıdemat-ı caribeten li-salah-i dareyn-i ganimet ve tevfk-i tam yekûn tahsîline bâis olan mücâhidan salah-ı karye derûn-u dilden bezl-i sa‘y ve dikkat idegelmiş yarar ve nâmdâr olduğundan ġayrı hâkim-i müşârün-ileyh ile ma-beyninde olan kârib-i civar hasebi (...) ‘aliye-i saadet makrûna mazhar olmak talebi ile bu bâbda sen dâhi bezl üzre izhâr-ı kirâm şecâ‘at ve hâmiyet itmek ehem-i mühimat ve elzem ve ikdâm-ı lâzımeden olmağın zatında olan merdanelik muktezâsınca yarar ve mükemmel müretteb ü müsellaâ âdemlerin ve aşâyir ve kabâ’ilinden cem‘iyyet-i tam ve derneğ-i tam ile bervech-i ta‘cîl kalkub müşârün-ileyh vezîrim her kanda ise yanuna varub vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bulunmak hâkimi müşârün-ileyhe imdad ve inâyet itmek bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bir ân ve bir sâ‘at tevakkuf ve ârâm ve te’hîr ve terahi etmeyüb dâhi vech-i meşrûh üzre müretteb u mükemmel âdemlerin ve yarar ve müsellaâ aşâyir ve kabâ’ilinden mekk-i dernek ve ziyâde hâmiyyet ile kalkub ber vech-i ta‘cîl müşârün-ileyh vezîrim her kanda ise yanuna varub vech ü münâsib gördüğü üzre zatında olan şecâat ve hâmiyyet nihadında olan merdanelik ve ġayred muktezâsınca mu‘ayyen üzre hâkim-i müşârün-ileyhe imdad ve i‘ânet muhabbet-i müstecabe lil-ġufrân çâharyar-ı Ėüzün resûl’allah-u te‘âlâ aleyhim ecme‘in şerr-i mıntaka-i himmet def‘-i mazarrat-ı rafaza-i hâsarât ile dareynde i‘tam-ı zikr-i cemîle bezl-i dikkat eyliyesin el-hâsıl husûs-u mezbûr akzâ-yı murâd-ı hümâyûnum olub ve senden fevkel-me’mûl bu bâbda hıdemât ġayret ve mücahidan-ı bülend vücûda gelmek melhuz-u şerîfimidir imdi göreyim seni uğur-u din ve devlet ne vechile hıdmet ve sana iltifat-ı hümâyûnum ardlarına bâis olacak dilîrane ne yüzden hareket idersen inşâ’llâhu te‘âlâ bu bâbda vücûda gelen hıdmetin mukâbelesinde me’mûlumuzden ziyâde inâyet-i bî pâyânım ve duây-ı hayr-ı icâbet-‘ukdanıma mazhâr olmak mukarrer dir.

26/86

Aştı Beği Ali dâme izzühûya hüküm ki;

Bi’l-fi’il Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü’l âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû Erdalan Hâkimi olan

cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme izzühû tarafından feryâdcı gelüb hâkim-i mûmâ-ileyh Kızılbaş tarafından rû-gerdân olmağla ol kavm-i şum il ve memleketin gâret ve hasâratı için asker gönderüb mazarrat kaskında olmağla muktezâ-i ğayret ve lâzime-i ebyan-ı ehl-i sünnet ve cemâ'at üzre vezîr müşârün-ileyhden taleb-i imdad ve i'ânet müşârün-ileyh vezîrim dâhi şerâit-i murâd-ı İslâmiye muktezâsınca imdadına teveccüh ve âzimet idüb ordu-yı hümâyûndan küllî asker istimdâd olunmak lâzım ve mühim idülüb arz ve i'lâm itmekde hâlâ Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'lâlem ve intizamı ümera'ü'l-kirâm Maraş ve Sivas ve Rakka beğler beğileri dâme ikbâlühû ve Haleb askeri ile ma'an irsâl olundukdan ğayrı düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem ve nâzım-ı münezzimül ümem mir'âlemim vezîr-i a'zam âli-mikdâr serdâr-ı ekrem zafer-şi'ârın kethüdâsı olan iftihârü'l- ekâbir vel-a'yân Mehmed dâme mecdühû cümleden mukâddem Diyarbekir ve Musul eyâletinde olan ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzre irsâl olunmak sûretinde olmak kethüdâ-yı müşârün-ileyhe vâsıl oldukda bir ân ve bir sâ'at tevakkuf ve ârâm itmeyüb ma'an kalkub sür'at-i tam ile müşârün-ileyh vezîrim Ahme Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnün yanına varub cem'iyyeti tam ve derneğ-i tamam ile mevcut bulunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bir ân ve bir sâ'at tevakkuf ve te'hîr ve ihmâl ve müsahele itmeyüb vech-i meşrûh üzre dört beş yüz mikdarı yarar ve ceng ve harbe kâdir müsellağ ve müretteb âdemlerün ve aşâyir ve kabâ'ilin müheyyâ ve hâzır ve kethüdâ-yı müşârün-ileyh dâme mecdühûnün vusûlune müterakkib ve nâzır olasın ve ta'cîl alet-ta'cîl varub vâsıl olduğu birle kalkub kendüleri ile vezîr müşârün-ileyhin yanına varub vech ü münâsib gördüğü üzre uğur-u dine yarar ve şeca'ât-şi'âr ve uğur-u hümâyûnda hıdmette bulunmuş nâmdâr olduğundan ğayrı ğayred-i İslâmiye muktezâsınca ehl-i sünnet ve cemâ'atden taleb-i imdad i'ânet olanda mesa'î ve mu'âvenetde bezl-i makdûr itmek farz ve vâcib-i mu'âfiyet olunmak bu bâbda senden ğayet ziyâde hıdmet me'mûl-ı hümâyûnumdur inşâ'a'llâhu te'âlâ hıdmetin mukâbelesinde me'mûl-u melhûzundan sadâkat ile ziyâde inâyet ve ihsânıma mazhâr olmak mukarrer dir.

26/87

Mekli? cemâatinin mîr-i aşireti olan (boş) zîde kadruhûya hüküm ki;

Bi'l-fi'il Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'lâlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Erdalan Hâkimi olan

cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ulüvvühû tarafından feryadçı gelüb hâkim-i mûmâ-ileyh Kızılbaş taafından rû-gerdân olmağla ol kavm-i şum il ve memlekete gâret ve hasârat için asker gönderüb mazarrat kasdında olmağla muktezâ-i ğayred-u lâzime-i melâhide ehl-i sünnet ve cemâ'at üzre vezîr müşârün-ileyhden Haleb'e imdad ve i'ânet itmekle müşârün-ileyh vezîrim dâhi şurut-u murâd-ı İslâmiye muktezâsınca imdadına tevcih ve âzimet idüb ordu-yı hümâyûndan küllî asker ile lâzım ve mühim itdüğün arz ve i'lâm eylemeğe hâlâ Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l âlem vezîrim Mehmed Paşa ve âzamül ümerâil-kirâm Maraş ve Sivas ve Rakka beğlerbeğileri dâme ikbâlühû ve Haleb askeri ile ma'an irsâl olunduklarından ğayrı düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l cemâhirü'l-ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem zafer-şi'ârımın kethüdâsı olan iftihârü'l ekâbir vel-ayan Mehmed dâme mecdühû cümleden mukaddem Diyarbekir ve Musul eyâletinde olan ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzre irsâl olunmak hıdmetinde olmağın kethüdâ-yı müşârün-ileyh varmazdan mukaddem sen ki mîr-i mîrân mûmâ-ileyhsin zikr olunan aşiretin aşiret ağaları ve kapularda atlu askerleri ve bi'l-cümle ceng ve harbe kâdir tüfenk-endâz ve kemandâr yarar yeniçeriler ile hâzır olub müretteb u mükemmel kalkub (boş) ile iki üç konağı bir iderek sür'ati tam ve isti'câli tamam ile müşârün-ileyh vezîrim Ahmed Paşa her kanda bulunursa yanuna varub vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bezl u dikkat itmen bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve terahi itmeyüb vech-i meşrûh üzre kethüdâ-yı müşârün-ileyh varmazdan mukaddem zikr olunan aşiretin ağaları ve kethüdâları ve bellu başuları ve bi'l-cümle ceng ve harbe kâdir piyâde ve süvari tüfenk-endâz kemandarlarıyla kalkub kethüdâ-yı müşârün-ileyh ile vezîr mûmâ-ileyh tarafına tekmîl-i isti'câl üzre teveccüh idüb hıdmetde bulunmağa bezl-i ikdâm eyliyesin el-hâsıl bu hıdmet muâzzam hıdmetdir zinhâr ve zinhâr bir sâ'at ihmâl itmeyüb sâ'ir hıdmetle kıyas etmeyesin bu bâbda azami mertebe ihmâl idersen bir vechile özrün kabul olma ihtimali yokdur hemen bir sâ'at evvel ol emrim üzre hareket itmeğe bezl-i makdûr eyliyesin ki bu hıdmetin ziyâde meşkûr olub mukâbelesinde me'mûlundan ziyâde inâyet ve ihsânıma mazhâr olman mukarrer dir.

Bir sûreti Şafak? aşiretinin (boş) mîr-i aşiretine

Bir sûreti Pesyan aşiretinin mîr-i aşireti (boş) zîde kadruhû

Bir sûreti Poryan aşiretinin mîr-i aşireti beği zîde kadruhû

Bir sûreti Zilan aşiretinin mir aşireti (boş) zîde kadruhû

Bir sûreti Berâzi aşireti olan Şamil Beğe ve Rakka beğlerbeğisi Osman Paşa yanuna varub

Bir sûreti Dünbeli aşiretinin kethüdâları Ali ve Kasım ve sâ'ir aşiret kethüdâsı Rakka Beğlerbeğisi yanına varub

26/88

Ane ve Medşe ve Seleme Sancaklarına mutasarrıf olan Ebû Rîşoğlu Mehmed Tarbuş dâme ulüvvühûya hüküm ki;

Hâlâ düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem Mehmed paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kethüdâsı iftihârü'l ekâbir vel-ayan Mehmed kethüdâ dâme mecdühû Erdalan Hâkimi Ahmed Han dâme ulüvvühûnun imdadına varan düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya kafadâr olmak için bir mikdar askere baş u buğ olmak için ol serhadlara irsâl olunmağla neferat-ı aşayir ve kabâilinin ve yarar ve müsellah ve mükemmel âdemlerün ile sene-i sâbıkâda olunduğun üzre gelüb Musul'da kalkub kethüdâ-yı müşârün-ileyh ile anda oldukça uğur-u hümâyûnda ve lâzım gelen hıdmetlerde vech ü münâsib gördüğü üzre dikat ve ihtimâm ve her husûsda rızasına mütevâffık hareket ve din ve devletime nafi'-ı tamam hıdmet vücûda getürmeğe bezl-i ikdâm tam itmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi asla ve kat'a te'hîr ve terâhi etmeyüb hemen şimdiden aşiret ve kabâ'ilin ve yarar ve müsellah âdemlerünle ber vech-i ta'cîl kalkub ma'îşet-i sâbık minvâl üzre tedârikle Musul'a gelüb dâhi kethüdâ-yı müşârün-ileyh dâme mecdühû anda olduğu ve imdad ve hıdmeti itmâm bulunca kethüdâ-yı müşârün-ileyh rey'-i ve tedbirine muvâffakat ve kendüye herhalde münâsib üzre olub rey'-i ve münâsib gördüğü üzre uğur-u hümâyûnda edâ-i hıdmet ve esnâf-ı sa'y ve hâmiyyet ve dikkat vücûda getürmeğe bezl-i ikdâm ve sarf-ı ihtimâm eyliyesin ki inşâ'allâhu te'âlâ bu bâbda vücûda gelen hıdmetin mukâbelesinde envâ'-ı inâyet-i 'aliye-i şâhâneme ve ihsân ve inâyet-i celîle-i pâdişâhâneme mazhâr olman mukarrerdur hemen bu bâbda vâir kuvveti bâzû-yı himmete getürüb minvâl-i

kadîmiden ve senden me'mûl olan mertebelerden ziyâde hıdemât-ı meşkûrede bulunmağa bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr rızâ-yı hümâyûnum tahsîline derûn-u dilden dikkat eyliyesin.

Bir sûreti Habur Sancağı beği olan Ben-i Tar Urbanının Şeyhi olan

Bir sûreti Basra sancağı Beği olup Beni-Cemil Urbanının Şeyhi olan Hasan'a

27/89

Sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olup hâlâ Cizre hükümetine mutasarrıf olan Mehmed dâme ikbâlühûye hüküm ki;

Hâliyâ Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Halo Han oğlu Ahmed Han dâme me'alivühû aba 'an ceddin hakku'l-mezheb ve pâk- tâb' ve saf-meşreb olmağla hâlâ rafaza-i hâsirenin evzâ'u etvârından nefret itdüğünden ğayrı âsitâne-i sa'âdet'ime kemâl-i hulus ve müteba'ıyyet-i derundan sadâkat ve istikâmetin olmağla melâhide-i dûzah-kârin hâkim-i müşârün-ileyh kasd-ı ihzâr il ve memleketine te'âddi ve gâret niyeti ile fitne ve fesâdları der-kâr ve üzerine bir mikdar asker-i şeyatin-eser gönderilmekle hâkim-i müşârün-ileyh dâhi Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'lâlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya âdem gönderüb imdad talebinde olup i'anet-i ehl-i sünnet-i din ve i'aşet-i müstemgân şeri'at-ı seyyid'el-murselin amme-i mü'min ve kâfe-i müslimine vâcib ve lâzım olmağın vezîr müşârün-ileyh mukâddem bir mikdar imdad gönderdüğünden ğayrı kendüye dâhi üzerinde olan asker halkı ile kalkub han müşârün-ileyhin imdadına tevcih idüb lâkin Kızılbaş-ı bed-ma'aşın hücum ve hareketi ziyâde olmağla küllî asker ve âdem lâzım olduğun müşârün-ileyh vezîrim i'lâm itmekle hâliyâ semtine kârib Sehran ve İmadiye hâkimleri ve sancak beğileri ve ğayrı eshâb-ı aşâyir ve kol beğleri müretteb ü mükemmel yarar ve müsellaah âdemleri ve ceng ve harbde mâhir tûfeng-endaz ve kemandâr âdemleri kalkub müşârün-ileyh vezîrimin yanına cem' ve mülâkî olup vech ü münâsib gördüğü üzre imdad hıdmetinde bulunmak için her birine evâmîr-î şerîfem gönderilüb tenbîh ü te'kîd olunmağın sen dâhi nesl-i hükkâm-ı kirâm hamîyyetkâr ve sülale-i ümera-i İslâm 'izzet-şî'âr olup bu makûle hıdemâtı hâlisü'l-îzân ve ubûdiyyet ve faîke'tül-berâkat bulunmağa bezl-i sa'y ve dikkat idegelmiş yarar ve nâmdâr olduğundan ğayrı hâkim-i müşârün-ileyh ile kârib-i civar hasebi ve intizâr-ı hümâyûn izzet-makrûnum olmak talebi ile imdad hıdmetinde bulunman lâzım olduğuna binâ'en iftihar'ül-emâcid vel-a'yân Kızılbaşın Mir Abdal dâme mecdühû kethüdâlığı hıdmetinde

olan Osman'ı aşirete baş u buğ idüb yarar ve müsella ve tüfenk-endâz ve kemândar âdemin ve cem'-i aşâyir ve kabâ'ilini mezbûrlara koşub imdad hıdmeti için ta'cîl alet-ta'cîl vezîr müşârün-ileyhe gönderüb ulaşıdurub kendün Cizre'de oturub dâimâ Musul tarafına nâzır ve alad-ı ceng ve silah ile müheyyâ ve hâzır olmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki,

Vusûl buldukda bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve terâhi ve ihmâl ü müsâhele eylemeyüb derûnunda olan ğayred ve hâmiyet mürüvetin olan şecâ'at-ı şehâmet muktezâsınca müşârün-ileyh karındaşın dâme mecdühû ile mûmâ-ileyhin taht-ı hükümetinde yarar ve nâmdâr ceng ve harbe kâdir müretteb ve müsella âdemlerin ve tüfenk-endâz aşâyir ve kabâ'iline baş u buğ idüb sür'ati tam ve isti'câl-i tamam üzre iki üç konağı bir iderek vezîr müşârün-ileyh her kanda bulunursa varub mülâkî ve mülhak ve uğur-u din ve devlet ve ağuş-u ehl-i sünnet ve cemâ'at bî izni'llahi te'âlâ def'i mazarrat-ı rafaza-i hâsaratda küllî hıdmet ve ve bezl-i sarf-ı dikkat itmeleri bâbında vâv kuvveti bâzû-yı himmete getirüb icra-yı levazım ğayred-i diniye ve edây-ı merâhim-i İslâmiye eyliyesin el-hâsıl tamam mertebe hıdmet-i zehi murâd ve maksûd olmak için sarf-ı himmet ve dikkat eyleyecek zamandır aba ve ecdâdın bu makûle hıdmetlerde derun dilden bezl-i iktidâr idegeldikleri ma'lum-u hümayûnum olmağın bu husûsda senden cümleden ziyâde hıdemât-ı meşkûre-i cemîle vücûda gelmek murâd-ı hümayûnumdur âli'el-husûs ki Ahmed Hanın eslâfıyla aba u ecdâdın ittifak ve ittihâdları ve hâlâ dahl-ı sarf-ı itâ'at ve taleb-i i'ânet olduğu hasebiyle her taraftan bu bâbda bezl-i makdûr lâzıme-i zimem cumhurdur ana göre bu bâbda rızâ-yı yüm iktizâmı câlib duâ-i hayrıma müsteclîb ve şerâit-i mezbure-i İslâmiyeye münâsib hıdmetde bezl-i makdûr eyliyesin ki inşâ'allâhu te'âlâ bu hıdmetin âhar hâsenâtda vesile-i husûl hâmiyet-i cemîle murâdatı ve sebeb-i izdiyad-ı rağib ve murağib olmak mukarrerdir her nerde olursan daimen Musul tarafına mütevâffık ve nâzır ve âlad-ı ceng ve cidal ve esbâb-ı harb-i kıtâl ile müheyyâ ve hâzır olub vâkif olduğun ahbarı mütevelliyen ve müte'akiben vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tarafına yazub i'lâm itmeğe ihtimâm eyliyesin.

27/90

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Sâbıkâ (boş) beğlerbeğisi olup hâlâ ber vech-i arpalık Kastamonu Sancağına mutasarrıf olan Mehmed dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ Şam eyâletine mutasarrıf olup Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l âlemim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Erdalan Hâkimi olan Halo Han oğlu cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ikbâlühû ile dostluk ve ülfet itmekle Han müşârün-ileyhin üzerine gelen ravafız-ı hâsire(den) müdâfa'a için vezîr müşârün-ileyh bir mikdar âdem gönderdikden ğayrı kendü dâhi kalkub Altun suyunu geçüp- tâkiben imdad lâzım olduğu i'lâm eylediği ecilden yarar ve müsellaâ âdemlerünle müretteb u mükemmel Van'dan kalkub ber vech-i arpalık (boş) sancağına mutasarrıf olan dâme ikbâlühû ile ma'an Kürdistan içinden geçüp ber vech-i isti'câl Musul câniblerine varub müşârün-ileyh vezîrim Ahmed Paşa her kanda ise mülâkî olup ve imdadına irüşüb vech ü münâsib gördüğü üzre bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ı a'dâda hıdmetde bulunman bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb dâhi emr-i şerîfim vusûl bulduğu sâ'atde müretteb ü mükemmel âdemlerünle kalkub Kürdistan içinden geçub Musul'a ve andan vezîrim müşârün-ileyh Ahmed Paşa her kanda ise varub mülâkî olup vech ü münâsib gördüğü üzre def'i mazarrat-ı a'dâda bezl-i makdûr ve sa'y-ı na-mâhsur eyliyesin ve bi'l-cümle ve ber vech-i ta'cîl varub imdadına irüşmek vücuh ile iktizâ eylemiştir ana göre ma'lumun olup heman emr-i hümayûnum vusûl bulduğu sâ'ate bir ân eğlenmeyüb kalkub fermânum olduğu mahalden Musul'a ve andan vezîrim müşârün-ileyh Ahmed Paşa her kanda ise varub mülâkî olup münâsib gördüğü üzre imdad-ı hıdmetde bulunasın şöyle ki üç konağı bir iderek gitmeyüb yollarda eğlendiğün haber alına ecdâdı izâmımın ervâh-ı tâyyibeleri için eşedd-i hâkaretle cezan verilür ana göre başın sana gerek ise emrim vusûl bulduğu sâ'at kalkub varub uğur-u hümayûnda hıdmet ve yoldaşlıkda bulunasın.

Bu dâhi

Bir sûreti ber vech-i arpalık Karahisar-ı Şarki sancağı mutasarrıfı (boş) dâme ikbâlühû.

27/91

Dergâh-ı mu‘allâm (boş) olan Rişvanlı Bâli zîde mecdühûya hüküm ki;

Hâliyâ Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrer vezîrim Ahmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me‘âb Ahmed Han dâme ulüvvühû tarafından âdem gelüb hâkim-i mûmâ-ileyh Kızılbaş bed-ma‘aşdan rûgerdân olmağla ol kavmi şum il ve memleketin gâret ve hasarı için Kızılbaş askeri gönderüb mazarrat kasdında olmağla muktezây-ı gayret ehl-i sünnet ve cemâ‘at üzre müşârün-ileyh vezîrimden imdad ve i‘ânet taleb itmekle müşârün-ileyh vezîrim dâhi imdadına teveccüh ve gayret idüb ordu-yı hümayûndan küllî asker ile isti‘dat olunmak lâzım ve mühim olmağın hâlâ düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû ve Maraş ve Sivas ve Rakka beğlerbeğileri ve Haleb askeriyle ma‘an irsâl olduklarından gayrı düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû kethüdâsı olan iftihârü'l-ekâbir vel-a‘yân Mehmed kethüdâ dâme mecdühû cümleden mukâddem Diyarbekir eyâletinde olan ümerâ ve aşâyire başu buğ olmak üzre irsâl olunub ve sen dâhi yarar ve nâmdâr olub senden küllî hıdmet vücûda gelmek melhuz-u hümayûnum olmağla yüz nefer yarar ve müsella ve mükemmel atlu âdemlerünle kalkub emîrü'l-ümerâi'l-kirâm Rakka Beğlerbeğisi Osman dâme ikbâlühûnün yanına varub mülâkî olub ve ma‘an kalkub Musul’a varub kethüdâ-yı müşârün-ileyhe mülâkî olub müşârün-ileyh vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû varub vâsıl olucaya değin vech ü münâsib görülen hıdmet ve yoldaşlıkda bulunman bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi bu emr-i şerîfim sana sabah vâsıl olursa ahşama ve ahşam vasıl olursa sabaha kalmayub yüz nefer yarar ve müsella atlu ceng ve harbe kâdir âdemlerunle mu‘accelen kalkub mîr-i mîrân müşârün-ileyhin yanına varub ve ma‘an Musul’a gelüb kethüdâ-yı müşârün-ileyhe mülâkî olub müşârün-ileyh vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû varıncaya değin vech ü münâsib gördüğü üzre vezîr müşârün-ileyhin ve han mûmâ-ileyhin imdadı ve rafıza-i hâsirenın def‘i mazarrat-ına bezl-i makdûr ve sa‘yı mevfûr idüb uğur-u hümayûnda hıdmet ve yoldaşlıkda bulunasın vücûda gelen hıdmetin mukâbelesinde makdûrun üzre i‘ânet olmanı mukarrer bilüb müşârün-ileyh vezîr-i

a‘zam bî avnî’llâhi te‘âlâ asker-i İslam ile varub vâsıl oluncaya değin sen müşârün-ileyh Mehmed kethüdânın re‘y-i üzre ma‘an hımdetde bulunmağa sa‘y eyliyesin şöyle ki emri hümâyûnum vusûl bulduğu gün yüz nefer âdemlerünle kalkub müşârün-ileyh Osman dâme ikbâlühûya mülâkî olub ve ma‘an kalkub gelmeyüb avk ve ihmâlin zahir ola bulunduğun yerde aman ve zaman verilmeyüb hakkından gelünür ana göre başın sana gerek ise gözün açub emrim varub ol sâ‘at kalkub fermânım olduğu üzre mûmâ-ileyh Osman dâme ikbâlehünün yanına varasın.

28/92

Yevmü’s-Sebt, fî 22 R sene 6/24 Ağustos 1636

Vezîr müşârün-ileyh Ahmed Paşa hazretlerine ikinci def‘ada imdad için gönderilen isti‘mal ve müceddeden ta‘yîn olunanların ümerâsıdır.

Van Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hükkâm-ı ekradın izzet-u nâmdârı ve kadîmi âtebe-i ‘aliyyemin ibâd-ı sadâkatkarları neslinden olub hâlâ Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me‘âb Ahmed dâme ulüvvühû derûnunda olan iman-ı celîlesin izhâr ve Kızılbaş-ı bed-ma‘âşın ebyen-i delâlet kârinlerine zahîren ve bâtunen muhâlefet ve inkâr ve Kürdistan mahalleri ve erkânım ubûdiyyet-i iftihâr bilmekle ol kavm-i şum üzerine asker nakl idüb il ve memleketine gâret ve kendüye isâl-i mazarrat üzre oldukları ecilden hâlâ Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü’l-âlem nâzım-ı münezzimü’l ümem vezîrim Ahmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehûden imdad ve i‘ânet ve muzâheret ve i‘ânet rica itmeğin müşârün-ileyh vezîrim dâhi lâzıme-i mürüvvet-i İslama ve muktezâ-i ğayret-i imâniye üzre nefsi imdadına varub hâlâ anların ordu-yu hümâyûndan ve cevânib-i erba‘a-ı memâlik-i mahrûsemden askerleriyle imdad ve i‘ânetleri lâzım olmağla düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü’l-âlem nâzım-ı münezzimü’l cemâhirül ümem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû kethüdâsı olan iftihârü’l-ekâbir vel-a‘yân Mehmed kethüdâ dâme ulüvvühû ordu-yı hümâyûndan bin mikdarı asker ile ta‘yîn ve mukaddemâ Diyarbekir ve Musul eyâletlerinde olan hükkâm ve ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzre beveh-i ilğar irsâl olunduğundan ğayrı müşârün-ileyh vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem edâma’llâhu te‘âlâ iclâluhû dört yüze müteallik asker-i nusret-şi‘ârım ile ol serhadlere teveccüh üzre olub ve i‘ânet ihtiyat ve himâyet ve imdad ve i‘ânet-i hemcins ve hem kâffe-i ehl-i İslâm husûsuna Van ve hükkâm-ı ümerâ-i kirâm Kars’a

vâsıl ve mülâkî olub mukaddemâ bu bâbda gönderilen fermân-ı şerîfim mûcebince Van eyâletinde olan hükkâm-ı kirâm ve ümerâyâ hal-u hâlince ve zırhlı ve yarar yüz nefer âdem tevzî' ve i'ânet-i ehl-i İslam için mu'accelen yanuna getürdüb ve sen dâhi kendü âdemlerin ve sancağın ile meşhur olan Van kullarından yüz nefer zırhlu ve cebelü âdem tedârük ve cümlesin iki yüz nefer yarar ve ceng ve harbe kâdir dilâver ve nâmdâr ve zırhlu yiğitler ile tekmîl ve tevecühle müşârün-ileyh vezîr-i a'zamın kapucu başlarından olub Van'a cebehâne ile irsâl olunan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa zîde mecdühû baş u buğ ta'yîn idüb Kürdistan içinden Şayak üzerinden Cizre hükûmetine çıkan yoldan ber vech-i ilğar Musul'a irsâl bî izni'llahi te'âlâ ihmâl-i tashir göstere Musul'a vâsıl olmaları husûsunda bezl-i ikdâm sarf-ı dikkat ve ihtimâm itmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve terâhi eylemeyüb eyâlet-i mezbûrede olan hükkâm ve ümerâ-i ekrad ğayred ve hamiiyet-i mû'în hâkim-i mûmâ-ileyh ehl-i sünnet ve cemâ'ate iltica ettüğü ecilden i'ânet-i ve i'aşeti lâzım ve vacib ve bu hıdmet cümleden ziyâde ikdâm-ı dikkat ğayretlerine müntehim lazım idüdüğün bildürüb dâhi her birinden mahalline göre cümlesinden yüz nefer zırhlu ve mükemmel silahlu yarar ve ceng ve harbe kâdir yüz yigirmi ve sen dâhi kendü âdemlerinden ve Van kullarının şecâ'atiyle meşhur olanlardan yüz nefer zırhlu ve mükemmel silahlu yarar ve nâmdâr seksen ki cümlesi iki yüz yarar tekmîl olub tedârük ve ihzâr bî avni'llâhi te'âlâ bi eyy-i vechin kâne ilğar ile zıkr olunan yolun şeyhi (boş) günde Musul'a varub vâsıl olmalarına bezl-i ikdâm eyliyesin el-hâsıl hıdmet-i mezbûre ehemmi mühimât-ı din ve devletden olmağla bir vechile te'hîre cevâz göstermeyüb bu husûsda var kudretin sarf eyliyesin ki ihmâl vücûda gelür ise bir vechile özrün kabul olmak ihtimali olmaduğundan ğayrı hükkâm ve ümerâyâ olan hüsn-ü zan-ı hümayûnum celb-i takrir olmak iktizâ ider ve'l-hâsıl her ne hal ise bu hıdmet-i hümayûnda kemâli sür'at ile vech-i meşrûh üzre itmam itdüresin ki bu bâbda vücûda gelen hıdmet sana ve cümle hükkâm-ı kirâm ve ümerâ-yı müşârün-ileyhim enva'-i inâyet ve ihsân ve esnâf ve inâyet-i bî pâyânım meş'ulune sebep ve bâis idüğü mukarrerdur ana göre bilmiş olasın âzami mertebe te'hîrden beğayet ictiyât eyliyesin böyle bilesin.

28/93

Genç Hâkimi Ali dâme ulüvvühûya hüküm ki;

Bi'l-fi'l Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ulüvvühû aba 'an ceddin sünniyü'l-mezheb olmağla rafaza-i hâsirenin ebyen-i delâlet kârinlerinden mutazarrır olub asûdemin muktezâ-i hâmiyyet itmemeleri üzre ol fırka-i kâhire muhalefet ve atebe-i 'aliyyeme izhâr-ı sadâkat ve ubûdiyyet itmekle Kızılbaş-ı bed ma'âş tarafından il ve memlekete gâret ve kendüye isâl-i mazarrat için üzerine bir mikdar asker ta'yîn olmağla düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûden imdad taleb itmekle vezîr müşârün-ileyh dâhi muktezây-ı mürüvvet-i İslâmiye ve resm-i kadîm vükela-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye hasebi ile hâkim-i mûmâ-ileyhin imdadına müteveccih ve revâne olub ve lâkin ordu-yu hümâyûndan ve cevânib-i erba'a-ı memâlik-i mahrûseden imdad olunmaları lâzım olub hâlâ düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kethüdâsı olan iftihârü'l-ekâbir vel-a'yân Mehmed kethüdâ dâme ulüvvühû mukaddemâ Diyarbekir ve Musul eyâletlerinde olan hükkâm ve ümerâ ve aşâyire baş u buğ ta'yîn ve ordu-yı hümâyûndan bir mikdar asker-i zafer-eser ile ol cânibe irsâl olduğundan mâ'adâ müşârün-ileyh vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû kapum kulları ve umûmen sâ'ir asâkir-i zafer-te'asirim ve beğler beğilerim ile ol serhadlere teveccüh üzre olub ve sen dâhi yarar ve nâmdâr ve uğur-u hümâyûnda sadâkatle hıdemât vücûda getürmüş dilâver şecâat-şî'âr olduğun ecilden iş bu emr-i şerîfim sana sabah varır ise ahşama ve ahşam varır ise sabaha te'hîr ve tevakkuf eylemeyüb aşâyir ve kabâ'ilinden ve yarar ve müsellağ âdemleründen atlu nefer ceng ve harbe ehil yarar yiğitler ile mûmâ-ileyh kethüdâ-yı müşârün-ileyhin yanına varub re'y-i ve münâsib gördüğü üzre hıdmet ve bî izni'llahi te'âlâ def'i mazarrat-ı a'dâda mesâ'î-i cemîle ve dikkat vücûda getürmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve terâhi ve tevâkkuf ve aram eylemeyüb ve iş bu emr-i şerîfim sabah varır ise ahşam ve ahşam varır ise sabaha durmayub bi eyyi vechin kâne kabâ'il ve aşâyirinden ve kendü âdemleründen iki yüz nefer mükemmel ve müsellağ yarar ve ceng ve harbe kâdir âdemlerünle heman ol sâ'at kalkub kemâl-i sür'at ve nihayet isti'câl üzre kethüdâ-yı müşârün-ileyhin yanına

Musul'a varub vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmet ve mahall-i mezbûra ve iktizâ iderse dâhi içerde memâlik-i a'dâda uğuru hümâyûnda bî pâyân hıdmetler vücûda getürmekde bi inâyeti'llahi te'âlâ def'i mazarrat-ı a'dâda ve i'ânet gayret-i İslâmiyede bezl-i kudret ve sarf-ı dikkat eyliyesin el-hâsıl bu hıdmet-i ehhem ve âzam hıdemât-ı din ve devletdendir asla ve kat'a bu bâbda bir vechile ihmâl ve te'hîre cevâz göstermeyüb ta'cîl-i tam ile me'mûr olduğun hıdmete müteveccih olmaya bezl-i makdûr eyliyesin ki bu hıdmetin huzur-u hümâyûnda ziyâde meşkûr olub mukâbelesinde me'mûlundan sadâkat ile ziyâde inâyet bî pâyân-ı pâdişâhâneme ve hayır du'âma mazhâr olman mukarrer dir.

28/94

Bitlis Hâkimine hüküm ki;

Kadîm hânedan-ı hükümet ve emâret ve ehl-i sünnet ve cemâ'atden olub hâlâ Kızılbaş-ı hâsire tarafından mutazarrır ve mezheb-i hakka münasib ve avâtıf-ı aliyemden rica-yı imdad i'ânet iden Erdalan Hâkimi Ahmed Han imdadına varan düstûr-ı mükerrem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kafadarı olmak için ordu-yu hümâyûndan mütevekkilen al-a'llah-u te'âlâ bir mikdar müstecîb askeri ile düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l cemâhir'ül-ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kethüdâsı olan iftihârü'l-ekâbir vel-a'yân Mehmed kethüdâ dâme mecdühû irsâl olunmağla Van eyâletinde olan hükkâm ve ümerây-ı Kürdistan secâ'at-unvan gayret-i diniye ve hâmiyyet-i tayyibeleri üzre her biri tahmiline göre müsella ve zırhlı yarar ve ceng ve harbe kâdir yüz nefer âdem ve emîrül-ümerâi'l-kirâm Dilaver dâme ikbâlühû Van beğlerbeğisi dâhi kendü âdemlerün ve Van'ın yararlığıyla meşhur olan kullarından yüz nefer âdem tedârük ve cümle bu iki yüz nefer müşârün-ileyh vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kapucubaşlarından olub hâlâ cebehâne ile Musul'a irsâl olunan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Tatar Mustafa zîde mecdühû baş u buğ ta'yîn ve Kürdistan içinden Şayak tarafından Cizre hükümetine çıkan yoldan ber vech-i ilğar irsâl ve ıyâzen b'illâhi te'âlâ Musul'a îsâl eylemek bâbında mûmâ-ileyh Van beğlerbeğisine mufassal emr-i şerîfim gönderilüb ve sen yarar ve secâ'at-şî'âr ve uğur-u din ve devletde ve imdad-ı ehl-i sünnet ve cemâ'at ve i'âneti hemcins ve hem milletde bezl-i ikdâm ve umûr-u nâmdâr olageldiğin ecilden vech-i meşrûh üzre Van beğlerbeğisi tarafından hissene ta'yîn olunan mikdar müsella ve zırhlı ve ceng ve

harbe kâdir yarar âdemlerün mahall-i mezbûre mûmâ-ileyh Mustafa zîde mecdühû ile mîr-i mîrân müşârün-ileyh ma'rifetiyle ber vech-i ilğar irsâl eylemen bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevâkkuf ve ârâm ve karar itmeyüb mîr-i mîrân müşârün-ileyh tarafından hissesine kaç nefer âdem ta'yîn ve tahsis olunur ise ubûdiyyet ve hâmiyyet ve şecâ'at ve sadâkatin mukâbelesince cümlesi bi lütfu'llâhi te'âlâ varub Musul'da imdad-ı hıdmetde olmak için yarar ve ceng ider âdemleründen zırhlu ve silah-ı mükemmel ile bî avni'llâhi te'âlâ emn u sâlim güzide Musul'a irüşmek üzre mîr-i mîrân müşârün-ileyh dâme iclâlûhu ma'rifetiyle mûmâ-ileyh Tatar Mustafa zîde mecdühûya koşub ber vech-i ilğar irsâl eyliyesin husûs-u mezbûr mühimmât-ı umûrdan olmağla bir vechile te'hîre cevâz göstermeyüb itmâm-ı hıdmete bezl-i makdûr eyliyesin ki bu hıdmetin huzur-u hümâyûnda ziyâde meşkûr ve müstevcib-i istihsân ğayr-ı mahsur olub mukâbelesinde enva'-i inâyet-i âliye-i pâdişâhâneme ve ihsân-ı riâyet-i celîle-i şâhâneye mazhar olman mukarrer dir.

29/95

Bi'l-fi'l Şırvî Hâkimi olan Tatar Beğ dâme ulüvvühûya hüküm ki;

Hâliyâ ordu-yı hümâyûnuma düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham (boş) Musul muhafazasında olan vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlûhu âdem gönderüb Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ulüvvühû cibilliyetinde merkuruz olan envar-ı İslâm muktezâsınca Kızılbaş-ı bed-ma'âş tarafından rû-gerdân olub der-i devletime izhâr-ı ubûdiyyet ve ihlâs ib'ar-ı sıdk-ı te'vil-i ihtisâs itmekle rafaza-i hâsire tarafından kendüye il ve elkasa îsâl-ı mazarrat ve ikâme-i hâsiret kaskına ri'âyet olunub hâkim-i mûmâ-ileyhden vezîr müşârün-ileyhe âdem gelüb imdad ve i'ânet taleb olunmağla mütevekkil al-a'llah-u te'âlâ imdad ve i'ânetine teveccüh ve ğayred eyledüğün bildürüb ordu-yu hümâyûndan dâhi mu'âvenet ve muzâheret lâzım olduğun i'lâm itmekle umûr-u din ve devlet olan vech üzre düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehu husûsu mezbûre sarf-ı himmet idüb asâkir-i-i nusret-şi'ârımdan kifâyet mikdarı asker ikrâr idüb götürmek üzre olduğundan ğayrı hâliyâ ber vech-i isti'câl cümleden mukâddem varub müşârün-ileyh vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehuya mülâkî olmak için kendü âdemlerin ve Diyarbekir

eyâletinde olan bazı aşâyir ve kabâ'il ile kendünün kethüdâlığı hıdmetinde olan iftihârü'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed dâme ulüvvühû baş u buğ ta'yîn idüb sür'at-i tam ve isti'câl -i tamam ile Erzurum'dan irsâl olunmuşdur bu bâbda bi'l-fi'l Van'da olan dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinden dâhi on aded odalık neferi ta'yîn olub mu'accele Van'dan kalkub Kürdistan içinden Musul'a kârib olan yerlerden varub müşârün-ileyh Mehmed kethüdâ ile vezîr müşârün-ileyhe mülâkî ve mülhak olub bî avni'llâhi te'âlâ hâkim-i mûmâ-ileyhin imdad ve i'âneti hıdmetinde bulunmaları fermânım olmağla sen bi'z-zâtıkr olunan dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinin önüne düşüb Kürdistan içinden her kankı yol yakın ise ol yoldan delâlet-iderek beş altı konakda zıkr olunan on aded odalık yeniçerileri Musul'a ulaştırub dâhi müşârün-ileyh sadrazâmın kethüdâsı varınca sen Musul'da durub inşâ'allâhu te'âlâ kethüdâ-yı müşârün-ileyh varub Musul'a vâsıl oldukda zıkr olunan dergâh-ı mu'allâm (boş) yeniçerilerin gönderub Musul'a ulaştırub edâ-i hıdmet ve tekmîl-i maslahat eyledükde müşârün-ileyh Mehmed kethüdâdan temessük alub kendüye avdet itmek fermân-ı şerîfim olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi iş bu hükm-ü hümayûnum varduğu gün bir ân tevakkuf ve ârâm itmeyüb vech-i meşrûh üzre hâkim-i Erdalan olan Ahmed Han dâme ulüvvühûnun imdadına ta'yîn olunan on aded odanın yeniçerilerin bi'z-zât önüne düşüb Kürdistan'dan Musul'a varmağa her kankı yol kısa ise ol yoldan delalet iderek beş altı konakda Musul'a ulaştırub iş bu emri hümayûnum yerine getüresin ve inşâ'a'llâhu te'âlâ sadrazâmın kethüdâsı müşârün-ileyh Mehmed kethüdâ Musul'a varınca sen de Musul'a varub bi'z-zât edâ-i hıdmet ve tekmîl-i maslahat eyledüğüne kethüdâ-yı müşârün-ileyhden temessük alub kendüye avded eyliyesin ve'l-hâsıl husûs-u mezbûr mühimmât-ı umûrun âzamından olub Van'da olan dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinden husûs-u mezbûre ta'yîn olunan on aded odanın neferi vech-i meşrûh üzre Kürdistan içinde emin ve layık olan mahalden mu'accelen Musul'a varub müşârün-ileyh vezîrim Ahmed Paşa'ya hâkim-i mûmâ-ileyhin imdadı için irüşmeleri iktizâ-i murâd-ı hümayûndandır umûru sâ'ire kıyas itmeyüb emr-i hümayûnum üzre önlerine düşüb mu'accele mahal-i mezbûre irsâl eyliyesin ve edâ-i hıdmet eyledüğün temessük alub avded eyliyesin bu bâbda bir vechile özr ve bahâne sebebine dahl olduğuna rızâ-yı hümayûnum yokdur ve bir tarîkle a'dâdan (...) kârib ihtimalin virmeyüb emr-i şerîfimi yerine getüresin.

29/96

Aştı Beği Ali dâme izzühûya hüküm ki;

Bundan akdem sana hüküm-ü hümayûnum gönderülüb cenâb-ı emâret-me'âb Erdalan Hâkimi olan Ahmed Han dâme ulüvvühûnun imdad ve i'âneti lâzıme-i din ve devletden olmağla ordu-yı hümayûndan küllî asker ve düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ve Sivas ve Maraş ve Rakka beğlerbeğileri ve Haleb askeri ile ma'an irsâl olunduklarından ğayrı düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdârı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kethüdâsı olan iftihârü'l- ekâbir vel a'yân Mehmed dâme mecdühû cümleden mukaddem Diyarbekir eyâletinde olan ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzere hâlâ ordu-yı hümayûndan dörd bin ferd atlu yarar asker ile ta'yîn olmağla kethüdây-ı müşârün-ileyh ve ümerâdan mukaddem aşâyir ve kabâ'ilinden yarar ve ceng ve harbe kâdir dört beş yüz mikdarı müsella ve müretteb tüfenk-endâz aşiret ve âdemlerünle ta'cîl ve alet-ta'cîl kalkub müşârün-ileyhe mülâkî olup hıdmetde bulunman bâbında tekrar fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb dâhi emr-i şerîfim sana her kankı mahalde vâsıl olursa bir ân tevakkuf ve ârâm itmeyüb dört beş yüz mikdarı yarar tüfenk-endâz ve kemandâr ve ceng ve harbde sâhibi iktidâr olan âdemlerünle ve aşâyir ve kabâ'ilinle kalkub müşârün-ileyh sadrâzam edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kethüdâsı yanına varub cem' olup kalkub müşârün-ileyhe mülâkî olup ve ma'an kalkub derneğ-i tam ve cemâ'at-i tamam ile Musul'a varub andan dâhi ta'cîl ile vezîr müşârün-ileyhe mülâkî olup vech ü münâsib gördüğü üzere uğur-u hümayûnda hıdmet ve yoldaşlıkda bulunmağa makdûrun sarf eyliyesin ve bi'l-cümle eyâlet-i mezbûrede ğayret-i mekîn müşârün-ileyh Mehmed kethüdâ dâme mecdühû baş u buğ ta'yîn olup bu husûsda istiklâl kılınmıştır ana göre mukayyed ve âgâh olup mürur-u vâziyete muhâllefet itmekten hazer idesin münâsib gördüğü hıdmetde bulunasın şöyle ki müşârün-ileyh vâsıl olduğu gün yanına cem' olup te'hîrine sebep olasın ecdâd-ı âzamım ruhları için her kanda bulunursa ele getirülüb aman ve zaman verilmeyüb eşedd-i hâkaretle hakkından gelinür bilmiş olasın ana göre başın sana gerek ise emrim varduğu gün kethüdâ-yı müşârün-ileyhin yanına cem' olup ve yine kalkub hıdmetde bulunasın.

Bir sûreti Aşa'ir-i Milli aşireti (boş) zîde kadruhûya
 Bir sûreti Seğam tâ'ifesinin mîr-i aşireti olan zîde kadruhûya
 Bir sûreti Pesyan aşiretinin mîr-i aşireti olan zîde kadruhûya
 Bir sûreti Boryan tâ'ifesinin mîr-i aşireti (boş) zîde kadruhûya
 Bir sûreti Zilan tâ'ifesinin mîr-i aşireti (boş) zîde kadruhûya
 Bir sûreti Berazi aşireti Beği Yakub Beğ'e
 Bir sûreti Dünbeli aşiretinin kethüdâları Ali ve Kasım ve sâ'irlerine
 Bir sûreti Karakeçilü cemâ'atinin mîr-i aşiretine
 Bir sûreti Kürdi-i Kebir cemâ'atinin mîr-i aşireti Ali Beğ aşireti ile
 Bir sûreti Kürdi-i Küçük cemâ'atinin mîr-i aşireti Ali Beğ aşireti ile
 Bir sûreti Hurdiki? Zâimi mîr Köse Şad
 Bir sûreti İzoli cemâ'ati mîr-i aşiretine
 30/97

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Rakka Beğlerbeğiliğine inâyet olunan Osman dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Bi'l-fi'il Musul muhâfazasında olan düstûr-ı ekrem vezîrim Ahmed Paşa
 edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han
 dâme ulüvvühû tarafından âdem gelüb hâkim-i mûmâ-ileyh Kızılbaş-ı bed-ma'âş evzâ'i
 ve etvârından mutazarrır olub rû-gerdân olmağla ol kavm-i şum il ve memleketlerinin
 gâret ve hasâratı için asker gönderüb mazarrat kasdında olmağla muktezây-ı ğayred ve
 lâzime-i ehl-i sünnet ve cemâ'at üzre vezîr müşârün-ileyhden imdad taleb itmekle
 müşârün-ileyh vezîrim dâhi imdadına teveccüh ve âzimet idüb ordu-yı hümâyûndan
 küllî asker ile istimdâd olunmak lâzım ve mühim idüğün arz itmekle Diyarbakir
 eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîr-i
 a'zam ve serdârı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ve Maraş ve Sivas
 beğlerbeğileri ve Haleb askeriyle ma'an irsâl olunduklarından ğayrı düstûr-ı mükerrerrem
 müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı
 ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun kethüdâsı olan iftihârü'l-ekâbir
 vel-a'yân Mehmed dâme mecdühû cümleden mukaddem Diyarbakir ve Musul
 eyâletinde olan ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzre ol serhadlere irsâl olub ve
 müşârün-ileyh vezîr-i a'zam dâhi ber vech-i acele üzre olub sen dâhi yarar ve nâmdâr
 olub bir vechile hıdmete kâdir ve maslahat girdâr olduğun ecilden iş bu emr-i şerîfim

sabah varır ise ahşam ve ahşam varır ise sabaha kalmayub yarar ve müsellaḥ beş yüz nefer yarar yiğitler ile ber vech-i isti'câl kethüdâ-yı müşârün-ileyhe mülâkî olub müşârün-ileyh (boş) vezîr-i a'zam varıncaya değin vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bulunman bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince amel idüb dâhi bu hükm-ü hümâyûnum sana ahşam vâsıl olursa sabah ve sabah vâsıl olursa ahşama kalmayub yarar ve müsellaḥ kâmil beş yüz nefer yarar ve güzide yiğitler ile bervech-i ta'cîl kalkub kethüdâ-yı müşârün-ileyhe mülâkî olub ve ma'an Musul'a varub vezîr müşârün-ileyh vech ü münâsib gördüğü üzre han mûmâ-ileyhin imdadı hıdmetinde ve serhad-ı mansûrenin muhâfazasında ve sâ'ir ol serhadlerde din ve devlet ve ırz u nâmûsu saltanatıma layık olan husûslarda bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin ve'l-hâsıl senin ğayred ve şecâ'atgir uğur-u hümâyûnum olub umûru hümâyûnda hıdmetde bulunmak için eyâlet inâyet olunmuş idi ibray-ı hıdmetindedir göreyim seni bu bâbda ne vechile hıdmet ve yevmen fe yevemen mazhâr-ı inâyet ve ihsân olmağa sarf-ı himmet idersin bî izni'llah-i te'âlâ bu esnada senden meşkûr olacak hıdmet vücûda gelürse dâhi i'lâm-ı mevacib ile ri'âyet olman mukarrerdir heman vâir kuvveti bâzû-yı himmete getürüb bu hıdmetde bezl-i makdûr ve gereği gibi merdânelik ve hıdmet ile te'min-i inâyet ve ihsânım itmeğe bezl ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyleyüb emri şerfime muhâlif ve ıyâzen b'illâhi te'âlâ inâyet-i pâdişâhâneme bâis derûn-ı dilden bir vaz' irtikâ ve tertib-i ihzâr eyliyesin.

30/98

Diyarbakir mütesellimi olan Hüseyin dâme mecdühûya hüküm ki;

Erdalan Hâkimi cenâbı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ulüvvûhu tarafından âdem gelüb hâkimi mûmâ-ileyh Kızılbaş tarafından rû-gerdân olub teneffür itmekle ol kavm-i şum il ve memleketin gâret için asker gönderüb mazarrat kasında olmağla müşârün-ileyh vezîrimden imdad taleb itmekle imdadına teveccüh idüb ordu-yı hümâyûndan küllî asker irsâli lâzım ve mühim itdükde arz ve i'lâm itdikde Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham vezîrim Mehme Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnün kethüdâsı olan iftihârü'l-ekâbir vel-a'yân ve Maraş ve Sivas ve Rakka beğlerbeğileri ve Haleb askeriyle ma'an irsâl olunmak üzre olduğundan ğayrı düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnün kethüdâsı

olan iftiharü'l-ekâbir vel-a'yân Mehmed dâme mecdühû cümleden mukaddem Diyarbekir ve Musul eyâletlerinde olan ümerâ ve aşâyire baş ta'yîn olunub varub imdada irüşmesi fermânım olmağın Milli cemâ'atinin Mir-i aşireti ve Şekaki tâ'ifesinin ve Zilân ve Burukân aşiretleri beğleri ve kethüdâları ve bellu başluları ve bi'l-cümle ceng ve harbe kâdir piyâde ve süvari tüfenk-endâz ve kemandârlarıyla hâzır ve amade olub kethüdâ-yı müşârün-ileyh vardukda ma'an ber vech-i isti'câl kalkub teveccüh itmeleri bâbında zikr olunan Mir-i aşiretlerin her birine müstâkil evâmir-î şerîfem gönderilmekle müşârün-ileyh varmazdan mukaddem tarafından mezbûrlara mektub ve âdem gönderüb ve her birini vâkıf ve âgâh idüb müşârün-ileyh varınca hâzır ve müheyyâ itmek bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan emrim üzre zikr olunan aşiret beğlerine ve bellu başlularına tarafımdan mektub yazub ve mukaddem evâmir gönderüb her biri yat u yarakları ve esbâb-ı ceng ve âlât-ı harbleri ile hâzır ve müheyyâ eyliyesin kethüdâ-yı müşârün-ileyh varduğu sâ'at yanına gelüb cem' olub ve ma'an kalkub cemâ'at-i tam ve derneğ-i tamam ile me'mûr oldukları hıdmet-i hümâyûna tevki ve ğayred idüb vezîr müşârün-ileyhin ve Ahmed Han'ın imdad ve i'âneti hıdmetinde bulunalar ve'l-hâsıl bu husûsda kemâl-i ikdâm ve ihtimâm üzre olasın.

30/99

Sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olub hâliyâ Cizre Hükümetine mutasarrıf olan Mehmed dâme ikbâlûhuya hüküm ki;

Bundan akdem sana hükm-ü hümâyûnum gönderilüb hâliyâ Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Halo Han oğlu Ahmed Han dâme ulüvvûhu Kızılbaş-ı bed-ma'âşdan rû-gerdân olub atebe-i 'aliyyeme itâ'at ve kemâl-i hulûsla mutaba'at itmekle melâhide-i hâsire hâkim-i müşârün-ileyhe kasd-ı izrâr ve il ve memleketine ve gâret niyeti ile üzerine asker-i şeyatin-eser göndermekle hâkim-i mûmâ-ileyh dâhi Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya âdem gönderüb imdad taleb idüb müşârün-ileyh vezîrim dâhi ğayret-i İslâmiye muktezâsınca bir mikdar âdem gönderildikten ğayrı kendüsü dâhi üzerinde olan asker halkı ile kalkub müşârün-ileyhin imdadına teveccüh idüb lâkin Kızılbaş-ı bed-ma'âşın hareketi ziyâde olmağla küllî asker lâzım olduğun müşârün-ileyh vezîrim i'lâm itmekle ol semtlere karîb hükkâm ve ümerâyâ ve sancakbeğilerine ve ğayrı eshâb-ı aşâyir ve kol beğleri müretteb u mükemmel yarar ve

müsellah ceng ve harbe kâdir tüfenk-endâz ve kemandâr âdemlerin ile kalkub müşârün-ileyh vezîrimin yanına varub mülâkî ve mülhak olub vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bulunmaları için her birine evâmîr-i şerîfem gönderilmekle sen dâhi hâkimi mûmâ-ileyhe karîb-i civar hasebiyle imdad hıdmetinde bulunman lâzım olduğuna binâ'en iftihâru'l-emâcid vel-ekâbir karîndaşın Mir Abdal dâme mecdühûya ve kethüdânın hıdmetinde olan Osmanı baş u buğ idüb yarar ve müsellah tüfenk-endâz âdemlerinle ve cümle aşâyir ve kabâ'ilini mezbûrlar koşub imdad-ı hıdmet için ta'cîl alet-ta'cîl vezîr müşârün-ileyhe ulaşıdurub kendün Cizre'de oturub dâimâ Musul tarafına nâzır olasın ve âlât-ı ceng ve silah ile müheyîyâ ve hâzır olman bâbında fermânım olmuş idi imdi ol emr-i şerîfim ala ma kân mukarrerdir buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâliyâ sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince bu emr-i şerîfim varduğu sâ'at bir ân tevakkuf ve ârâm itmeyüb müşârün-ileyh karîndaşısın ki ve mûmâ-ileyh kethüdâ Osman'ı hükümetden yarar ve nâmdâr ceng ve harbe kâdir ve müsellah âdemlerin ve tüfenk-endâz ve kemandar aşâyir ve kabâ'iline baş u buğ idüb ve ta'cîl alet-ta'cîl üç dört konağı bir iderek vezîr müşârün-ileyhin yanına gönderub uğur-u hümayûnda def'-i mazarrat-ı rafaza-i hâsirede bezli dikkat ve sarf-ı himmet itmek üzre irsâl-ü îsâl itdüresun ve'l-hâsıl bu bâbda senden küllî hıdmet vücûda gelmek melhûz-u hümayûnumdur ana göre mukayyed olub mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre müretteb ü mükemmel asker ile karîndaşın mûmâ-ileyh ve kethüdâ-yı mu'accele gönderüb ve esbab-ı ceng ve edâvat-ı harb ve kabâ'il ile sen dâhi hâzır ve hüheyîya olub ve vâkıf ve muttali' olduğun ahbarı müşârün-ileyh sadrâzamıma arz ve i'lâmdan hâli olmayasın.

30/100

Van ümerâsına hüküm ki;

Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ulüvvühû cibilliyetinde merkur olan İslâm ve diyanet muktezâsınca şah-ı rû-siyahdan rû-gerdân olub atebe-i 'aliyyeme izhar ve itâ'at itmekle üzerine Kızılbaş-ı bed-ma'âş gelmeğın Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehü yanında olan asker ile kalkub imdadına teveccüh ve revâne olmağla ziyâde asker ile imdad olunmak devlet-i aliyemin umûr-u lâzımesinden olmağın Van eyâletine tâbî' olan ümerâ'il kirâm ve şecâ'at nihadın ceng ve harbe kâdir dîlîr ve bahadır âdemlerinden cümle yüz nefer ve Van kolundan yarar

yiğitler intîhâb tedârük olunub Van beğlerbeğisi âdemlerinden ve Van kolundan tedârik olunacak yüz tek mil ile ma'an bir yerden Musul'a varub imdad hıdmetinde bulunmaları bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmağın sen dâhi devlet-i âliyeme olan ubûdiyyetin muktezâsınca hıdmet-i mezbûre için Van beğlerbeğisinin taleb eyledüğü (boş) mikdar yarar ve müsellağ âdemi virüb imdada göndermek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi hıdmet-i mezbûre için Van beğlerbeğisi tarafından senden taleb olunan (boş) mikdar yarar ve müsellağ âdemlerine baş u buğ ta'yîn olunan serdâr-ı zafer-şî'ârın kapucubaşısı Mustafa zîde mecdühûnun yanına gönderub hıdmetde bulunalar ve'l-hâsıl zıkr olunan mikdar yarar ve müsellağ âdemlerini müşârün-ileyhin yanına götürmek murâd-ı hümayûnumdur sâ'ire kıyas itmeyüb mu'accelen tedârik ve ihzar idüb ve müşârün-ileyhin yanına irsâl-i îsâl eyledüğün istimâ' eyliyesin şöyle ki göndermeyüb avk ve te'hîre bâ'is olasın asla beyan olacak özrün makbûl ve cevabın mesmû' olmayub mes'ûl ve mu'âteb olman mukarrerdir ana göre rızâ-yı şerîfim tahsîline sa'y ve ikdâm ve dikkat ve ihtimâm eyliyesin.

Bir sûreti Adilcevâz Sancağı Beği Ulya Beğ'e

Bir sûreti Bargiri Beği Bahaeddin Beğ'e

Bir sûreti Kesan Beği Abdullah Beğ'e

Bir sûreti Esbayird Beği Ahmed Beğ'e

Bir sûreti Ağakis Sancağı Beği Halid Beğ'e

Bir sûreti Kârkâr Sancağı Beği Hasan Beğ'e

Bir sûreti Kırdiki ve Zırîki Sancağı Beğ'i Hamid dâme izzühûya

31/101

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Rakka Beğlerbeğisi olan Osman dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Bundan akdem hükm-ü hümayûnum gönderilüb bi'l-fi'il Musul muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclalehü Erdalan Hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Ahmed Han dâme ulüvvühû tarafından âdem gelüb hâkim-i mûmâ-ileyh Kızılbaş-ı bed-ma'aşın evzâ' u etvârından muntazır olub rû-gerdân olmağla ol kavm-i şum il ve memleketlerinin gâret hasâratı için asker gönderüb mazarrat-ı rafazadan olmağla muktezây-ı gayret ve lâzıme-i ebyen-i ehl-i sünnet ve cemâ'at üzre vezîr müşârün-

ileyhden imdad taleb itmekle müşârün-ileyh vezîrim dâhi imdadına teveccüh ve ğayred idüb ordu-yu hümâyûndan küllî asker ile imdad olunmak lâzım ve mühim idüğün arz itmekle Diyarbekir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ve Maraş ve Sivas beğlerbeğileri ve Haleb askeri ile ma'an irsâl olunduklarından ğayrı düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnün kethüdâsı olan iftiharül ekâbir vel a'yân Mehmed dâme mecdühû dâhi cümleden mukaddem Diyarbekir ve Musul eyâletlerinde olan ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzere ol serhadlere irsâl olunduklarından ğayrı düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnün kethüdâsı olan iftihârü'l-ekâbir vel-a'yân Mehmed dâme mecdühû dâhi cümleden mukaddem Diyarbekir ve Musul eyâletlerinde olan ümerâ ve aşâyire baş u buğ olmak üzere ol serhadlere irsâl olunub ve müşârün-ileyh vezîr-i a'zam dâhi teveccüh ve ğayret üzere olmağla sen dâhi yarar ve nâmdâr olub her ne vechile hıdmetde kalır ve maslahatgirdar olduğun ecilden iş bu emr-i şerîfim sabah varırsa ahşama ve ahşam vâsıl olursa sabaha kalmayub yarar ve müsellaah beş yüz nefer yarar yiğitler ile ber vech-i isti'câl müşârün-ileyhe mülâkî olub müşârün-ileyh vezîr-i a'zam varıncaya değin vech ü münâsib gördüğü hıdmetde bulunmak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuş idi imdi müşârün-ileyh Ahmed Paşa bi emri'llahi te'âlâ vefat eyledüğü haberi varid olmağla Şam eyâleti müşârün-ileyh Mehmed dâme ikbâlühûya tevcîh ve inâyet olunub kendü ile hıdmeti muhâfazaya me'mûr olanlar ile Musul'a varub vâsıl olub gereği gibi muhâfaza idilmesi bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmağla kendüye e'ked-ü şedid emr-i hümâyûnum gönderilmiştir sen dâhi her kanki mahalde bulunursan bir ân tevekkuf ve ârâm itmeyüb kalkub üç dört konağı bir idüb Musul'a vâsıl olub vech ü münâsib gördüğü üzere hıdmet-i muhâfazada bulunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim ve emr-i hümâyûnum sana her kanki mahalde ve ne vakitte vâsıl olursa hemen ol sâ'atde kalkub üç dört konağı bir iderek kemâl-i sür'at ile yürüyüb ve senünle me'mûr olan ümerâ-i aşireti ve Rişvanlı Bali-i ma'an götürüb bir gün mukaddem Musul'a vâsıl olub Şam eyâletin virülub cümle ol cânibde hıdmete baş u buğ ta'yîn olunan müşârün-ileyh Derviş Mehmed dâme ikbâlühûya mülâkî olub vech ü münâsib görüb iktizâ eyleyen hıdmet-i muhâfazada

makdûrun sarf eyliyesin ve bi'l-cümle bir sâ'at mukaddem varub vâsıl olman iktizâ eylemişdir fermânım olan beş yüz nefer âdemlerin ve Rîşvanlı Bali ve ümerâ-i aşâyir ile ta'cîl ale't-ta'cîl varub Musul'a irüşüb uğur-u hümayûnda hıdmetde ve yoldaşlıkda bulunasin ve'l-hâsıl senden bu bâbda küllî hıdmet vücûda gelmek murâd-ı hümayûnumdur ana göre ma'lumun olub bir sâ'ate mukaddem varub irüşüb hıdmetde bulunmağa bezl-i iktidâr eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ devlet-i aliyem uğurunda vücûda gelecek hıdmetin mukâbelesinde envâ'-ı inâyet ve ihsânıma mazhâr olmak mukarrerdir şöyle ki ihmâl üzre hareket itmekle geç varub ve yahud fermânım olan beş yüz neferden noksan âdem ile varasin ecdâd-ı 'izamım ervâh-ı tayyibeleri için eşedd-i hâkarete mazhâr olursun bilmiş olasin ve bi'l-cümle mîr-i mîrân müşârün-ileyh Mehmed dâme ikbâlühû baş u buğ ta'yîn olunmakla hakkında şükr-ü şikâyeti müsmir-i müteessirdir ana göre re'y-i ve tedbirlerine mütabakat ve muvafakat idüb ta'yîn olunan hıdmetde muhalefetden ziyâde ihtirâz eyliyesin ve'l-hâsıl bu zamanı sâ'ir vakte ve bu hıdmeti ğayrı hıdmete kıyas itmeyüb her kanda bulunursan kemâl-i sür'at ile kalkub me'mûr olduğun mahale revâne olub bir sâ'ate mukaddem mesa'îde acele şitâb ve tekâsül ve ihmâlden kemâl-i ictinâb idüb duâ-i hayrımı almağa sa'y-ı cemîl ve ihtimâm hareket eyliyesin.

31/102

Karaman Beğlerbeği Arslan dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû teşmîl hıdemât-ı din ve devletime müteallik bazı maslahat iktizâsı ile Erzurum'dan kalkub Diyarbekir tarafına teveccüh ve azîmet itmekle Ahışa kal'ası intihâ-ı serhad-ı İslâmda vâki' olub gereği gibi muhâfazası ve bî avni'llâhi te'âlâ mekr-u keyd-u a'dâdan siyânet olunması ehem-i mühimmât-ı din ve devletden olub ve sen yarar ve dilîr ve nâmdâr olmağla tuvânâ devlet-i uğur-u hümayûnda nice hıdmetlerin sebkât idüb bi-ddefa'ât dilâverliklerin zuhûra geldiğinden ğayrı hâliya dâhi Kars ve Ahışa kal'alarının ta'mîri ve termîmi ve binasının kemâl-i metânet ve istihkâmı husûsunda enva'ı mesa'î-i cemîlen vücûda gelüb her vechile tevcîh ve vâsıl-ı hümayûnuma ve du'âyı hayr-ı icâbet kârinime mazhâr olmuşsundur berhurdar olasin yüzün ak olsun imdi bu sene-i mübarekde Ahışa serhadının ve ol havalide olan dönek mekr-u keyd-u a'dâdan hıfz u hırâset ve zarar-u gezendi düşmenden himâyet ve siyânet-i a'zam-ı

mühimmât-ı umûrdan olmağla Çıldır eyâletinde olan mîr-i mîrân müşârün-ileyh bi'l-fi'îl Çıldır beğlerbeği olan mîr-i mîrân ve ümerâyâ bi'l-fi'îl Çıldır Beğlerbeğisi Sefer dâme ikbâlühû baş u buğ ta'yîn olunub bu kış eyâlet ümerâsı ve askeri ile Ardahan'da dernek ve cemâ'at idüb ve anda kışlayub bu kış muhâfazada olması bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olub mîr-i mîrân müşârün-ileyhe eyâlet ümerâsına müstâkil ahkâm-ı şerîfem gönderilmekle sen dâhi yarar ve müsellaâ âdemlerin güzide yiğitler ile bu kış Ahışa'dâ kışlayub ve gice ve gündüz havleti ve rahatı kendüne haram idüb etraf ve cevânibe göz ve kulak olub ol havalinin muhâfazasına gereği gibi ihtimâm idüb ve dâimâ Kars ve Ahışa tarafının ve (boş) eyâletlerinde vâki' olan beğlerbeğilere ve beğlerin askerlerine baş u buğ ta'yîn olunan düstûr-ı mükerrem iclâlehü ile haberleşub iktizâ idüb vech ü münâsib görülen husûslarda envâ'-ı mesa'î-i cemîlen vücûda getürmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olub ve bu ana değin devlet-i aliyem uğrunda sebk iden hıdmat-ı mezbure huzur-u hümayûnda makbûl ve derece-i istihşânıma mevsûl olub mukâbelesinde hâssa hıla'-ı fâhire-i mülûkânemden sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetim ihsan ve inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda inâyet ve ihsân olunan hıla'-ı fâhire ve kâffe-i bâhiremi envâ'-i i'zâz ve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb alub giyub dâhi fermân-ı şerîfim üzre yarar ve müsellaâ âdemlerin ve güzide yiğitlerin bu kış Ahışa'dâ kışlayub ve dâimâ Sefer dâme ikbâlühûnun mütesellimi olub (boş) sancağına mutasarrıf olan (boş) dâme izzühû ve Ahışa kolu ile ol serhadın hırsaseti ve mekr-u keyd-u a'dâdan himâyet ve sıyâneti husûsunda ve avn-ı hüda-yi bi zeval ile def'-i mazzarat-ı ikdâmda bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin ve'l-hâsıl dilîr ve bahadırlığına ve hüsn-ü tedbir ve tedârikle i'timad-ı hümayûnum olmağın seni ol semtin muhâfazasına ta'yîn idüb göndermişimdir göreyim seni zâtında olan ğayret ve himmet ve bahadurun ve şecâ'atın muktezâsınca var kuvvet-i bâzû-yı himmete getürüb ve rızâ-yı hümayûnum tahsîli için makdûrun sarf idüb bu kış avn-i hakla gereği gibi muhâfaza idüb ıyâzen b'illâhi te'âlâ ğaflet ve ihmâl itmekle ve yahud a'dây-ı hâsirenin mekrû'âtına firîfte olmağla ol havaliden bir vechile zarar u gezend irüşdürmekten beğayet ihtirâz ve ictinâb eyliyesin du'ây-ı hayrım seninle ve anda olan ğarib kullarım ile bilebilir göreyim seni benim uğur-u hümayûnumda bu cihetle dâmen-dermeyan ve envâ'-ı inâyet ve ihsânıma mazhâr olmağla ne tarîkle sa'y-ı bî payan idersen inşâ'allâhu te'âlâ vücûda gelecek (boş) huzur-u şerîfimde meşkûr olub me'mul ve melhuzundan ziyâde envâ'-ı ri'âyet ve

ihşânımla akran ve emsalinden mümtâz ve ser-efrâz olman mukarrerdir (boş) ve dâimâ a'dâ tarafından vâkıf ve muttali' olduğun ahvâli aliyel-ta'cîl müşârün-ileyh serdâr-ı ekremime ve (boş) eyâlete inâyet olub Kars ve Ahışa ve Trabzon Beğlerbeğilerine.(eksik bırakılmış)

32/103

Sivas Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâliyâ düstûr-ı ekrem ilâ-âhir vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû hıdemât-ı aliymenden bazı maslahatın teşmîl ve istihkâmı için Erzurum'dan ordu-yı hümayûna nahzat ve asâkir-i mansûrem ile Diyarbakir câniblerine teveccüh ve azîmet eylemek iktizâ itmekle Erzurum serhadına dâhi bîkr u تنها kalub cevânib-i erba'ası muhâfaza olunmamak devlet-i âliyeme eyser ve evfak olmaduğuna binâ'en rûz-i kasıma değin Erzurum serhadının muhâfazası Diyarbakir eyâletine mutasarrıf olan düstûr-ı mükerrerrem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya sipariş olunub müşârün-ileyh vezîrim evveli ile senin yanlarına bir münâsib mahale gelüb kendünün mükemmel süvarisiyle ve Sivas askeriyle ve senle ma'an rûz-i kasıma değin mahall-i mezbûrda dernek ve cem'iyet idüb Kars ve Ahışa ve sâ'ir Erzurum eyâletinin cevânibi erba'asından gafil olmayub muhâfazada olması fermânım olmağla sen dâhi bundan akdem Kars'a irsâl-i zahîre ve ordu-yı hümayûndan hâliyâ gönderilen üç bin kile buğdayı kabul itdürüb fermânım olduğu üzre Kars beğlerbeğisi olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm (boş) dâme ikbâlühû ihtimâm üzre kabz ve der-anbar eyledikten sonra bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb Sivas askeriyle ve tekmi-i kapun ile kalkub ber vech-i isti'câl evveli ile senin yanına gelüb vezîr müşârün-ileyhe mülâkî ve mülhak olub vech ü münâsib gördüğü üzre rûz-i kasıma değin etraf-ı erba'aya nâzır ve serhad muhâfazasında olmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan ferman-ı celîl'il-kadrim üzre amel idüb dâhi Erzurum'dan Kars kal'asında der-anbar olmak için irsâl olunan zahîre ve mukaddemâ anda olan zahîreleri sür'at ve isti'câl üzre keyl itdürüb kâmilten hıfz ve der anbar eyledükden sonra bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb yarar ve müsellaâ âdemlerünle ve Sivas askeriyle Erzurum'un kasabalarında müşârün-ileyh vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya mülâkî ve mülhak olub ve rûz-i kasıma değin vech ü münâsib gördüğü üzre Ahışa ve Kars taraflarında ve sâ'ir Erzurum

câ niblerinden ğayib olmayub bî izni'llahi te'âlâ ol serhadlerin hıfz u hırâsetinde mucidd-u sa'y olasin.

32/104

Şam-ı Şerîfe inâyet olunan Mehmed dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Musul muhâfazasında olub Erdalan Hâkimi Han Ahmed'in imdadına revâne olan vezîr Ahmed Paşa bi emri'llah- te'âlâ vefat eyledükde hıdmet varid olub Musul kal'asının gereği gibi muhâfazası umûr-u lâzımeden olmağın dine yarar ve şeca'at-şi'âr olub tedârik ve tedbirin uğur-u hümayûnum olduğundan ğayrı kapun dâhi mükemmel olmağla Şam eyâleti sana sadaka olunub ol cânibde olan Şam askeri ve sâ'ir kul tâ'ifesine baş u buğ ta'yîn idüb iki konağı bir itmek üzre kemâl-i sür'at üzre yürüyub varub vâsıl olub Musul kal'asını ve ol havalıyı gereği muhâfaza eylemek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi her kanki mahalde bulunursan bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb emri-hümayûnum vusûl bulduğu sâ'atde kalkub yanında olan mükemmel âdemlerin ve senünle Musul'a varmağa me'mûr olan ümerâ-i aşâyirin ve tavaif-i asker ile kemâl-i sür'at üzre yürüyüb ta'cîl ale't-ta'cîl Musul'a varub ve kal'aya dahl olunub anda olan Şam kolunu müşârün-ileyh Ahmed Paşa mükemmel cümle âdemleri yanına alub Musul beğlerbeğisi ve kolu ile gice ve gündüz kal'anın ve ol havalinin hıfz u hırâsetinde maddûrun sarf idüb ıyâzen b'illâhi te'âlâ ğaflet ve ihmâl sebebi ile bir mahale zarar ve ziyan irüşdürmemeğe sa'y eyliyesin ve'l-hâsıl senün şecâ'at-şi'âr ve dilâverliğin uğur-u şerîfim olmağla ol cânibde olan tavaif-i askere seni baş u buğ ta'yîn eylemiştir ana göre sen dâhi vâ kuvveti bâzû-yı himmete getirüb Diyarbekir tarafında senünle hıdmete me'mûr olanları ta'cîl ve ale't-ta'cîl kaldurub cümle Şam kolunu ve müşârün-ileyh Ahmed Paşa'nın âdemlerin yanına müretteb ü mükkemel varub bir sâ'ate mukaddem Musul'a vâsıl ve vâsıl olmağa sa'y ve ikdâm ve mekr ve keyd-u a'dâdan muhâfazası kemâl-i ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle ol taraftan hemen asker halkından ve ğayrından beru câniblere bir ferd salıverildüğüne rızam yokdur ana göre bâsiret üzre olub vech-i meşrûh üzre olan fermân-ı celîli'l-kadrime muhâlif vaz' ve hareketden beğayet ihtirâz eyliyesin.

32/105

Diyarbakir mütesellimi Hüseyin zîde mecdühûya hüküm ki;

Bundan akdem Musul muhâfazasında olan Vezîrim Ahmed Paşa Erdalan Hâkimi Ahmed Han'ın imdadına revâne olmağla Diyarbakir eyâletine tâbi' olan Seğam? ve Pesyan ve Poryan ve Zilan ve Karakeçilü ve (boş) ve (boş) ve (boş) nâm aşiretlerinin beğleri mukaddemen ata ve davara kâdir olub tüfenk-endâz ve kemandâr aşireti ve âdemleriyle imdad hıdmetine ta'yîn olunub serdâr-ı a'zam ve serdâr-ı ekremin kethüdâsı iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed kethüdâ dâme mecdühû dâhi ordu-ı hümayûndan dört beş bin çeru atlı ile ihrac ve irsâl olunmağla zikr olunan ümerâ-i aşâyir müşârün-ileyhimin üzerine cem' olub derneğ-i tam ile Musul'a revâne olmaları için evâmir-i şerîfem gönderilüb ve sen dâhi cümlesi âdemlerin irsâl idüb ihzâr itmek emrim olmuş idi imdi vezîr müşârün-ileyh bi emr'illahi te'âlâ vefat eylediği haberi varid olmağla Şam eyâletin müşârün-ileyh Mehmed dâme ikbâlühûya inâyet ve ol tarafda olan tavaif-i askere baş u buğ ta'yîn olunub mu'accele Musul'a vâsıl olmasun kendüye mü'ekked hüküm-ü hümayûnum gönderülüb ana göre ma'lumun olub zikr olunan ümerâ-i aşâyire yarar âdemleri aşayirleriyle mu'accelen kaldurub Musul tarafına yollayub mîr-i mîrân müşârün-ileyhe ulaşturmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emr-i celîli'l-kadrim husûs-u mezbûre mukayyed olub dâhi zikr olunan ümerâ-i aşâyirin her biri kendü tarafından mektub iş bu emr-i hümayûnum sûretin yazub ve imzaladub mukaddem ve kavm-i âdemlerinle gönderüb her biri fermân-ı şerîfim üzre yarar âdemleri ve cenge kâdir gayretleri ile kaldurub Musul tarafına yollayub mîr-i mîrân müşârün-ileyhe bir sâ'ate mukaddem ulaştırmağa sa'y ve himmet ve sarf-ı din eyliyesin ve bi'l-cümle zikr olunan ümerâ-i aşâyirin cümlesi müretteb ü mükemmel varub Musul'un muhâfazasında hıdmetde bulunmaları vücuh ile iktizâ eylemeğin mezbûrları kaldırmak husûsunda sana istiklâl verilmiştir ana göre ma'lumun olub her biri tevakkuf ve ârâm itmeyüb sür'at üzre kaldurub mahal-i me'mûra gönderüb mîr-i mîrân müşârün-ileyhe ulaştırmağa ihtimâm eyliyesin emrime ita'ât idüb revâne olanları başka defter idüb bildiresin adem-i ita'ât ve devlete muhalefet üzre olanları cezasın veresin ba'de arz eyliyesin ve bi'l-cümle mezbûrların mu'accele kaldurulması husûsu senün ihmâlinden ve geç vardıkları adem-

i mukayyedinden bilünür ana göre dikkat idüb ğaflet ve ihmâlden ihtiyât eyliyesin sonra ömr-ü cevabın kabul olmaz bilmiş olasın.

32/106

Diyarbakir eyâleti ile Kars muhâfazası hıdmetinde olan Vezîr Mehmed Paşaya hüküm ki;

Hâliyâ hıdemât-ı devleti âliyemin teşmil ve istihkâmına müteallik bazı husûs iktizâsıyla düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Erzurum'dan ordu-yı hümayûnumla Musul ve Diyarbakir câniblerine asker-i mansûrem ile teveccüh ve azîmet itmek lâzım gelüb ve Erzurum serhadı dâhi fermânım eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı sermâ hululüne değin bila-muhâfazada bulunmak devlet-i aliyyeye evfak olmayub bu serhadler ile dâhi te'âddi olunmak lâzıme-i ırz-ı saltanatdan olmağın ve sen yarar vüzerâ-yı 'izamın yarar ve nâmdârları ve vükelâ-yı fehâmımın umûr-u din ve kâr-güzarları olub re'y-i rûşen ve fikr-i isabet karînine i'timadı tam ve i'timad-ı mülûkânem olmağla hâliyâ sen yarar ve müsellaâ âdemlerünle emîrül-ümerâi'l-kirâm Sivas beğlerbeğisi İbrahim dâme ile ve Sivas askeriyle Oltı ve senin yanına bir münâsib mahalde dernek ve cem'iyet idüb Kars ve Ahışa taraflarına göz kulak tutub rûz-i kasıma değin mahall-i mezbûrda muhâfaza hıdmetinde olman emrim olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi bi'z-zât kalkub evveli ile senin yanında bir münâsib olan mahale gelüb ve Sivas beğlerbeğisi müşârün-ileyh İbrahim dâme ikbâlühû eyâlet askeriyle yanına getürdüb rûz-i kasıma değin ol havalide dernek ve cem'iyet üzre olub durmadan Kars ve Ahışa taraflarından ve sâ'ir Erzurum serhadlerinin cevânib-i erba'asından inâyet olub cibilliyetinde merkur olan vüfûr-ı rûşt ve şecâ'at ve fart-ı mühim ve ferâset muktezâsınca serhad-ı mezburenin muhâfazası umûru ile ikdâm ve ihtimâm idüb ıyâzen bi'llâhi te'âlâ ihmâl ve ya su-i ikmal i'mal ile serhad-ı mansûreden bir habbe zarar-u gezend irüşdürmek iltimali olacak ahvâl ve asarda ihtiyât üzre olasın bu bâbda Kars'da olan müşârün-ileyh İbrahim dâme ikbâlühû dâhi hüküm-ü hümayûnum gönderilüb re'-yi zerrin üzre hareket ve hüsn-ü tedârik ve tedbirine muvaffakat itmek husûsuna tenbîh olunmuştur ana göre ma'lumun olub femânım olan toprakları Erzurum tarafına çıkarub yolladıktan sonra kendün mülk ve kapu âdemleriyle Oltı ve Penek câniblerinde kalub

ve mîr-i mîrân müşârün-ileyhi dâhi mu‘accelen yanuna getürdüb etraf-ı erba‘aya nâzır olub rûz-i kasıma deĝin bâb-ı muhâfazada kemâl-i ihtimâm ve rızâ-yı şerîfim tahsîline bezl sa‘y-ı ikdâm eyliyesin bu bâbda olan hıdmetin meşkûr olub duâ-i hayrım alman ve hüsn-ü teveccüh ve iltifata mazhâr olman mukarrerdir göreyim seni rızâ-yı hümayûnum tahsîline bir vechile sa‘y-ı hamıyyet zuhûra getüresin.

33/107

Ba hazreti Mar‘aşzâde Efendi

Musul Beğlerbeğisi Mehmed dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Sen şecâ‘at-şî‘âr ve uğur-u hümayûnda envâ‘-ı hıdemât mebrûre ve mesa‘î-i meşkûre vücûda getürmiş emekdâr olduğundan ğayrı ol diyarın ehl-i vükûfu olub baban zamanından bu ana gelince Musul serhadının cevânib-i erba‘asının hıfz u hırâsetine ve a‘dây-ı hâsirenin bî izni’llahi te‘âlâ def‘-i şer idilmesinde merdâne hareket ve âkilane vaz‘ ve halet üzre olduğun ma‘lum-u hümayûnum oldukda hıdemât-ı nâfi‘an meşkûr ve müstevcib-i istihsânı ğayrı mahsur olmuşdur sen berhurdâr olasın yüzün ak olub ni‘am-ı celîlem sana helâl olsun imdi Musul kal‘asının ve ol serhadlerin hıfz u hırâseti ehem-i umûr-u din ve devletden olmaĝla hâlâ Şam eyâleti düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü’l-âlem nâzım-ı münezzimü’l cemahîr-i ümem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehûnun mukaddemâ kethüdâlığı hıdmetinde olan emîrü’l-ümerâi’l-kirâm Derviş Mehmed dâme ikbâlühûya tevcih ve inâyet olunub yanında olan asker ve beğlerle Diyarbekir ve Musul eyâletinde olan hükkâm ve ümerâ-i ekrad ve ağzab ve kabâ’il ve aşâyir ve sâ’ir asâkir-i ile muhâfaza hıdmetinde olmak üzre ta’yîn ve irsâl olunub ve müşârün-ileyh vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekremim edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû dâhi ol câniblere teveccüh üzre olmaĝın sen dâhi mükemmel kapun ve yarar âdemlerün ve Musul kolu ve sâ’ir ol cânibde olan asker ile mûmâ-ileyh Şam Beğlerbeğisi Mehmed dâme ikbâlühû ile hüsn-ü ittihad ve ittifak üzre olub ve hükkâm ve ümerâyâ mülâtefet ve terĝib-i mukır mektublar gönderüb cümlesin Musul’a cem‘ ve hıdmet-i muhâfazada bezl-i ihtimâm ve ıyâzen b’illâhi te‘âlâ def‘i mazarrat-ı rafaza-i hâsirede merdâne ve âkilâne sarf-ı ikdâm eylemek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda zâtında mezkûr olan şecâ‘at ve nihadında meksur olan rüşd ve şeca‘ât muktezâsınca ol serhadların bî izni’llahi te‘âlâ hıfz u hırâsetinde ve rafaza-i hâsirenin def‘-i şer-i edâsında ve sâ’ir edâsı lâzım olan hıdemât-ı din ve devletde mîr-i

mîrân müşârün-ileyh dâme ikbâlühû vech ü münâsib gördüğü üzre merdâne hıdmet ve ol diyarda olan vükûf-u tammen hasebiyle umûr-u hayra ve hâlas-ı delâlet bâbında âkilane bezl ve dikkat eyliyesin ki inşâ'allâhu te'âlâ müşârün-ileyh serdâr-ı âli-mikdâr dâhi acilen ol câniblere varmak üzre olmağın vücûda gelen hıdmetlerin mukâbelesinde her vechile behremend ve ber-murâd husul-u mekasıdın ile mebrur olduğundan ğayrı cenâb-ı devletinde dâhi enva'-ı iltifât-ı hümayûnuma ve hayr du'ây-ı icâbet makrûnuma mazhâr olman mukarrerdir el-hâsıl senin akl ve ferâsetine ve ikdâm-ı şecâ'âtına i'timad-ı hümayûnum vardır göreyim seni ne yüzden hıdmet ve gün be gün izdiyâd-ı rıf'atine bâ'is olacak asar-ı bezl-i himmet ittüresün ve dâimâ ol serhadlerin ahvâlin tafsîl üzre yazub müşârün-ileyh serdâr-ı âli mikdâr vezîr-i a'zam nusret-şi'ârım tarafına arz ve i'lâmdan hâli olmayasın.

33/108

Sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olup hâliyâ ber vech-i arpalık Amasya sancağına mutasarrıf olup hâliyâ Magazberd kal'ası muhâfazasında olan Hüseyin dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Bundan akdem sana hükmü hümayûnum gönderilüb Erzurum kolundan kal'ay-ı mezbûrede bu kış senünle kalmağa me'mûr olan (boş) nefer kul ile yarar âdemlerinle bu kış kal'a-imezbûre muhâfazasında olmak fermânım olmuşdı imdi ol emrim ala ma kân mukarrer olup ve Erzurum'un sağ ve sol kolağaları dâhi yanına getirilüb ve sen yarar ve şecâ'at-şi'âr ve uğuru hümayûnda nice defa hıdemât mebrûre vücûda getirmiş dilâver ve emekdâr olup tedbir ve tedârike malîk olduğun ecilden sana itimad-ı hümayûnum olup mûmâ-ileyh kolağalarına ve zikr olunan Erzurum koluna ve sâ'ir makûle hıdmetine ta'yîn olanların cümlesine baş u buğ olup bu kış kal'a-imezbûrede kışlayub hıfz u hırâsetinde dikkat-ü tam ve bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ı a'dâyı hâsirede çok sa'y ve ikdâm eylemek emrim olup ve hakkında mezîd-i inâyet-i âliye-i hüsvân ve mezîd-i râfeti celîle-i mülûkânem zuhûra getirilüb hâssa hıla'-ı fâhire-i meserret-gayatımdam sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l behçetim inâyet ve erzâni kılınub (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda irsâl ve ihsân olunan hil'at-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi kemâl-i ta'zim ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb alub giyüb senünle muhâfazaya ta'yîn olunan Erzurum'un kolağaları ve seferde yanına getürdüb ve zatında mezkûr olan ğayret ve hamıyyet ve nihadında olan şecâ'at-fezası muktezâsınca bî

izni'llahi te'âlâ bu kış kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırâsetinde ve a'dâyı hâsirenın def'i ve keyd u eziyetlerinde merdâne ve akîlane hıdemât-ı mebrûre ve mesâ'î-i meşkûre vücûda getüresin ve hâlâ düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Musul serhadı taraflarında tedârüğün görmek için asâkir-i-i islâm ile kalkub müteveccih olmağla eyâlete inâyet olunan düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim (boş) Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Kars ve Ahışa kal'aları bu tarafın muhâfazası hıdmeti için Erzurum ve Kars ve Çıldır ve Trabzon Beğlerbeğilerine ve eyâletlerinin askerine baş u buğ ta'yîn olub irsâl olunmuşdur dâimâ vezîr müşârün-ileyh ile mektublaşub ve haberleşub ahvâlin kendüye i'lâm eyliyesin ve'l-hâsıl sana küllî itimad-ı hümayûnum vardır göreyim seni bu vechile hıdmet ve hakkında olan hüsn-ü zann-ı hümayûnum izdîyadına dikkat idesin inşâ'allâhu te'âlâ bu hıdmetin mukâbelesinde me'mulünden ziyâde ri'âyet-i âliye ve inâyet-i celîleme mazhâr olman mukarrerdir ve dâimâ lâzım'ül arz olan husûsları müşârün-ileyh vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem tarafına tafsîl üzre arz ve i'lâmdan hali olmayasın.

33/109

Bu emr-i şerîf yazulub ve lâkin girü gönder...(silinmiş) te'hire konulub emr-i şerîf yazılmıştır.

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Anatoli eyâletine mutasarrıf olan Vezîrim Mehmed Paşaya hüküm ki;

Hâliyâ ordu-yı hümayûna mektub gönderüb Ahışa kal'asının altı yüz nefer gönüllülerine dört yüz nefer dahi zamm olub bin nefer olmak bâbında bundan akdem emr-i şerîfim varid olmağla mücebince ceng ve harbe kâdir tüfenk ve sâ'ir yat u yarak kullanmada mâhir ceng iden yarar beğler Ahışa câniblerinde bulunub tedâbir ve tedârik olmadığı ecilden yanında mevcut olan beğlerbeğileri ve ümerâ sâ'ir hıdema-i serhad ile husûsu mezbûru müşâvere eyledüğün kal'a-i Ahışa yeniden feth olub bu makûle yeniden kabza-i tasarruf-u hüsrevânıma dahl olan kılâ' bikâ'dan sipahlık tarîkiyle zahîre ve yevmiye ile kuloğulları tahrir olunmak makdurumdan olagelmıştır deyü haber vermeleri ile kâide-i kadîm üzre defter ve yevmiyeleri ta'yîn olmak üzre beş yüz nefer kuloğulları tahrir idüb ve serhad-ı mansûrenin emekdârlarından olan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Bekir zîde kadruhû tâ'ife-i mezbûreye ağa ta'yîn olunmak ricasına arz eyledüğün ecilden kal'a-i mezbûrenin muhâfazası için her bir neferin

yevmiyesi altışar akçe ile bölük olmak ve üç bini kal'a-ibeklemek şartıyla arz eyledüğün üzre beş yüz nefer kuloğlu nefer tahrir idüb ve mûmâ-ileyhi üzerlerine ağa nasb idüb defterinin bir sureti düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya irsâl eylemek emrim olmuştur buyurdum ki;

Emrim üzre kal'ay-ı mezbûrenin muhâfazası için tahriri neferin yevmiyesi altı yüz akçe ile bölük olmak ve kal'aya ale't-tevâli üç bin hıdmeti muhâfaza eyleyüb beklemek şartıyla arz eyledüğün minvâl üzre beş yüz nefer yarar ve bahadır ceng ve harbe kâdir kuloğlu yazub ve mûmâ-ileyh Bekir zîde kadruhûyu üzerlerine ağa nasb eyliyesin ve zikr olunan beş yüz nefer kuloğlunu yazub tekmîl eyledükden sonra defterin bir sûretin müşârün-ileyh sadr-ı âzam ve serdârı ekremim edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya gönderesin ki muhâsebe defterlerine nakl olunub hıfz oluna ki inşâ'a'llâhu te'âlâ üç bini kal'ada bekleyüb neferât-ı mezbûra geldüklerinde ol defter me'mûlu biha olub anun mücebince mukâbeleye kayd olunalar.

33/110

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Çıldır Beğlerbeği Sefer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem ilâ-âhir vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû teşmili hıdemât-ı din devlete müte'âllik bazı maslahat iktizâsına Erzurum'dan kalkub Diyarbekir tarafına teveccüh ve azîmet itmekle Çıldır eyâleti dâhi intihâ-i serhad-ı islâmiyede vâki' olub muhâfazası bî izni'llahi te'âlâ keyd-u mekr-i a'dâdan siyânet olunması ehemmi mühimmât-ı umûr-u din devletden olub dine yarar ve nâmdâr ve şecâ'at şî'âr olmağla ili olan serhadlerde nice hıdmetlerin tescîl idüb iltifât ve duây-ı hayr icabet- eserime mazhâr olduğundan gayrı hâliyâ dâhi Ahışa kal'asının ta'mîri ve termîmi ve binasının kemâl-i metânetve istihkâm üzre itmâm termîmi husûsuna enva'-i mesa'î cemîlen vücûda gelüb bir vechile teveccüh ve iltifât-ı hümayûna ve duâ-yı hayr-ı icâbet makrûnuma mazhâr olmuştur berhurdâr olasin yüzün ak olsun imdi iş bu sene-i mübâreke de Ahışa serhadının ve ol havalinin mekr u kayd-ı a'dâdan hıfz u hırâset ve zarar-u gezend-i düşmanı dinden himâyet ve siyânet olunması âzamı mühimmât-ı umûrdan olmağla Çıldır eyâletine tâbî' olan ümerâ müretteb ü mükemmel kapuları ve sancakları olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmârları yanına cem' olub senünle hıdmeti muhâfazaya me'mûr olmağın sen cümlelerin

üzerine baş u buğ olub bu kış Ardahan'da dernek ve cem'iyet üzre oturub ve dâimâ Ahışa tarafına ve ol cevânibe nâzır olub eyâlete inâyet olunan düstûr-ı ekrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim (boş) Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû Kars ve Ahışa ve Trabzon beğlerbeğilerine ve eyâletlerinde vâki' olan ümerâya ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmârına ve sâ'ir askerine baş u buğ ta'yîn olunmağla sen dâhi dâimâ vezîr müşârün-ileyh ve Ahışa'dâ olan Karaman beğlerbeğisi emîrül-ümerâi'l-kirâm Arslan dâme ikbâlühû ile haberleşüb iktizâ iden vechile ol câniblerin muhâfazasında bezl-i iktidâr eyleman emrim olmuştur bu ana değin vücûda gelen hıdemât-ı mezbûre ve mesa'î-i meşkûren huzur-u hümayûnda makbûl ve derece-i istihsân-ı mevsûl olub mukâbelesinde hâssa hıla'-ı fâhire-i mülûkânemden bir sevb-i hil'at-ı mûrisü'l-behçetimiz ihsân ü inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda envâ'-ı tâ'zim ve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb ihsân ve irsâl olunan hil'at-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi alub giyüb dâhi sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre umûmen Çıldır eyâletinde vâki' olan ümerâ ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmâra baş u buğ olub her biri mükemmel yat u yarak ve eslah ve esbab-ı ceng ile yanına getürdüb dâhi bu kış Ardahan'da dernek ve cem'iyet üzre olub ve dâimâ Ahışa tarafına ve ol cevânibe göz kulak olub ve daime vezîr müşârün-ileyh ve Ahışa'dâ olan Karaman beğlerbeğisi Arslan dâme ikbâlehû ile mufassal haberleşüb iktizâ itdüğü üzre ol serhadlerin hıfz u hırâsetinde ve zarar u gezend-i a'dâdan himâyet ve siyânet ve bî izni'llahi te'âlâ bezl-i makdûr sa'y-ı mevfûr eyliyesin ve'l-hâsıl ol serhadın cümle ahvâline vukûf ittılâ'ın derece-i kemâlinde olub avn ve inâyet-i hak ile senden küllî hıdmet ve senden ırz u nâmûsu saltanatıma muvâffık envâ'-i hayırlı maslahat vücûda gelmek melhuz olmağla serhad-ı mezburenin muhâfazası sana tefviz ve sipariş olub eyâlet-i mezbûrenin ümerâ ve zü'amâ ve erbâb-ı timarını ve sâ'ir askeri ile sen ol serhadın hıfz u hırâseti hıdmetine ta'yîn eyledim imdi göreyim seni sen dâhi merdâne hareket ve dilrâne ve hâkimane vaz' ve hâlet eyleyüb muhâfaza-i serhad husûsundaki gayreti terkîm-i birle kuşadub huzur-u hümayûnda mertebe ve makdûrun ziyâde olacak husûsda sa'y ve himmet ve bezl-i din ve devlet eyliyesin dâimâ müşârün-ileyh sadr-ı âzam ve serdâr-ı ekremim tarafından âdemlerin eksik etmeyüb serhad-ı mezbûrenin muhâfazasıyla bî izni'llahi te'âlâ a'dây-ı din ve devletin izalesiyle bu vechile ikdâm ve ihtimâm eyledüğü sâ'ir ol serhadın lazıml-farz olan ahvâl ve asarı ile yazub arz ve i'lâmdan hali olmayasın.

34/111

Yevmü'l-Ahad, fi 12 Ca sene der menzil-i han i'lâm/11 Kasım 1636

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Bâ (...) hazret-i nişâncı efendi

Vali-i Erzurum Vezîrim Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Hâliyâ bina ve ta'mîrine me'mûr olduğun Ahışa kal'asının ta'mîri ve termîmi kal'a içinde yapılması fermânım olan yalvanları yerli yerine vaz' idüb ve içerişi toprak ile doldurub kal'ay-ı mezbûrede muhtac-ı ta'mîr ve meremmet mikdar şibr kusur ve noksan komayub kemâl-i metânet ve istihkâm ile itmâm ve ihtimâmı bildirdükden sonra etraf ve cevânibinde olan kılâ'-ı bikâ' sâ'irenin kusurlarını tekmîl ve cümle zahîreleri düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı münezzimü'l ümem vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tarafından ta'yîn olduğu üzre kâmilin bila-kusur ve bila-noksan mahal u mevâzi'atda vaz' idüb ol serhadı bî izni'llahi te'âlâ tereddüd çekecek bir hal komayub uhdene havale olunan umûr-u lâzımeği gereği gibi edâ ve kendüne sipariş olunan hıdemât-ı küllîye ve cüzziyenin cümlesin müddet kıldıkdan sonra üzerinde olan ümerâ ve sâ'ir tavaif-i asker ile Ahışa tarafından hareket ve Erzurum cânibine teveccüh ve azîmet idüb gelüb vâsıl olmağın bâbında fermân-ı hümayûnum sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi Ahışa kal'asının ta'mîri ve termîmi ve içinde vaz' olunan yalvanların toprak doldurmağla tetmîmi müesser olub kal'ay-ı mezbûrenin binası husûsunda mikdar şibr noksan kalmayub kemâl-i metânet ile itmâm buldukdan sonra etraf ve cevânibinde vâki' olan kılâ'-ı sâ'irenin dâhi kusurların tekmîl ve itmâm ve cümle zahîreleri ta'yîn olduğu üzre kâmilin yerlü yerinde vaz' eylemekde sarf-ı ihtimâm eyleyüb ol serhadlerde bir kusur ve noksan kalmayub uhdene havale ve sipariş olunan umûr-u lâzımenin cümlesi tekmîl olundukdan sonra üzerinde olan ümerâ ve sâ'ir tevaif-i asker ile Ahışa'dân kalkub Erzurum'a gelüb dahl olasin ve ne günde gelüb Erzurum kal'asına vâsıl olduğunu yazub sâ'ir ol serhadin lâzımül-arz olan ahvâl ve asarı ile ma'an vukû' üzre müşârün-ileyh sadrazâm ve serdâr-ı ekremime arz ve i'lâm eyliyesin.

34/112

Rumili eyâletinde vâki‘ olan Sancakbeğilerine ve liva-i mezbûrede vâki‘ olan Kâdılara hüküm ki;

Bî izni’llahi te‘âlâ bu sene-i mübârekede umûmen cevânib-i erba‘ada olan kılâ‘-ı serhad-ı mansûrede metânet ve istihkâm ta‘mîr ve termîm olunub ve her birine eski kolundan ğayrı mücedden yeni kol yazulub ve zahîre ve cebehâneleri ve kullarının mevadları ordu-yı hümâyûnum hazînesinden tedârük olunub tamam mertebe umûr-u lâzıme karîn-i nizam ve tedârik-i sefer itmâm olundukdan sonra siz ve umûmen asâkir-i nusret-encâmım ile düstûr-ı ekrem müşîr-i efhâm nizâmü'l-âlem vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekremim Mehmed Paşa edâma’llâhu te‘âlâ iclâlehû heman ibtidâ-i bahar ba‘de’l-emare mütevekkilen al-a’llahu te‘âlâ ve uğur-u din ve ya îzaf-ı çihâryar-ı güzinde olan rafaza-i dûzah kararın üzerine harekete karar verilmek ve uğur-u hümâyûnuma ihtimâm-ı sinin-i sâbıkâdan tabakatle ziyâde olmağın asâkirin dâhi vefreti sâ’ir senelerden ziyâde olmak lâzım olmağla Rûmili ğazilerinin saf saf ve alay alay sâ’ir alaylarda ziyâde ve mükemmel olmak için bundan akdem irsâl olunan evâmir-i aliyemde eyâlet-i mezbûrede mütevaffadan ve âhar vechile mahlûl kalan zeâmet ve tûmârlara Rumili’nin ocak zâdelerine ve sâ’ir yarar müstehak kişilere verilmek bâbında hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûnumla fermân-ı âlişânım sâdır olduğu ve husûsu mezbûrı taht-ı liva ve kazalarınızda mecâmî‘-i nas olan yerlerde bezl ve tenbih ve cümle dirlik talibi olanları ve vâkıf ve agâh idüb ve ol makûle dirlik talebinde olanları müşârün-ileyh serdâr zafer-şi‘ârım yanına getürmek bâbında i‘lâm olunmuş idi imdi ol bâbda sâdır olan evâmir-i aliyem alâ ma kân mukarrer olmağla giru husûsu mezbûra her birunuz mukayyed-i tam ve harrizil mü‘minine alel-ukal fehva-i sa‘adet ihtivasınca ol cânibde olan yarar yiğitleri ğaza ve cihad ve terğib ve her birinin murâd ve maksudu üzre dirlik ve tûmâr behremend olmaları mukarrer olduğun kaydul-i‘lâm idüb ve her sancağın ol mikdar yarar yiğitlerine başka başka mu‘accele serdâr-ı ekremim yanına gelmeleri için zeâmet isme göre ve her sancağın beğleri mukaddem kayd olunub hallerine göre ber-murâd olmaları da muhakak idüb i‘lâm itmenüz bâbında tekrar fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi iş bu emri şerîfimin mazmunu vech-i meşrûh üzre taht-ı liva ve kazanızda mecâmî‘-i nas olan yerlerde bezl ve i‘lâm idüb ve herbirinizün taht-ı liva ve kazasında sâkin olub dirlik

talebinde olan yarar yeniçerileri ve ocak zâdeleri serdâr-ı muhteremim yanına taleb-i hat ile revâne eylesiz ki her biri geldikleri mülâzım kayd olunub vech-i meşrûh üzre mahlûl olan zeâmetler ve tîmârlar isti'dâd ve istihak kaydına göre hallu halince her birine tevcih olunmağla bî izni'llahi te'âlâ cümlesi müsmir-u hümâyûnda behremend ve ber-murâd olmaları mukarrerdir ve'l-hâsıl Rumili askerinin nizâm ve intizâmı ve tertib ve tekmîli husûsunda tenbîh-i hümâyûnum ziyâde olmağla eyâlet-i mezbûre mahlullatından mezbûrdan yarar talebler var iken merd-i muğber âhara ze'âmet ve tîmâr verilmeyüb cümle ol makûle müstehaka verilmek mukarrerdir ana göre husûs-u mezbûre mukayyed-i tam ve her birini vâkîf ve agâh idüb memâlik-i mezbûre serdâr-ı âl-i mikdârım yanına irsâl ve îsâl husûsunda sa'y ve ikdâm eyliyesin ki bu bâbda olan hıdmetin meşkûr ve mukâbelesinde mansıbın mümted olub her biriniz nail-i ihsân ğayr-ı mahsur olmanız muhakkaktır.

35/113

Yevmü'l-Hamîs, fî gurre-i C sene 6/1 Ekim 1636

Bâ hatt-ı hazret-i nişâncı efendi

(m)

Mihran Hâkimine hüküm ki;

Sen sünniyü'l-mezheb ve pâk tâb' saf meşreb olan hükkâm-ı ekrad secâ'ât-mikdarın dilîr ve nâmdârısın ve atebe-i âliye-i devlet medârıma sadâkat ve istikâmet ile izhâr-ı ubûdiyyet ve ihlâs olub ol babda saltanat-ı celîlemin müstâkim ve dindarı olub (...) evzâ' u etvârın rızâ-ı hümâyûnuma muvâffık ve uğur-u hümâyûnda vücûda gelen hıdmetlerin ırz u nâmûsu saltanatıma müteâllik olmağla bu ana değin eğer aba u ecdâdın ve eğer siz taraf-ı aliyemin mazhar-ı avatîf ve ihsânları olagelmışlerdir berhurdar olasın yüzün ak olsun dâimâ rızâ-yı hümâyûnum üzre hareket ve devlet-i âliyeme sa'y-u istikâmet ile hürmet eyleyüb du'â-yı hayr-ı icâbet-eserime mazhâr ve enzâr iltifat-ı kimya-ı hassama manzâr olub hâliyâ hıdamat-ı sâbıkâ ve lâhikan müstevcib-i avâtîf-ı şehriyari ve müstelzim-i avâtîf-ı cihandari olub hâssa hıla'-i fâhiremden sana bir sevb-i hil'at-ı mûrisü'l-behçetim ihsân ve inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda enva'-i ta'zîm ve ikrâm ve esnâf-ı tevkîr ihtirâm ile istikbâl idüb ihsân ve irsâl olunan hil'atı fâhire ve kisve-i bâhiremi alub giyub dâhi kemakân hükûmetine mutasarrıf olub aba ve ecdâd-ı sadakât-mikdârın zamanlarından beru taraf-ı âliyeme izhar olunagelen sadakât ve ihlas ve istikamet ve ihtisas muktezâsınca vaz' olan hıdemât-ı hümâyûnun edâsında mucidd-u sa'y olduğundan ğayrı hâliyâ Şam

beğlerbeğisi olub Musul muhâfazasında olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm dâme ikbâlühû ile dâimâ hüsn-ü muâmele zindegâni üzre olub ve Musul tarafından âdemlerin eksik itmeyüb vech ü münâsib gördüğü üzre ol serhadlerin muhâfazasında ihtimâm üzre olasin inşâ'allâhu te'âlâ uğur-u hümayûnda vücûda gelen hüsn-ü sa'y ve emeğin ve sâdakât ve istikâmet ile hıdmetin zayî olmayub mukâbelesinde ümidinden (....) me'mûlundan muza'af ihsânlar müşahade eylemen mukarrerdir hemen sadakât ile uğur-u hümayûnda hıdmeti kendüne sebe-i izdiyad-ı devlet-i dünya ve ahret bilub müşârün-ileyh Mehmed dâme ikbâlühû ile kemâl-i muhibbû'l-'ikab üzre olub vech ü münâsib gördüğü üzre ol havalinin hıfz u hırâseti mucedd-u mesa'î olub ıyâzen billâh-i te'âlâ taraf-ı a'dâdan bir mahale zarar-u gezend irüşdürmemeğe bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin. Bir sûreti

Bir sûreti İmadiye Hâkimi Mir Ebu Said'e

Bir sûreti Köy Sancak Beği Mir Seyfeddin'e tefrik ile celb yazılmıştır

Bir sûreti Tavs Sancağı Beği Bestam Beğ'e dâhi yazıla

Bir sûreti Kesan Sancağı Beği ve DasniAşireti Beği Sefer dâme izzühûya

Bir sûreti Tikrit Sancağı Beği Şaban Beğ'in oğlu Ahmed Beğ'e

35/114

(boş) Sancağı Beğine hüküm ki;

Sen yarar ve umûru din kârgüzâr olub ol serhadlerde nice sadâkat ve devlet-i âliyema nâsır ve nafi' enva'-i mâslahatda bulunmuş emekdâr olduğundan mesami'-i âliyeme layık olunmağla hakkında mezîd-i inâyet-i şâhâneye mezid-i avatıf-ı seniyye-i padişahanem gönderülüb uğur-u hümayûnda vücûda gelen sa'y ve emeğin ve sâdakât-u istikâmet ile hıdmetin mukâbelesinde hâssa hıla'-ı fâhire-i mülükânemden bir kılıç ve bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetimihsân ve inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda envâ'-i î'zaz ve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb ve alub giyub fimâ-ba'd liva-i mezbûre mutasarrıf olub ol serhadın hıfz u hırâseti umûrunda emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Şam beğlerbeğisi Mehmed dâme ikbâlühû vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde ve yoldaşlıkda bulunasın inşâ'a'llâhu te'âlâ bundan sonra dâhi vücûda gelecek hıdemât-ı mezbûren huzur-u hümayûnda meşkûr olub mukâbelesinde ziyâde avatıf-ı âliye-i hüsvânıma mazhâr olub me'mûl-u maslahatdan ziyâde ri'ayet olunmak mukarrerdir hemen uğur-u hümayûnda canla ve başla hıdmet

göreyim seni sermaye-i devlet ve bâ'is-i seda-i saâdeti dünya ve ahret bilub ıyâzen b'illâhi te'âlâ ol serhadlerden bir mahale a'dâyı din-u düşman ve çâharyar-ı güzın tarafından zarar-u gezend irişdürmemeğe sa'y ve dikkat eyliyesin.

Yanında olan dört sancak beğine bu sûret üzre kalem-i mukarreri yazılmıştır.

35/115

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Şam eyâletine mutasarrıf olub hâlîyâ Musul muhâfazasında olan Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Sen yarar ve umûr-u din ve şecâ'at-şî'âr olub tedârük ve tedâbir görmeğe i'timad-ı hümâyûnum olduğundan mâ'adâ devlet-i aliyemin hayr-hahı ve Âsitâne-i sa'âdet aşıyanıma hayr etmiş kâr-güzarı olub mukaddem ve maslahat girdâr olub her vechile müstehhak-ı inâyet-i şehriyârî olub ve kapun mükemmel olmağla önünde olan Şam askerine ve sâ'ir senünle Musul cânibleri muhâfazasına evâmîr-i şerîfemle ta'yîn ve irsâl olunan hükkâm ve ümerâyâ ve sâ'ir asker ve kul tâ'ifesine baş u buğ ta'yîn olunub varub Musul'a dahl olunan berü eyâlet-i mezbûrenin ve etraf ve tevâhisinin gereği gibi muhâfaza ve a'dây-ı din u düşman-ı olan Kızılbaş-ı bed-ma'âş eşkiyâsının def'-i mazarrat ve sâ'ir evâmîr-işerîfimle fermânım olan hıdemât-ı hümâyûnum tekâmîl ve itmâmında ve vefk-ı meram üzre dikkat ve ihtimâm husûsunda mücîdd-i sa'y olduğun mesamî-i 'aliye-i hüsvaneme ibkâ olmağın vücûda gelen cümle hıdemetlerin arz-ı huzur-u faizü'n-nurumda meşkûr olub du'âyı hayr-ı icâbet-eserime mazhâr olmuşsundur berhurdar olasın yüzün ak ve ni'am-ı celîlem sana ve senünle ol serhadlerde hıdemetlerde olan ğazi kullarıma helâl olsun senden dâhi me'mûl olan bu makûle asar-ı cemile iderek vücûda getürmüşsin imdi Musul serhadının ve etrafında olan kılâ' u bikâ'ın muhâfazası mühimmât-ı umûr-u din ve devletden olmağla min-ba'd seninle muhâfazada kalan tavaif-i askeri ve yarar ve müsellaâ âdemlerinle leyl u nehâr Musul câniblerinin ve etraf u cevânibinin mekr-u keyd-u a'dâdan hıfz u hırâsetinde ve sâ'ir fermânım olan husûslarda gereği gibi dikkat ve ihtimâm olunmak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olub bu ana değin vücûda gelen hıdemât meşkûren mukâbelesinde hakkında mezbûr inâyet-i âliye-i şâhâne mezîd-i râfet-i celîle-i pâdişâhânem zuhûra getürüb hâssa hıla'atlarımda sana seraser bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetiminâyet ve ihsân idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Hükm-ü şerîfimle vusûl buldukda inâyet ve irsâl olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ'-ı îzaz ile istikbâl idüb ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile alub giyub fîmâ ba'd dâhi hakkında mezkûr olan izzet ve hamîyyet ve hakkında mezkûr olan şecâ'at ve şehamet muktezâsınca senünle Musul muhâfazasında kalan hükkâm ve Şam askeri ve sâ'ir tavaif-i asker ve kendü yarar ve müsellah âdemlerünle leyl u nehâr eyâlet-i Musul'un ve etrafında olan tevâhi ve kılâ' ve bikâ'ın muhâfazasında mela'in-i hâsirenın avn-i hakla def'-i mazarratlarında ve re'âyâ ve berâyâ ve sâ'ir ahâli-i vilayetin himâyet (boş) câniblerinde ve evâmir-î şerîfemle fermânım olan hıdemât-ı hümâyûnumun tekml ve ihtimâmında ve bi'l-cümle din ve devlet ve ırz u nâmûsu saltanatıma layık ve muvâffık olan husûsların cümlesinde bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr idüb uğur-u hümâyûn nusret-makrûnda rızâ-yı şerîfim üzre hıdemât cümle vücûda getürmeğe sa'y-ı tam ve hüsn-ü ihtimâm eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ ol serhadlerde vücûda gelecek hıdemetlerin mukâbelesinde fevkal-me'mûl inâyet-i âliyeme ve du'ây-ı hayr-ı icâbet karînime ve hüsn-ü teveccüh-ü hümâyûnuma mazhâr olman mukarrerdur ana göre dâmen-dermeyân idüb leyl u nehâr ol câniblerin muhâfazası umûrunda dakika fevt eylemeyesin.

35/116

Tokad ve Kazabad ve (boş) ve (boş) Kâdılarına hüküm ki;

Taht-ı kazanıza tâbi' (boş) nâm mahalde muceddeden bina olunan ahurda olan yüz kadar mîrî develerin arpa ve samanları iştirâ için maliye tarafından varid olan evâmir-i şerîfem mücebince her ne kadarın samanların dâhi mikdar-u kadîm üzre zâd ve zevâdları dâhi tedârük ve ihzâr itdürmek fermânım olub maliye tarafından evâmir-î âliyem gönderilmiş idi lâkin zikr olunan develerin sârbanlarının her bir katar devenin (....) ta'yîn olunmak lâzım olmağla zikr olunan mîrî ahurda kışlayan mîrî yüz kadar develerin her bir katar devenin sârbanına ayda bir kile İstanbulî hıfz ve bir buçuk kile buğday ve bir vukiye yağ ve her gün ve yüz dirhem et ve otuz akçe mum akçesi virmek fermânım olmağla vech-i meşrûh üzre her katarın sârbanlarına ol mikdar zahîreyi taht-ı kazanızdan ihracı ve zikr olunan deve ahuruna irsâl u îsâl olunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ maliye tarafından verilen evâmir-î şerîfem mücebince zikr olunan ahurda olan develerin bir katarın sârbanına her aylık zahîre için bir kile İstanbulî hıfz bir buçuk kile buğday bir vukiye yağ ve her gün yüz

dirhem et otuz akçe mum akçesi ihrac idüb ve han-ı mezbûrda olan develerin sârbanlarına götürdüb avk ve te'hîrden ve ihmâl ve müsâheleden ihtirâz eyliyesin ve ayda buçuk kile buğday dâhi zikr olunan zahîre ile ma'an ta'yîn ve irsâl idesin.

36/117

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Deyr-i Rahbe ve Gazze ve Hums ve Selemiye sancaklarına mutasarrıf olan Ebû Rîşoğlu Emir Tarbuş Mehmed dâme ulüvvühûya hüküm ki;

Sen had-i zâtında yarar ve nâmdâr ve dilîr ve şecâ'at-şî'âr ve devlet-i âliyemin (....) efkârı olub bu ana değin vâki' olan hıdemât-ı hümayûnda fevk'el-me'mûl edâ-i hıdmet ve din-u mübin uğrunda nice asar-ı cemîle ve sa'y ve dikkat vücûda getürmekden ğayrı hâlâ dâhi sana gönderilen evâmir-î aliyem mûcebince yarar ve güzide urban askeri ve yarar ve müsellah âdemlerinle kalkub Musul serhadına varub vakt-u zamanıyla irişüb fermân-ı şerîfim olduğu vecih üzre Musul muhâfazasında mevcut bulunub uğur-u hümayûnda küllî hıdmet ve def'-i mazarrat ve rafaza-i hâsireda mezîd-i sa'y u dikkat ve herhalde rızâ-yı şerîfim üzre hareket ve minvali kadime-i hâsenen üzre tekmil-i hıdmet ve maslahât eyledüğün mesami'-i 'aliye-i hüsvânım iktizâ olunub vücûda gelen cümle hıdmetlerin arz-u huzuru faizu'n-nurumda meşkûr olub du'âyı hayr-ı icabet karînime mazhâr olmuşsundur berhurdar olasın yüzün ak ve ni'am-ı celîlim sana helâl olsun senden dâhi me'mûl olan bu makûle asarı cümle idesin ki vücûda getürmüşsin imdi hıdemât-ı sâbıkâ ve ihtimâmın mukâbelesinde hâlâ hakkında mezbûr inâyet-i 'aliye-i şâhâne ve mezîd-i râfet-i celîle-i pâdişâhânem zuhûra getüresün hâss hil'a-i fâhiremden sana bir sevb-i hil'at-ı mûrisü'l-behçetim ihsân ve inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Hükm-ü şerîfimle vusûl buldukda irsâl ve inâyet olunan hil'at-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ'-i i'zâz ve ikrâm ile istikbâl idüb ve esnâf-ı tevkîr ile alub giyub fimâ ba'd dâhi cibilliyetinde mezkûr olan ğayret ve hamiyet tiynetinde mezbûr olan şecâ'at ve şehâmet muktezâsınca vâki' olan hıdemât-ı hümayûnda ve evâmir-i şerîfimle fermânım olan husûslarda ve bî izni'llahi te'âlâ Musul eyâletinin cevânib-i erba'asının hıfz u hırâsetinde ve a'dây-ı din ve devlet ve döneğin def'-i şer ve eziyyetlerinde bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr idüb dâimâ rızâ-yı hümayûnum üzre hareket ve din ve devlet ve ırz u nâmûsu saltanatıma layık ve muvâffık olan hıdmet ve maslahatlarda sarf-ı dikkat ve himmet eyliyesin ki inşâ'a'llâhu te'âlâ uğur-u hümayûn nusret-makrûnda

vücûda gelecek hıdmetlerin mukâbelesinde dâimâ envâ'-i inâyet-i âliyeme ve hüsn-ü teveccühü hümayûnuma mazhâr olman mukarrer rdir.

36/118

Bu dâhi

Şırvî ve Magazberd Sancağı Beği olan Tatar dâme izzühûya hüküm ki;

‘Aba en ceddin ümerâ-i ekrağ şeca‘ât-nihâdın yarar ve nâmdârı ve devlet-i âliyemin nice hıdmetde bulunmuş emekdârı olduğundan ğayrı bu sene-i mübarekede Van kal‘asının ta‘mîri ve termîminde ve hendeğın hafr-ı ve tevsi‘inde ve Makû kal‘asına nakl ve irsâli fermânım olan zahîreyi kal‘ay-ı mezbûreye nakl ve irsâlinde ve sâ‘irme‘mûr olduğun hıdmet-i hümayûnun edâsında bezl-i makdûr idüb emîrû‘l-ümerâi‘l-kirâmVan Beğlerbeğisi Dilaver dâme ikbâlühû vech ü münâsib gördüğü üzre uğur-u hümayûn nusret-makrûnda hıdemât-ı meşkûrun vücûda geldüğü mesmû‘-u hümayûnuma ibka olunub hıdmetin meşkûr olub du‘ây-ı hayırma mazhâr olmuşsundur berhurdâr olasın sevk iden hıdmetin mukâbelesinde hakkında mezîd-i inâyeti âliye-i şâhâne ve mezîd-i râfeti celîle-i mülûkânem zuhûra getürüb hâssa-i hilla‘-ı fâhiremden sana bir sevb hil‘at-ı mûrisü‘l-behçetim inâyet ve ihsân idüb (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdumki;

Hükm-ü şerîfimle vusûl buldukda inâyet ve irsâl olunan hıla‘-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ‘-ı i‘zâzve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb varub giyub fîmâ ba‘d dâhi ol câniblerin hıfz u hırâsetinde ve evâmîr-i şerîfemle me‘mûr olduğun hıdmet-i hümayûnun tekmîl-i ve itmâmında mîr-i mîrân müşârûn-ileyh vech ü münâsib gördüğü üzre bezl-i makdûr ve sa‘y-ı nâ-mahsûr eyliyesin inşâ‘a‘llâhu te‘âlâ uğur-u hümayûnda vücûda gelecek hıdmetlerin mukâbelesinde me‘mûl ve melhuzun ziyâde inâyet ve ihsânıma mazhâr olman mukarrerdir ve bi‘l-cümle ‘aba an cedin ol serhadde vücûda gelen hıdmetlerin huzur-u hümayûnda meşkûr olub fîmâ ba‘d devlet-i âliyem uğrunda makdûrun sarf idüb ve bu rızâ-yı şerîfim üzre hıdmetde bulunmağa sa‘y-ı himmet eyliyesin.

Bir sûreti Zırıkî ve Kırdıkî Sancakları Beği Himmet dâme izzühûya

Bir sûreti Bargirî ve Harperd? Sancaklarına mutasarrıf olan Bahaedddin dâme izzühûya

Bir sûreti Adilcevaz Sancağı Beği Ulya dâme izzühûya

Bir sûreti Kesan Sancağı Beği Abdullah dâme izzühûya

Bir sûreti Kârkâr Sancağı Beği Hasan Beğe
 Bir sûreti Esbayird Sancağı Beği Ahmed Beğe
 Bir sûreti Agakis Sancağı Beği Halid Beğe
 Bir sûreti Ocak ağalarından Derviş'e
 Bir sûreti Kapucu başı Köse Mehmed Ağa'ya
 Bir sûreti sağ ve sol Van'ın Ağalarına
 Bir sûreti Garib Ağası
 Bir sûreti Van kal'ası dizdarına tefrik ile yazıla
 36/119

Bâ hatt-ı hazreti efendi

(boş) Sancağına hüküm ki;

Ahışa serhadının ve kal'asının muhâfazası mühimmât-ı lâzime-i din ve devletden olmağla emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Şirvan eyâleti yayasıyla Çıldır beğlerbeğisi olan Sefer dâme ikbâlühû eyâletine tâbi' olan ümerâ ve sâ'irtevaif-i asker ile bu kış Ardahan'da dernek ve cem'iyet ile kışlayub ve bî avni'llâhi te'âlâ ol serhadlerin berü a'dâdan muhâfazası fermânım olub mîr-i mîrân müşârün-ileyh Sefer dâme ikbâlühûya müstâkil hüküm-ü hümayûnum gönderilmeğin ve sen dâhi yarar ve serhad-ı mansûrenin emekdârı ve uğur-u hümayûnda nice hıdemât-ı cemîle vücûda getürmüş nâmdâr olduğun ecilden liva-i mezbûr askeri ve kendü yarar ve müsellağ âdemlerün ve gönüllü yiğitlerin ile müşârün-ileyh Sefer dâme ikbâlühûnun yanında mevcut ve bu kış ma'an hıdemet-i muhâfazada olub vech ü münâsib gördüğü üzre leyl u nehâr serhad-ı mansûrenin muhâfazasında muccid-i sa'y olman bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olub ve hıdemât-ı sâbıkâ (...) bu def'a dâhi Ahışa kal'ası ta'mîrinde hıdemetin sebk itmekle hakkında mezîd-i inâyeti âliye-i şâhânem zuhûra getürüb hâssa hil'a-i fâhiremden sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetim ihsân ve inâyet kılınub (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Hüküm-ü şerîfimle vardukda inâyet ve ihsân olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhireme envâ'-ı i'zazve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb alub giyub fîmâ ba'd dâhi liva-i mezbûr askeri ve kendü yarar ve müsellağ âdemlerünle müşârün-ileyh Sefer dâme ikbâlühûnun yanından ayrılmayub dernek ve cem'iyetde ve bu kış ma'an yanında mevcut olub vech ü münâsib gördüğü üzre ol serhadlerde uğuru hümayûnda hıdemetde bulunmağa sa'y ve ihtimâm eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ bu bâbda

vücûda gelecek hıdmetin mukâbelesinde envâ'-ı inâyet-i âliyeme mazhâr olman mukarrerdir ana göre mukayyed olub münâsib gördüğü hıdmetde dâmen-dermeyân idüb du'âyı hayrım tahsîline sa'y-ı cemîl ve ihtimâm-ı din eyliyesin.

36/120

Bu dâhi

Çıldır Beğlerbeğisi Sefer dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Ahışha serhadı a'dâyı memâlike mutassıl olmağla gerek Ahışha kal'asının ve gerek ol havalide olan sâ'ir kılâ'ın mekr-u keyd-u a'dâdan hıfz u hırâseti lâzıme-i dinden olmağla sen yarar ve müsellağ ve mükemmel âdemlerinle ve senünle eşmeğ me'mûr olan ümerâ-i Kürdistan ile cem'ıyyet-i tam üzre bu kış Ardahan'da oturub etraf ve cevânibe nâzır ve dâimâ hıdmet-i muhâfazada hâzır olman bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmağla bundan akdem mufassal ve meşrûh emr-i hümayûnum gönderilmiş idi ol fermân-ı celîli'l-kadrim mukarrer olduğundan ğayrı serhad-ı mansûrenin muhâfazası mühimmât-ı umûrdan olmağla mukaddemâ sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre senünle hıdmet-i muhâfazaya me'mûr olan ümerâ-i Kürdistan yarar ve mükemmel âdemlerinle yanından ayırmayub cem'ıyyet-i tam ve derneği tamam ile Ardahan'da oturub dâimâ Ahışha tarafına göz kulak tutub ol havalinin hıfz u hırâseti husûsunda kemâl-i ihtimâm itmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Bu bâbda sâdır olan fermân-ı âlişânım vâsıl olduğu üzre senünle hıdmet-i muhâfazaya me'mûr olan ümerây-ı Kürdistan yarar ve mükemmel âdemlerin ile yanından ayırmayub müretteb-i mükemmel yarar ve müsellağ âdemlerinle iktizâ idüb Ardahan'nın mütesellimi Mehmed ile oturub dâhi dâimâ düşman tarafına Ahışha câniblerine göz kulak tutub muhâfazası ve Ahışha kal'asının ve sâ'ir ol havalide olan kılâ'ın mekr-u keyd-u a'dâdan emin olması husûsu sarf-ı ikdâm dikkat ve sa'y-ı ihtimâm eyliyesin ve'l-hâsıl sen ol serhadın ehl-i vukûfu ve döneğ mekru'atından haberdâr olduğun ecilden ol cânibde senden küllî hıdmet ve muhâfaza-i serhad-ı memâlik husûsunda envâ'-ı sa'y ve dikkat vücûda gelmek me'mûl-u hümayûndur ana göre ma'lumun olub me'mûr olduğun üzre her tarafa tâfsil ile nâzır olub muhâfaza umûrunda kemâl-i ihtimâm getüresin ve bundan akdem senün i'lâmın üzre Ahışha kal'ası ve ol etrafda olan kılâ' u bika'nın hıdmet-i muhâfazaya ta'yîn olunub ümerâdan ve âdemlerinden bir ferd taşrada kaldıklarına rızâ-yı hümayûnum yokdur ana göre ihtimâm idüb hıdmet-i muhâfazaya me'mûr olan ümerâyı ve âdemleri ta'yîn olundukları

kal'alara gönderüb bir ferde himâye ve müsâmaha ihtimali olmaya iş bu emr-i şerîfiden sonra serdâr-ı zafer-şi'ârım tarafından müstâkil âdem varub hıdmet-i muhâfazaya me'mûr olanların mevcut ve nâ-mevcudunu mahallinde yoklayacaktır şöyle ki bir âdem noksan ola senin âdem-i mukayyed ve müsâmaha ve ihmâlinden bilinub zarar ve ziyan mahallinde sana inâyet olacağın mukarrer bilüb evvel ta'yîn olunan ümerâ ve âdemlerin mevcut olanları varmayub ihmâl üzere olduğu ism ve resimleri yazub arz eyliyesin ve hâlâ Erzurum eyâletinde vâki' olan kılâ'-ı neferâtın altı yüz miktarı hisar eri ihracı ve rûz-i hazara değin muhâfaza hıdmeti için Ahışa kal'asına irsâl olunmak bâbında hâliyâ Erzurum muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya hüküm gönderilmiştir sen dâhi dâimâ müşârün-ileyh vezîrim ile haberleşüb zikr olunan altı yüz neferi getirüb kılâ'-ı mezbûreye gönderüb ve ulaştırmakda ve hâlâ altı yüz Ahışa neferi husûsunda gönderilen emr-i hümayûnum mücebince sen dâhi ol günde kal'adan ve taşradan bir ferdi alımayub cümlesin kal'aya idhal ve irsâl itdürmeğe gereği gibi ihtimâm eyliyesin hülâsa-i kelâm ol cânib-i serhadın hıfz u hırâset-i husûsu avn-i hakla senün ikdâm ve ihtimâmına havale olunmuştur göreyim seni devlet-i aliyyem uğrunda mevcut üzere dâmen-der-meyân idüb rızâ-yı hümayûnum du'âyı hayrım tahsîline ne tarîkle sa'y-u himmet ve ihtimâm-ı din vücûda getüresün inşâ'a'llâhu te'âlâ uğur-u hümayûnda vücûda gelecek hıdmetlerin huzur-u şer'ide makbûl ve meşkûr olub iz'af-ı müstehak envâ'-i inâyet ve ihsân-ı mülûkânem ile mer'-î ve mehdem olman mukarrerdir inşâ'a'llâhu te'âlâ iş bu emr-i hümayûnum vusûlunda kılâ'-ı mezbûre muhâfazası hıdmetine ta'yîn olunub kul ve neferât fermânım olduğu üzere kâmilin mevcut itmek teveccüh üzere ihtimâm olduğun ve anda olan a'dâ tarafından ne makûle ahbar ve asara vâkıf ihtimâm iyledüğün sâ'ir lâzım'ül-ârz olan mevad ile mufassal ve meşrûh yazub serdâr-ı zafer-şi'ârıma arz ve i'lâm eyliyesin.

37/121

Vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri Erzurum'dan kalkub Diyarbekir'e dahl olduktan sonra asâkir-i İslâma ta'yîn olunan kışlaklarıdır. Fî evasıt-ı C sene sitte ve erbâ'in ve elf.

Bâ hatt-ı hazreti sâhib-i sa'adet

37/122

Eyâlet-i Sivas

Liva-i Sivas Yekün Hâne: 797 ve rub'u	Liva-i Amasya Yekün Hâne: 565	Liva-i Bozok Yekün Hâne: 390 ve rub'u	Liva-i Çorum Yekün Hâne:338
Liva-i Canik Hâne: 337	Liva-i Divriği Ruznâmecî Ali Efendi'ye ve maliye tarafından ve sayır (.....) virildi. Hâne:128	Liva-i Arabgir Nişâncı Efendiye ve ğayrıya virildi Hâne: 235	Yekün hâne: 2312

37-3-122

(boş) Kâdısına hüküm ki;

Hâliyâ düstûr-u ekrem ila-âhir vezîr-i a'zam ve serdâr-ı nusret-şî'ârım Mehmed Paşa edâmallahu te'âlâ iclalehü yeniçerilerim ağası ve altı bölük ağaları ve sâ'ir yat u yarak olan asâkir-i İslâm nusret-encâm ile Diyarbekir'de kışlamağa fermânım olmağla ol cânibin kışlasına hakkı virilmek iktizâ itmekle yeniçeri kullarımın davarları eyâlet-i Sivas'da kışlamak emrim olub lâkin eyâlet-i mezbûreye mukaddemâ (boş) re's camus dâhi kışlamak için irsâl olunub her iki buçuk haneye birer re's camus kışlamak umûrdan evkâf ve derbendci ve köprücü ve sâ'ir muâf olan ağalar dâhi ma'an çekmek fermânım olmuşdur vech-i meşrûh üzre yeniçeri kullarımın davarları dâhi eyâlet-i mezbûrede kışlamak iktizâ itmekle her dört hane beş bârgîr dâhi cem' olunub ma'an kışlayub olageldiği üzre narh-ı câri üzre yem ve samanları ve zâd u zevâdların tedârük olunmak emrim olmağın kaza-i mezbûrun mevkûfat defterinde kayd olunan (boş) hanesine her dört haneye beş bârgîr kışlamak üzre (boş) altı bârgîr ta'yîn olunub dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ağası olan Şahin Ağa dâme ikbâleh ü tarafından verilen mühürlü mektub mücebince ol mikdar davar kışlatdurulub bir vechile mezâyi' ve zarured çektürmemek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emr-i celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi müşârün-ileyh yeniçerilerim ağası tarafından verilen mühürlü mektub mücebince kaza-i mezbûrun hanesine ta'yîn olunan re's bârgîrin kifâyet mikdarı arpa ve saman sen ve âdemlerin zâd u zevâdları kadîmden olageldikleri vechile narh-ı câri üzre akçe ile tedârük ve ihzâr idüb vakt-i zamanına değin kışlatdurub mezâyi' ve zarured çektürmeysesün ve evkâf ve

derbendci ve köprüci ve sâ'ir muâf olan ağaya dâhi kışlak husûsuna dahl olmak husûsu mezbûrda kimesneye eziyet ve muhalefet itdürmeyesin.

Divriği ve Arapgir sancaklarından mâ'adâ beş sancakda vâki' olan elli sekiz Kâdıllığa vech-i meşrûh üzre başka başka birer hükm-ü şerîf yazılıb Cafer Ağa'ya teslim olunmuştur.

37/122

2-Liva-i Kaza-i Kayseriye Hâne: 3892	3-Liva-i Kaza-i Kırşehir Hâne: 2228	4-Liva-i Kaza-i Niğde Hâne: 3982	5-Liva-i Kaza-i Aksaray Hâne: 1412
Bu iki kaza sipahi ocağına kışlak ta'yîn olunub müstakil hükümler yazılmışdır.		Bu iki kaza silahdâr ve sipahi ocağına kışlak ta'yîn olunmuştur.	

6- Liva-i Kaza-i Konya ve tevabi'ihî Hâne:528	7-Liva-i Kaza-i Beyşehir Hâne: 409	8-Liva-i Kaza-i Akşehir Hâne: 273
Kaza-i mezbûr sağ ulûfeciler ve sağ gurebâ ocaklarında kışlak ta'yîn olub emr-i şerîfim yazılmışdır.	Bu iki kaza sol ulûfeci ve sol gurebâ ocaklarına kışlak ta'yîn olunmuştur.	

8- Kasaba-i Gerger Hâne: 185	9-Kasaba-i Malatiye Hâne: 329	10- Kasaba-i Hısn-ı Mansûr ve Samsad ve Bezegi Hâne: 230	11-Kasaba-i Behisni Hâne: 128
Bi'l-fi'il reîsü'l-küttâb olan Kadri Efendi tâle bekâhünün yetmiş re's at ve katır ve develerine kışlak ta'yîn olunmuştur.		Zikr olunan kazalar sâhib-i devlet hazretlerinin kethüdâlık hıdmetinde olan Hüseyin Ağa'ya ve kapucubaşısının tâ'ifesine kışlak ta'yîn olunmuştur. Tarafından tezkire ile ve zahîre ve arpaya on ikiye altı akçeye ser-garar hemen vardiirmekda on akçe ile sâ'irlerine olduğu üzre hükm-ü şerîfim yazılmışdır	

Tertib-i kazânuzun reâyası (...) olmağla Ruha kal'a kazası dâhi sonradan ilhak olub mu'ayyen üzre (...) hıdmete virilmek üzre hükm-ü şerîfim yazılmışdır. Fî evasıt-ı B sene 6.

13- Kaza-i Serpub Hâne:	14- Kaza-i Alakesen Hâne:	15- Kaza-i Kahta Hâne:
13-Baş Tezkireci olan Mahmud Efendi'nin davarlarına kışlak ta'yîn olunmuştur	14-Bi'l-fi'il defter emini olan İsmail Efendi'nin ve Kisedâr ve defter-i hakanî defterdarlarına kışlak ta'yîn olunmuştur.	

15-Bi'l-fi'il tezkire-i sâni Ramazan Efendi'nin ve Rıdvan Efendi-zâdenin davarlarına kışlak ta'yîn olunmuştur.

16- Kaza-i Şüre Hâne:	17- Kaza-i Taşili Hâne:
Kisedâr İzzed-zâde Mehmed Efendi'nin ve beğlikçi kâtib Muzaffer ve kâtib Mehmed Efendi'nin ve Ferec Efendi'nin ve kâtib (boş) davarlarına kışlak ta'yîn olunmuştur.	Hâssa hazînedarların davarlarına kışlak ta'yîn olub emr-i şerîfim yazılmışdır.

38/122

18- Liva-i Çemişgezek Hâne:	19- Liva-i Ayntab Hâne:
Çavuşbaşî Mehmed Ağanın (...) (boş) re's davarına ve cebecilerin eliyle (boş) re's davarına kışlak ta'yîn olunub birer hükm-ü şerîf yazılmışdır.	Müruvvetlû sadr-ı âzam ve serdâr-ı ekrem hazretlerinin (boş) katar develerine kışlak ta'yîn olmağla ahur ve sâ'ir anda olanlara zad zevad için Ayntab sancağında vâkı' olan kâdırlara müstâkil ahkâm-ı şerîf yazılmışdır.

Cebeci ve topçılarının Haleb câniblerinde cebehâne ve sâ'ir mühimmât nakli için ta'yîn olunan davarlarından elli re's davarı Haleb câniblerine münâsib yerde kışlanmak için hükm-ü şerîfim yazılmışdır.

Defterdar paşa hazretlerinin on üç katar devesi dâhi yazılmışdır.

Defterdar paşa hazretlerinin üç katar katırı ve katırcıların dört re's bârgîr at müşârün-ileyh hazretlerinin Erzincan'da olan arpa saman ile ma'an kışlatdurmak için hükm-ü şerîfim yazılmışdır mirahurları.

20-Kaza-i Adana

Sa'adetlü vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem hazretlerinin cem'an (boş) re's davarları kışladurmak fermân olub mirahur ağalarına emr-i şerîf yazılmışdır.

21- Kaza-i Erzincan

Sa'adetlü vezîr-i a'zam hazretlerinin Erzincan'da (...) olduğu saman ve arpa ile (boş) re's deve ve davar kışlatmak ve ancak bir münâsib ahur tedârük itdürmek üzre hükm-ü şerîf yazılmışdır. Mirahur Ağa.

38/123

Bâ hatt-ı hazreti sâhib-i sa'adet tâle kadruhû

Çemişgezek Kâdısına hüküm ki;

Kaza-i mezbûrda kışlamak için fermân-ı şerîfim üzre ordu-yu hümâyûnda çavuşbaşı olan Mehmed zîde mecdühûnun ve cebecilerin cem'an yüz otuz re's davarlarının vakt-u zamanına değin kışlatdırılmak için emr-i şerîfim gönderilmiş idi lâkin Çemişgezek Kazâsı yol üzerinde vâki' olub asâkir-i-i islâm ve ayende ve revândenin evi olmağla kışlak aharına değin ol mikdar davarları kışlatmağa ve zâd u zevâdleri tedârikine iktidarları olmağla civarında olan Pertek ve Sağman ve Mazgird sancaklarından dâhi ma'an imdad olunmak lâzım gelmekle kırk gün Çemişgezek'de kışlatdırulub ol mikdar davarı sekiz yüz kile arpa ve yüz yigirmi kile bulğur sekiz un ve yüz vukiye yağ verilmek üzre kırk güne değin kışlatdırılmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre liva-i mezbûre irsâl olunan ol mikdar davarları kırk gün tamamına değin Çemişgezek'de kışlatdurulub ve kırk günde sekiz yüz kile arpa ve âdemlerine zâd u zevâd için yüz yigirmi kile bulğur ve sekiz un ve yüz vukiye yağ verilmek üzre kırk gün tamam oldukdan sonra kaldurub Pertek Kazâsına gönderesin emrime muhâlif kimesneye iş ve te'allül-ü inâd etdürmeyesin. Fî evasıt-ı B sene 6

Bu dâhi

Bir sûreti Pertek Kâdısına Eyyam: 5 Şe'ir:1000 Hınta:145 un: 8 Yağ: 125	Bir sûreti Sağman Kâdısına Eyyam: 30 Şe'ir: 600 Hınta: 75 un: 8 Yağ: 75	Bir sûreti Mazgird Kâdısına Eyyam: 30 Şe'ir: 800 Hınta: 75 Un: 8 Yağ: 75
--	--	---

38/124

Yevmü'l-Erba'a, fi 28 C sene 1046/28 Ekim 1636

(.....)

**Deyr-i Rahbe ve Gazze ve Hums ve Selemiye Sancaklarına mutasarrıf olan
Ebû Rîşoğlu Emir Tarbuş Mehmed dâme ulüvvühû ya hüküm ki;**

Sen haddi zâtunda yarar ve nâmdâr ve dilîr ve şeca'ât-şî'âr ve devlet-i aliyemin âbd-ı sadakât-kârı olub ve bu ana değin vâki' olan hıdemât-ı hümayûnda fevk'el-me'mûl edâ-i hıdmet ve din-u mübin uğrunda nice asar-ı cemîle ve sa'y ve dikkat vücûda getürdükden ğayrı hâlâ dâhi sana gönderilen evâmir-i aliyem mûcebince yarar ve güzide urban askeri ve yarar ve müsellağ âdemleriyle kalkub Musul serhadına varub vakt-u zamanıyla irüşüb fermân-ı şerîfim olduğı vecih üzre Musul muhâfazası hıdmetine müteveccih olub uğur-u hümayûnda küllî hıdmet ve def'i mazarrat ve rafaza-i hâsireda mezîd-i sa'y ve dikkat ve her halde rızâ-yı şerîfim üzre hareket eyledüğün mesami'-i 'aliye-i hürevâna layık olunmağın vücûda gelen hıdmetlerin arz-ı huzuru faîzü'n-nurumda meşkûr olub du'ây-ı hayr-ı icâbat-kârinime mazhâr olmuşsundur berhurdar olasin yüzün ağ olsun senden dâhi me'mûl olan bu makule asar-ı cemîle idi ki vücûda getürmüşsün imdi (...) geldüğün üzre kemakân Musul muhâfazası husûsunda hâliyâ vali-i Şam olub hâliyâ Musul'da olan emirül- ümerâil kirâm Mehmed dâme ilbâluhû vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmet-i muhâfazada bezl-i iktidar eylemen bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda cibilliyetinde merkez olan ğayret ve hamiyyet ve tiynetinde mezkûr olan şeca'ât ve şehâmet muktezâsınca vâki' olan hıdemât-ı hümayûnda ve evâmir-i şerîfemle fermânım olan husûslarda ve bî izni'llahi te'âlâ Musul eyâletinin cevânib-i erba'asının hıfz u hırâsetinde ve a'dâ-i din ve devletin def'i şer ve eziyetlerinde mîr-i mîrân mûmâ-ileyh vech ü münâsib gördüğü üzre bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr idüb dâimâ rızâ-yı hümayûnum tahsîline sa'y ve dikkat-u din ve devlet ve ırz u nâmûsu saltanatıma layık ve muvâffık olan hıdmet ve maslahatlarda sarf-ı dikkat ve hamiyyet eylesin ki inşâ'a'llâhu te'âlâ uğur-u hümayûn nusret-makrûnda vücûda gelecek hıdmetlerin dâimâ envâ'-ı inâyet-i âliyeme ve hüsn-ü teveccüh-ü hümayûnuma mazhâr olman mukarrerdir şöyle bilesin.

39/125

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Karaman Beğlerbeğisi olub hâlâ Ahışa kal'ası muhâfazasında olan Arslan dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Ordu-yı hümâyûnuma mektub gönderub Ahışa neferâtı kal'ay-ı mezbûre muhâfazasına ta'yîn olunan ümerânın âdemleri kal'aya dahl olub sâ'ir hıdmeti muhâfazaya me'mûr olanlar ile ma'an leyl u nehâr kal'anın ve etraf-u cevânibinin hıfz u hırâsetinde bezl-i iktidar üzre olduğu i'lâm itmişsin berhurdar olub yüzün ak olsun senden dâhi me'mûl olan devlet-i aliyem uğrunda bezl-i makdûr eylemekdir imdi kal'ay-ı mezbûr intihâ-i serhad-ı mansûrede vâki' olduğundan ğayrı feth-i cedîdolmağla bî avni'llâhi te'âlâ hıfz u hırâseti ve etraf ve cevânibinde olan kılâ'ın dâhi hâmiyyet ve sıyâneti mühimmât-ı umûrdan olmağla ğaflet ve rahatı kendisine hârâm idüb ve dâimâ düşmanın mekr-u kaydından ğaflet itmeyüb kemâl-i bâsiret ve ihtiyât üzre hıfz u hırâseti kal'ada gereği gibi ihtimâm etmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi ta'yîn olunduğun üzre kal'a-i mezbûrenin muhâfazası ve bî avni'llahi te'âlâ mekr-u keyd-ua'dâdan hamîyyet ve sıyâneti husûsunda gereği gibi ihtimâm idüb ıyâzen b'illâhi te'âlâ ihmâl ve ğaflet ve su-i tedbir hareket ile ol havaliye a'dâ tarafından bir mahale zarar-u gezend irüşdürmekle envâ'-ı mesa'î-i cemîle ve asar-ı hasene-i celîlen vücûda getüresin ve kal'ay-ı mezbûre muhâfazası hıdmeti için mukaddemâ ta'yîn olan ümerânın âdemlerinden mâ'adâ hâlâ Erzurum eyâletine tâbi' olan kılâ' neferâtından rûzi hazara değin kifâyet idecek zâd u zevâdları ile üç yüz kırk nefer hisar eri ta'yîn ve tekâmîl ve silahları ile ihrac olunub mu'accele Ahışa'ya irsâl ve îsâl olunmak için Erzurum muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfahham nizâmü'lâlem vezîrim Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya emr-i hümâyûnum gönderilmiştir ol mikdar neferât dâhi varub vâsıl olmak üzeredir imdi göreyim seni me'mûr olduğun üzre dâimâ düşmanın mekruâtından ve cümle iğfalden kemâl-i ihtiyât idüb ve aliyel-ikdâm Çıldır beğlerbeğisi emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Sefer dâme ikbâlühû ile haberleşub mukîl ve ittifak ile kal'anın ve etraf-ı cevânibin bî izni'llahi te'âlâ hıfz u hırâseti umûrunda bezl-i makdûr sa'y-ı mevfûr eyliyesin ve mukaddemâ Çıldır eyâletine tâbi' olan ümerânın hıdmeti muhâfazaya ta'yîn olunan evâmirî kâmilten dahl-ı kal'a

olmuşmudur değildir ve âdemleri mevcut olmayan beğleri ism ve resimleriyle yazub bildüresin ve hâlâ ta'yîn olunan üç yüz kırk neferin dâhi her kal'adan kaç nefer ta'yîn ve fermân olunduğu defteri sana gönderilmiştir varanları ve varmayanları ol defter mûcebince yoklayub her kal'anın varan neferâtın hakkaniyeti üzre ism ve resimleriyle yazub serdâr-ı ekremime arz ve i'lâm eyliyesin ve bi'l-cümle sen beğlerbeğlerinin yarar ve nâmdârı olub bî avni'llâhi te'âlâ kal'ay-ı mezbûrenin hıfz u hırâseti husûsunda senden küllî hıdmet vücûda gelmek me'mûlu şerîfimdir ana göre bâsiret ve ihtiyât üzre hareket idüb hakkında olan hüsnü-zannım izdiyâdına bâ'is ve du'âyı hayrım tahsîline sebeb olacak hıdemât-ı meşkûrede bulunmağa envâ'-ı mesa'îyi cemîle vücûda getüresün ki bu hıdmetin mukâbelesinde envâ'-ı inâyet ve iltifâtıma mazhâr düşüb husûl-u me'mulünüz ile mümtâz ve imran ve emsâl olman mukarrerdir şöyle bilesin.

39/126

Yevmü'l-Ahad, fi 14 Receb sene 46/12 Aralık 1636

Anatoli Beğlerbeğisine ve Kütahya Monlâsına ve eyâlet-i mezbûrede vâkı'olan Kâdıllara hüküm ki;

İnşa'llahûl melikül-mütte'âl iş bu sene seb'a ve erba'in ve elf tarihinde asâkir-i nusret-encam me'mûr oldukları sefer-i hümayûnuma teveccüh eylediklerinde her sancak muhâfazasına otuz nefer alçak hallu erbâb-ı tîmârın berâtları mîrî için alınmak üzre ta'yîn olunmak muğayir-i kadîm olmağla eyâlet-i mezbûrede olan sancakların hıfz u hırâseti için olageldiği üzre erbâb-ı tîmârın alçak hallularından otuz nefer beş bin akçe tîmârlu bir neferi baş u buğ olmak üzre berâtları mîri için alınmak ve seferden alıkonulmak emredüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre husûs-u mezbûra her biriniz bi'z-zât mukayyed olub eyâlet-i mezbûrda olan sancaklarda tîmâr tasarruf iden alçak hallu sipahilerin (.....) olanlardan bin akçeden üç bin akçeye varınca tîmârı olan otuz nefer beş bin akçelü bir nefere baş u buğ olmak üzre her sancak muhâfazasında kalan alçak hallüleri mübâşir-i mezbûr ma'rifetiyle ve ism ve resimleri ve tîmârlarının yarısı ve baş kalemi ve ğayrusu ile defter idüb ve tîmârlarına göre bezl akçeleri maliye tarafından verilen emr-i şerîf mûcebince cem' ve tahsîl ve ahz-u kabz itdürüb ve defter idüb imzalu ve mühürlü sûret-i defteri ile ve mübâşir-i mezbûr ile vezîr-i a'zam ve serdâr-ı zafer-şî'ârım ordu-yu hümayûnum hazînesine teslim itdüresin ve muhafzaya kalan erbâb-ı tîmâra dâhi tenbîh eyliyesin ki serdâr-ı nusret-şî'ârım tarafından her birine müstakil

emr-i şerîf odalar ve asker halkı sefere teveccüh itdükden sonra eyâlet-i mezbûrede olan sancakarîn hıfz-u hırsesinde tenbîh ve ihtimâm üzre olub sükkan-ı vilayetden ve ayende ve revandeden kimesnenin malına ve hanesine zarar-u gezend irüşdirilmeyüb bâb-ı muhâfazada muccid-u sa'y olalar ve bi'l-cümle zikr olunan alçak hallüler üç bin akçeden ziyâdeye ihtisâb verilmiştir üç binden ziyâde tîmârı olan bu tîmâr ile alıkonulmak ihtimali olmaya ana göre mukayyed olub üç bin akçeye varınca olan alçak hallü den defter idüb mîrî berâtları virmek üzre vilayet muhâfazasında alıasın ve her sancakda otuz neferin üzerlerine beş bin akçelü bir sipahiye baş u buğ ta'yîn eyliyesin.

Bir sûreti Karaman beğlerbeğisi ve Konya monlâsı ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan Kâdılara

Bir sûreti Sivas Beğlerbeğisi ve eyâlet-i mezbûrde vâki' olan kâdılara

Bir sûreti Haleb Beğlerbeğisi ve Haleb monlâsına ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdılara

Bir sûreti Maraş Beğlerbeğisi ve Maraş monlâsına ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdılara

Bir sûreti Adana Beğlerbeğisine ve eyâlet-i mezbûrede vâki' olan kâdılara

39/127

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Şam mütesellimi olan Abdullah zîde mecdühûya hüküm ki;

Şam yeniçerileri ağası olan Osman zîde mecdühû ile ordu-yı hümayûnuma mektub gönderüb Seyfoğullarından Emir Ali ve Maanoğullarından Mir Melham üzerlerine sekban ve levendat eşkiyası cem' olub biri Beyrut'u ve biri dâhi Sayda'yı zabt itmişler iken sen hüsn-ü tedbir ile tedârüklerin görüb mezbûrların üzerlerine varub kaldurub zikr olunan mahalleri hâliyâ âdemlerin zabt eyleyüb ve bu esnada Harmuş-oğulları nâm şâkiler dâhi merkum Melham yanuna varub yigirmi beş bayrak sekban cem' eyleyüb Balebek bizim ocağımızdır biz dâhi cebren zabt ideriz deyü zindanı kurbinde Sebam nâm karyede cem' iyyet idüb mürûr u ubûrlarında hüccac-ı müslimin ve ebnâ-i sebîlin emval ve esbabların gâret ve katl-i te'âddi ve kut'atü't-tarîk eyleyüb fesâd üzre olmalarıyla Şam askeriyle anün üzerine dâhi varub bî avni'llâhi te'âlâ urub iki yüz mikdarı dil ve baş alub cümle eşkiyayı def' ve izâle etmekle merkum emir Melham hâliyâ şerrinde karar idüb ve lâkin bu cümle iki bin mikdarı âdemleri olduğu istima' eyledüğün bildirmişsin berhurdâr olasın bu husûsda olan hıdmetin meşkûr olmuştur

imdi eyâlet-i mezbûrenin ve etrafının hıfz u hırâseti lâzıme-i din ve devletden olmağla dâima basiret ve intibâh üzre olub anun gibi etrafda zuhûr idüb vilâyet ve ebnâ-i sebîle tecâvüz eyleyen eşkıyâ ve ehl-i fesâdın üzerine varub ümerâ-i Şam ile ma'an def'-i mazarratda dikkat ve ihtimâm idüb hıfz u hırâseti memâlik ile mukayyed olman bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi dâimâ basiret ve intibâh üzre olub anun gibi Şam ve Trablus etrafında zikr olunan Seyf ve Maanoğullarından ve ğayrı Dürzî eşkıyâsından bazı ehl-i fesâd kutta'ı't- târik bir mahalde cem'iyet idüb fesâd-ı mübâşered eyledükleri haber alduğunda sen dâhi ümerâ-i Şam ve yeniçeriyân ve sâ'ir asâkir-i İslâm ile mükemmel dernek ve cem'iyet idüb ittifak ve ma'iyet ile üzerlerine varub cem'iyetleri dağıtub şekâvet ve fesâdlarında musır ve reâya ve memlekete muzır olan eşkıyâ ve ehl-i fesâdın cezâların virüb def'-i mazarratlarında bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin ve bi'l-cümle bu husuda tam bâsiret ve hâkimane vaz'-ı hareket üzre olub ikaz-ı fitne-i âzimededen dâhi kemâl-i ihtiyât eyleyüb eşkıyâ ve ehl-i fesâdın def'i ve üzerlerine hüsn-ü mübâşeret ve ittifak ile ihtimâm ve Şam etrafı mezburda vücudu eşkıyâ-ı Urbândan pâk u tathîr itmeğe sa'y-u ikdâm eyliyesin refâh-ı hal-i râiyyet ve intizâm-ı ahvâl-i memleket husunda ve eşkıyâ-ı urbânın def'i mazarratı emrinde vücûda gelen hıdmetlerin meşkûr olub me'mûlun ile ri'âyet olunmağa dikkat eyliyesin ve bu bâbda sana imdad ve mu'âvenet itmek içün Şam ümerâsına evâmîr-î şerîfem gönderilub her biri hâzır ve müheyyâ olmaları husûsunda tenbîh olunmuştur ana göre ma'lumun olub ve dikkat-i lâzımede her biri davet ve muhkem dernek ve cem'iyet idüb eşkıyâ-ı Urbâna bir vechile vücûd vermeyüb def'-i mazarratların kemâ yenbeği ihtimâm eyliyesin ama bu bahâne ile kendü halinde olanlara tecâvüz olunduğuna ve şer'-i şerîfe muhâlif ikâz-ı fitneye sebep olur fi'il ihtiyâr olunduğuna rızâ-yı hümayûnum yokdur ana göre âgâh olub rızâ-yı şerîfime muhâlif vaz'dan ihtiyât eyliyesin.

Bir sûreti istihar üzre Şam yeniçerileri ağasına iki kişi iktizâ eyledüğünde Şam mütesellimi ile ma'an mükemmel kalkub vech ü münâsib görülen hıdmetde bulunasın deyu tefrîk ile yazıla.

40/128

Bâ hatt-ı tashih-i hazreti efendi tâle bekâhû

Şam Beğlerbeğisi olup hâlâ Musul muhâfazasına ta'yîn ve irsâl olunan Mehmed dâme ikbâlühûya hüküm ki:

Kerkük kal'asının bî avni'llâhi te'âlâ mekr-u keyd-i â'dâdan muhâfazası mühimmat-ı umûrdan olup ve lâkin amade kul lâzım olmağla Musul kolundan ve Rum yiğitlerinden olup kal'a muhâfazasına i'timad olunub ve müdafaa-i düşmana kâdir olanlardan yüz atlu nefer yarar kul Kerkük kal'ası muhâfazasına ta'yîn hâlâ Musul'da yeniçeri ağası olan Çalık oğlu İbrahim'i üzerlerine ağa nasb eyleyüb müretteb ü mükemmel tekmi'l silahlarıyla kaldurub Kerkük kal'asına irsâl eylemek emr idüb buyurdum ki,

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi husûsu mezbûra bi'z-zât mukayyed olup Musul kolundan ve Rum yeniçerilerinden kal'a muhâfazasına i'timad olunub ceng ve harbe ve müdafaa-i düşmana kâdir olanlardan yüz elli neferi kal'a-i mezbûre muhâfazası içün ta'yîn ve defter idüb ve mezbûr İbrahim üzerlerine ağa nasb eyleyüb Kerkük kal'ası muhâfazasına gönderüb leyl u nehhâr kal'a-i mezbûre-i hıfz u hırâset itdürüb a'dây-ı din ve melâ'in-i hasâratdan zarar u gezend irüşdürmemeye sa'y ve ihtimâm eylemeleri husûsunda muhkem tenbîh ü te'kîd eyliyesin ve bi'l-cümle husûs-u mezbûr muhimmat-ı umûrdandır tekâsül ve ihmâl itmeyüb emr-i şerîfim vusûl bulduğu gün mübâşir-i mezbûrı (boş) ber vech-i ta'cîl yazub ve ihrac idüb sa'y ve dikkat eyliyesin ve iş bu emr-i şerîfim vusûlünde bu vechile tenbîh idüb ve yazduğun kolun defteri serdâr-ı ekremime gönderüb fermânım olduğu üzre neferât-ı mezbûreyi kankı gün yolladığın arz ve i'lâm eyliyesin.

Bu dâhi

Bir sûreti Musul Beğlerbeğisine yazılmışdır.

40/129

Bu dâhi

Şehri-zor Beğlerbeğisine hüküm ki;

Kerkük kal'asının muhâfazası umûr-u lâzime-i din ve devletden olmağla hâliyâ Musul kolundan yüz elli nefer yarar ve müsella kul ta'yîn ve üzerlerine hâliyâ Musul'da yeniçeri ağası olan Çalık İbrahim kolağası nasb olunub kal'a-i mezbûre muhâfazası için gönderilmeğin ve mezbûr İbrahim kolağalığı hizmetinde istihdâm idüb kal'a-i mezbûrenin bî izni'llahi te'âlâ muhâfazası umûrunda ihtimâm eylemen bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre mûmâ-ileyh İbrahim'i Kerkük kal'asının kolağalığı hizmetinde istihdâm idüb leyl u nehâr kal'ay-ı mezbûre-i hıfz u hırâset itdürüb bî izni'llahi te'âlâ a'dây-ı din ve melâhide-i çaryardan kal'a-i mezbûreye zarar u gezend irüşdürmemeye sa'y-ı beliğ ve hüsn-i ihtimâm eyliyesin.

40/130

Şam Beğlerbeğisi olub Musul muhâfazasında olan Mehmed Paşa'ya hüküm ki;

Musul etrafında olan kurâ reâyası zaruret ve mezâyî'den ve ba'zıların te'âddi ve tecâvüzlerinden etraf ve cevânibe göçüb perâkende ve perişan oldukları mesmû'-u hümayûnum olmuştur imdi ol serhadlerin şen ve âbâdan olması lâzime-i devlet-i aliyemden olub ol makûle reâya fukaranın rûsumu ve sâ'ir mütevecihât ve tekâlûfatları üç seneye değin avf olundu nesne ve tekâlîf olunmayub kemâ-kân yerlerine gelüb zıraat ve hırâsetlerine meşkül olub Musul etrafında şen ve âbâdân eylemeleri bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfimi nefsi-i Musul'da ve Musul'a tâbi' olan kasabât ve kuralarda câbeca nidâ itdürüb Musul tarafında olan reâyânın rûsum ve mütevecihatları ve sâ'ir tekâlîfatları üç seneye değin muâf olduğu her birine bildürüb etraf-ı cevânibe perâkende olan re'âyâ tâ'ifesinin gerü karyelerine ve yerlerine gönderüb her birine emir ve istimâlet virüb kışlayub sâbıkâ üzre Musul etrafın şen ve âbâdân itmeğe sa'y ve ihtimâm gösteresin ve bi'l-cümle ol havali mekânü'l-mâ'mur ve âbâdân olması murâd-ı hümayûndır ana göre sen dâhi bu husûsa gereği gibi ihtimâm idüb üç seneye değin re'âyâ kuluna nesne tekâlîf itmeyüb ve itdürmeyüb

hâmiyyet ve sıyânetlerinde ve ol etrafı şen ve âbâdân eylemesinde sarf-ı makdûr idüb rızâ-yı şerîfim tahsîli içün mezîd-i du‘âma mazhâr olasın.

40/131

Yevmü'l-Hamîs, fi 22 Receb sene 46/20 Aralık 1636

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Şam mütesellimi olan Abdullah zîde mecdühûya hüküm ki;

Şam yeniçerileri ağası olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Osman zîde mecdühû ile ordu-yı hümayûnuna mektublar gönderüb Seyfoğlu Emir Ali nâm şâki üzerine bazı sekban eşkıyâsı cem' ve Beyrut'u ve Maanoğlu Emir Melham dâhi Sayda'yı zabt itmişler iken sen hüsn-ü tedbir ile tedârüklerin görüb zikr olunan mahallerden mezbûrları kaldırub hâliyâ âdemlerin zabt eyleyüb ve bu esnada Harmuş-oğulları nâm şâkiler dâhi merkum Melham yanuna varub yigirmi beş bayrak sekban cem' eyleyüb Balbek bizim ocağımızdır biz dâhi cebren zabt ideriz deyü zindan kurbinde Sebam? nâm karyede ebnâ-i sebîlin emvâl ve esbabların gâret ve katl-i nüfûs ve kat'-ı tarîk eyleyüb fesâd üzre olmalarıyla Şam askeriyle anun üzerine dâhi varub bî avni'llâhi te'âlâ anları dâhi bozub iki yüz mikdarı dil ve baş alub cümle eşkiyayı def' ve izâle etmekle merkum Emir Melham hâliyâ yerinde karâr idüb ve lâkin bu cümlelerin iki bin mikdarı âdemleri olduğu istima' eyledüğün bildirmişsin berhurdâr olasın bu husûsda olan hıdmetin meşkûr olmuştur imdi eyâlet-i mezbûrenin ve etrafının hıfz u hırâseti lâzıme-i din ve devletden olmağla dâima basiret ve intibâh üzre olub anun gibi etrafta zuhûr idup eyâlet ve vilâyete muzır olan eşkıyâ ve ehl-i fesâdın ümerâ-i Şam ve sa'ir asker-i İslâm ile muhkem mukayyed idüb üzerlerine varub mukaddemen şer ile def'-i mazarratda dikkat ve ihtimâm idüb hıfz u hırâset-i memâlik ile mukayyed olman bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi dâimâ basiret ve intibâh üzre olub anun gibi Şam ve Trablus etrafında zikr olunan Seyf ve Maanoğullarından ve ğayrı Dürzî eşkıyâsından bazı ehl-i fesâd kuttâ'u't-târik bir mahalde cem' iyyet idüb fesâda mübâşeret eyledükleri haber alduğunda sen dâhi ümerâ-i Şam ve yeniçeriyân ve sâ'ir asâkir-i İslâm ile muhkem dernek ve cem' iyyet idüb ittifak ve ta'yîn ile üzerlerine varub cem' iyyetleri dağıtub şekâvet ve fesâdlarında musır-ı reâyâ vu memlekete muzır olan eşkıyâ ve ehl-i fesâdın cezâların virüb def'-i mazarratlarında bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eylesin ve bi'l-cümle bu husuda

tamâm bâsiret ve hâkimane vaz‘-ı hareket üzre olub ikaz-ı fitne-i âzimededen dâhi kemâl-i ihtiyât eyleyüb eşkıyâ ve ehl-i fesâdın def‘ ve izâlelerinde hüsn-ü müşâvere ve ittifak ile ihtimâm ve Şam etrafı mezburun vücûd-ı eşkıyâdan pâk u tathîr itmeğe sa‘y-u ikdâm eyliyesin refâh-ı hâl-i râiyyet ve intizâm-ı emvâl-i memleket husunda ve eşkıyâ-ı urbânın def‘-i mazarratı umûrunda vücûda gelen hıdmetin meşkûr olub me‘mûlun ile inâyet olunmağa dikkat eyliyesin ve def‘-i mazarratı eşkıyâ husûsunda sana imdad ve mu‘âvenet itmek için Şam ümerâsına evâmîr-î şerîfem gönderilub her biri hâzır ve müheyyâ olmaları husûsunda tenbîh-i hümayûnum olmuştur ana göre ma‘lumun olub ve dikkat-i lâzîmede her biri davet ve muhkem dernek ve cem‘iyyet idüb eşkıyâ-ı urbâna bir vechile vücûd virmeyüb def‘-i mazarratların kemâ yenbegî ihtimâm eyliyesin ama bu bahâne ile kendü hâlinde olanlara tecâvüz olunduğuna ve şer‘-i şerîfe muâlif îkâz-ı fitneye sebep olduğun ihtiyâr olduğuna rızâ-yı hümayûnum yokdur ana göre âgâh olub rızâ-yı şerîfime muhâlif vaz‘dan ictinâb eyliyesin.

40/132

Bu dâhi

Sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olub hâlâ ber vech-i arpalık Kûdus-i şerîf Sancağına mutasarrıf olan (boş) dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Hâliyâ Maan ve Seyfoğulları ba‘zı bakiyetü’s-süyûf Dürzî ve Urbân eşkıyâsı ve Şam Trablus etrafında câbeca bazı mahallerde cem‘iyyet ile gezüb huccac-ı müslimin ve ebnâ -yı sebîlenin yollarına oturub katl-i nüfus ve gâret-i emval idüb ğadr u şenâ‘at üzre oldukları i‘lâm olunmağla ol makûle eşkıyâ ve ehl-i fesâdın hüsn-ü tedbir ile def‘ ve izâlelerin husûsunda Şam mütesellimine hükm-ü şerîfim gönderilmekle sen dâhi yarar ve müsellağ âdemlerinle hâzır ve müheyyâ bulunub anun gibi üzerlerine varmak iktizâ idüb mütesellimi mezbur senin yanına vâsıl eyledükde isti‘câl ile kalkub yanına varub müşâvere ve ittifak ile vech ü münâsib gördüğü üzre varub raiyyeye tecavüz üzre olan eşkıyânın def‘i husûsunda hıdmetde bulunman emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre yarar ve müsellağ âdemlerin yanına cem‘ idüb hâzır ve müheyyâ olub anun gibi bir yerden Dürzî ve Urbân eşkıyâsından bir mahalde cem‘iyyet ve reâya ve ebniye-i sebîle isâl-i mazarrat eyledüğün haber alub üzerlerine varmak iktizâ idüb mütesellim-i mûmâ-ileyh tarafından mektub ve âdem varub yanına dahl eyledükde bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr ve terâhi itmeyüb müretteb ü mükemmel kalkub yanına varub vech ü münâsib gördüğü üzre mu‘avenet ve

ittifak ol makûle eşkiyanın def‘i mazarratları hıdmetinde ve yoldaşlıkda bulunmağa sa‘y ve ihtimâm eyliyesin.

Bir sûreti Ber vech-i arpalık Gazze sancağı beğine

Bir sûreti Safed Sancağı Beğine

Bir sûreti Aclun Sancağı Beğine

Bir sûreti Hums Sancağı Beğine

Bir sûreti Nablus Sancağı Beğine

Bir sûreti De‘ir Sancağı Beğine

41/133

Yevmü'l-Ahad, fi 28 Şehr-i Şa‘ban sene 6/25 Ocak 1637

Bâ hatt-ı hazreti sâhib-i sâadet tavnâl‘llahu ‘ûmrehu

Artukabad Kâdisına hüküm ki;

Mîrî develeri kıslamak için müceddeden taht-ı kazanızda bina olunan deve ahuruna (boş) katar deve irsâl olunub zikr olunan miktar katar devenin arpa ve samanı tedârük olub bina olunan anbarlarına vaz‘ olunmak ve sâ‘irlerin dâhi miktarları ma‘an cem‘ olub verilmek için mukaddemâ emr-i şerîfim irsâl olunmuş idi imdi ol emr-i hümâyûnum üzre zikr olunan ahurda olan arpa ve samanları ve devecilerin zâd u zevâdları irsâl olunan emr-i hümâyûnumda ihrac ve ta‘yîn olunduğu üzre bil-tamam tedârük olunmuşdur ve her bir katağa günde bir kile arpa ve bir garâr saman tamamen virülüb gereği gibi besletüb tîmârları ve ğayrı ahurları görüldüğü yoklatub ma‘lumül hümâyûnum olmak umûr-u lâzımeden olmağla husûsu mezbûr için hâliyâ serdâr-ı ekremim edâma‘llâhu te‘âlâ iclâlehûnun âdemlerinden (boş) tevkî-i hümâyûnum Aştı tarafına ta‘yîn ve irsâl olunmuşdun sen ki kâdisın mübâşiran-ı mezbûran ve a‘yân-ı vilâyet ile kalkub zikr olunan ahurun üzerine varub fermânım olduğu üzre arpa ve samanları sarbanların bil-tamam tedârük ve ihzâr ve der-anbar olduğu yem ve samanları kâmilen virülüb ve bennakları ve tîmârları ve zarar-u te‘âddileri görölüb ve devecilerin kimesneye te‘âddileri olduğu ve olmaduğu kurbinde olan ahâli-i kaziye ve kurâdan hakkına ve helâline sû‘al olunub sıhhati ile vükuf tahsîl olundukdan sonra vukû‘u üzre arz olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi husûs-u mezbûra mübâşir ta‘yîn olunan mezbûr Hasan kulum mübâşeretleri ile bi‘z-zât mukayyed olub vilâyetin a‘yân ve ihtiyârları ile kalkub ahurun üzerine varub ve

yoklatub develerin fermânım olan (boş) arpa ve samanları ve sarbanların makûleleri mukaddemâ gönderilen emr-i şer'ide tâsrih ve ta'yîn olunduğu mâkule üzre kâmilan alub der-anbar olunduğun müşâhede idüb ve günde her bir katara bir kile-i İstanbuli arpa ve bir garâr saman kâmilan verilmek ve gereği gibi beslenüb tûmârları olub durdukları yerin deveye te'âddi ve zararı var mıdır ve devecilerin kâmilan üzerine çeküb te'âddi ve tecâvüzleri olduğu hakkına ve 'alaniyen arz ve sû'al idüb kemâ-hiye ve hakkı ile develerin ve devecilerin ahvâllerin yazub müşârün-ileyh vezîr-i a'zam ve serdâr-ı zafer-şi'ârım edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya kâmilan arz ve i'lâm eyliyesin ve bi'l-cümle bu husûsda ihtimâm idüb eğer develerin arpa ve samanların kâmilan der-anbar ve sarbanların nafakaların ihzâr olduğuna ve yem ve samanları ta'yîn olduğu üzre tamamen verildiğine ve devecilerin hakkına te'âddileri olduğu ve olmaduğuna müteâllik ahvâlleri vükuf tahsîl idüb sıhhati üzre arz eyliyesin ama mesâmih ve himâyet ile ve yahud arz-ı tafsîl ile hilâf-ı kaziye i'lâmdan dâhi ictinâb eyliyesin câdde-i hakdan inhirâf göstermeyesin şöyle bilesin.

Bir sûreti Artukabad Kâdısına kantar: 100

Bir sûreti Bozok Kâdısına kantar: 80

Bir sûreti Zile Kâdısına kantar: 70

Bir sûreti (boş) Kâdısına kantar: 100

Bir sûreti Niksar Kâdısına 100

Bir sûreti Yenihisar Kâdısına kantar: 70

Bir sûreti Yalvaç Kâdısına kantar: 70

Bir sûreti Karahisar Kâdısına kantar: 80

Bir sûreti Ankara Kâdısına kantar: 38

Bu sûreti dâhi

Bir sûreti Musul'da olan Mehmed Paşa'ya kantar: 10

Bâ hatt-ı hazret-i sâhib-i devlet

Aydın sancağı (boş) Kâzasına tâbi' (boş) nâm mahalde bina olanan ahurun dâhi vech-i meşrûh üzre yoklaması için kâdısına ve mahalle hitâben hükm-ü şerîf yazılmışdır. Fî Evâ'il-i Ş sene 6

Bu dâhi

Magnisâ kâdısına ve mütesellimine ve bu vechile dâhi Saruhan sancağında (boş) nâm mahalde bina olunan ahurun dâhi yoklaması için vech-i meşrûh üzere hükm-ü şerîfim yazılmışdır. Fî Evâ'il-i Ş sene 6.

41/134

Yevmü'l-Ahad, fi 9 Ş sene 6/6 Ocak 1637

Bu emr gıtmeyüb alıkonulmuşdur

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Haleb Beğlerbeğisine ve Haleb Kâdısına hüküm ki;

Hâliyâ mahrûse-i Haleb ahâlisi beyinde câri olan akçe kırpık züyuf ve ziyâde kem-ayâr olub sikke-i hümayûnum ahvâli muhtel ve müşevveş olduğu i'lâm olunub sikke-i hümayûnum husûsunda gereği gibi dikkat ve ihtimâm olmak mühimmât-ı lâzımeden olmağla bu husûsda her biriniz bi'z-zât mukayyed olub mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdetimden kat' olunduğu üzere halis gümüşten on ikisi cedîdirhem gelür akçe kat' itdürülüb ve min ba'd kırpık ve züyuf ve kem-ayâr akçe ile muâmele itdürülmeyüb sikke-i hümayûnum tâshihi ile mukayyed ve ihtimâm eylemeniz bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzere amel idüb dâhi mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdetde kat' ve câri olduğu üzere Haleb hazînesinde dâhi halis gümüşten on ikisi bir dirhem gelür cedîdakçe kat' itdürüb min ba'd züyuf ve kırpık ve kem-iyâr akçe ile beynen-nas bey' u şirâ itdürmeyüb cedîdve halisü'l-ayar on ikisi bir dirhem gelür akçe ile bey' ve şirâ itdüresin bu husûs ziyâde mühimmât-ı umûrdandır her biriniz bi'z-zât mukayyed olub ihmâl ve müsâhele ve ğayrı tarikle hâliyâ kat' olunanacak cedîdakçeye bakır katulub müşevveş ve kem-ayâr olmağla mu''amele husûsunda 'usret çekmek ihtimali olmaya şöyle ki bu bâbda adem-i mukayyedın sebebi ile fermân kıldım giru şimdi tegayyür bulub sikke-i hümayûnum müşevveş ve muhtel ola sonra mes'ul ve muâtteb olmanız mukarrerdir ana göre basiret üzere olub pâk ve halis gümüşten on ikisi bir dirhem gelür olub tekmlil üzere cedîdakçe kat' itdürüb cari olması husunda ve züyuf ve kırpık ve kem-ayâr akçe ile muâmele itdürmemeğe gereği gibi ihtimâm eyliyesin.

41/135

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Bozabad Kâdısına ve Zile Voyvodası Kenan zîde mecdühûya hüküm ki;

Sen ki voyvoda-i mûmâ-ileyhsin Zile ve Ortabad Kâdıları ile ordu-yı hümâyûnuma mektub gönderüb havas-ı Zile'de muceddeden bina olunan ahurda kışlayacak yüz katar mîrî develer için Zile ve Ortabad ve Bozabad kazalarından şâ'ir ve saman iştirâ ve der-anbar olunması bâbında emr-i şerîfim varid olmağla zikr olunan arpa ve saman (silinmiş) reâyaya tarh ve tevzî' ve cânibi mîr-i mîrâna ta'yîn olunan akçeleri bil-tamam muhit-i kazada a'yân ve eşrâf ma'rifetleriyle reâyaya teslim olunub kaza-i Zile reâyası fermân-ı şerîfim üzre tevcîh olunan arpa ve samanı getürüb han-ı mezbûrda bina olunan anbarlara teslim idüb tekrar havas-ı merkumeye tâbi' Bozabad kazasının reâyası varid olan emr-i şerîf ordu-yu hümâyûndandır mâdem ki asitaneden emr-i şerîfim gelmeğün bu zahîreyi viremeyüz deyu itâ'at emr itmeyüb ve bu ana değin bir kile arpa ve ser-garar saman virmeyüb mîrî develerin yem ve samanına mezayık çekmeleri mahfuf ve mukarrer olduğundan mâ'adâ mezbûrların cem'î itâ'atleri sâ'ir reâyaya dâhi sirâyet itdürüb anlar dâhi ba'de'l-yevm vardırılan emr-i şerîf ile âdem-i emsal üzre olmaları mukarrer olduğun arz eylediğün ecilden fermân olunan iştirâ arpayı da samanidâ gönderdüb emr-i şerîfim mûcebince takrîr olunan baha ile bî-kusur virüb te'âlül eylemeyeler şöyle ki bundan sonra Âsitâne-i sa'âdetim ve ordu-yu hümâyûnum tarafından verilen emr-i şerîfe muhâlif mu'amele iderler ise iğva ve idlâl idüb mâni' olanlar her kimler ise ahvâlleri ism ve resimleri ile ordu-yu hümayuma arz ve i'lâm olunmak emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi fermân olunan iştirâ arpasın ve samanı Âsitâne-i sa'âdetlerim ve ordu-yı hümâyûnum câniblerinden virilen evâmir-î şerîfem mûcebince bî-kusur virüb bir vechile te'allül ve bahâne itmeyeler ve itdürmeysesün şöyle ki bundan sonra girü te'allül ve bahane iderler ise ol makûle agva ve ihlal itdürüb mâni' olanlar her kimler ise ism ve resimleri ile ahvâllerin ordu-yı hümâyûnuma arz eyliyesin ki ihzâr olunub lâzım gelen icra oluna ama bu bahâne ile fermân-ı hümâyûnuma muhâlif arz-u bahs ile kimesne rencide olunmak ihtimali olmaya.

42/136

Yevmü'l-Cuma'â, fi 13 Ş sene 6/10 Ocak 1637

Bâ hatt-ı (....) hazreti efendi

Ber-minvâl-ı meşrûh

Hizan Hâkimine hüküm ki;

Müküs sancağı beği olan Seyyid Han'ın ve Karki Beği Kurci Beğ senün ile ma-beyninde buğz u bürûdet ve 'adâvetleri vâki' olmağla mezbûrlar hâliyâ Hakkâri hâkimi olan emirûl-ümerâil-kirâm İmadüddin dâme ikbâlühûya iltica ile yanlarına bir mikdar âdem cem' idüb gelüb Hizan'a müteallik bazı karyeleri urub şekâvet ve gâret idüb kal'ası üzerlerine gelmek kastlarında oldukların mektubunla i'lâm eyledüğün ecilden mezbûrlar serdâr-ı ekremim tarafından pend-u nasîhati şâmil mektub gönderilüb nasihat olunmuşdur kabul idüb ahsen-i vechile def'-i fitne olursa fe-bîha ve illa inatlarında musır olub rızâ-i hümayûnuma muhâlif gerü kal'a-imezbûre üzerine gelmek sevdasında olurlar ise Bitlis hâkimi ve Şırvi ve Zırıkı sancakları beğleri mükemmel âdemleriyle kalkub varub sana imdad idüb hıdmetde bulunmaları içün evâmir-î şerîfem gönderilmişdir ana göre ma'lumun olub sulha sa'y idenlerin kelâmın kabul idüb ve ahsen-i vechile üzerinden def' eylemek olmayub fesadlarında ısrarların mukarrer olduğundan mezbûrları da'vet-i iktiza eyledüğün vech üzre def'i ihtilaline sa'y eylemen bâbında fermân-ı sâadet-ünvanım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi mezbûrin Kurci ve Seyyid Han ve vezîri a'zam tarafından pend-u nasîhat mukır gönderilen mektuba amel idüb ve ma-beynler ıslah olub kalkub sancaklarına gidüb kendü hallerinde olurlar ise fe-biha ve illainatlarında musır olub kal'ay-ı mezbûre üzerine zarar ve kaskında olurlar ise hâkim-i mûmâ-ileyh ve Şırvi ve Zırıkı Sancakları beğlerini yanına dâvet idüb iktizâ eyledüğün vechile mu'âvenet ve ittifak ile mezbûrları üzerinden ref' idüb def'-i fitne ve ihtilâl eyliyesin nush-u pend ile kabîl-i ıslah iken garaz u hıfz-ı nefis ile sen dâhi gayret idüb bana imdad ta'yîn olmuşdur deyü fitne-i âzime uyandırmak sevdasında olduğuna ma-beyninde olan adâved sebebi ile reâya-yı memleket pay-mâl olduğuna rızâ-yı şerîfim yokdur ana göre ma'lumun olub üzerine gelen mezbûrları mesâlih-i tarîk ile mi olur gayri vacihle mi olur layık-ı devleti aliyem olduğu üzre def'i ihtilale sa'y idüb ibkâ tarîkiyle mevsûl virmekle cem'e bâ'is olur mal irtikâsından ictinâb eyliyesin.

42/137

Bu dâhi

Sancağı Beğine hüküm ki;

Hâliyâ Müküs Beği olan Seyyid Han'ın ve Karki Beği Kurcinin Hizan hâkimi olan İbral dâme ulüvvühû ile ma-baynlerinde bürûdet ve âdavet vâki' olmağla mezbûrlardan Kurci ve Seyyid Han hâliyâ Hakkâri Hâkimi olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm İmadeddin dâme ikbâlühûya istikbâl ve iltica ile yanına bir miktar âdem cem' idüb gelüb Hizan hükümetine müteâllik olan bazı karyeleri te'âddi ve gâret idüb hâliyâ (boş) kal'ası üzerine gelmek üzre oldukları i'lâm olmağla mezbûrlara tenbîh ve nasihat olunub ahsen-i vecihle mezbûrların Hizan hükümetine müteâllik olan mahallerden kaldırılmak husûsunda iktizâ eyledüğü vechile Hizan hâkimi olan müşârün-ileyh İbral dâme ulüvvühûya imdad-ı mu'âvenet olunub def'i fitne ve ihtilâl olunmak bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre amel idüb dâhi mezbûrlar tenbîh ve nasihat kabul itmeyüb inatlarında muzır olurlar ise iktizâ eyledüğünde yarar ve mükemmel âdemlerünle kalkub müşârün-ileyh İbral dâme ulüvvühûya imdad ve i'anet idüb mu'âvenet ve ittifak ile ahsen-i vechile mezbûrları ol havaliden kaldurub münâsib gördüğün üzre def'-i kati ve ihtilale sa'y eyliyesin ve bi'l-cümle mezbûrlar birbirlerine düşüb yanlarında olan ğayrılardan müsâmaha ile reâya pay-mal olunduğuna rızâ-yı şerîfim yokdur ana göre ihtimâm olunub hâkimi mûmâ-ileyh iktizâ eyledüğün vechile imdad ve inâyet ve layık-ı devlet-i celîlem olduğu üzre mu'accele ile def'-i fitne ihtilale sa'y ve dikkat eyliyesin ama mezbûrlar nasihat ve suhulet ile def'i mümkün iken arz ve dâhi hazîkle fitne-i 'azimeye bâ'is olur ahvalden ictinâb eyliyesin.

Bir sûreti Zırki ve Kırdikan Sancakları Beği Hamza beğ.

Bir sûreti Şirvi ve Siird Sancakları Beğine

42/138

Bu dâhi

Bitlis Hâkimine hüküm ki;

Hâliyâ Müküs beği Seyyid Han'ın ve Karki Beği Kurci'nin cenâb-ı emâret-me'âb Hizan hâkimi olan İbral dâme ulüvvühû ile ma-baynlerinde bürûdet ve edâvatları vakı' olmağla sen mîrimîrân Kurci ve Seyyid Han hâliyâ Hakkâri hâkimi olan

İmadeddin dâme ikbâlühûya intisâb ve iltica ile yanlarına bir mikdar âdem cem‘ idüb gelüb Hizan Hâkimine müteâllik olan kaziye ve karyeleri yağma ve gâret idüb (boş) kal‘ası üzerine gelmek üzre oldukları i‘lâm olunmağla mezbûrlara nasihat ve tenbîh olmağla mâni‘leri ıslah olub ol havaliden kaldırmak husûsunda iktizâ eyledüğün vechile Hizan Hâkimi olan müşârün-ileyh İbral dâme ulüvvühûya i‘ânet ve imdad olunmak ve ahsen-i vechile def‘i fitne ve fesad olmak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuş idi mezbûrların kal‘a-i mezbûre üzerine vardukları varid olub fitne ve fesâd-ı şuru‘ eyledikleri muhakkak olmağla yarar ve mükemmel âdemlerinle ber vech-i ta‘cîl kalkub Hizan’a varub müşârün-ileyh İbral dâme ikbâlühûnun imdadına irüşüb münâsib olduğu vech üzre def‘i mazarrat ve izâlesinde ihtimâm olmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mücebince amel idüb dâhi cibilliyetinde merkur olan sadâkat u diyanet muktezâsınca bu bâbda dâmen-dermeyan idüb yarar ve müsellah âdemlerinle ve aşâyir ve kabâilinle isti‘mal üzre kalkub sür‘at üzre yürüyüb Hizan’a varub hâkimi mûmâ-ileyhin imdadına irüşüb hıdmet-i mezbûreye ta‘yîn olunanlar ile ma‘an münâsib görülüb iktizâ eyledüğün ve layık-ı devleti aliyem olduğu vech üzre i‘ânet ve imdad ve mezbûrları kal‘a-imezbûr üzerinden kaldırmağla def‘i fitne ve fesad itmeğe sa‘y ve ihyiyat eyliyesin ve bu bâbda bir vechile tereddüd ve ihmâl olunmaları emr-i hümayûnum vusûl bulduğu gün müretteb ü mükemmel kalkub varub ikmal-i hıdmetde bulunub def‘i ihtilale sa‘y-ı himmet ve itmâm-ı cari eyliyesin bu husûsda mesa‘î-i cemîlen huzur-u hümayûnda meşkûr olub du‘â-yı hayrına mazhâr olman mukarrerdir.

Bu dâhi

Bir sûreti Hizzo Hâkimine dâhi yazılmışdır.

42/139

İkinci def‘ada isti‘mal yazılmışdır.

Zırıkı ve Kırdikan Sancakları Beğine hüküm ki;

Hâliyâ Müküs Beği olan Seyyid Hanın ve Karki Beği Kurci’nin Hizan hâkimi olan İbral dâme ulüvvühû ile mâ-beynlerinde bürûdet ve âdaved vâki‘ olmağla mezbûrin Kurci ve Seyyid Han hâliyâ Hakkârî hâkimi olan emîrû’l-ümerâi’l-kirâm İmadeddin dâme ikbâlühûya intisâb ve iltica ile yanına bir mikdar âdem cem‘ idüb gelüb Hizan’a müteallik olan bazı karyeleri yağma ve gâred idüb hâliyâ (boş) kal‘ası

üzerine gelmek üzre oldukları i'âm olunmağla mezbûrlara tenbîh ve nasihat olunub ahseni vechile mezbûrları Hizan hükümetine müteallik olan mahalden kadurmak husûsunda iktizâ eyledüğün vechile Hizan hâkimi olan müşârün-ileyh İbrâl dâme ulüvvühû ya imdad ve i'ânet olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmağla (Ara satır: emr-i hümayûnum gönderilmiş idi imdi mezbûrları hâliyâ kal'a-i mezbûre üzerine geldikleri haberi varid olmağla) bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb müretteb ü mükemmel yarar ve müsellaâ âdemlerinle ve aşâyirin ile kalkub Hizan'a varub sâ'ir imdada ta'yîn olunanlar ile ma'an hüsn-ü ittifak üzre mezbûrları kal'a-i mezbûre üzerinden kaldurub def'-i ihtilal olunmak bâbında tekrar ferman-ı şerîfim sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ hâliyâ sâdır olan fermân-ı şerîfim üzre amel idüb dâhi bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb yarar ve mükemmel âdemlerinle kalkub ta'cîl aletta'cîl yürüyüb hâkim müşârün-ileyh İbrâl dâme ulüvvühû ya mülâkî olub mezbûrlardan Seyyid Han'ı ve Kurci'yi kal'a-i mezbûre üzerinden kaldırmak üzre hıdmetde bulunasın ve bi'l-cümle husûsu mezbûr husûsu mezbûr umûru mühimatdandır zinhâr ve zinhâr tereddüd ve ihmâl itmeyüb emr-i şerîfim vusul bulduğu sâ'at kanda ve ne halde bulunursan hemen ol gün kalkub müşârün-ileyhin imdadına irüşüb hüsnü ittifak ile mezbûrları kal'-i mezbûreden ve ol havaliden kaldırmak hıdmetinde bulunub rızâ-yı şerîfim tahsîl eyliyesin ve'l-hâsıl bir ân eğlendüğüne rızam yokdur ana göre ma'lumun olub fermân-ı şerîfim üzre isti'câl ile kalkub varub iktizâ eyledüğün vechile imdad ve i'ânet ile def'-i fesâd eylemeğe makdûrun sarf idesün.

Bir sûreti Şırvî ve Siird sancaklarına yazılmıştır.

43/140

Yevmü'l-Erba'a, fi 15 Ş sene 1046/12 Ocak 1637

Bâ takrîr-i Nişâncı Efendi

Sehran Hâkimine hüküm ki;

Musul ve Kerkük kal'aları serhad-ı memâlik İslâmiyede vâki' olub ol tarafların muhâfazası lâzıme-i din ve devletden olub bi'l-fi'l Şam beğlerbeğisi olan emir'ül-ümerâ Mehmed dâme ikbâlühû ol havalinin muhâfazası umûruna me'mûr olub Musul cânibine gönderilmiş idi sen dâhi şeyh'ül-mezheb saf tab' pâk-meşreb olub envar-ı dinde tehiye-i ahvalinde vâzih ve ayân ve asar-ı İslâm-ı şerîfde cebhe-i emalikde bedidâr ve nümâyan

olduğundan ğayrı kadîm-ül eyyamdan gelen ilâ (.....) fart-ı sadâkat ile ihtisasın olduğu ecilden zikr olunan Musul ve Kerkük ve ol semtlerin muhâfazası umûrunda müşârün-ileyh Mehmed dâme ikbâlühû ile ma'an hıdmet-i mutava'at ve müşâreketin lâzım olduğunda taht-ı hükümetinde olan aşâyir ve kabâilin ile müretteb ü mükemmel amade ve hâzır ve muhâfaza hıdmeti husûsunda müşârün-ileyh tarafından sana işaret olunmağa müterakkib ve nâzır olub ol makûle hıdmet ve maslahat için tarafından âdem varub davet olunduğunda bila-tevakkuf kalkub varub vech ü münâsib gördüğü üzre tasavvur-ı İslamiye muhâfazası husûsunda ve bî izni'llahi te'âlâ rafaza-i hâsirenin def'i mazarratları umûrunda hıdmetde dâmen-dermeyan ve din-i celîle hıdmet ile müşârün-ileyhe belyân olman bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzre amel idüb dâhi cibilliyetinde merkur olan vüfur-u ğayret-i İslamiye ve tiynetinde mermuz olan fart-ı hâmiyyet-i imâniye muktezâsınca dâhil-i daire-i hükümetin olan aşâyir ve kabâ'ilin ile dernek ve cem'iyet idüb müretteb ü mükemmel ekrağ sancağında mu'tad ve asar-ı zafer i'timad ile hâzır ve amade olub müşârün-ileyh vali-i Şam Mehmed dâme ikbâlühû tarafından sana âdem varub devlet-i âliyeme müteallik hıdmete davet ve Kerkük ve ol semtlerin muhâfazası umûrunu işaret eyledüğünde bila-tevakkuf kalkub varub vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde ve def-i mazarrat-ı a'dâyı bed-re'y husûsunda mesâlih-u din u devletde mucidd u sa'y olasıñ inşa'allâhu te'âlâ uğur-u hümâyûnda vücûda gelen hıdmetin huzur-u hümâyûnda meşkûr olub fevke'l-mu'tad mes'ul ve nihayet-i me'mûlünden iz'âf-ı meza'if mezîd inâyet ve nihayet teveccüh ve iltifat-ı âliyeme mazhâr ve nazar-ı faizde eser-i hüsvâneme mazhâr olub kıdvat-ı âkran müşârün-ileyhe balyân olman mukarrerdir ana göre emr-i cihan-muta'-ı mülûkâneme imtîsâl ve isti'câl eyleyüb fermân-ı nusret-ünvanımı yerine getürmeğe ihtimâm eyliyesin.

Bir sûreti İmadiye Hâkimine yazılmışdır.

43/141

Bu dâhi

Köysancak Beği Sabaeddin dâme izzühûya hüküm ki;

Hâliya Kerkük kal'asının ve Musul serhadının mazarrat-ı a'dâdan bî izni'llahi te'âlâ hıfz u hırâseti umûr-u lâzıme-i din ve devletden olmağın yarar ve müsellağ âdemlerin ve aşâyir ve kabâ'ilin ile müretteb ü mükemmel hâzır ve müheyyâ olub anun

gibi a'dâyı din ve melâ'in-i hâsire tarafından ıyâzen b'illâh-i te'âlâ bir vechile hareket ve ol havalide olan kılâ'-ı mazarrat vaziyetinde olmak ihtimali olup hâliyâ Musul muhâfazasında olan vali-i Şam emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed dâme ikbâlühû tarafından sana mektub ve âdem iktizâ eyledüğü vech üzre tekâlif-i hıdmetde ve yahud yanına davet eyledükde müretteb ve müsellah âdemlerinle bila-tereddüd ve tevakkuf kalkub müşârün-ileyhin yanına varub vech ü münâsib gördüğü üzre def'i mazarrat-ı a'dâda ol serhadlerin hıfz u hırâsetinde müşârün-ileyh ile ma'an hıdmetde bulunman bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı şerîfim mücebince amel idüb dâhi yarar ve müsellah âdemlerin ve aşâyir ve kabâ'ilin ile müretteb ü mükemmel amade ve hâzır olup ve anun gibi mela'in-i hâsireden ıyâzen b'illâh-i te'âlâ ol serhadlerden bir vechile izâle-i mazarrat kasdında olmak ihtimali olup haber alınub müşârün-ileyh Mehmed dâme ikbaluhûden sana mektub ve âdem varub yanına davet ve ta'yîni hıdmet eyledükde bila-tereddüd ve tevakkuf kalkub müşârün-ileyhe mülâkî olup iktizâ idüb vech ü münâsib gördüğü üzre def'-i mazarrat-ı a'dâda ol serhadlerin muhâfazası husûsunda hıdmet ve yoldaşlıkda bulunmağa sa'y ve ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle mîr-i mîrân müşârün-ileyh ol serhadlerin muhâfazasına ve bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ı a'dâya ta'yîn olunan tevaif-i askere baş u buğ nasb olunmuştur ana göre ma'lumun olup dâimâ müşârün-ileyh tarafına nâzır ve hıdmete hâzır olup anun gibi bir hıdmet iktizâ itdükde yarar ve mükemmel mu'accele kalkub münâsib görülen hıdmet-i uğuru hümayûnda bezl ve sa'y-ı makdûr idüb yoldaşlıkda bulunmağla du'ây-ı hayırma mazhâr olasin inşa'a'llahü te'âlâ vücûda gelecek hıdmetin meşkûr olup me'mûlünden ziyâde inâyet ve ihsânıma mazhâr olman mukarrer dir.

Bir sûreti Tavs Sancağı Beğine

Bir sûreti Baban Sancağı Beği olan Süleyman'a

43/142

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Van Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bayezid kal'asının mekr-u keyd-u â'dâdan muhâfazası ehem-i umûrdan olmağla Erciş sancağının zü'âmâ ve erbâb-ı tîmârından ve kal'a neferâtından kifâyet mikdarı âdem ta'yîn idüb Bayezid kal'asına muhâfaza hıdmeti için götürmeğe ve gereği gibi muhâfaza itdürmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi Erciş sancağının zü'âma ve erbâb-ı tûmârı ve kal'ası neferâtından kifâyet mikdarı âdem ta'yîn idüb Bayezid kal'ası muhâfaza hıdmeti için gönderüb ve leyl u nehâr kal'a-i mezbûreyi gereği gibi muhâfaza itdürüb su-i tedbir veya ğaflet ve ihmâl ile ıyâzen b'illâh-i te'âlâ melâ'în-i hasâratdan kal'a-i mezbûreye zarar u gezend irüşdürmemeye sa'y ve ikdâm ve ihtimâm eyliyesin.

43/142

Sağman ve Pertek ve Mazgird Kâdılarına hüküm ki;

Bundan akdem Çemişgezek'i kışlamak için bi'l-fi'il ordu-yı hümâyûnum Çavuşbaşı olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed zîde mecdühûnun yetmiş beş re's ve dergâh-ı mu'allâm cebecilerin ile beş re's cem'an yüz otuz re's davar gönderilub lâkin ol mikdar davarı kışlamağa tahamülleri olmadığın ahâli-i vilayet i'lâm etmeleri ile (boş) gün Çemişgezek'de kışlayub ve otuz gün dâhi Mazgird ve Sağman ve elli günden Çemişgezek'de kışlatdırılmak için başka başka hüküm-ü hümâyûnum gönderilub Çemişgezek'e ta'yîn olunan eyyam-ı tamam olub hâliyâ müşârün-ileyh çavuşbaşının davarları sizinki ve cebecilerin davarları Mazgird kazasına varub lâkin ol semtler ziyâde bengistan yerler olub şurut-u şitâ dâhi ziyâde olmağla mukaddemâ gönderilen emri şerîfim mûcebince ta'yîn olunan eyyamın zahîreleri her kazanın hisselerine ne düşer ise müşârün-ileyhin davarları için bir tekne gönderilub ve Mazgird'de olan cebecilerin dâhi davarlarına düşen hisse emri sâbıkâda tasrih olunduğu üzre ta'yîn ve ırsâl itdürülub vakt u zamanına değin müşârün-ileyh çavuş başının davarları Çemişgezek'de durub Sağman ve Mazgird'e kaldırılmak ile âdemleri tâciz olunmamak bâbında emri şerîfim rica eyledğin vech-i meşrûh üzre amel olunmak emri idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda emrim üzre mukaddemâ gönderilen evâmîr-i şerîfem mûcebince müşârün-ileyhin yetmiş beş re's davarların kışlak ahirine değin bir tekinde durub ve cebecilerin dâhi elli beş re's davarların Mazgird'de durub ve her kazaya ta'yîn olunan eyyamın arpa ve saman ve sâ'ir zahîreleri hisselerine düşeni bir tekine gönderdüb ve cebecilerin davarların dâhi Mazgird'de kışladub hisselerine düşen zahîreleri virdürüb müzeyeka ve zaruret çekdürmeyüb (boş) gün tamam oldukda ahirinde kaldırılmak tekâlif ile âdemleri tâciz etdirmeyesin.

44/144

Yevmü'l-Erba'a, fi 24 Ş sene 46/21 Ocak 1637

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Vech-i meşrûh üzre

Haleb Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâliyâ a'dây-ı düşman-ı çehâr-yâr-ı güzîn olan Kızılbaş-ı bed-ma'âşın dernek ve cem'iyetleri ve fikr-i fâsid ve re'y-ı kasdları ıyâzen b'illâh-i te'âlâ Kerkük kal'ası üzerine gelmek ve ol serhadlerden bazı mahallere dâhi mazarrat irüşdürmek kasdında olduklarına emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Şam eyâletine mutasarrıf olub Musul muhâfazasında olan Mehmed dâme ikbâlühû tarafından mükerrer mektublar varid olub melâ'în-i hâsirenın hareketleri muhâkkak olmağın bî izni'llahi te'âlâ def'i mazarratların tedârîği görülmek mühimmât-ı din ve devletden olub eyâletine tâbi' olan ümerâ Alaybeği zü'amâ ve erbâb-ı tûmâr ve çeri başı ve çeri sürücüleri ve bi'l-cümle birden bine binden yüz bine varıncaya dirlik tasarruf idenler ile ve kendü yarar ve müsellaâ âdemlerünle müretteb ü mükemmel düşmen yerağı ile sefer tedârüğün görüb âmade ve hâzır ve tekrar emr-i şerîfim varidine müterâkkib ve nâzır olub tekrar emr-i şerîfim vardukda bila-tevakkuf cümle eyâletin askeri ile kalkub fermânım olduğı vechile varub def'i mazarrat-ı a'dâ hıdmetinde bulunman bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur buyurdum ki,

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince amel idüb dâhi eyâletine tâbi' olan sancakları ve alaybeği ve zü'âma ve erbâb-ı tûmâr ve çeribaşı ve çeri sürücüleri ve bi'l-cümle birden bine ve binden yüz bine varınca dirlik tasarruf idenleri şimdiden vâkıf ve agâh idüb ve kasabât ve kurâ ve mecmu'-u nas olan mahallerde muhkem tenbîh ve tedâbir itdürüb sefer tedârüğün gördürüb amade ve hâzır eyleyüb ve sen dâhi kendün sefer tedârüğün görüb yarar ve müsellaâ âdemlerinle müretteb ü mükemmel düşmen yerağı ile müheyyâ olub ve tekrar emr-i şerîfim vâridine müterâkkib ve nâzır olasın ki her ne vechile fermân-ı hümâyûnum sâdır olursa emr-i ahir varduğı sâ'atde bilâ-tevakkuf müretteb ü mükemmel mu'avenet ve ittifak ile kalkub fermânım olan mahale varub irüşüb bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarratı a'dâda hıdmetde bulunmağa sa'y-ı belîğ ve hüsn-ü ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle tekrar emr-i şerîfim varduğı sâ'at mahall-i mezbûra müteveccih ve revâne olmak mühim ve lâzımedendir ana göre ma'lumun olub iş bu emr-i şerîfim vusûlunde ol sâ'at mühimmât

ve levazımın tedârük ve eyâletine tâbi‘ ümerâ ve tavaif-i askeri husûsu mezbûrdan vâkıf ve agâh itmekle tenbîh idüb ve düşmen yerağı ile müretteb ü mükemmel hâzır ve amade olasın ki tekrar emr-i hümayûnum varduğı gün kalkub mahalli me‘mûra müteveccih ve revâne olasın şöyleki tekrar irsâl olunduğunda hâzır bulunmamağla ol gün kalkmayub te’hîre asın bir vechile ömr-ü cevabın mesmû‘ ve makbûl olmayub ve mansıbın alınmağla kalınmayub eşedd-i îkab ve hâkarete mazhâr olman mukarrerdir ana göre mukayyed olub bu husûsu sâ’ir hıdmetlere kıyas itmeyüb kemâl-i tedârüğün görüb eyâletin askeri ile hâzır ve müheyyâ olunmağa sa’y ve ikdâm ve ihtimâm-ı mülûkânem eyliyesin tevakkuf ve ihmâlden ve bu bâbda emr-i âhara muhâlif hâzır bulunmamaktan beğayet ihtiyât eyliyesin.

Bu dâhi

Bir sûreti Maraş Beğlerbeğisine

Bir sûreti Trablusşam Beğlerbeğisine

Bir sûreti Şam mütesellimine neferât ile eyâlet-i mezbûre askeri ve Şam kolundan beş yüz neferât deyu vech-i meşrûh üzre yazılmışdır

Heman mîr mektubu kese olundukda herkese (...) ile gönderilmiştir.

Bir sûreti Rakka Beğlerbeğisi olan Osman Paşa’ya yazılmışdır eyâletin ümerâ ve zü’amâ ve erbâb-ı tîmârına bakmayub emr-i hümayûnum vâsıl olduğı sâ’at kalkub iki üç konağı bir iderek yürüyüb başın sana gerek ise bir sâ’ate mukaddem varub Musul’a vâsıl olub muhafız-ı Şam Mehmed Paşa vech ü münâsib gördüğü hıdmetde bezl-i maktûr eyliyesin.

44/145

Garir Sancağı Beğine ve liva-i mezbûr Alaybeğisine hüküm ki;

Hâliyâ Kızılbaş-ı bed-ma’âşın dernek ve cem’iyyetleri ve ıyâzen b’illâhi te’âlâ Kerkük kal’ası üzerine kasd-ı mazarratları olduğuna emîrû’l-ümerâi’l-kirâm Şam beğlerbeğisi olub hâliyâ Musul muhafazasında olan Mehmed dâme ikbâlühû tarafından mü’ekked mektub ve âdem gelüb kal’a-i mezbûreye mazarrat kasdında olduklarında muhakkak olmağla liva-i mezbûrda zeâmet ve tîmâra mutasarrıf olan Alaybeği ve zü’âma ve erbâb-ı tîmâr ve çeri başı ve çeri sürücüler ve kendü yarar ve müsellağ âdemlerünle müretteb ü mükemmel düşmen yerağı ile müheyyâ ve hâzır ve tekrar emr-i şerîfim varidine müterakkib va nâzır olub ve bunda sonra varid olan emr-i şerîfim mûcebince amelolunmak içün emîrû’l-ümerâi’l-kirâm (boş) dâme ikbâlühûya hükmü

hümâyûnum gönderilmekle mîr-i mîrân müşârün-ileyhden sana mektub va âdem varub yanına davet eyledükde bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb kalkub fermânım olan mahale revâne olub sancağın askeri ile mîr-i mîrân müşârün-ileyhin yanına varub dâhi bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ia'dâdan hıdmetde ve yoldaşlıkda bulunman bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki,

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mücebine amel idüb dâhi liva-i mezbûrda ze'âmet ve tîmâra mutasarrıf olan zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve çeribaşı ve çerisürücüleri husûs-u mezbûrdan vâkıf ve agâh idüb ve kendün dâhi şimdiden sefer tedârüğün görüb yarar ve müsellaâ âdemleriyle müretteb ü mükemmel düşman yerağıyla amade ve hâzır ve tekrar emr-i şerîfim vüruduna müterakkib ve nâzır olub anun gibi mîr-i mîrân müşârün-ileyh tarafından sana emr-i hümâyûnum ile mektubi ve âdemi varub yanına davet eyledükde bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüb bila-tereddüd müretteb ü mükemmel kalkub yanına varub ve mukayyed ve ittifak ile fermânım olan mahale revâne olub ve vakti ile irüşüb bî izni'llahi te'âlâ def'i mazarrat-ı a'dâda hıdmetde bulunmağa bezl-i makdûr eyliyesin ve bi'l-cümle husûs mezbûr sâ'ir harekete kıyas olunur değildir tekrar emr-i hümâyûnum husûsunda bir ân ve bir gün te'hîr olunmayub kalkub fermânım olan mahale revâne olmak lâzımedendir zinhâr ve zinhar gâflet ve ihmâl itmeyüb levazım ve tedârüğün görüb ve sancağın askerin vâkıf ve agâh idüb hâzır ve müheyyâ bulunmağa ihtimâm eyliyesin şöyle ki emr-i şerîfim husûsunda hâzır bulunmamağla kalkmayub erteye te'hîr eylemeyesin ecdâd-ı 'izâmımın ervâh-ı tayyibeleri için bir vechile ömr-ü cevabın makbûl-u hümâyûnum olmayub eşedd-i hâkaretle hakkından gelünür ana göre ma'lumun olub iş bu fermân-ı celîlî'l ünvanım üzre eğer kendin ve eğer sancağın askeri levazım-ı sefere tedârük idüb hâzır ve müheyyâ olmakda bezl-i makdûr ve iktizâ eyledüğün vechile uğur-u hümâyûnda hıdmetde bulunmağa sa'y-ı mevfûr eyliyesin tekâsül ve ihmâlden ihtiyât eyliyesin ve sen ki mirlivasın bu bâbda sen dâhi liva-i mezbûrun zü'amâ ve erbâb-ı tîmârı müretteb-i mükemmel yerağ ile hâzır ve müheyyâ itmekde ihtimâm idüb ihmâlden beğayet hazer eyliyesin şöyle ki liva-i mezbûr askerinden bir ferd noksan buluna ibtidâ senin hakkından gelünüb ba'de ol mevcud olmayub her kanda ise buldurulub cezasın virülüb sâ'ire müceb-i ibret olunur sonra bilmedim ve âgâh olmadım deyüb liva-i mezbûrun askerine tedârüğün gördürüb hâzır itmeğe makdûrun sarf eyliyesin.

Eyâlet-i Maraş

Bir sûreti Maara Sancağı Alaybeğisine tefrik ile

Bir sûreti Balis Sancağı Beğine ve liva-i mezbûr Alaybeğisine

Bir sûreti Ber vech-i arpalık Malatiye Sancağına ve liva-i mezbûr Alaybeğisine

Bir sûreti Ayntab Beğine ve Alaybeğisine

Bir sûreti Kars Sancağına ve Alaybeğine

Eyâlet-i Trablusşam

Eyâlet-i Şam-ı şerîf

Bir sûreti Hama Sancağı Beğine ve Alaybeğisine

Bir sûreti Humus Beğine ve Alaybeğisine

Bir sûreti Sayda Sancağı Beğine ve Alaybeğisine

Bir sûreti (boş)

Bir sûreti Cebele Sancağı Beğine ve Alaybeğine

Bir sûreti (boş)

45/146

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Şam mütesellimine hüküm ki;

Hâliyâ a'dâyı din ve düşman-ı çeharyâr-ı güzîn olan Kızılbaş-ı bed-ma'âşın dernek ve cem'iyetleri ve fikr-i fâsid ve re'y-ı kâsidleri ıyâzen b'illâh-i te'âlâ Kerkük kal'ası üzerine gelmek ve ol serhadlerden bazı mahallere dâhi mazarrat irüşdürmek kasdında olduklarına emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Şam eyâletine mutasarrıf olub Musul muhâfazasına ta'yîn olunan Mehmed dâme ikbâlühû tarafından mü'ekked mektublar vardurulub melâ'in-i hâsirenın hareketleri muhakkak olmağın bî izni'llahi te'âlâ def'i mazarratları tedârüğü görülmek mühimmât-ı din ve devletden olmağla eyâlet-i Şam'a tâbi' olan ümerâ ve alaybeği ve zü'âmâ ve erbâb-ı tûmâr ve çeribaşı ve çeri sürücüler ve bi'l-cümle birden bine ve binden yüz bine varınca dirlik tasarruf idenleri ve Şam kullarının dâhi ceng ve harbe kâdir yarar güzîdelerinden beş yüz neferât defter idüb vâkıf ve âgâh eyleyüb müretteb u mükemmel düşman yerağıyla sefer tedârüğün gördürüb her biri hâzır ve amade olub tekrar emr-i şerîfim varub taleb olundukda cümlesin cem'iyeti tam ile kaldurub fermânım olduğu mahale irsâl idüb def'i mazarratı a'dâ hıdmetinde bulunmaları bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi eyâlet-i Şam'a tâbi' olan sancakları ve alaybeği ve zü'amâ ve erbâb-ı tûmâr ve çeribaşı ve çeri sürücülerin ve bi'l-cümle birden bine ve binden yüz bine varınca dirlik tasarruf idenlerden mâ'adâ Şam kullarından beş yüz nefer yarar ve güzideleri şimdiden ta'yîn ve ism ve resimleriyle defter idüb ve şimdiden her biri vâkîf ve agâh eyleyüb ve muhkem sefer tedârüğün gördürüb müretteb ü mükemmel düşmen yerağıyla müheyyâ ve hâzır olub ve tekrar emr-i şerîfim vüruduna müterakkib ve nâzır olasın ki bundan sonra irsâl olunan emr-i şerîfimde her ne vechile fermân-ı hümayûnum sâdır olursa bila tereddüd müretteb ü mükemmel mu'avenet ve ittifak ile kaldurub ağaları ve alaybeğileri ile gönderüb bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ı a'dâda hıdmetde bulunmalarına sa'y ve ihtimâm eyliyesin ve bi'l-cümle tekrar emr-i şerîfim varduğu sâ'at eyâlet-i mezbûre askeri ve beş yüz nefer Şam kulları kalkub mahall-i me'mûra müteveccih ve revâne olmaları iktizâ eylemiştir zinhâr ve zinhâr ğaflet ve ihmâl eylemeyüb iş bu emr-i şerîfim bulduğu sâ'at ayalet-i mezbûreye tâbi' ümerâ ve tavaif-i askeri husûsu mezbûrda vâkîf ve agâh idüb sefer tedârüğün gördürüb hâzır itmekle mukayyed olasın ki her biri hâzır ve müheyyâ bulunub tekrar emr-i hümayûnum varduğu gün kalkub mahall-i me'mûra müteveccih ve revâne olalar şöyle ki her biri tedârük görmekte ve hâzır olmakda ihmâl üzre hareket itmekle taleb olunduklarında bulunmayalar senün bu bâbda ihmâline hâml olunub ömr-ü cevabın mesmû' ve makbûl olmayub eşedd-i îkab ve hâkarete mazhâr olman mukarrerdir ana göre mukayyet üzre olub tekâsül ve ihmâlden ve bu bâbda emr-i ahir husûsunda eyâletinde mezkûr askeri ve beş yüz nefer Şam kulları hâzır nefer yollamaktan beğayet ihtiyât eyliyesin.

45/147

Bâ hatt-ı hazreti sâhib-i devlet

Maraş Beğlerbeğisine ve Maraş monlâsına hüküm ki;

Mühimmât için eyâlet-i Maraş'dan kat'î fermânım olan üç yüz elli çub direğin kat' itdürüb ve altı yüz dâhi sandık tahtası ve seksen aded isdirlik bit-tamam kat' ve ihzâr olduğu mübâşir olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân İbrahim zîde mecdühû i'lâm itmekle zikr olunan mühimmâtın vakt-u zamanıyla bî-hakkın nakl ve îsâli mühimmât-ı umûrdan olmağla zikr olunan (boş) mühimmatın il-i arab ma'rifetiyle bil-tamam Birecik İskelesine nakl ittürülmek emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince amel idüb dâhi eyâleti mezbûreden (boş) mühimmât için kat' ve ihzâr olunan üç yüz elli direğin cem'î sanduk ağaçları ve altı yüz aded sanduk tahtaları ve seksen aded sandukları mübâşir ve il-i arab ma'rifet ve imdadlarıyla kaldurub bit-tamam vakt-u zamanıyla Birecik İskelesine nakl ve îsâl itdürüb bu bâbda avk ve ihmâlden ve zikr olunan mühimmâtı geç göndermekle umûru mühimmenin te'hîrine bâ'is olmakdan ihtiyât eyliyesin.

45/148

Yevmü'l-Erba'â, fî 2 Ramazan sene 6/28 Ocak 1637

Bâ takrîr-i hazreti efendi

Rakka Beğlerbeğisi Osman dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Musul serhadının ve Kerkük'e varub etrafının mekr-u keyd-u a'dâdan muhâfazası umûr-u mühimmeden olmağla eyâletin- zü'amâ ve erbâb-ı tûmârın kalkması için mektub ve âdemler gönderüb ve sen anların gelüb cem' olmalarına bakmayub sür'at üzre kalkub iki üç konağı bir itmek üzre yürüyüb Musul'a varub vali-i Şam olub Musul muhâfazasında olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed dâme ikbâlühûya mülâkâd idüb iktizâ idüb vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bulunman bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olub emr-i hümâyûnum gönderilmiş idi imdi ber vech-i isti'câl kalkub Musul'a varmak lâzım olmağla mukaddemâ sâdır olan fermân-ı âlişânım üzre bir ân te'hîr etmeyüb kalkub Musul'a müteveccih olub sâ'at mukaddem varub mîr-i mîrân müşârün-ileyhin vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bezl-i ikdâm eylemen bâbında tekrar fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan fermân-ı celîlî'l-kadrim mûcebince amel idüb dâhi eyâletinin zü'amâ erbâb-ı tûmârı kalkma için tarafından mektub ve âdemler gönderüb ve sen anların gelüb cem' olmasına bakmayub sür'at ve isti'câl üzre kalkub iki üç konağı bir itmek üzre yürüyüb Musul'a varub mîr-i mîrân müşârün-ileyhe mülâkâ olub iktizâ eyledüğü vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetinde bezli makdûr eyliyesin ve bi'l-cümle ber vech-i ta'cîl Musul serhadına varub irüşman lâzım-ı mühimmedendir bir ân tevakkuf itmeyüb eyâletin askeri dâhi mu'accele kalkub irüşmek için mektub ve âdemler gönderüb ve sen bir ân ve bir sâ'at tevakkuf itmeyüb kalkub Musul serhadına varub mîr-i mîrân müşârün-ileyhin vech ü münâsib gördüğü üzre hıdmetde bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin.

45/149

Bu dâhi

Makû ve Erciş Sancakları Beği olan Mehmed dâme izzühûya hüküm ki;

Sen ümerâ-i ekradın yarar ve nâmdârı ve din u devlet uğurunda nice hıdmetin vücûda gelüb devlet-i aliyemin emekdârı olub liva-i mezbûrun hıfz u hırâsetinde ve himâyet ve vaktinde leyl u nehâr yarar ve mükemmel âdemlerinle bezl-i iktidar eylemekden ğayrı bu def'a Nahcevan semtine akın idüb Kızılbaş-ı bed-ma'âş güzide kurasın basub ve urub ve önüne gelen rafaza-i hâsire ile ceng ve mukâtele idüb avn-i inâyet-i bari yâri olmağla melâ'in bozub ve küllî baş ve dil alub düstûr-ı ekrem ilâ-âhir vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya gönderüb uğur-u hümayûnda envâ'-ı yüz aklıkları vücûda getürmeğin sem'-i hümayûnuma layık olmağa hıdmetin meşkûr ve makbûl olub du'â-yı hayr icâbet-karînime mazhâr olmuştundur imdi sâbıkân ve lâhikan vücûda gelen hıdmetlerin müstelzim-i zühur inâyet-i şehriyari olmağın hâliyâ sonra mezîd-i inâyeti âliye-i hüsrevânım alub oturub hâssa hıla'-ı fâhiremden sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l behçetim ihsân ve inâyet idüb (boş) ile irsâl olunmuştur buyurdum ki;

Hükm-ü şerîfimle vusûl buldukda inâyet ve ihsân olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ'-ı i'zâz ve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb ve alub giyub fîmâ ba'd Makû kal'asının ve etraf ve cevânibinin mekr-u keyd-u a'dâda hıfz u hırâsetinde ve def'-i mazarratlarında bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin ve'l-hâsıl ol cevânibin gereği gibi avn-i hakla himâyet ve siyâneti husûsunda senden küllî hıdmet vücûda gelmek me'mul-u hümayûnumdur göreyim seni her halde onad vechiyle bâsiret ve intibâh üzre olub düşman-ı din ve mela'in-i hâsirenın fikr-i kasidlerinden emin olmayub bir ğaflet ve ihmâl ile ıyâzen b'illâh-i te'âlâ kal'a-i mezbûreye ve cevânibinde olan bir mahale zarar u ziyan irüşdürmekdan ziyâde ihraz üzre olasın inşâ'a'llâhu te'âlâ fîmâ ba'd ol serhadlerde vücûda gelecek hıdmetlerin mukâbelesinde me'mûl-u melhuzundan ziyâde inâyet ve ihsânıma mazhâr olmak mukarrerdir ana göre rahat ve huzuru kendine haram idüb bab-ı muhâfazada kemâl-i basiret ile ihtimâm üzre olasın cay-ı kâdim senünle ve bile olan ğayred-i İslâmiye iledir her halde (silinmiş) dâimâ düşmen tarafına göz kulak tutub vâkıf ve muttali' olduğun ahbar-ı sahihayı alet-tevâli yazub serdâr-ı ekremime arz ve i'lâmdan hali olmayasın.

46/150

Bâ hatt-ı hazreti efendi

Bargiri ve Harperd? Sancaklarına mutasarrıf olan Bahaeddin dâme izzühûya hüküm ki;

Sen yarar ve ümerâ-i ekrad şeca'ât-nihâdın nâmdârı ve din-u mubin ve devlet-i aliyem uğurunda nice hıdmetler vücûda gelüb Âsitâne-i sa'âdetime hayır-hâhı ve emekdârı olub zıkr olunan sancakların hıfz u hırâsetinde re'âyâ ve berâyâ ve sâ'ir ahâli-i vilayetin hâmiyyet ve dikkatde leyl u nehâr ve yarar ve mükemmel âdemlerünle bezl-i iktidar eyledükden ğayrı hâliyâ Makû ve Erciş sancaklarının beği olan Mehmed dâme izzühû ile Nahcivan semtlerine akın idüb Kızılbaş-ı bed-ma'âşın güzide karyelerini urub ve önüne gelen rafaza-i hasire ile ceng eyleyüb mu'âvenet ve inâyet-i bari ile mela'in-i hâsireyi bozub ve düstûr-u ekrem ila-âhir ve serdâr-ı muhteremime diller ve başlar gönderüb uğur-u hümayûnumda küllî yüz aklıkları zuhûra getürdüğün sem'-i hümayûnuma vâsıl olmağla müstehâk-ı inâyet-i şehriyari olduğun ecilden hıdmetin meşkûr olub du'âyı hayr-ı icâbet-karînime mazhâr olmuşsundur berhurdar olasın yüzün ak olsun imdi mukaddemâ ve hâlâ vücûda gelen hıdmetlerin mukâbelesinde hakkında mezîd-i inâyet-i 'aliye-i şâhânem zuhûra getürüb hâssa hil'atlarımdan sana bir sevb hil'at-ı mûrisü'l-behçetim inâyet ve ihsân olunub (boş) ile irsâl olunmuşdur buyurdum ki;

Hükm-ü şerîfimle vusûl buldukda inâyet ve irsâl olunan hıla'-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ'-ı izâz ve ikrâm ve esnaf-ı tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl idüb alub giyub fîmâ ba'd dâhi ol serhadın leyl u nehâr hıfz u hırâsetinde ve yarar ve müsellah âdemlerinle bî izni'llahi te'âlâ def'-i mazarrat-ı a'dâda bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin ve bi'l-cümle sen ümerâ-i ekradın yarar ve şeca'ât-şî'ârı ve devlet-i aliyemin bende-i hayırhâhı olduğuna binâ'en fîmâ ba'd ol serhadden nice hıdmetler vücûda getürmek me'mûl-u hümayûnumdur ana göre makdûrun sarf idüb ve her halde bâsiret üzre olub ıyâzen b'illâh-i te'âlâ su-i tedbir ve ğaflet ve ihmâl ile ol semtlerden bir mahale zarar-u ziyan iriştürmeyüb bâb-ı muhâfazada kemâl-i ihtimâm itmekle envâ'-ı rızam ve du'âmı tahsîl itmeğe sa'y hamıyyet eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ fîmâ ba'd ol serhadlerde vücûda gelecek hıdmetlerin mukâbelesinde envâ'-i inâyet ve ihsânıma mazhâr olman mukarrerdir ana göre uğur-u hümayûnda dâmen-dermiyan idüb hıdemât-ı meşruta vücûda getürmeğe ihtimâm üzre olasın ve du'âyı hayrım serhadde

olan ğazi kullarımladır göreyim sen dâimâ du‘ây-ı hayrım almağa teveccüh üzre bezl-i makdûr eyliyesin.

46/151

Bâ hatt-ı hazret-i sâhibi sa‘âdet

Şam Beğlerbeğisi olub hâliyâ Musul muhâfazasında olan Mehmed dâme ikbâlühûya hüküm ki;

Sen yarar ve Âsitâne-i sa‘âdetimin emekdârı ve uğur-u hümâyûn nusret-makrûnda envâ‘-i mesa‘-i meşkûre ve hıdemât-ı mezbûre vücûda getürmüş dilîr ve nâmdârı olduğundan ğayrı bu ana deġin fermân-ı şerîfim üzre Musul serhadına varub vâsıl olduğun yer ve ol serhadın hıfz u hırâsetinde ve bundan akdem ol havaliye müstevli olan Kızılbaş-ı bed-ma‘aşın bî izni’llahi te‘âlâ def‘-i mazarratlarında ve Musul serhadının ve etrafında olan kılâ‘ ve bikâ‘ın mekr-u keyd-u a‘dâdan kemâ yenbaġı muhâfazası bâbında ve re‘âyâ ve berâyâ ve sâ‘ir ahâli-i vilayetin himâyet ve sıyânetlerinde ve sâ‘ir fermân olunan husûslarda bezl-i makdûr idüb rızâ-yı şerîfim üzre hareket ve etraf ve cevânibe perâkende ve perişan olan neferleri râiyyet-i hüsn-ü isti‘malet ile gerü yerlerine getirüb ve eyâlet ve memleketi şen ve âbâdân eylemeġe sa‘y ve dikkat eyledüğün mesmû‘-u hümâyûnuma vâsıl ve cümle hıdmetlerine hüküm-u şerîfim hâsıl olub mesa‘î-i cemîlen meşkûr ve müstevceb-i ihsânât-ı ġayr-ı mahsur olmaġla mazhâr-ı du‘â ve manzur-u enzâr-ı ‘aliyye-i kimya asam olmuşsundur berhurdar olub yüzün ak olsun ve ni‘am-ı celîlem sana ve senünle leyl u nehâr ol serhadde hıdmetde bulunan ġazi kullarıma helâl olub me‘mûl-u hümâyûnum olduğ u vech üzre hareket ve hıdmet itmişsin imdi kemakân ol serhadlerde olan kullarıma baş u buġ ta‘yîn olduğun üzre hıdmet-i muhâfazada bezl-i iktidâr itmen bâbında tekrar fermân-ı âlişânım sâdır olub bu ana deġin sebk eyleyen hıdmetlerin mukâbelesinde hâliyâ hakkında mezîd-i inâyet-i ‘aliye-i şâhâne ve mezîd-i râfet-i pâdişâhânem zuhûra getirüb hâssa hil‘atlarımdan sana bir sevb seraser hil‘at-ı mûrisü’l-behçetim inâyet ve ihsân idüb (boş) ile irsal olunmuştur buyurdum ki;

Hüküm-ü şerîfimle vusûl buldukda inâyet ve irsâl olunan hıla‘-ı fâhire ve kisve-i bâhiremi envâ‘-i i‘zâzve ikrâm esnaf-ı tevkîr-i ihtirâm istikbal idüb ve alub giyub sen dâhi me‘mûr olduğun üzre Musul serhadının ve etrafında ve tevâhisinde bî izni’llahi te‘âlâ a‘dây-ı din ve düşman-ı çihâr-yâr-i güzîn olan Kızılbaş-ı bedma‘aşdan ol serhadlerden bir mahale ve bir ferdin malına ve canına zarar-u gezend irüşdürmekden ve

Kerkük kal'asına dâimâ göz kulak tutub ve etrafında olan tevâhisi muhâfazasında ve re'âyâ ve beraya ve sâ'irahâli-i vilayetin hamîyyet ve sıyânetlerinde ve sâ'irevâmîr-i sabıkla fermânım olan mühimmât-ı hümayûnumun itmâmında ve bi'l-cümle din u devlet ve ırz u nâmûsu saltanatıma layık ve muvâffık olan husûslarda bezl-i makdûr ve sa'y-ı nâ-mahsûr eyliyesin inşâ'a'llâhu te'âlâ ol serhadde vücûda gelecek hıdmetlerin huzur-u faizü'l-nurumda meşkûr olub envâ'-i inâyeti âliyye ve hüsnü teveccühü hümayûna mazhar olub beynel-akran mümtâz ve ser-efrâz olman mukarrerdir ana göre bâsiret u intibâh üzre olub ve bi'l-cümle sen devlet-i âliyem hıdmeti ile ser-furuş olmuş beğlerbeğlerimin nâmdârı olduğun ol serhadlerde senden vakf u meram üzre küllî hıdemât-ı cemîle vücûda gelmek me'mûl-u hümayûnumdur göreyim seni du'ây-ı hayrım almağa ve rızâ-yı şerîfim tahsîl itmeğe sebep olur ne vechile hıdemât-ı mezbûre vücûda getürmeğe sa'y idersin du'ây-ı hayrım ile teveccühü hümayûnum dâimâ senünledir makdûrun sarf idüb uğrur-u hümayûnda bî nümâyan hıdmet ile emrime yeniden mümtâz olmağa ve tahsîl-i imtiyaz itmeğe çalışasın ve ol serhadlara vâkıf ve muttali' olduğun ahbar asarı aliyet-tevâli vel-îkab vezîr-i a'zam nusret-şi'âr edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya arz ve i'lâmdan hali olmayasun.

Bu dâhi

Bir sûreti Musul beğlerbeğisine ihtizâr üzre ve tefrik ile yazıldı.

46/152

Yevmü'l-Ahad, fî 13 N sene 46/8 Şubat 1637

Bâ hatt-ı hazret-i sâhibi saâdet

Bi'l-fi'il yeniçerilerim kethüdâsı olub Van kal'ası muhâfazasına ve ta'mîr ve ihyâsına ta'yîn olunan Hasan dâme mecdühûya hüküm ki;

Mukaddemâ sen Van kal'asının ta'mîri ve ihyâsı ve birkaç zaman kal'a-i mezbûrun muhâfazasına ta'yîn olunmuş idün bî izni'llahi te'âlâ a'dây-ı bî-din tarafından bir âsil hareket olmayub ol etraf emn üzre olduğu i'lâm olunmağla vech-i meşrûh üzre mela'in-i hâsire tarafından ceng olmayub ol taraflar emn üzre olduğu mukarrer ise senünle ma'an giden odaları ve mukaddem üzre olanlar kal'a-i mezbûrede bir hoş yerleşdürüb bî izni'llahi te'âlâ hıfz u hırâseti ağalarına muhkem tenbîh eyleyüb ve saksoncubaşı olan kıdvetü'l-emâcid vel-a'yân Derviş zîde mecdühû üzerlerine baş u buğ ta'yîn idüb ve sen kendün yalnız ordun ile kalkub Diyarbekir'e gelmen bâbında fermân-ı âlişanım sâdır olmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzre amel idüb dâhi mela'in-i hâsirenın ol taraflardan bir vechile hareketi olmayub ol etraf emin üzre olduğu mukarrer ise senünle ma'an giden odaları ve mukaddem üzre olanları kal'a-i mezbûrede bir hoş yerleşdürüb ve bî izni'llahi te'âlâ hıfz u hırâset itmeleri muhkem tenbîh ü te'kîd eyleyüb ve saksoncubaşı müşârün-ileyh Derviş zîde mecdühûyu üzerlerine baş ta'yîn idüb ve sen kendün yalnız ordun ile kalkub Diyarbekir'e gelesin.

Hazreti efendi hattıyla mîr-i mîran ve vezîr-i a'zam hazretlerinin kapucubaşlarından Mustafa Ağa mübâşir ta'yîn olunub maliye tarafından emr-i şerîf verilmekle mûcebince yazılmışdır.

Ve kendüye teslim olunmuşdur.

46/153

Maraş Beğlerbeğisi ve sâbıkâ (boş) Beğlerbeğisi olub ber vech-i arpalık Malatya Sancağına mutasarrıf olan (boş) dâme ikbâlühûya ve Kars ve Ayntab Sancağı Beğlerine ve liva-i mezbûrede vâki' olan kâdıllara hüküm ki;

İnşâ'a'llâhu'l-melik'ül-mütte'al bin kırk yedi senesinde asâkir-i islâm zafer-encâm me'mûr oldukları sefer-i hümâyûnuma teveccüh eylediklerinde her sancak muhâfazasına otuz nefer alçak hallu erbâb-ı tîmârın bedelleri mir-i içün alınmak üzre ta'yîn olunmak mu'tad-ı kadîm olmağın imdi zikr olunan dört sancak muhâfaza ve hıfz u hırâset itmek şartıyla alçak hallu olub sefer itmek gücü ve kuvveti olmayan üç bin akçe ve vakı' olan erbâb-ı tîmârdan otuz nefer ve her otuzluk beş bin akçelü bir erbâb-ı tîmâra baş u buğ olmak üzre ki dört sancakda yüz yigirmi dört nefer olur her birinin yedlerinde olan berâtlarında mestûr olduğu üzre ism ve resimleri ile ve tîmârlarının yazusu ve baş kalemi ve adedi ile defter idüb tîmârlarına tezkire berâtları mûcebince her bin akçesi içün bin akçe yedlerinde ta'yîn olunan mübâşire cem' ve tahsîl itdürüb hâzır olan akçeleri kise idüb ve mühürleyüb cümlesin bit-tamam ve ber vech-i mukayyed mûmzî ve mahtûm defteri ile mübâşir-i mezbûr ve yarar ve mutemadün-aleyh âdemlerinle ber vech-i ta'cîl ordu-yu hümâyûnuma irsal ve teslim-i hazîne itdürüb itmâm-ı hıdmet eyliyesin ve muhâfazaya kalub bedelleri alınan erbâb-ı tîmârın ellerinde olan berâtları mûcebince timar ve ulûfesi ile mühürlü ve me'mûl temessük virdürüb ve tenbîh ü te'kîd eyliyesin ki tîmârlarına zarar olmamak içün serdâr-ı nusret-şî'ârım tarafından yedlerinde olan temessükleri mûcebince her biri müstakil emr-i şerîf alalar ve

asker halkı sefere teveccüh itdükden sonra her biri şeca'âtin hıfz u hırâsetinde tenbîh ve ihtimâm üzre olub sükkan-ı vilayetden ve ayende ve revendeden kimesnenin malına ve canına zarar-ı gezend irüşdürülmeyüb bâb-ı muhâfazada mucidd-u sa'y olalar ve bi'l-cümle zıkr olunan alçak hallu üç bin akçeden ziyâde ve hassın virülmeyüb ve sefere kâdir güçlü ve kuvvetli ve yarar ve tuvânâ olanlar için değildir ana göre mukayyed olub hilaf-ı emr-i şerîf vaz'ın irtikasından ihrâz eyliyesin mübâşir-i mezbûr husûsu mezbûr için bin kırk altı Şa'banının altıncı gününde yigirmi bin akçe ve yine yevm-i mezbûrede otuz bin akçeyi cem'i elli bin akçe olur bervech-i ta'cîl ordu-yı hümayûnum hazînesine teslim eylemiştir ve bu maliyem tarafından emr-i şerîfim verilmeğin mûcebince amelolunmasın emr idüb buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu bâbda maliye tarafından verilen emr-i şerîfim mûcebince amel idüb min ba'd hilâfına cevâz göstermeyesin. Fî evasıt-ı N sene 6.

Hazreti efendi bu dâhi müşârün-ileyh Mustafa Ağaya yazılmışdır

Bir sûreti Sivas Beğlerbeğisi eyâlet-i mezbûrede vâki' Amasya ve Canik ve Bozok ve Divriği ve Arabgir ve Çorum sancakları beğlerine ve liva-i mezbûrede vâki' olan Kâdılara maliye tarafın virülen emr-i şerîf mûcebince şurutuyla hükm yazılmışdır. Fî evasıt-ı N sene 6

Taraf-ı maliye üzerinden mevkûfatçı Mustafa Efendi ve Ruhi Efendi yazub kendüye teslim itmiştir.

Bir sûreti Kütahya Kâdisına ve Kütahya ve Karahisar-ı Sâhib ve Eskişehir Sancaklarında vâki' olan kâdılara maliye tarafından verilen emr-i şerîf mûcebince mübâşir Mustafa ile altmış bin akçe teslim-i hazîne olmuştur deyü kalemiye mûcebince müsveddesiyle yazılmışdır. Fî evasıt-ı N sene 6.

KAYNAKÇA

- 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), Devlet Arşivleri Yayınları, Ankara 1993.
- 44 Numaralı Mühimme Defteri, (Haz. M.Ali Ünal), Akademi Yayınevi, İzmir 1995.
- 90 Numaralı Mühimme Defteri, (Haz. İsmet Miroğlu vd.), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1993.
- Ahışhalı, Recep, "Divân-ı Hümâyûn Teşkilatı", *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren) c. 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 24-33.
- , *Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl)*, Tatav Yayınları, İstanbul 2001.
- Akyıldız, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- Aydın, Bilgin, *Osmanlı Bürokrasisinde Divan-ı Hümâyûn Defter Formlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (XV-XVI. yüzyıl)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2003.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul 2000.
- Baysun, M. C., "Murad IV", *İA*, c.8, İstanbul 1979, s. 625-647.
- Çalışkan, Filiz, *Osmanlı Devletinde Teşrifât Kalemi ve Teşrifâtçılık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Çorbacioğlu, Mesude, "Osmanlı Devlet Teşkilatında Mevcut Kalem ve Görevleri", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan-2 Mayıs 1986*, İstanbul 1998. s. 72-84.
- Danişmend, İ. H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.
- Emecen, Feridun, "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul, 3 (5) 2005, s.107-139.
- Esâd Efendi, *Teşrifât-ı Kadîme*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1979.
- Faroghi, Suraiya, "Mühimme Defterleri", *The Encyclopaedia of Islam, New Edition*, 1993, c.VII, s.470-472.

- Gökbilgin, Tayyib, *Osmanlı Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, Enderun Yayınevi, İstanbul 1979.
- Gültepe, Necati, *Mührün Gücü: İlk Türk-İslam Devletlerinde ve Osmanlılarda Bürokrasi*, Ötüken Yay., İstanbul 2009.
- Halaçoğlu, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK Yay., Ankara 1996.
- İlgürel, Mücteba, “Dördüncü Murad”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 10, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.
- İnbaşı, Mehmet, The Register of Expenditures of Murat IV’s Bagdad Campaign, *Acta Orientalia*, Budapest, Vol.45, 2001, pp.497-508.
- İnalcık, Halil, “Reis-ül Küttab”, *İA*, c.VII, s. 671-683.
- , *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, YKY, İstanbul 2004.
- İpşirli, Mehmet, “Klasik Dönem Osmanlı Merkez Teşkilatı”, E. İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti Tarihi*, (ss.188-192), Zaman Yayınları, İstanbul 1999.
- İzgi, Şuayib, “32 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Kâtip Çelebi, *Fezleke*, II, İstanbul 1287.
- Kılıç, Dünder Ali, *Osmanlı’da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004.
- Koç, Ümit, XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Çavuşluk Teşkilatı, *Fırat Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Dergisi*, Elazığ, 12 (2) 2002, s.395-420.
- Kütükoğlu, Mübahat S., “Fermân”, *DİA*, XII, s. 400-406.
- , Mühimme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri 30 Nisan-2 Mayıs 1986*, İstanbul 1988, s.95-112.
- , *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Yayınevi, İstanbul 1995.
- Mehmet Halife, *Târih-i Gılmânî*, (Haz: Kamil Su), Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1976.
- Muahedat Mecmuası*, II, TTK Yay., Ankara 2008.
- Mumcu, Ahmet, “Divân-ı Hümayûn”, *DİA*, c. 9, İstanbul 1994, s. 430-432.

- , *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divân-ı Hümâyûn*, AÜHF Yay, Ankara 1976.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuât*, c.I-II, Sad. Neşet Çağatay, TTK Yay., Ankara 1992.
- Nâima Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, (Haz. Mehmet İpşirli), TTK Yay., Ankara 2007.
- Öz, Mehmet, "II. Viyana Seferine Kadar XVII. Yüzyıl", *Türkler*, c. IX, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 711-729.
- Özdemir, Hüseyin, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, Okumuş Adam Yay., İstanbul 2001.
- Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, II, Haz. B. Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.
- Reychman, Jan-Zajaczkowski, Ananiasz, *Osmanlı-Türk Diplomatası El Kitabı*, (Çev. Mehmet Fethi Atay), Devlet Arşivleri Yayınları, İstanbul 1993.
- Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, Enderun Yayınevi, İstanbul 1986.
- Temelkuran, Tevfik, "Dîvan-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi", *TED*, c.5-6, İstanbul 1975, s.130-169.
- Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Tarihi*, c. III, TTK Yay., Ankara 1999.
- , *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTK Yay., Ankara 1988.
- Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2005.
- Ünal, Tahsin, *IV. Murat ve Bağdat Seferi*, Berikan Yayınları, Ankara 2007.
- Ünver, A.Süheyl, "Dördüncü Sultan Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi", *Belleten*, c.16, Ekim 1952, s. 547-576.
- Yans, Kerim, *IV. Murat Devrinde Osmanlı-Safevî Münasebetleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü, İstanbul 1977.
- Yılmaz, Ziya, "Murad IV", *DİA*, c. 31, İstanbul 2001, s.177-183.

EKLER

EK-1: NEŞREDİLEN VEYA TEZ OLARAK HAZIRLANAN MÜHİMME DEFTERLERİ

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tarafından Yayımlanan Mühimme Defterleri

- 3 *Numaralı Mühimme Defteri 966–968/1558–1560, Tıpkıbasım, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1993.*
- 3 *Numaralı Mühimme Defteri 966–968/1558–1560, Özet ve Transkripsiyon, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1993.*
- 5 *Numaralı Mühimme Defteri 973/1565–1566, Tıpkıbasım, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1994.*
- 5 *Numaralı Mühimme Defteri 973/1565–1566, Özet ve İndeks, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1994.*
- 6 *Numaralı Mühimme Defteri 972/1564–1565, Tıpkıbasım, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1995.*
- 6 *Numaralı Mühimme Defteri 972/1564–1565, Özet, Transkripsiyon ve İndeks, c. I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1995.*
- 6 *Numaralı Mühimme Defteri 972/1564–1565, Özet, Transkripsiyon ve İndeks, c. II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1995.*
- 7 *Numaralı Mühimme Defteri 975–976/1567–1569, Tıpkıbasım, c. I, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1997.*
- 7 *Numaralı Mühimme Defteri 975–976/1567–i\56\9, Tıpkıbasım, c. II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1997.*
- 7 *Numaralı Mühimme Defteri 975–976/1567–1569, Özet, Transkripsiyon ve İndeks, c. I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1999.*

- 7 Numaralı Mühimme Defteri 975-976/11567-1569, *Özet, Transkripsiyon ve İndeks*, c.I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1999.
- 12 Numaralı Mühimme Defteri 978-979/1570-1572, *Tıpkıbasım*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996.
- 12 Numaralı Mühimme Defteri 978-979/1570-1572, *Özet, Transkripsiyon ve İndeks*, c.I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996.
- 12 Numaralı Mühimme Defteri 978-979/1570-1572, *Özet, Transkripsiyon ve İndeks*, c. II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996.
- 82 Numaralı Mühimme Defteri 1026-1027/1617-1618, *Özet, Transkripsiyon, İndeks ve Tıpkıbasım*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2000.
- 83 Numaralı Mühimme Defteri 1036-1037/1626-1628, *Özet, Transkripsiyon, İndeks ve Tıpkıbasım*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2001.
- 85 Numaralı Mühimme Defteri, *Özet, Transkripsiyon, İndeks ve Tıpkıbasım*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2002.

2.Başbakanlık Arşivi Dışında Yayımlananlar

- H.951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri, Topkapı Sarayı Arşivi, Hızır, Halil Sahillioğlu, İstanbul 2002.
- 44 Numaralı Mühimme Defteri, Hızır. M.Ali Ünal, İzmir 1995.
- 51 Numaralı Mühimme Defteri (Sultan'n Emir Defteri), Hızır. Hikmet Ülker, İstanbul 2003.
- 90 Numaralı Mühimme Defteri, (Hızır. İsmet Miroğlu vd.), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1993.

3.Yüksek Lisans Tezi Olarak Hazırlanmış Mühimme Defterleri

- Özlem TAŞ, **3 Numaralı Mühimme Defteri** (966-968/1558-1560) *Tasnîf ve Analiz*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.
- Zülfiye KAYGUSUZ, **10 Numaralı Mühimme Defteri'nin** (s.1-178) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006.
- İ. Etem ÇAKIR, **10 Numaralı Mühimme Defteri'nin** (s.179-356) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006.
- Kazım KÜRŞAT Yücel, **18 Numaralı Mühimme Defteri**, (Tahlil-Metin), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- Muharrem BOSTANCI, **19 Numaralı Mühimme Defteri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002.
- Sıtkı ÇELİK, **21 Numaralı Mühimme Defteri**, (Tahlil-Metin), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Gülay KAHVECİ, **29 Numaralı Mühimme Defteri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- KARAMAN, Hasan, **38 Numaralı Mühimme Defteri**, (Tahlil-Metin), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Mustafa ÖZATA, **38 Numaralı Mühimme Defteri**, (101–322 Sayfaları Arası Tahlil ve Metin), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Hasan YILDIZ, **49 Numaralı Mühimme Defteri**, (Tahlil-Metin), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- Meltem KARABABA, **50 Numaralı Mühimme Defteri**, (991–993/1583–1585), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Alime ÇUKURYURT, **50 Numaralı Mühimme Defteri** (993-1585) *Değerlendirme Transkripsiyon* (s. 84-166), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005.
- Hikmet ÜLKER, **51 Numaralı Mühimme Defteri** (Tahlil-Metin), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.

- Musa GÜNAY, **55 Numaralı Mühimme Defteri**, (*Tahlil-Metin*), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.
- Oğuzhan YÜCE, **59 Numaralı Mühimme Defter'inin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007.
- Recep Burhan ERTAŞ, **60 Numaralı Mühimme Defteri** (s. 105-208, hüküm 258- 491, tarih 993-94/1585-86), *Tahlil-Metin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Cevat Yıldız, **“60 Numaralı Mühimme Defteri**, (s. 209-314, hüküm 492-942, tarih 993-94/1585-86)”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- M. Ali ATICI, **61 Numaralı Mühimme Defteri**, (*Tahlil-Metin*), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Serdar KAR, **63 Numaralı Mühimme Defteri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2002.
- Mustafa KARACA, **68 Numaralı Mühimme Defteri** (*Tasnif-Transkripsiyon*), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000.
- Selçuk DEMİR, **75 Numaralı Mühimme Defter'inin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008.
- Cevat YILDIZ, **80 Numaralı Mühimme Defteri** (s.209-314, hüküm 492-942, tarih 993-94/1585-86), İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- Neşat SÜT, **83 Numaralı Mühimme Defteri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2000.
- Durmuş KANDIRA, **84 Numaralı Mühimme Defteri** (*Tahlil-Metin*), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.
- Fatma KAYTAZ, **88 Numaralı Mühimme Defteri** (Transkripsiyon-Özet), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Murat ATEŞ, **88 Numaralı Mühimme Defteri** Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2008.
- Eren Bahri GÖK, **89 Numaralı Mühimme Defteri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2003.

- Selçuk OSMANOĞLU, **92 Numaralı Mühimme Defteri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Müjge KARACA, **94 Numaralı Mühimme Defteri'nin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008.
- Bekir GÖKBUNAR, **105 Numaralı Mühimme Defteri (Özet-Transkripsiyon)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1996.
- Mustafa KILIÇ, **107 numaralı Mühimme Defteri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1996.
- Necati GÜLTEPE, *H. 1106-1107 Tarihli Mühimme Defterine (107 Numaralı) Göre Devlet Kararları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992.
- M. Hanefi DEMİRİSOY, **109 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001.
- Yusuf İhsan GENÇ, **113 Numaralı ve 1113-1 J 15/1701 -1703, Tarihli Mühimme Defteri**, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Uzmanlık Tezi, İstanbul 1987.
- Ömer BIYIK, **124 Numaralı Mühimme Defteri**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001.
- İlker KÜLBİLGE, **141 numaralı Mühimme Defteri**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2002.
- Tuğba KARA, **“170 No’lu Mühimme Defteri (H 1185–1188 / M 1771–1774)nin Transkribi ve Değerlendirmesi”**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2007.
- Vedat TURĞUT, **“208 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyon ve Tahlili 1798–1800 (H 1213–1215)”**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2006.
- Fatih AKARSU, **“213 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (1801-1802/H 1215-1217)”**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2006.
- Abid YAŞAROĞLU, **888 Numaralı Mühimme Defteri (1a-260a)**, Tahlil ve Transkripsiyon, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.